terminer les travaux.	TOTALES.	à faire autoriser.

1.50

ספר

ראשית בכורים

הדור אתה ראו זה הספר החדש והנפלא. כרכא דכולא ביה. דרשות וביאורים על פסוקי תורתינו הקדושה מבראשית עד וזאת הברכה עד ועד בכלל. בדרך דרש דברים מתוקים מדבש ונופת צופים הקרובים לאמת בדרך נגלה. גם לפעמים בדרך חריף מאד נעלה. והרבה מדרשים ומאמרי חז"ל מבוארים בו בדרך הקבלה. וביאורי הרבה מאמרים התמוהים בגמרא ירושלמי ובבלי. כאשר תראו במפתחות בסוף הספר מפורש בשום שכל בדרך קלה. ומדרך חיים תוכחת מוסר בלולה. מן סור מרע ועשה טוב כלולה. אשר מאהבה מסותרת טובה תוכחה מגולה: מה שהוא מורך השער לתקנות הדור בני הגולה. ליישר המסילה. והוא ע"ד שלשה עיקרים שהדת עליהם סתולה. ודרש התשובה על שלש אלה עולה. באופן שהוא דבר השוה לכל נפש הן לגדולי הדור ומרי הגולה. או לשאר ישרי לב אנשי סגולה. כל הקורא בו ימצא מרגוע לנפשו ולכשיותו המעולה. אע"פ שהוא מעט הכמות אבל הוא רב האיכות לשם ולתהלה. כאשר כמה גברי רברבא גאוני עולם קא מסהדי עליה. אשר נתחבר מרבנים מופלגים אשר להם דומיה תהלה. חלק א' חבור הגאון מופת הדור אב"ד ור"מ ע"י כ"י פ"ה כמוהר"ר חנוך בן הרב החסיד העניו מוהר"ר אברהם דיין זצ"ל מפוזן חתן הרב המופלג חד מבני ישיבה בק"ק ווירמש כמוהר"ר יצחק אייזק ניכלבורג זצ"ל נכד הקצין המפורסם שלשלת יוחסין כמר שמעון ניכלבורג. וחלק ב' נתחבר מספרו של בנו הרב המופלג החסיד מוהר"ר יהודא ליב זצ"ל שהי' אב"ד בק"ק פפערשי והמדינה :

נעשה ע"י בן בנו הנ"ל הרב המופלא מוהר"ר חנוך העניו כר"ו אשר ישב על כסא הוראה בק"ק שטייניך וכעת הוא עוסק במלאכת שמים להיות ברא מזכה אבא ואבא דאבא לפרסום דבריהם ברבים שיהיו שפתותיהם דובבת בקבר. וגם לזכות את הרבים בהדפסות הספר הנחמד הנ"ל עם הנוסף שהוסיף מדליה ח"ג :

והחוט המשולש לא במהרה ינתק לפ"ק :

נדפס פה פרנקפורט דמיין באותיות

אמשטרדם

בדפוס מאטיאס אנדרעי :

הסכמות רמות· וגזירות וחרמות· מגאונים גדולים אנשי שמות·

הסכמת הגאון הגדול המפורסם בישראל מוהר"ר שעפטל סג"ל זצ"ל ה"ה שהיה אב"ד ור"מ בק"ק פוזנן :

אספר תהלה בבמות קלה· לבקך על ספר המעולה· שאיזן ותיקן של המעלה· רב פעולה· יקר מאבני סגולה· יוצא עליו קול המולה· שיודע תורה כולה· משיב אפי' במסכת כלה· הוא האלוף המרומם התורני הותיק כ"ה כמהר"ר חנוך אב"ד ור"מ דק"ק גניזן אלהים יכוננה עד עולם סלה· אשרי עין ראתה כל אלה· דברים המחוורין כשמלה· לכן כדי להראות עוצם חכמתו ומעלה·· נתתי לו הרמנה להביאם לדפוס לזכות אנשי גולה· וימלא הארץ דעה כבתחלה· וירושלים תבנה ותכונן על תלה· כ"ד היום יום ד' י"ב אדר בעלווה ובשמח"ה בגילה לפ"ק כאם שבתי בן הגאון הגדול כמ"א בא"י מהר"ר ישעי' סג"ל ז"ל הורוין הנקרא שעפטל פה פוזנא :

הסכמת הגאון הגדול המפורסם כמוהר"ר נפתלי כ"ץ נר"ו אב"ד ור"מ פה ק"ק פרנקפורט דמיין :

באשר שראיתי מכתב פתוחי חותם חתימות ידו מיש של המכוח בעל דודתי הגאון הגדול המפורסם מהור"ר שבתי שעפטל סג"ל זצ"ל ה"ה בעל המחבר ספר ווי עמודים בן הגאון המפורסם החסיד מוהר"ר ישעי' סג"ל בעל המחבר של"ה שהסכים להביא לדפוס חדושי הרב הגדול מהור"ר חנוך העניך זצ"ל אביו של הרב המכוח המופלג מוהר"ר יהודא ליב אב"ד מפפערשי שקידש מפי עצמו וכמה קידושים מבנו הרב מהר"ר י"ל הנ"ל פשטים מתוקים והרבה שו"ת דינים חדושים כאשר ראיתם וקריתי בתוכם עבייכים כאים כפלאי' שהם עתה ביד האלוף התורני הרבני מוהר"ר חנוך שיח כשם זקינו בן הרב מהר"י"ל הנ"ל אשר רוצה להדפיסם לזכות את אבותיו שיהי' שפתותיהם דובבות בקבר וגם לזכות את החיים: בכן אמרתי הנני מסכים עם אותו שזרזני כבר הוא הגאון בעל דודתי הנ"ל להביא כל הדברים האלו לבית הדפוס והספר נקרא בשם ראשית בכורים על הדרוש· ותיכוך בית יהודא על שו"ת ויפוצו מעיינותיו חוצה· ומעתה גזרתי בח"ש שום מדפיס לא ימלא לבו להדפיס שום ספר מהספרים אלו עוד הפעם בלתי רשיון הרבני מהור"ר העניך הנ"ל משך עשרה שנים רצופים לא ע"י עצמו ולא ע"י אחרים הן יהודים או ארמאים בלי שום ערמה ומרמה בעולם והעובר לטרקי' חוו' דרבנן דלית בי' אסות והשומע תבוא עליו ברכת טוב היום יום שנכפל בו כי טוב לסדר ל"א תעש"ו עו"ל במ"שפט לפ"ק· כאם נפתלי הכהן החונה בק"ק פרנקפורט דמיין יע"א ופנפיה :

הסכמת הגאון הגדול המפורסם מוהר"ר דוד אופנהיים נר"ו נשיא בא"י ואב"ד ור"מ מק"ק נ"ש והמרינה וכעת הוא אב"ד בק"ק פראג :

הן היום הקריבו ראשית בכורי אדמה אדמת קודש קדשי גבול שמעתי בו ירידתו לבחל איתן מושבו מושב ומרכב אתרי ליקשי ורכבא דדקלא רוכב ומנהיג במשוטין ורהוטין רביטין רהיט ואזיל ועיני מטייפי באספקלריא המאירה בחלוקי שקופים ואטומים ואלון שעשה להאיר כדי לכנוס בו ראשו של אדם גדול בענקים ומוציא מן הפרקים פרקי אבות יאכלו בשר תאוה לעינים עין רואה השאלות ותשובות אשר חיבר ואנג ובנה הרב המופלא ומופלג מוהר"ר חנוך העניך זצ"ל ה"ה שהיה דרשן בק"ק פוזנא וי בשן של שוא"ל כענין ומשיב כהלכה ובשן של מעדיר ומקדר בהרים· ואחריו קם בנו ליעוד יעודי דאורייתא ואת ליהודא הרב המופלא ומופלג מוהר"ר יהודא ליב זצ"ל ה"ה אשר היה אב"ד ור"מ בק"ק פפערשי וברא מוכח אבא ואוזו מעשה אבותיו בידו ידיו רב לו ואגדו בידו אגד

בידי

הסכמת הגאון הגדול המפורסם מ"ו מוהר"ר אברהם נר"ו ר"מ בק"ק פראג ואב"ד במרינת פיהם :

יען קריתי ושניתי בכתבי בן האלו"י ה"ה האלוף התורני הרבני מהר"ר חנוך בן הרב הגדול המוכח ארי' דבי' עילאי ה"ה מהר"ר יהודא ליב זצ"ל שהיה אב"ד בק"ק פערשי והמדינה· אשר יסוד הדיבור להגאון הגדול המפורסם בדורכי ה"ה מוהר"ר אברהם נר"ו ראש מתיבתא דק"ק פראג יע"א· וכתוב בו לאמור שאלתו ומבוקשתו שיתן לו הסכמה על הדפסה אשר הוציא לתעלומה מחברת הקודש של אבותיו ז"ל· ובוסף שהוסיף מדלי' כאשר שלא לפה איזה קונטרסים דברים עריבים לשומעם ען חיים היא למוציאיהם מה שרשו הגאון ישרו בעיניו· ומכירו היה לשעבר שאביו היה ת"ח וירא ה' מאד ובלא כרעא דאבוהו· ויתהלך חנוך פה בישיבתו הרמה כמה שנים בסוד חכמי' ונבונים· ואך כשכבר ימים הגאון הנ"ל משוך ידו מליתן הסכמה יען עשות ספרים הרבה אין קן מהטעם הכוונת אתו·

ואך

בידי שוים שמי׳ אגד גוף אתית וגוף אסיק שמעתתא אליבא
דהילכתא ואף גם יוצא בחומרתא שעשה לריש ריקא מלתא
אלבשייהו יקירא פשטים ודרושים לכל חפציהם והביא שני גוזרין
למערכה חיבר אחד שחלקו התיומת והנה תאומים בבטנו
חלק ראשון נקראת ראשית בכורים . וחלק שני נקרא חינוך
בית יהודא . ועתה קם בן בנו ה״ה הרב המופלא מוהר״ר חנוך
העמוק כל״ו לקיים מצות כיבוד אביו ואבי אביו מה שהניחו אחריהם ברכה לבדק בעלמא להיות מעיין פתוח ולא מעיין חתום
ויפוצו מעיינותיהם חוצה וביקש מאתי להסכים אתו עמו ובאמת לא שלא לידי רק תשובה אחת ואין למידין מן הכלל ומכ״ש מן
הפרט ומ״מ פוק חזי כמה גברא רבה שכתבו עידיהן וילדיקו ובפרטות שכבר יצא בחתימות זקן ה״ה הגאון הגדול המפורסם
מוהר״ר שעפטל זצ״ל ה״ה אשר מימיו אנו שותין ואין בודקין וכו׳ ע״כ מסתמא כולו בקדא מחתא מחתינהו ובבנין אב ובנו שיוצאין
להעיד שמקבלין עדותן ושומעין לקרב וכן אמרתי במגילת ספר כתוב למלאות שאלתו וידי תיכון עמו . והנה הוי גברא בהאי
פתדא יתיב מאחר שכוונתו לקיים מילי דאבות ומילי דברכות ומילי דמיטיב שלא יקויים בו מילי דנזיקין . פן הוא יבנה בית ואיש
אחר יחנכנו והדפוס שניות מדברי סופרים ע״כ תוקף גזירתי שלא ידפוס שום אדם מיום כלות הדפוס בתוך עשרה שנים בלתי
ידיעות ה״ה הרב המופלא מוהר״ר חנוך הנ״ל והעובר ליטרקי חויא דרבנן דלית בי׳ אסותא והשומע לדברי תבא עליו ברכת
טוב פי המדבר לכבוד התורה ולומדיה היום יום עש״ק שמנה ועשרים יום לחדש אייר כתי״ת לפ״ק הערוך על התורה ועל העבודה
נאם דוד הקטן אופנהיים החפ״ק פראג יע״א :

ואף לכבוד קדושים אשר בארץ יקרא דשכבי ודחיי . עלי היה
פקודתו . להתוודע ולהיגלות המוסכם אתו להביאו לדפוס בעט
עופרת לבני ישראל למשמרת ולראי׳ חתמתי יום ג׳ י״ג ניסן
תס״ח לפ״ק נאם יהודא ליב הסופר מותב וחותם בפקודתו
של הגאון הגדול מוהר״ר אברהם כל״ו ר״מ מפראג :

הסכמת הגאון המופלא מחותני מוהר״ר מנחם מענדל נר״ו
אב״ד ור״מ במדינת באמבורג וק״ק פיארשדארף
והמדינה :

הנה בא אלי מחותני המרומם הרבני מהר״ר חנוך בן
מחותני הרב המופלא מחכמי חקלא . ועניו אב״ד
ור״מ דק״ק פפעלטש ומדינה מוהר״ר ליב אר׳ אשר לבי עילאי
עי״ל ומנוחתו כבוד . ובידו ספר הנקרא בשמו הנאה לו ראשית
בכורים ולא כל ראשית רק מקצת חדושי תורה וחינוך בית
יהודא שהוא שאלות ותשובות מן אביו זצ״ל הנ״ל ומן אבי אביו
המנוח הרב הגדול ומופלג מחותני מהר״ר חנוך זצ״ל אשר
בחיים חיותו כהן כשיאתו בכמה קהילות קדושות . ובאשר
כעת אי אפשר להביא לבית הדפוס גנזי אוצרות אביו ואבי
אביו עבור הוצאות הדפוס וע״כ עלה על רוחו להביא ראשית
פרי להוציא מוניטין בעולם להביא לדפוס ספר ראשית בכורים
וחינוך בית יהודא שהם מעט הכמות ורב האיכות ויגולגל ע״י
זה למלאות כל דברי אביו ואבי אביו בכן אף ידי תיכון וזרוע
תאמץ להסכים עם הגאונים רבנים מופלגים אשר קדמוני ליתן
עוז להמרומם הרבני מהר״ר חנוך הנ״ל להיות ברא מזכה אבא
להביא ספר הנ״ל עם נוסף שהוסיף מדליה לבית הדפוס להיות
למשמרת . והאמתי של תורה לא יהי׳ נעדרת . כ״ד הכותב לכבוד
התורה היום יום ה׳ ד׳ שבט תס״ח מנחם מענדל אשכנזי חפ״ק
באמבורג והמדינות וק״ק פייארש דארף והמדינה :

הסכמות הגאון המופלא מ״ו מוהר״ר יששכר בערמן סג״ל
נר״ו מק״ק פירדא אב״ד ור״מ במדינות אנשבאך וק״ק שנייטך
וז״ב והגלילות :

ראיתי אלקט עולים . שפוני טמוני חולים . דורכים
מקברם ושרים כחוללים . ידיהם רב להם בשו״ת
בפלפולים פלפולי חריפתא מעוללים דיני דינים מעולים .
דורשים ומוסיפין על מאורות הגדולים . מרבים פנים לתורה
כהלכה מגלים . בהוראות איסר והיתר ודיני ממונות ומודיעים
דיני דלים . ואשר לא זכו בחייהן למי יתן ויחקקו בספר מילים .
הנה במיתתן המה יותר גדולים . שיוצאים דבריהם לאורה ע״י
איש חי רב פעלים . והתורה מכרזת ומחזרת על אכסניא שלה
הכין והנכד התורני הרבני וית שופטני כמוהר״ר חנוך העמוק
ברא דמזכה אבא ואבי אבות טהורים . כשא עיניו אל ההרים .
בדק גנזי אבותיו אשר גנזו למעלה מגילות סתרים . כדר
שאלות ותשובות אבותיו בקצת הספר אשר במתניו חגורים .
הלא המה בעברי חינוך בית יהודא אמורים . ועוד ליקט שושנים
לקוטי בתר לקוטי דרשות ראשית בכורים . עם משפטי אמת
בדקו יחדיו כשני עפרי״ם . דברי אגדה להבין קלים כנגד מקמע
של תורה החמורים . בכן אמרתי נכון הדבר מעם אלקים
שיפוצו מעיינותיו חוצה ויחקקו בעט ברזל ועופרת כי יש אגר
בקברם . גם הנני מסכים עם גוזרי גזרים איש את ידו בל
ירום . להדפיסם שנית תוך משך עשר שנים כנגד רבון בעל
הדברים . בעונש דלטרקיא חויא דרבנן אשר לא ישמע קול
מלחשים וחוברי חברים . והדקיל מרבנן יזכה לשלש כתרים ולבנון בית בראש ההרים אמן . הלא כה דברי היום יום השני ד״ב

הסכמות רמות · וגזירות וחרמות · מגאונים גדולים אנשי שמות ·

יום למנ"י דהאי שתא תמ"ח לפ"ק ה"ק יששכר בערמן בא"א החסיד הר"ר דוד יצחק זעקל סג"ל זצ"ל ה"ה חפ"ק פירדא ורובן תחת משא בני מדינות אנשבך וק"ק שנייטך יצ"ו ·

הסכמות הגאון המופלא מחותני מהר"ר שמואל כ"ץ נר"ו ר"מ בבה"מ פה ק"ק פראנקפורט ואב"ד ור"מ במדינת דארמשטט :

האירו מול פני דברי כבושים דרושים וחידושים חידוש תורה אשר חידשו גאוני ארץ ה"ה הרב הגדול המופלא כמוהר"ר חנוך העניך זצ"ל ואחריו מילא ידיו רב לו בנו ה"ה הרב המופלא והחסיד הגדול מחותני כמוהר"ר יהודא ליב זצ"ל שהי' אב"ד ור"מ בק"ק פפערשי ואנפיה שהניחו אחריה' ברכותיהם בידזרעם זרע ברך ה' החוט המשולש ה"ה האלוף התורני הרבני מחותני כמוהר"ר חנוך העניך נר"ו וקודם עלות ארון הקודש לשמים זה כשמת הרב המופלא החסיד מחותני זצ"ל הנ"ל גזר אומר לבנו הרבני כמהר"ר חנוך נר"ו הנ"ל להשתדל להוציא לאור את מעשיהם מעשי ידי קודש לזכה בהם רבים · ובכן עמד לקיים אמירת אביו ז"ל מאשר הביא אלקים בידו ולא כל אשר בהבאת ביכורים ראשית לכל איזה דרושים נחמדים וקרא בשם ראשית בכורים וזהו חלק הראשון · והמחובר לטהור חלק שני הם שאלות ותשובות מוזקקים אשר הוליכו שני גאוני עולם האב ובנו זלה"ה הנ"ל גם קצת שו"ת מגאונים גדולים אחרים וקרא בשם חינוך בית יהודא בכן אחרי רואי את כל זה בעיון הטיב אמרתי במופי מי יתן ויותקו דברי קדושים האלו אמרי ספר · בעט עופרת בספר · ויפוצו חוצה מעיינותיהם להיות דובבות בקברותם שפתותיהם · ועוד באתי להסכים עם הגאון המפורסם אב"ד ור"מ דקהלתינו במאי דמילתי' אמורה · בברכה אשר בירך למען דיכטה אוזן ליזהר באזהרתן שלא יסיג שום אדם את גבול של המחבר כמהר"ר חנוך הנ"ל לזמן אשר קצב ובכנון זה יוליד סותר הקודש סותר הכמשך בהכרח יצא מתחת אבנעותי יום ב' יוד אייר תמ"ח לפ"ק נאם שמואל כהן שאטין היושב באהל ב"ה שבק"ק פרנקפורט ורובן תחת משא דיושבי מדינת דרמשטט :

הסכמות הגאון המופלא מחותני מהר"ר שמעון סג"ל נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק הרצפעלד והמדינת ווירצבורג ושוורציבורג עם הגלילות :

הנה בא אלי איש נכבד מחותני התורני הרבני הותיק מוהר"ר חנוך בן הרב המובהק החסיד המנוח מוהר"ר ליב זצ"ל שהיה אב"ד בק"ק פפערשייהם במדינות שוואבין ובשרון מעשה אבותיו אחוז בידו מזה ומזה כתובים מעשה אלקים · מספר נחמד ונעים שחברו אבותיו הגאונים דרש דרש התניו של הספר נקרא ראשית בכורים וקציו מענייני שו"ת הנקרא חינוך בית יהודא ואמרתי אין זה דבר קטן שהגיע לחנו"ך והנני מסכים שיהיה זריז ונשכר להביא ראשית בכורים וחינוך בית יהודא לבית הדפוס להוציא מכח אל הפועל שיאמר כי טוב על גמר מלאכת שמים · וכל המסייע להרבני מוהר"ר חנוך הנ"ל יסייעין לו מן שמייא דברי המדבר בכבוד התורה ולומדיה היום יום ד' ז"ך ניסן תמ"ח לפ"ק · ה"ק שמעון סג"ל ח"פ ק"ק ה"פ ושכמי נטה לסבול עול בני מדינות ווירצבורג ושווארציבורג עם הגלילות יצו' :

הקדמת הגאון המחבר חלק ראשון של ראשית בכורים ·

אמר הצעיר חנוך בן החסיד העניו הדיין המצויין מהור"ר אברהם זצ"ל אשר הגלה מארץ פולין · ביום אף ה' על עמו הכימולין · וידל ישראל מאד יורדים ולא עולין · כחציר מהרה ימלו וכירק דשא יבולין · ותמיד כל היום משבין ומולין · באלו הן הנשרפים וכיוצא בו לי"ן · ובאלו הן הלוקים ואלו הן הגולין · וכל תמיי דידהו באלו הפרקים · ואלו הם הנהרגים ואלו הם הנחנקים · בראש כל חוצות ברחובות ובשווקים · ארץ אל תכסה דמם ויביט ה' משחקים · ותבא לפניו דמעת העשוקים · ויחזיר עטרה ליושנה ובתולת ישראל יקום · ויהי כי תקראנה כאלה וכאלה · ואני בתוך הגולה · הייתי נע ונד בארץ בבהלה · אהלי שודד ובני ותלמידיי יצאוני · וספרי ומחמדי עיני כעללו ממעוני · ויהי כאשר שבעתי נדודים · עם הנדחים והאבודים והשדודים · ראיתי לקבוע ולתקוע האהלה · במדינת ריז פה איטינגן הקהילה · ועם כל אלה הייתי יושב ומשומם · רובץ בין המשפתיים ודומם · רוחי נמר ואומר הן אני נאמרתי לבדי · ואיה חבירים מקשיבים לקולי מתי סודי · אשר יחדיו נמתיק סוד ואמרי נועם · לירד לעומקה של הלכה יום יום כפעם בפעם בסוד אלוהי עלי אהלי · בעוד תלמידים מחודדים נתרבו בגבולי · לא כן עתה כי אין אומן בלא כלים · ואם אין גדיים אין תיישים ואילים · ובכל זאת אמרתי יעבור עלי מה · כל עוד נפשי בי נפשי חשקה בתורה ובחכמה · ולמען אשמרה דרכי מעון ותקלה · המגיע לאדם מטעמים הבטלה · ובחרתי לחזור

לחזור על חדושי תורה ולמודים. שנתחדשו בימי חורפי במדרשי בין העמודים. ואשר יהיה בעיני דבר חדוש כפי טובו ויפיו. ארשום בכתב אמת על הספר בדיו. למען יהיה לי לזכרון בל"ת עולם לא תשכח. לשעשע בהם בלב טוב ושמח. ויהי כי עברו איזה שנים ועידנין. שעסקתי בזה אף ביומי דמפגרי בהו רבנן. ראיתי פועל ידי אשר המה בכתובים. ואביטה אליהם בפנים נאהבים. והנה לפני חבור נחמד בדברים עריבים. הן בפוסקים הן בחדושי דינים. הן בפשטים ודרושים שדרשתי בימים קדמונים. בקהלות גדולות לפני חכמים ורוזנים. ואמרתי מי יתן לי והיה לי יכולת כאלה. לפשט הדברים בקרב ישראל. ולהיות טבעם סובב בעולם וחוזר. ע"ד שאחז"ל בשעה שמכניסים פור. כי נמצא בהם בהם דרושים על כל פרשיות שבתורה. מבואר בהם כמה מדרשים תמוהים ומאמרים בגמרא. גם בימים אלו חברתי באור על כל ספר משלי ועל רוב ספר תהלים. גם באור על כל ספר מגילת אסתר ישישו בו קטנים וגדולים. גם נקבצו באו יחד הרבה תשובות מועתקים. אשר השבתי על דינים שלא נתבררו בפוסקים. מועטים שבאו לידי בהיתרות ואסורות. בקהלות אשר נבחרתי בהם לדין ולהורות. ואם אמרתי לזכות בהם ולהדפיס אותם. כבדו עלי הוצאות הן על כולם או על מקצתם. כי נזורת הכסף אזלו מכלינו קלפו הלכו למו. באיש הנודד מקינו ובשתל שלא במקומו. אך לקטתי מחבורי שנים שלשה גרגרים בראש אמיר. לא שכחד מלפרסם אותם ולא יעלו שית ושמיר. לגלות מכפוני מכפוני מגילות סתריי שמן מכיהו. והמשכיל יפרוש כפיו יקחהו. ישים עינו עליו ויקראהו. ללמוד על כלל החבור בכללו. שכולו מחמדים ומתוקים לחיך הקורא ויערב לו. באולי עי"ז ילך אלי נדיבים בהלוואות מסויימות לגמור על ידי להוציא לאור תעלומות. והיה שכרו אתו ופעולתו לפניו. בזוכה הרבים ומכבד ה' מהוניו. ואשר בחרתי בשלשה דרושים אלו לפני בני עמינו. יען כי נוגעים הם בשלשה עקרי דתינו. אשר ביאר לנו בספר העיקרים להר"ר עיניכו. שהם מציאות השם. ותורה מן השמים. ועונש ושכר. והכופר בהם יחשב כבן נכר. כי בדרוש דור הפלגה יבואר איך פשטו יד בעיקר. ובמציאות השם חיפו דברי שוא ושקר. חשבו מזימה בל יוכלו. והמה נוקשו ונלכדו כשלא יוכלו. ובאור אגדה דשבי דבי' אתוכא אשים בנדו. כי כה יוסיף אומץ להאמין ב"ה כי אין עוד מלבדו. ובדרוש על עשרת הדברות יבואר כמשם בכהריים: שתורתינו מאת ה' מן השמים. ובדרוש על עשר מכות לפרעה ולמצרים. יבואר השגחת הש"ית לשכר ועונש גלוי לעינים. וקראתי שם לאלו הדברים הקצרים **ספר ראשית בכורים** כי כשם שמפרישין בכורים להיות לכהן למנה. ראשית פרי האדמה אשכול ורמון ותאנה. מאותן שבכרו בשדה בראשונה. כמבואר במסכת בכורים במשנה. ככה הזלתי מחבורי דברים עיקרים שהם ר"ת אמנ"ה. ואקריבם לראשית בכורים בתנינה. ליושבים לפני ה' מיודעי בינה. אולי יכנסו הדברים באזניהם. להיותן בעיניהם דרושים לכל חפציהם. ובכן יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

התנצלת בן המחבר הרב החסיד מוהר"ר יהודא ליב זצ"ל אב"ד דק"ק פפערשי המחבר ח"ב ·

אמר הצעיר בן המחבר עד הנה הגנתי לפני הקורא נעים מה שמצאתי מאדוני אבי זצ"ל מסודר מוכן להביא ראשונה לבית הדפוס אשר ראה על ככה לקראו בשם ראשית בכורים כמבואר בהקדמתו ודעתו היתה להביא אחריו את ספרו הגדול ברית עולם פי' על כל התורה וכבר כתבתי בהקדמתי כי נצחו האראלים ונשבה ארונו קודם באת מחשבתו לפועל. ואף כי היום היה מוטל עלי חיוב הדפסתו אך כי יד אזין קצה עלי, לא יגיע ידו מבלע לדפוסי וממכוחה הדריכוני. ואינו מספיק בידי לגדלו כי קשה עלי הוצאות הדפוס. ואם להניחו עד אשר ירחיב ה' את גבולי להדפיסו כולו כ"א כבר קדמוני חז"ל אל תאמר כשאפנה אשנה. ועוד שמא מחר בא ואינך ומצוה הבא לידך אל תחמיצנה ולא עליך המלאכה לגמור ואת אשר בכחך עשה אשר על כן אמרתי להעתיק מספרו בכל סדר וסדר ב' ג' דרשות ומאמרים אולי יראה ה' בעניי ויספיק להדפיס כל ספריו (ע"כ מצאתי והלך גם הוא לגן עדן טרם הוציא מחשבתו לפועל והקדמה לחלק ב' תמצא לקמן דף אחד ל"ם יע"ש)

הקדמת הרב המדפיס והמחבר חלק שלישי:

אמר הצעיר חנוך העניך בלא"א מ"ו הרב החסיד מוהר"ר יהודא ליב זצ"ל מפפערשי נכד הגאון מוהר"ר חנוך זצ"ל הנ"ל המחבר. אשר בשברון לבו ומתנויים מדבר. ושובר חבר. חיילם לגבר. עת לחשות ועת לדבר. כי מה לתבן את הבר באשר שמצד שפלות מצבי ומך ערכי ונמוכת רוחי. ומיעוט השגתי היה מן הראוי להשים ידי למו פי. ושתיקותי יפה מדבורי. כי מי אנכי לגשת אל מול פני הקודש להתעסק בקדשים. אך באשר שרוח לבי הניעוני. וגם בלילה לא שכב לבי ורעיוני. עד שהוציא מחשבת הקודש של אבותי הצדיקים זצ"ל מכחו אל הפועל ולהעלותו על מזבח הדפוס ועל זכותם וזכות תורתם אסמוך שלא אכשול ח"ו בדבר זה שאני יוצא חוץ למחיצתי. כי כלפי שמיא גליא כל מחשבותי. כי לטובה כוונתי. ואל שדי יהיה בעזרתי. שיהי' באתי בכרם בהבאות ראשית בכורים ביצאתי. באשר שעיני כל הקורא לנוכח יביטו להסתכל באספקלריא המאירה בהקדמת זקיני הגאון זצ"ל הנ"ל מה ראה על ככה להדפיס ספר זה ואח"כ קם כמו ה"ה אדוני אבי מ"ו הרב החסיד זצ"ל למלאות את דבריו ולהיות תמי' דמסייעא לי' אבל רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום. באשר שנשבה ארונו ונשבו המצוקים. טרם הוציא מחשבתו ודבר ה' יקום: רק באשר שהקדים תמיד רפואה למכה צוה עלי אדוני אבי מ"ו ה"ה זצ"ל טרם שנתבקש בישיבה של מעלה. רשום בכתב אמת ומפורש בשום שכל. בזה הלשון כמה כרכים שאלות ותשובות יש לי מאדוני אבי מוהר"ר חנוך זצ"ל ותשובות מאבי אם אבי הגאון מהר"ר ליב ר' העניכס זצ"ל מלאדמר ומדוד אבי מוהר"ר וואלף ח"ס זצ"ל ומשאר גאונים גדולים וכמה ספרי דרשות מא"א זצ"ל ומעט משלי שראויים להביא לבית הדפוס שאמור לך אי"ה לברר הסולת מהם להביאם לבית הדפוס בעזה"י ע"כ לשונו לשון הזהב וכ"כ בצוואתו באריכות וכיים גם הלא נדיבי בני עמינו לא קצרה ידם ויתנו סיוע לדבר מצוה ואין המצוה נקראת אלא על מי שגמרה: וכ"כ לאחיו הגדול המנוח דודי המופלג בתורה ובחכמה מהר"ר יצחק זצ"ל מקראקא שיתאמץ להדפיס ספרי אביו זקיני זצ"ל והנה ע"ז אמרו ברא מזכה אבא דזכות גדול לפרסם דבריהם ברבים כדי שיהיו שפתותיהם דובבות בקבר כאמור שמועה טובה מפיו ומפי ספריו כמו שדרשו ע"ז פסוק אגורה באהליך עולמים והואיל דאתא לידן נימא ביה מילתא בשם זקיני הגאון מוהר"ר חנוך זצ"ל ע"ד שדהמע"ה אמר לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי בשרתי צדק בקהל רב הנה שפתי לא אכלא ה' אתה ידעת דיש לדקדק בפסוק זה שדבריו סותרין זא"ז שאמר ותורתך בתוך מעי ואח"כ אמר בהיפוך בשרתי צדק בקהל רב. ועוד דבגמרא בעירובין מקשה על פסוק בשרתי צדק בקהל רב מתמיה אפי' שאמר בלבי צפנתי אמרתך ותירצו שם כאן בזמן שעירא היאירי הי' קיים וכו' טפי ה"ל להקשות מפסוק זה מרישא לסיפא כנ"ל וכ"ש דלא א"א לחלק כיון דכתיב בפסוק אחד משא"כ להקשות ממזמור א' על מזמור אחר י"ל דהי' בזמן אחר כשאמר מזמור השני ונ"ל לפרש לפי פשוטו דנראה מדקאמר חפצתי משמע שכך עלה בדעתו אבל המסקנא לא היה כך דלפום ריהטא עלה בדעתו ללמוד תורה לשם שמים לגמרי לפיכך אמר לעשות רצונך אלקי חפצתי ולא לצד יוהרא כלל ע"כ אמר ותורתך בתוך מעי ולא דרש ברבים כדי שלא יאמרו שדורש להתפאר. אמנם אחר שוכי בחותי ובשרתי צדק קהל רב ולא משום יוהרא רק מטעם שפתי לא אכלא ר"ל כשישמע ברבים ממני דברי תורה ויאמרו משמי או שפתי לא אכלא מלהיות דובבת בקבר ויקוים אגורה באהליך עולמים שדר בשני עולמות. וש"ת שהם דברים המסורים ללב דיאמרו דמ"מ כוונתו לשם יוהרא ואמר רק שטעמו משום שפתיו יהי' דובבת ע"כ הוסיף ואמר ה' אתה ידעת כוונתי שכל דבר המסור ללב כתיב בי' ויראת מאלקיך ע"כ ולי נראה לפרש כפשוטו בהקדים מ"ש לקיון דף כ"ג דיש ב' תורות בנסתר ובנגלה ע"ד אספקלרי' דנהרא שהיא בלב כמ"ש שלמה לבי ראה הרבה חכמה ודעת ע"ש ועפ"ז קאי כ"א בתורת ה' חפצו כך אמר כאן לעשות רצונך אלקי חפצתי ר"ל שהי' עשה רצונו ית' ע"כ זכה לתורת ה' ואמר ומדייק תורת"ך בתוך מעי ע"ד לבא לפומא לא גלי דהיינו שהלב היה מבין בתורה זו אבל לא הי' מפרסם ברבים וכן י"ל שכיון בתמיה אפי' במ"ש בלב"י צפנתי אמרת"ך ר"ל תורת ה' היה רק בלב אבל פשוטי תורה היה דורש ברבים להצדיק הבריות ג"כ ע"כ אמר בשרתי צדק בקהל רב שלא המדרש עיקר אלא המעשה כי גדול המעשה יותר מן העושה. ולפ"ז אין מקום לקושית הגמרא דעירובין וא"כ לתרץ כמו שמתרץ שם שהוא בדרך רחוק קצת: והנה זקיני נאה דרש פ' הנ"ל לפרסם ברבים משמעתו כדי שיהי' שפתותיו דובבת בקבר ע"כ מוטל עלי נאה לקיים ומן הראוי היה להדפיס ספרו הגדול ברית עולם על התורה כולה רק בעו"ה שגם עלי קפץ רוגזו של של הקב"ה הרעש מלחמה שהיה במדינתינו ונדלדלתי ממקומי כצפור הנודד מקנו והפרוטה אזלת מן הכיס וניטל הכבוד ולא נשתייר רק כזית במקום מנה מרה כלענה וכזית במקום חיותא חיי נער כי כך דרכה של תורה. זו תורה וזו שכרה. שדרך ממעט שלשה כמבואר בגמרא. ע"כ א"א לי כעת עד אשר ירחיב ה' את גבולי או עד שיתן ה' בלב נדיבי בני עמינו לצאת אלי בגבורת הזוז ובצל הכסף ואנא אני נכנס בצל החכמה שהניחו לי אבותי החסידים בצל קורתי. מ"מ לצאת חלק אי אפשר נ"א המרבה וא' הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ע"כ באשר שראיתי בהקדמת זקיני הגאון זצ"ל הנ"ל שדעתו היה להדפיס

ספר

ספר הקטן זה מתחלה נס מ' ביכה הנ"ל וכ"מ בהתכללות אדוני אבי מ"ו ה"ה זצ"ל אמרתי לקיים באס ותגזור אומר ויקם לך והעמדתי זה לחלק ראשון. ובאשר שאדוני אמ"ו זצ"ל הזכיר למעלה שרצה ללקט עוד שושנים מספרו של זקיני להוסיף על ספר זה רק באשר שלא עלתה בידו לגדלו ואמרתי שטעמו ונימוקו היה כדי שיהי' הספר הזה קטן משביע את העין עיני העדה אמרתי נוצר תאנה יאכל פריו ולקטתי מספרו הגדול הנקרא מערכי לב כמ"ש בהקדמתו לקמן דף ל"א יע"ש ג"כ ראשית בכורים ולקטתי מכל ענין וענין דברים נאים ומעשה חסידים. דאדודי' קודש ללבונים ליבון הלכה. אשר העם שלו ככה. שזכו ע"י לאורה אורה זו תורה קדשה מאתו תנא שהם דברי חריפות והאי חורפיה מסו' לי' לאבא שבא המגיע לכתבים. מתוקים מדבש ונופת צופים. כאלו צופי"ם אמרו. ומ"מ הכל שקל במאזני צדק וקולע אל השערה שער שמים ולא יחטא אלא הכל ע"ד אמת אמת הבנין בנוי' וכוונתו רצוי'. כאלו בימי יב"ן כתאמרה היה ראוי'. וכל הקורא בספר הזה ישתומם כשעה חדא. ויאמר חדאי נפשי לך קריתי וכי יש חיך מתוק מזה ומיני מתיקה מרגלא לשון לתורה התורה נדרשת ב"ע פנים. וזה פן א' מהם פנים יפות ומסבירות כספירת השמים לטוהר אשר נברא טהר יומא שבא ביומים לבית עולמו שלא כאבד יום לבטלה כאה דרש וכאה היה מקיים. ומרוב ענותנותו דהי' בו אקבל בשבחו ואכיים. ובאשר שהוא היה מנה בן מנה ארי בן ארי הבאתי מכרמו ראשית בכורים כפי ערך של זקיני זצ"ל וזהו חלק שני. ועוד בו שלישיה באשר שקי"ל בכהן שבא למקום אחר שאין יודעין שהוא כהן יקח מתנות כהונה גם תרומה להחזיקו בקדושת כהן. ע"כ ראיתי חוב לעצמי באתרי דלא ידעו שרי לאודיעו נפשו לת"ח דהיינו שלא יאמר שהוא ת"ח אלא יאמר דברי תורה ובזה נודע לרבים שהוא ת"ח כן הוא באשר שע"ע לא יבא מוציאין שלי בעולם פן יאמר האומר הנה שאול בנביאים הלא הוא בור רק שאין בו מים של תורה ע"כ אמרתי וראיתי חוב לעצמי להביא ג"כ איזה נגרים כראש האמור למעלה לראשית בכורים וזה שעלה במצודתי אני עני בדעת כי יודע אני נפש בהמתי שעדיין לא הגעתי לרוה"ק בוק"ר בוקר אור אור זו תורה תורה היא וללמוד אני צריך. כרוך אני כגר וכר כגר להולמו כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי ולי היה נאה לברו"ח מן הגדולה ולהיות עדיין נחבא אל הכלים כלים מכלים שונים עשרת מונים. מנה יפה. יפה לאדם כשהוא ביישן ואמרתי אל לבי למה אתה בוש לבך נבחרת מובחר מין שבושי. וענוש לצדיק לא טוב כי לקח טוב נתתי לכם. לכם דייקי טוב לדידי ומטיב לאחריני. כי כל מי שמחדש איזה דבר באורייתא ואינו כותבה בשמו וגוזל נשמתו. ולאחרים א"כ בהדי כבשי דרחמנא למה לי ע"כ אמרתי להסיר מסוה של בושה מעל פני ואביא ג"כ לראשית בכורים כף אחת מלא בשת והיא כפורחת והבשילו אשכלותיה ענבים טובים ואל תסתכל בקנקן יש קנקן חדש מלא ישן שדעת זקינים זה שקנה חכמה וביכה כוחה המינו ובאשר שלבי יודע מרת נפשי כנגד אבותי החסידים גדולים זצ"ל רק פרס בן מנה וכשועל בן ארי ע"כ לקחתי רק כחצי שיעור שהוא ג"כ מן התורה. ואע"פ שמשער היא ותחי נפשי ולהיות למזכרת לבני ולנכדי חלצי אחרי ולהניח להם ברכה וזהו חלק שלישי ואע"פ שחברתי ספר בחיבור על טור א"ח רק כעת שאין לכסף מוצא. ואין לי עוזר ולא יוצר ולא סומך ולא אוסר ולא חובר ולא תומך ע"כ הבאתי רק מנחת עני עני בדעת דעת שפתי ברור מללו. ואם אין אני לי מי לי ואם לא עכשיו אימתי. אימתי יבא לידי ואקיימנו לעשות בדפוס ואעשנה כיון. ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שלבו לשמים יכוין. ואודיע תוכן הספר ומהותו באשר שידוע לכל מי שיראת שמים בלבו כי לא המדרש עיקר אלא המעשה ר"ל שעיקר הדרשות יהי' על אופן זה שיבא מכל דרוש ודרוש דבר מוסר ויראת שמים אשר ע"ז אמרו דרוש וקבל שכר ר"ל שידרוש בדרך שיש בו קבלת שכר ולא כמו קצת אנשים חדשים מקרוב באו אשר לא שערום אבותינו וגם לא ספרו לנו לבדות סברות חלשות שדופי קדים וקושרים ביאה בביאה חבל בחבל ובונים על חריפות של הבל הבל הבלים אמר קהלת אשר כבר בזוהו בכרוזיא הגאונים המפורסמים בשל"ה ומהר"ל מפראג ובזרע ברך ומפורש בזוהר עונש ר"ל שנותני' כח לאיש תהפוכות ולבת זוגיה ח"ו יע"ש לא כן עימנו אנחנו פה היום בספרינו זה שכל דבריו כמעט בנוים על דרך האמת ואקוה שע"ז יבראו שמים חדשים וארץ חדשה כנזכר בזוהר. גם מכל דרוש ודרוש יוצא לנו דבר מוסר אשר נכנס בעומק הלב כי תוכחה כזו הבא בתוך הדרוש נכנס יותר בעומקי הלב מזה שמוכיחין רק בלי דרש. מלה"ד לחולי שהרופא צוה ליתן איזה סם לאכול לחוליו והסם הוא מר מאד כטבע רוב הרפואות שהם כנגד הטבע של האדם עד שהחולי אינו רוצה לקח צריך הרופא לעשות תחבולה לערב סם זה בתוך דברים אחרים שהחיך נהנה ממנו ואז יוכל לקח הרפואה וכן הוא בחולי הנפש עו"א בתחבולות תעשה לך מלחמה עם יצה"ר. ובאשר שגם אני בקי במלאכה זו קיימתי כך והעמדתי קונטרס א' של תוכחה מגולה מרוב נגעי הדור האמור בזמנינו ובלשון זך ונא מאד שחיבר חכם גדול בישראל ממשפחתי ולא רצה להזכיר שמו עליו מ' רוב ענוה וגם אולי ע"ז יעשה הרבה פירות יותר והעמדתי ג"כ בתוך הספר בין חלק ראשון ושני אשר ראוי לקרות בכל שבת. ע"כ אל יהיה נחשב ספר זה רק כספר דרשות שאין בו נפקותא כולי האי אלא הוא כולו מחמדים דברים כבושים ודברים חדים. ויש בו תועלת גדול לתקנות בני הגולה.

הקדמת הרב המדפיס והמחבר חלק שלישי ·

ראשית בכורים בשם הספר הלז בשם הגולה · שיזכו לגאולה · והנה בהקדמת זקיני הגאון זצ"ל מבואר טעם לשם הספר הלז
וטעם זה הוא גם בחלק שני וחלק שלישי ע"כ שם זה נקרא על כל הספר הלז · ושם תמצא מרוב הספרים שחיבור הוא
זצ"ל שהם עתה תחת ידי ונוסף ע"ז הגיע לי אדוני אבי מ"ו זצ"ל ג"כ ספר גדול על דרשו' הנקרא מערכי לב דרושים לכל
תפלותיהם כאה אחד ומילתי אלבשייהו יקירא גם בעניני תשובות ותשובות הי' מפורש כל מ"ש מענין אדידה ומספר בש"ס וכל
מאמרים מזה וגם ע"פ הקבלה ועוד ספר שו"ת מרבנים גדולים גאונים מפורסמים שואל כענין משיב כהלכה והלכה כו"י · וגם ספר
הפליאה הנה בקשתי מכל הקורא בזה שידברו על לב נדיבי בני עמינו שינדבו להדפיס ספר א' מספרים אלו להוציא לאור
תעלומות חכמה ושכרם כפול מן השמים שעושים חסד של אמת עם המחברים זצ"ל וגם עם החיים עודינה לזכות הרבים · ואשי
את כפשי הנלתי · והנה הוספתי על חלק הראשון שכבר נבה וערך זקיני על הגליון · לדפוס בכתב אמת מה שמפורש באותו
עמוד בלי קיפוס ועיון · כי הוא דבר נאה ומתקבל · וחלק שני חברתי כסדר והוספתי לפעמים איזה הגהה וכרשם (וכל"ח)
וברכתי סולת מתוך האוכל · וגם באשר שהוא העמיד כנד שלשה עיקרים שהם מציאת השם ועונש ושכר · ותורה מן השמים ·
וגם דרש התשובה אמרתי לתקן אלו ג' עיקרים כנד שלשה רגלים דהיינו עונש ושכר לחג הפסח דעונש הי' לפרעה ולמצרים ·
ושכר היה לישראל ביזת מצרים וביזת הים וגם מזכיר בו ממכות מצרים ודברים תמוהים מהגדת פסח ור"י נתן בהם סימנים ·
ושיר השירים שאומרים בשבת ח"ה של פסח וגם ביאורים מפ' מצורע וכו שקורין בשבת הגדול · ותורה מן השמים שייך שפיר לחג
השבועות שבו נתנו התורה · ומציאת השם כנד חג הסוכות כי טעם הסוכות למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני
ישראל והו מציאת השם וגם כתיב מכל הגוים אשר לא יעלו לחוג חג הסוכות וגו' זאת תהי' חטאת מצרים · ש"מ דעיקר מציאת
השם תלי' בסוכות · ודרוש התשובה הוא שייך לר"ה וש"ת ולי"כ שבו מבוארים מדרשים כאלו הנוגעים בזה · גם ימצאו בו דרשו'
קטני' מעורב במקומו' אחרים למילה ולהספד ולנישואין · ולא זו בלבד אלא כאשר שגדול הדור א' אמר לי שיותר טוב אם שעמוד
אותו על ספר הפרשות בתורה לעיין בו בכל שבת · אמרתי שיפה דבר אבל לא כוונו דיבר שלא אשנה סדרו של זקיני ומ"מ
לעשות רצון אים ואים עשיתי מפתחות לקמן כסדר הפרשות שיוכל למצא בכל שבת וי"ט דברים נאים שיוכל לקרות בו בכל
שבת וי"ט ור"ח ובשביל זה הוספתי איזה לקוטים על חלק ראשון מב"ע ויימצא ויגבע לנפשו · ויברך כל בשר שם קדשו · ויקרא בכל
שבת ושבת וי"ט ומידיעודש בחדשו · ויתברך מעתיקא קדישא · וזאת לדעת · לכל בר דעת · ולאזון שומעת · דחלק ראשון של ספר
הלז נתחבר זמן ארוך יותר מחמשים שנה ובתוך כך נתחברו כמה ספרים ואולי תמצא בו או בשאר חלקים איזה דבר שנמצא גם
בספר אחר אל יחשוב מחשבת פיגול ח"ו כי גנוב עמנו ח"ו כי פיגול הוא לא ירצה כי אפשר שכיהם לדבר אחד נתכונו כי
להקי' מילת' בר מזלו הוא ע"כ אל תמהר פיך לחטא בשרך והדן לכף זכו' יזכה לרב ברכות · וידון אותו משמים לזכו' ויכלכ'
מזגון ואכחות · כ"ד זעירא דמן חברייא כתית · ע"כ בקשתי במטו וכא שעושו גושו חושו ותקנו ספר הנחמד הלז
כדי להביא ברכה אל בתיכם · ועי"ז אין רעה יהי' בגבולכם רק אות ושלו' שפטו בשעריכם ·
ועי"ז יבא הגואל הצדק בימינו ובימיכם · ותזכו לברכה ירבו ימיכם וימי
בניכם · אמן :

בליקו ההסכמות וההקדמות · שבח והודאה אתן לאל שוכן רומות ·

ראשית בכורים חלק א

מציאת השם ‏— באורי פרשת דור הפלגה — ‏לחג הסוכות

א ביאור נחמד על מח"ז בפ' חלק אמרו נבנו מגדל ונעלה לרקיע וכו' מחכו עלי' במערבא. ופ' דור הפלגה בפ' נח

ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים וגו' עד ומשם הפיצם ה'. כבר אמרו חכמינו ז"ל בב"ר על פרשה זו ודברים אחודים שגורים ומעשה דור המבול נתפרשו ומעשה דור הפלגה לא נתפרשו. ומי הוא זה ואיזהו אשר יערב לבו להתחכם יותר מחז"ל ולומר קבלו דעתי כי זהו הדרך הנכון בפי' פרשה זו. אף כי אנכי אנוש נערכי שבודאי פי' פרשה זו סגור בפני לבד לאה זה מצאתי באגדת חלק שמצינו בדברי רז"ל פתחא להאי פרשתא. אמרתי לבא אחריהם ומלאתי דבריהם. וז"ל הגמרא שם. מאי עביד אמר רבי דבי רב שילא אמרו נבנה מגדל ונעלה לרקיע ונכנו בקרדומות כדי שיזובו מימיו. מחכו עלה במערבא א"כ ליבנו אותו בטורא (פירש"י א"כ שבנו אותו לעלות לרקיע למה בנו אותו בבקעה היה להם לבנותו על אחד ההרים) אלא א"ר ירמי' בן אליעזר נחלקו לג' כתות אחת אומרת נעלה ונשב שם. ואחת אומרת נעלה ונעבוד ע"ז ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה. זו שאומרת נעלה ונשב שם משם הפיצם ה'. זו שאומרת נעשה מלחמה נעשו קופין ורוחין ושדין ולילין. וזו שאומרת נעבוד ע"ז כי שם בלל ה' שפת כל הארץ ותניא ר' נתן אומר כולן לשם ע"ז נתכוונו כתיב הכא ונעשה לנו שם. וכתיב התם ושם אלקים אחרים לא תזכירו ע"כ. והדברים צריכים ביאור וכי טפשים שבעולם היו באומרם נכנו בקרדומות שיזובו מימיו. שהמים העליונים על הרקיע מונחים עד שיזובו מהכאות קרדומות הלא תלוים באויר במאמר מה"י ית'. וא"כ מאי דמחכי עליה במערבא א"כ ליבנו אחד בטורא. הלא טפי קושיא איכא על מאמרם נכנו בקרדומות שיזובו מימיו. גם צריך ביאור מה היה כוונות ג' כתות אלו לא ראי זה כראי זה. ובפרט אותה כת שאמרה נעלה ונשב שם מה כוונתם בישיבה שם ומה יהי' בסופם ותכליתם. **אמנם** לבוא אל הביאור אמרתי להקדים הקדמה אחת מספר הזוהר הביאו המקובלים אחרונים בספרי ובשערי אורה שבקעה זו דארץ שנער היה שם מקום מוכן לסטרא דטומאות ושם משכן הקליפות והחיצונות להצליח שם במיני כשופים ומעשה שדים אשר מיוסדים על אדני שמות הטומאות ונודע לכל שענייני הקליפות והתמורות שמראים את עצמם בכל הדברים שהם דוגמת סטרא דקדושה בהיכלות וכל הענינים ע"ד כי כל את זה לעומת זה עשה האלקים דוגמת הקוף שמראה דרכיו וענייניו להיות כדוגמת בני אדם. כמו שכתב כל זה באריכות בספר הפרדס בשער היכלי התמורות ע"ש. ובהיות כן באו בני דור הפלגה ומצאו בקעה בארץ שנער ואמרו בלבם כמו דבסטרא דקדושה נמצא מקום קדוש הר האלהים הר המוריה מקום בית המקדש ובנוי סמוך לו העיר ירושלים דלתתא המכוון כנגד שער השמים. וכן שבנין דלעתיד שביחזקאל מצינו ויניחני אל הר גבוה מאד ועליו כמבנה עיר שההר היה למקום המקדש. והעיר בנוי בסמוך לו. ככה בררו אנשי דור הפלגה בסטרא דטומאה בקעה בארץ שנער מקום מוכן לסטרא דטומאה. וחשבו ג"כ לבנות מגדל כמו שבנוי בית המקדש בהר המוריה הנקרא מגדל דוד. גם רצו לבנות עיר בסמוך לו כמו עיר ירושלים הסמוך למקדש בכדי שיהי' זה לעומת זו. כמו שבמקדש הבית בנוי לעצמו וירושלים לעצמו. כן חשבו לבנות עיר. ומגדל בארץ שנער:

ובזה יפורשו דברי הגמרא הנ"ל שאמרו נעלה ברקיע ונכנו בקרדומות שיזובו מימיו כמש שמצינו בהר ציון שכל השפע טובות וברכות באים ויוצאים משם כמ"ש כטל חרמון שיורד על הררי ציון כי שם צוה ה' את הברכה. כי שם שער השמים כן חשבו אנשי דור הפלגה להגביר כח הקליפות והטומאות בבקעה ההיא ע"י שמות הטומאות והכשופים להיות משם יוצא ובא שפע הטובות והברכות לעולם. והרב האלשיך האריך בהקדמה זו בספרו יעויין שם: וז"ה ונכנו בקרדומות שיזובו מימיו פי' השפע יהיה יורד משם שמשם יהיה שער השמים. והיינו דמסיים

ב ביאור שדעת נ"נ בצלם שהקים בבקעת דורא הי' דעתו כדעת דור הפלגה ממש וכן נענש בעונש שלהם כמו שיבאר

דיחכו עליה במעלה דא"כ ה"ל לבנותו באחד ההרים. ר"ל שלא היה כך כוונתם להמשיך השפע אליהם מן השמים להתדמות לירושלים דוגמת הקוף בפני אדם. כמו שאמרנו א"כ ה"ל לבנותו ג"כ על אחד ההרים כהר המוריה הבנוי על אחד ההרים כן היה להם לבנותו על א' ההרים לכוונתם. ולמה בבקעה. ומש"ה מסיק בגמרא בשם ר' ירמי' שנחלקו ל"ג כתות כו'. וטרם נבוא לבאור נקדים ג"כ מה שנמצא בספרי קבלה הנ"ל שהצלם שהקים נבוכדנצר בבבל בבקעת דורא היא היתה זו הבקעה בעצמה דדור הפלגה הנ"ל המוכנת לשכן הקליפות והתמורות לפעול שם בשמות הטומאה כדלעיל. כי דעת דור הפלגה ודעת נ"נ כוונה אחת ותוכן א' להם כי אמר נ"נ אעלה על במתי עב אדמה לעליון. וע"כ אמינו לח"ל במס' חגיגה שיצתה בת קול עליו באמרו אעלה על במתי עב אדמה לעליון רשע בן רשע בן בנו של נמרוד הרשע כו' ע"ש. לא לחנם ייחסו אותו רז"ל עד נמרוד יען כי דעת אחת היתה לנמרוד ראש בוני המגדל בארץ שנער. ולנ"נ בבנין הצלם כמו שאמרנו. וע"כ ג"כ עונש א' להם כשם שהמגדל נשרף ונבלע בארץ כדאי' בחלק. ובוני המגדל קצתם נטרדו מן אנשא ונעשו קופין ורוחין ושדין כו' כמו שיבואר עוד לפנינו. כך נהפך בבל בימי נ"נ כמהפיכת סדום ועמורה כדאי' בסדר עולם הביאו רש"י בישעי' ובירמי'. ונ"נ נטריד מן אנשא ונעשה מדורהו עם חיות ברא ז' שנין. כי כוונה אחת היה להם במרוד על ה'. כל זה נמצא בספרי קבלה ע"ש. ובכן נבוא אל הענין ג' כתות שנעשו בארץ שנער שאמרו בגמרא פרק חלק הנ"ל והיא לדעת ר' שילא שם כולן לשם ע"ז נתכוונו. אלא שכל א' הוסיף והגדיל החטא יותר מחבירו. כת ראשונה אמרה נעלה ונשב שם. התכלית שלהם היה בישיבה שמה יען כי דור אנוש הי' הראשון אשר הוחל לקרא בשם ה' בימיו. פרש"י לקרא העצבים בשם ה': אך מדה הי' להם זה באחרונה שעלה הים בימיו והציף שליש של עולם בחטאם: גם דור המבול שהחזיקו בחטא ע"ז כמו שפירש"י בפ' השחית כל בשר השחתה לשון ערוה וע"ז ובא המבול והציף ושטף את הכל. וחשבו דור הפלגה שיחזיקו עדיין בטומאתם לעשות להם ע"ז ולקרוא שמות העצבים בשם הקב"ה כדור אנוש ולעבוד ע"ז כדור המבול. ולא יבא עוד מי המבול לשחת כל בשר כאשר נשבע הקב"ה מעבור מי נח עוד על הארץ. וע"כ בקשו בקעה להחזיק בולם. כי כן שבועות הקב"ה דדוקא על כל העולם כלו לא יבא מבול עוד אך על אומות פרטיות יביא כדאי' בסוטה. וזהו שאמרו נעלה ונשב שם כלנו יחד פן נפוץ גו'. וכת שניה ג"כ מחשבתה על ע"ז אך פירשה הדברים יותר ואמרו ונעשה לנו שם שיקראו לעצביהם שם הקב"ה כאנוש. וכן בצלם שהקים נ"נ נתן ציץ לתוך פיו להכריז אנכי ה' אלהיך כדאי' במדרש. וע"כ אמרו רז"ל שכת שניה אמרה נעלה ונעבוד ע"ז ולא ישטפונו המים כבימי דור אנוש שעלה הים והציף שליש העולם כי אנחנו נעלה למעלה ממי הים ונעבוד שם ע"ז: וכת שלישית הוסיפה ופירשה מרידתה יותר באמרם נבנה לנו מגדל וראשו מגיע בשמים. והוא כי במס' חגיגה גבי ש' שבעיי בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר פרש"י דור הפלגה והנה כת שלישית פירשה דבריה יותר ואמרה מה שאנו מבקשים לעבוד ע"ז לא שאנו נרצה להשתתף ש"ש ודבר אחר אלא באו ח"ו להגביר כח הקליפה והטומאה על סטרא דקדושה ואמרו נעלה ונעשה עמו מלחמה לא כל הימנו לברר לו העליונים והא מגדל וראשו בשמים פי' מגדל הפורח באויר. שהכל יהי' בשמים ע"י מעשה שמות הטומאה שילכו לפעול כך ולא כמו שהי' ירושלים בסטרא דקדושה מגדל דוד נבנה ארצה וראשו מגיע השמים. אלא מגדל וראשו הכל בשמים. וכן אמר נ"נ אעלה על במתי עב וגו'. והיינו דמסיק' נתן וכולן לשם ע"ז נתכוונו אלא שכל כת פירשה דבריה יותר שראשונה אמרה התכלית שנשב שם פן נפוץ גו' דשבועת על מי נח היתה על הכלל העולם דוקא ע"כ נשב כלנו שם ונעבוד ע"ז כרצוננו ולא יביא המבול משום שבועתו. כת שני' פירשה דבריה יותר ואמרה ונעשה לנו שם. ר"ל לחזור לחטא דור אנוש שנא' אז הוחל לקרוא בשם ה' לקרות עצבים בשם הקב"ה ולא ישטף שליש העולם בעווניכו כי נעלה למעלה ממי הים כמ"ש נעלה ונעבוד ע"ז. וכת ג' אמרה בפי' המרידה יותר נעלה ונעשה עמו מלחמה להגביר כח הקליפה. על סטרא דקדושה כביכול: וזה מרומז במאמר ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים ר"ל השפה הי' אחד שכולם לשם ע"ז נתכוונו כמ"ש ר' נתן. רק הי' דברים אחדים שכת א' תפסה בלשונה דברים מיוחדים מה שלא תפסו כת שניה ושלישית לא ראי' זה כראי זה אך מסקנת כולם לשם ע"ז היה להם בזה כוונה א' ושפה א'. ומסיק שבא לשלשתן הפורענית לכל א' מדה כנגד מדה: לכת הראשונה שנשב שם פן נפוץ גו' מגורת רשע היא תבואינו ויפץ ה' אותם משם שהכיף למד משפחות מהם ובא מבול מים עליהם אך לא על כל העולם כלו לקיים שבועתו ית'. וכת שאמרה נעשה ע"ז ונעשה לנו שם פי' שם בלל ה' שפת כל הארץ ג"כ מכ"מ. הם קראו לע"ז שם הקודש ע"כ בלל ה' שפת הארץ שהיה לשון הקודש

וידוע

וידוע שנקרא לשונינו לשון הקודש מפני ששמות הקדושים ית' שם העצם שלהם נגזרו מיסוד לשון הקודש כמ"ש
המפרשים. וכנגד כת האומרת נעשה עמו מלחמה נעשו קופין ורוחין ושדין ולילין ג"כ מכ"מ שבאו לדמות כח סטרא
דטומאה כלפי סטרא דקדושה, כקוף בפני אדם ומה לתקן את הנר וכ"ש שבאו להגביר כח סטרא דטומאה על
הקדוש' כ"י ע"כ נעשו קופין ורוחין ושדין ולילין. וכן נ"נ נטרד במחשבת פגול זו מבני אנשא להיות מדורהי עם
חיות ברא שבע שנים. ולא לחנם אמרו רז"ל בפ' החליל שא' מד' דברים שהקב"ה מתחרט עליהם הן הכשדיים
שנאמר זה העם לא היה. ומה שנתנו אומה זו משאר כל האומות אלא ודאי שלא נמצאו מורדים במקום כמו ג
אומה דכשדים בימי נמרוד גם בימי נ"נ וע"כ נהפך בבל לנפרית ומלח מן השמים בימי נ"נ כדאי' בסדר עולם. פי' על מרז"ל
כמו שנשרף ונבלע המגדל בימי נמרוד. יען כי חטא א' וכוונה א' לשניהם. ובזה ידוקדק ג"כ אומרו וירד ה' פ' החליל
לראות העיר והמגדל אשר בנו בני האדם. שהקשו במדרש אטו בני גמלים בני חמרים כו' ולפ"י פי' מה שפי'. שמתחרט
ולדרכינו יאמר הכתוב לספר בגנותם איך עלה על הדעת להתדמות בבנין מגדל שלהם מסטרא דטומאה לבטרא על בריאת
דקדושה בית המקדש כי הנה הבית אשר בנה שלמה כתי' והבית בהבנותו דרז"ל שנבנה מעצמו הכל מסייע למלאכה הכשדיי'
אפי' רוחין אפי' שדין. אבל מגדל דדור הפלגה בנ"י אד"ם בנוהו ולא נבנה מעצמו ולא היה בהם סיועה מלמעלה ד
כלל. ובזה ידוקדק היטב לשון הפסוק אומרו זה החילם לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות. ישוב נכון על
לרמוז שעם כל הנקמה שאנקום בהם עכשיו לא ימנע סוף מחשבתם; כי לאחרית הימים יקום מלך א' נ"נ תמי' המדרש
מזרע כשדים שימלא מחשבותם של בוני המגדל שהעלו במחשבתם לבנות עיר ומגדל. גם להעמיד עליה ע"ז שיקרא אטו בני גמלי'
בשמו של הקב"ה. והנה עתה אף שיהרוס עתה הבנין דמגדל ועיר מ"מ הע"ז שחשבו להעמיד לא ימנע מן העולם בני חמורים
כי אף שלא יעשה על ידיהם עתה מ"מ יקום נ"נ מזרעם להעמיד צלם בבקעת דורא כמחשבתם שישים בפיה ציץ ה
להכניז אנכי ה' אלהיך ואז אגזור נקמתי להפוך בבל כמהפכת סדום ועמורה כי אז יגמור חטאם ותתמלא פי' הפסוק
סאתם. ומ"ש וזה החילם לעשות פי' מעשיהם הרעים. דהשתא אינו אלא התחלה לסוף מחשבותם לעשות ע"ז. ועתה
ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמ"ו לעשו"ת פי' לא ימנע מחשבותם כי יחזיר ויתעורר חטאם ומחשבותם לסוף הדורות לא יבצר מהם
בימי נ"נ כנ"ל. ולז"א הבה ונבלה שם שפתם לפי שעה נעשה להם עונש זה לבלבל שפתם וזהו ונבלה שם פי' עכשיו כל אשר
כאשר הוא שם שלא נתמלא סאתם נעשה להם עונש זה לבלבל שפתם: ולפי דרכינו זה אין מן הצורך לדחוק ולומר יזמו לעש'
שפסוק ועתה לא יבצר גו' יפורש בלשון בתמיה כדפירש"י אלא בניחותא כמו שפרשנוהו. ובזה יבואר לנו פי' הפסוק ו
למלאות לבבל שבעים שנה גו' דפשוטו קשיא אהאי הלשון דקאמר למלאו"ת כאלו היה אלו ע"ן שנים חסר באיזה פי' הפסוק
ענין דמלות בבל שבא למלאותם עכשיו ולא פירש באיזה מקום שהיו ע' שנים אלו חסרים. אך לדרכינו יהיה הענין. למלאות
כי בימי נ"נ נתמלא סאתם שגמרו מחשבות און דדור הפלגה לעשות להם צלם שיאמר אנכי ה' אלקיך. עד שנהפך לבבל שבעים
בבל כסדום ועמורה כו'. וכדי שלא יקשה למה לא נהפך אז בימי נ"נ כשעשה הצלם ולמה המתין עד למלאות ע' שנה
שנים. אך לפי שהקב"ה נותן תמיד ארכא לפורענות אולי ישובו בין לישראל בין לאומות כמ"ש כי לא שלם עון
האמורי. וכדי שלא יהי' פתחון פה לאומות נותן להם ארכא כמו לישראל. והנה מצינו במקדש ראשון שהחריב
נ"נ שנחרב לסוף ת"י שנה משנבנה שנתן ארכא ת"י שנים והנה אמרו במדרש בראשית רבה שמזמן המבול עד דור
הפלגה שנפלגה הארץ היו ש"מ שנים כמנין ש"ם תלה הקדוש ברוך הוא לדורות מן המבול עד דור הפלגה עכ"ל
המדרש בנ"ר. ואלו היה נהפך בבל תכף בהקימו הצלם בימי נ"נ היה פתחון פה לנ"נ ובני בבל לומר
מה נשתנה אנו מאלו למה לא ניתן ארכא רק ש"מ שנים לבבל עד דור הפלגה ולבית ראשון ת"י שנים. והלא חסרים
ע' שנים. ע"כ חזר הקב"ה ונתן לבבל השלוה עוד מלכות נ"נ עד שנהפך בימי בלשצר ע' שנים. כדי למלאות
ג"כ סך ת"י שנים לגלות בבל כמו שהי' לישראל בבית ראשון שהחריב נ"נ. והיינו דקאמר הפסוק כי לפי מלאות
לבבל שבעים שנה אותן ע' שנה שהי' חסרים משלותה למספר ת"י שנים. מילא אותם קודם שנהפך כסדום כדי שלא
יהי' פתחון פה לבני בבל: זהו הנלע"ד לחדש בפ' דור הפלגה.

ואגב אמרתי ליתן לב על מאמר גמרא שנפלא בעיני כל והוא על אגדה שבגמרא פ"ק דבכורות בהני י"ב
שאלות ותשובות שהיו בין ר' יהושע בן חנניא ובני דבי אתונא. שהם דברים נראים כזר ותמוה שיכתבו
בתוך התלמוד הקדוש: שהרי כפי פשוטן הם כדברי הבאי ודברי מה בכך. ויען כי שמעתי מגדולי החכמים שנתנו
לב לומר כוונות בהם כדי שיהי' דברים יוצאים מהם הנוגעים בענין אמונתינו ותורתינו. אמרתי אענה חלקי
אף אני לומר כוונה בהם כפי שיאלוני מן השמים ויהיה מקור פלפולם ונגוהם בענייני בריאת אדם הראשון ונח

ודור הפלגה ובוני המגדל ומפלתם וקירוב אברהם אבינו ע"ה ומעלות וחשיבות בית המקדש ותורתינו וחשיבות אומה ישראלית ומפלת כ"כ ומפלת בבל. וע"כ אמרתי לסומכם לדרוש דור הפלגה שבארנו. וזהו סדר י"ב שאלות :

ה"א אמרו האי גברא דאזל ובעי איתתא ולא יהבו לי' מאי חזא דאזיל להיכא דמדלי מני' : ותשובת ריב"ח שקל סיכתא דכה לתתא ולא עאל דכה לעיל עאל. אמר הכי כמי אתרמי לי' בת מזליה :

ה"ב גברא דאוזיף וטריף מאי חזי דהדר אוזיף: ותשובת ריב"ח א"ל אזיל גברא לאגמא קטל קמא טונא ולא מצי ביה קטל ומניח עלה עד דמתרמי לי איניש דמדלי ליה :

ה"ג אימא לן מילי דכדיבי. תשו' ריב"ח א"ל הוי לן כודניית' וילדה והוי תלי ליה פיתקא וכתיב ביה דיוסיק בבי אבא אלפא זוזי. א"ל וכודנייתא מי קא ילדה א"ל הי נינהו מילי דכדיבי :

ה"ד ומילחא כי סריא במאי מלחא לי'. תשו' ריב"ח בסילית' דכודנייתא. ומי איכא סילית' לכודניית' ומילחא מי סריא.

ה"ה א"ל בנה לן ביתא באוירא. תשו' ריב"ח אמר שם קם בין שמיא לארעא א"ל אסיקו לי לבני ועינא מהתם. אמרו ומי איכא דמצי לאסוקי להתם א"ל ומי איכא דמצי למבני ביתא בין שמיא לארעא.

ה"ו אמרו לי מיבעי דעלמא היכא. תשו' ריב"ח וזקפיה לאצבעתיה א"ל הכא. א"ל מי יימר אמר אייתי אשלי ומשחי.

ה"ז א"ל אית לן בירא בדברא עייליה למתא. תשו' ריב"ח אייתי פארי ושדי להו א"ל אפשילו חבלי מפארי א"ל ומי איכא דמפשלי חבלא מפארי א"ל ומי איכא דמייתי בירא מדברא למתא.

ה"ח אית לן ריחיא דתבירא חייטא. תשו' ריב"ח שקל פיסקא מיניה שדי להו א"ל כרכו לי מיניה גרדי ואחייט' א"ל ומי איכא דיכיל למכרך גרדי מריחיא. א"ל ומי איכא דחייטא ריחיא.

ה"ט ומישרא דסכינא במאי קטלו ליה. תשו' ריב"ח בקרנא דחמרא. ומי איכא קרני לחמרא ומישרא דסכינא מי הויא :

ה"י אייתי לי' תרי ביעי הי דזוגיתא חיוורת' והי דזוגית' אוכמתא. תשו' ריב"ח אייתי אינהו תרי גביני הי דעיזי חיוורת' והי דעיזי אוכמתא :

הי"א ורכינא דמית בהי כפקת רוחא. תשו' ריב"ח בהייכו דעייל.

הי"ב אחוו לן מנא דלא שוי' לחבלא. תשו' ריב"ח אייתו בודיא פשטוה לא הוי עיילא בתרעא א"ל אייתו מרא כתרו הייכו מנא דלא שוי' לחיבוליה. עכ"ל האגדה:

ואמרתי לפרשה ע"ד שכיוונו השואלים והמשיב ריב"ח בס"ד שלא יהא מילי דכדי. והכלל שבני דבי אתונא היו מכחישי התורה בפרט תורה שבע"פ והוי מעליגים על מאמרם הנמצאים בדברי רז"ל שלא ירדן לעומקם רק שכיונו ללעוג עליהם כדרך המינים ואמרוהו לריב"ח בדרך חידה כסברו שלא יבין חידתם ואף שיבין לא ידע להשיב להם תשובה על לענתם: והנה סברו שבזה ינצחו אותו לדעתם שיאמרו הכל שחכמי האומות מחוכמים יותר מחכמי ישראל. ויעשו המה בריב"ח כרצונם כמו שהתנו ביניהם: והשי"ת הפר מחשבותם: כתן חכמה לריב"ח שהבין כל חידתם והשיב בכל דבר תשובה נכוחת בדרך חידה. ואדרבה הם לא הבינו קצת תשובות שהשיב להם בדרך חידתו. וקצתם שהבינו לא מצאו מענה לחזור ולהשיב לו כי תשובתו תשובה נכוחת ואין להשיב עליה. באופן שהיו מנוצחים לעין כל. ובאותם תשובת שהשיב להם ולא הבינו חידתו מה שהשיב כ"ש שהיו מנוצחים בכך והוא דומה ממש להאי עובדא דאי' פ"ק דחגיגה ג"כ בריב"ח שעמד עם האי מינאה קמיה דקיסר אחויה ליה האי מינאה עמא דאהדריכהן מרא לאפי' מנייהו. אחוי לי' איהו ועוד ידו נטוי' עלינו. א"ל קיסר לריב"ח מאי אחוי לך ת"ל הכי והכי. א"ל להאי מינאה מאי אחוי לך א"ל לא ידענא. א"ל גברא דלא ידע מאי אחוו ליה ימחיו במחוג קמיה מלכא אפקוהו וקטלוהו להאי מינאה : וה"כ הכא כאשר גילו שלא הבינו איזה חידה מהחידה שהשיב ריב"ח לנגם או נכחם ריב"ח טפי באמרו איך יכאתם לבוא עלי בחידות אם לא תוכלו להבין החידות שאני משיב וכן לא יעשה בענין הנבוא כמו שאמר שם הקיסר גברא דלא ידע מאי מחוי' לי' כי' כך הי' כלל ענין נבוא ביניהם.

ועתה נפרש מה היו החידות מהם ומה שהשיב להם. וזה החלי :

שאלה א' בענין פלס וקוה. אמרו האי גברא דאזל ובעי איתתא ולא יהבו ליה מאי חזי דאזל להיכא דמדלי

באר בקיצור על שאלה א' מסד"א לריב"ח בענין פלס וקוה.

דמדלי מיניה. יתכן שהכהו שני דבי אתונא מכאן מאמר לח"ל פ' הבא על יבמתו וז"ל זאת הפעם עצם מעצמי גו' מלמד שבא אדם על כל בהמה וחיה ולא נתקררה דעתו עד שבא על חוה ונתקררה דעתו. וכבר נודע מהמפרשים שאין המאמר הזה כוונתו כפשוטו שבא ממש על כל בהמה וחיה דאדם יציר כפיו ית' חלילה שיחטא ויבזה עצמו כ"כ גם שהרי כבר נצטווה אדה"ר על העריות דבהמה ג"כ וכמ"ש פ"ד מיתות בפסוק ויצו ה' גו' אלא שהכוונה שהאדם עמד ושיעור בחכמתו ובשכלו שידע כל טבעי הבריות שהרי קרא שמות לכל הבריות כפי טבעם וידע וחקר שאין אפשרות בטבע שום אחד מהם להתעבר מהאדם עד שבאה חוה והבין בטבעה שראויה להתעבר מהאדם. וע"ז אמר זאת הפעם גו'. כך פי' מיעוט כל המפרשים ומחכמינו חכמי האמת. אבן המינים הללו מכחישי תורתינו. ידע ריב"ח שלא יקבלו ממנו תשובתו כנ"ל. בפרט להוציא קצת המאמר מפשוטו. ויתפסו המאמר כפשוטו דוקא שבא עליהם ממש: וע"כ כאשר תפסו המאמר כפשוטו ולעגו עליו כמו שנבארו הוצרך ריב"ח להשיב עליהם ממקום אחר לנצחם. והוא שהם תפסו המאמר כפשוטו וע"כ אמרו בלעגם עליו בדרך חידה ומליצה בלשון הזה. האי גברא דאזל ובעי איתת' וכו'. כלומר איך אפשר שעשה אדם כזאת שיאמר כך בפומבי זאת הפעם גו' שמובן ממנו שבא על כל הבריות קודם זה והלא ע"כ חוה בשעה תבוא לו בלבה ותאמר הנה זה כבר חזר ובקש להזדווג לכל הבריות הפחותות ומיאנו קבלתם בו עד שבא אלי ואני ברייה חשובה בערכם. לא ולאד מנוהג. שבעולם גברא דאזל ובעי איתתא ולא יהבו ליה ומאי חזא דאזל להיכא דמדלי מניה אלא ודאי שאין ממש ח"ו בדברי חכמי התלמוד. כך היה לעגם של המינים הללו. בדרך חידתם:

תשובת ריב"ח אליהם באופן זה. הנה כל חכמי האומות מודים בזה שהכל תלוי במזל ואפי' דברים שחכמי ישראל אין תולים במזל ע"ד אחז"ל אין מזל לישראל דכתיב כי יחתו גוים מהמה. אך חכמי האומות תולים כל הדברים במזלות. וכ"ש בענייני זווג האדם שגם בחכמי ישראל כך שתולים במזל פי' כמו שהוכרז בת פלוני לפלוני. כדאי' במ"ק דלא יעלה הזיווג יפה אלא כשיש בת מזליה כי הא דרבא שמעיה לההוא גברא דבעי רחמי תזדמן לי פלונית' א"ל לא תבעי רחמי אי חזיא לך לא אזלא מינך כו' לסוף שמעיה דקאמר או איהו לימות מקמיה כו'. ע"ש בפי' רש"י ותוספו'. והנה מצינו בב"ר שמטרונה שאלה לר' יוסי משעת בריאת עולם עד עכשיו מה עושה הקב"ה מזווג זיווגים. איש לאשה ואשה לאיש. א"ל יכולה אני נ"כ לזווג ק' שפחות וק' עבדים. בלילה הכו זא"ז ופצעו כו'. זו אומרת אני בועלת את זה בתמי'. וזאת אומרת אני בועלת לזה ועד שהודה לו המטרונה שאין הזיווג עולה יפה בבחירת האדם רק כפי מה שהעמיד הקב"ה המזלות ואפי' א' בסוף העולם וא' בסוף העולם מזדווגים כשהם בסוג א' ובמזל א' כמ"ש אפי' ממזר בסוף העולם כו' ע"ש באורך. ואם הדבר כך שתלוי במזל שכל א' נושא בת מזלו. בטלו שאלות אלו המינים ובטל המשל דלע"ג דאזל גברא ובעי איתתא ולא יהבו לי' לא יקשה בעיניו לילך לזווג עם חשובה ממנה. דיכול להיות שהיא בת מזלו ולא תמאן בו אף שהראשונות מיאנו בו לפי שלא הוי בת מזלי' והכל תלוי בענייני הזיווגים, בבת מזלו. שממציאים לו מן השמים. כך אדם וחוה שהבינו שניהם דכל שאר בריות בהמות וחיות לאו בנות מזליה דמין האדם כלל שהבהמות אין להם מזל כלל כדאי' בגמ' ריש בב"ק. ע"כ חוה נתרצית לאדם להזדווג לו אף בשעה שבא בתחילה לחזור על שאר בריות להזדווג כאשר ידעה שהיא בת מזלו. ואין בזה סתירה לדברי חז"ל כאמרם שבא על כל בהמה וחי' כו'. שאין בזה מניעה לבלא תנשא לו חוה אח"כ כי הכל תלוי בבת מזליה כמו שאמרנו. והרי נצחם בשאלה זו שכיון באמרו. שקיל ביבת' דבב לתתא ולא עייל. דכה לעילאי ועייל אמר האי כמי איתרמי ליה בת מזליה:

שאלה ב' בענין נח ובניו. גברא דאוזיף וטריף מאי חזא דהדר אוזיף: כאן לעגו המינים הללו דוגמת הרומיים ר"פ חלק ששאלו לריב"ח זה. ואמרו מנין שהקב"ה יודע מה שעתיד להיות. והשיב ביאר בתמד להם מדכתיב וקם העם וזנה כו' ע"ש. והמינים אלו לעגו ואמרו איך יודע מה שעתיד להיות דגברא דאוזיף וטריף על שאלה ב' כו' נודע מדברי חז"ל במדרשים כשרוצים לומר שאיזה אדם חוטא כנגד השי"ת מכנים אותו בשם לוה במ"ש בילקוט בענין פס' פ' וזאת הברכה שמעון ולוי לוו ממני בשכם כו' לוי פרע מה שלוה שמעון לא די שלא פרע כו'. וכן חכמי המשנה ובניו אמרו החנווני מקיף כו'. וכן אמרו אלו המינים בחידתם. גברא דאוזיף וטריף מאי חזא דהדר אוזיף. אמרו איך ידע האל מה שעתיד להיות הנה ברא האדם תחלה וידע כי יעשה רק רע כל היום ויאמר אמחה את האדם גו' מה לאה אח"כ לקיים העולם אחר המבול ע"י נח וזרעו וכי לא ידע שגם הם יחטאו כדור הפלגה ומשקרים

אלי כבר ולבסוף אלי כבר. והלילה יש לחשוב מזה שאינו יודע מה שעתיד להיות ויקו לעשות ענבים ויעשו באושים. כך היה לשונם הרע ואמרו בחידה נברא דיזוף שלוו בני אדם ממנו ולא פרעוהו וצריך לקוות כך האדם וזרעו שחטאו ולוו ממנו ית' וקיים בהו והנני משחיתים את הארץ דהיינו דצריך קרקעותם. אלי חזי דהדר אוזיף שברא בני אדם אחר המבול לקיים העולם. וכי לא ידע שיחזרו ויחטאו וילוו ממנו.

תשובה ריב"ק אליהם באופן זה. דהיינו באופן שאנינו בפ' אחד דיני ממונות שאלו מה"ש לפני הקב"ה רבש"ע לא יפה אמרו הראשונים בשעת בריאת אדה"ר מה אנוש כי תזכרנו. שהרי עמדו דור המבול ודור הפלגה וחטאו לפניך והשיב להם עד זקנה אני אסבול. שפי' המפרשים ז"ל שתשובתו ית' להם היה שאע"פ שגלוי לפניו ית' שיחטאו דור המבול ודור הפלגה לא נמנע מלקיים העולם בשביל אברהם שיעמוד ויקבל שכר כולם כדתנן באבות וע"ד שאמרו במדרש קהלת ראוי הי' אברהם להבראות תחלה לאדם אך שאמר הקב"ה אם יקלקל אדם אין מי שמתקן אח"כ ברא האדם תחלה שאם יקלקל האדם יבא אברהם אח"כ ויתקן. וברא לאאע"ה באמצע הדורות שיסבול הדורות שלפניו ושלאחריו ומשלו משל לקורה גדולה שניתן באמצע הטרקלין. כדי שיסבול הקורות שלפניה ושלאחריה ע"כ. וז"ש עד זקנה אני אסבול כלו' עד שיעמוד אברהם לא היה זקנה. כי אברהם יסבול הדורות שלפניו ושלאחריו. ואני אסבול עד שיעמוד אברהם כן מצאתי במפרשים: והנה לפי לעגם דומים אלו יפה השיבם. דהקב"ה ודאי יודע מה שעתיד להיות שאע"פ שגלוי היה לפניו שיחזרו בני נח לחזור ולחטוא לפניו לא נמנע מלברא אותם לקיים העולם בהם אחר המבול בשביל שיודע מה שעתיד להיות שיעמוד אברהם שראוי לברא כל העולם בשביל שיסבול הדורות שלפניו שלאחריו. והיינו שאמר ריב"ק בחידתו להם. א"ל אזל נברא לאגמא קטל טונא קמא ולא מני ביה קטל ומנח עליה עד דאיתרמי לי' איבנא דמדלי לי'. פי' הקב"ה ברא כל העולם אדם וזרעו נח וזרעו בשביל שידע שיבא אברהם לעולם שיסבול הדורות שלפניו ושלאחריו כההוא קורא שניתן באמצע הטרקלין והוי ממש כהאי משל דקוטן מנא קמא דקני ולא יכול לסובלו ולנושאו ואעפ"כ לא ימנע מלקטן יותר בחשבו שיזדמנו לו איבני דמדלי לי': ואין רחוק שאלו המינים מחוייבים להודות בזה שכן כתיב בישעי' החרישו אלי איים ולאומים וגו' העי"ר ממזר"ח קור"א הדורות מראש עיין פירש"י שם:

שאלה ג' כנגד אברהם. איזו לן מילי דכדיבי. לא יקובל על דעת אדם שכליית המינים הללו לחקור באו מפי חכם שבחכמי ישראל כריב"ק איזה הם דברים שקרים דודאי לא טפשים שבעולם היו שבא דבי אתונא שישאלו כך דשקרא שכיח בעלמא די והותר וכל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר. אך שמושב למעלה כיון שהתחיל ריב"ק לגלות להם בחידתו שעתיד לבאת מבני נח אדם שסובל דורות הראשונים והאחרונים והו אברהם התחילו הם ללעוג גם על אברהם ראש המאמינים. והוא כי מצאו לרז"ל שאמרו בב"ר ודברים אחדים דברים חדים אמרו על ה' ועל אברהם (פי' בזו"כ לשון הרע כחרב חדה) שאמרו אברהם פרידה עקרה ואינו מוליד. וע"ז יתמהו למה נענשו על דברים אלו. כי איזה דברים שקרים אמרו בו הלא האמת היה שלא הי' לו ולד בהאי שעתא ומה ראה הי' לבחור בו להצילו מאור כשדים. והלא הוא עץ יבש. וזהו איזו לן מילי דכדיבי פי' מה שאמרו ודברים חדים ל' הרע כחרב חדה שאמרו בני דור הפלגה או על אברהם עד שנענשו על כך ובאו לומר שאין ממש ק"ו בדברי רז"ל:

ביאור נחמד על שאלה ג' בענין אברהם אבינו ע"ה

תשובה ריב"ק אליהם באופן זה. מצינו במדרש ב"ר פ' תולדות בפ' כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא ניצל אברהם מאור כשדים אלא בזכותו של יעקב משל למלך שהי' לו דין לפני השלטון ויצא דינו לפני השלטון להשרף. וצפה אותו השלטון באסטרוגיאה שלו שהוא עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך אמר כדאי הוא להנצל בזכות בתו שהוא עתיד להוליד והיא נשאת למלך כך אברהם יצא דינו מלפני נמרוד לשרף וצפה הקב"ה שעתיד יעקב לצאת ממנו אמר כדאי הוא אברהם להנצל בזכותו של יעקב וזהו בית יעקב אשר פדה את אברהם. נמצא דזה ודאי היה לשון הרע מדור הפלגה במה שאמרו אלי רבותי' דאברהם שנבחר לו והצילו הלא הוא פרידה עקרה ואינו מוליד. כי לא היה להם ללעוג וללמוד מנוהג שבעולם. שפעמים מלך בו"ד אשר במשפט יעמיד ארץ ופוסק הריגה על א' ואח"כ עובר על משפט עצמו ומניחו בחיים. ואין זה חכם. דאי לאו שצפה המלך שיעמוד בתו דאים ההוא שתנשא למלך לא הצילו. כך הי' להם לדור הפלגה לחשוב שלא לחנם מלך ה' צבאות בחר באברהם והצילו. אם לא שיודע מה שעתיד להיות שעתיד זרע חשוב יעמוד ממנו ונכול בזכותו.

דמלכותא

דהלכות' דרקיע כענין מלכות' דארעא . ולא הי' להם לומר אברהם פרדה עקרה אינו מוליד . ולמה בחרו לו יה'
וראי' לזה שגם כל העולם הושוו והמליכו אח"כ לאברהם כפירש"י בפ' עמק השוה הוא עמק המלך למיום שבשעה
לו הכם . כך הי' להם לדור הפלגה לחשוב שלא לחנם הצילו הקב"ה אם לא שכפה שיצא ממנו זרע כיעקב . ודוגמא
זה מצינו בפ' החובל גבי אבימלך ומכאן שבן נח נהרג על שהי' לו ללמוד דרך ארץ ולא למד . כך נענשו דור
הפלגה על אמרם אברהם פרידה עקרה ושלא חשבו בלבם שאין המלך ה' צבאות אוהבו וחנם אם לא שכפה שעתיד
זרע כשר לעמוד שבשבילו הי' מצילו ולא הי' להם להרהר ולומר אברהם פרידה עקרה אינו מוליד וזהו שרמז בחידתו
הזה לן כודניית' פי' פרדה עקרה אברהם וילדה פי' ליעקב והוו תלו לה פיתקא פי' תלוי בצוארה כתב עדות
דמסיק בני אבוה אלפי זוזי (נ"ל יהודא דה"פ לסתום פיהם שלא יאמרו מאבימלך נתעברה שרה ואין יעקב מזרע
אברהם . ע"כ אמר דמסיק בני אבוה אלפי זוזי הם האלף כסף שנתן אבימלך לאברהם לכסות עינים את כל ונוכחת
כפרש"י שם . כמנא הזכיר אלף כסף וק"ל) ר"ל שפדה לאברהם מאור כשדים וחייב לו אביו דמי פדיונו ונקט אלפא
זוזי מספר כך חשוב ומקיים . כמו איש יבא בפריו אלף כסף . הנה נתתי אלף כסף לאחיך ותלו בי' פיתקא ר"ל
שכתוב בו ביעקב עדות הפסוק בפירוש אשר פדה את אברהם ר"ל שכך היה האמת והיה להם לבני דור הפלגה
ללמוד זה ומעשים דלא לחנם הצילו לאברהם מאור כשדים שהוא נס גדול אם לא שיצא ממנו זרע הגון . בדרך
שאין מלך בו"ד מציל מהריגה את הנדון לפניו אם לא בראותו ממנו זרע הגון באסטרלוגי"א . והם סבי דבי
אתונא לא הבינו חידתו של ריב"ח ואמרו וכודניית' מי קא ילדה ואז נצחם ריב"ח ואמר הי מילי דבדיבי הלא בקשתם
ממני לומר לכם מילי דבדיבי והרי אמר דבר כזב . וכ"ת שאמרתם כן בלשון חידה כמושפירשנו . א"כ למה לא
הבינו ג"כ תשובתי וחידתי . ואיך תבואו בחידות אם לא תוכלו להבין אם משיבין לכם חידות כמו שכתבנו למעלה
עובדא דהאי מימרא בחגיגה :

שאלה ד' כנגד ברית אברהם ומילתא כי סריא במאי מלחא לי' עודם מדברים באברהם שאלו עוד דבני
מינות עליו ואמרו במה אתם בטוחים היום שאתם קויים בני ברית כלו' שאתם זרע אברהם
שהכניסו הקב"ה בברית וכרת עמו הברית . ומילתא כי סריא במאי מלחי ליה ר"ל שאלתם מענין דוגמת השאלה
ששאל אברהם להקב"ה כדאי' במדרש בפ' אנכי מגן לך שאמר אברהם כשם שבריתי דחה לברית של נח כך יש לי ברית
לקום שיבא אדם ויגדל במצות ומעשים טובים יותר ממני וידחה בריתו לבריתי . והשיב הקב"ה מנח לא העמדתי
מגינים ממך העמדתי מגינים של צדיקים כך הוא במדרש . אף המינים אמרו כן דרך לעג בעלמא הבה דאינו
שגם מילחי סריא פי' הברית נקרא בשם מלח כד"א ברית מלח עולם . והנה בעינינו דאינו שבטל ברית דנח ונפרדו
בניו בימי דור הפלגה ונכרת ברית מלח ההוא ומה לכם בטחון יותר בברית אברהם שלא יבטל גם הוא . וזהו
ומלחי כי סריא במאי מלחו ליה .

ביאר כאמור על שאלה ד' כנגד ברית אברהם:

תשובת ריב"ח היתה מענין תשובה שהשיב הקב"ה לאברהם שמנח לא העמיד מגינים של צדיקים . וממך אני
מעמיד מגינים של צדיקים וע"כ יהי' ברית אברהם לעולם קיים ואפי' בגלותן כתיב וזכרתי את
בריתי יעקב וגו' ואף את בריתי אברהם אזכור כי עמדו מגינים של צדיקים מאברהם . וזהו אל תירא אברהם
אנכי מגן לך מגינים של צדיקי' אני מעמיד ממך וזהו שהשיב בשולת' דכודניית' פי' משלייתו דאברהם ומצאצאי מעיו
שיהיו כמותו בהם אנו בטוחי' שיתקיים הברית והנה חידתו ותשובתו גם בזה לא הבינו ואמרו מי איכא שולת'
לכודניית' . ואמר הוא להם ומילחא מי קא סריא . וכ"ת שאמרתם בדרך חידה כמו שפרשנו . א"כ למה לא תבינו
גם תשובתי וחידתי ואיך תבואו בחידות אם לא תוכלו להבין תשובת ג"כ בחידות . כעובדא דהאי מימרא דחגיגה
וכמש"ל :

יא

שאלה ה' כנגד דור הפלגה . אמרו ליה בני לן ביתא באויר : . עוד הוסיפו בזה להקשותו בענין דור
הפלגה שבנו המגדל . שפירשנו למעלה דמגדל דור הפלגה הוא המגדל הפורח באויר כמשמעות
לשון רש"י במס' חגיגה ורצו לפעול ע"י שמות הטומאה שיהי' בנוי המגדל ורצו בשמים וללחום נגדו ית' ואמרו לא
כל הימנו לבור לו העליונים כו' ורצו להגביר כח הקליפה על הקדושה . וע"כ לא הצליחו כי אין עוד מלבדו כתיב
ושקל אין לו רגלים . ובכן אמרו הכי בני דב"א הראה לנו אתה שכח הקדושה ידו על העליונה ותוכל לבנות ביתא
באוירא . מה שא"א לעשות בכח שמות הטומאה לבני דור הפלגה . והראה לנו ההפרש שביניהם .

ביאר כאמור על שאלה ה' בענין דור הפלגה

תשובת

תשובת ריב"ח אמר שם קם בין שמיא לארעא. הרי הראה לה הקדושה בשמות הקדושים מה שפעל ועשה: וכנגד זה אמר להם אסיקו לי לבני וטינא לבנות בו והשיבו לו מי איכא דמני לאסוקי להתם. וא"ל א"כ הרי כנחתי ומי איכא דמני למיבני ביתא בין שמיא לארעא פי' א"כ איך אמרו בימי דור הפלגה לבנות שם באויר מגדל השתא להעלותו שם אי אפשר להם כ"ש לבנות שם. אך אני בשם הקודש אני עומד בין שמיא לארעא הרי ראיתם שאני מוכן לבנות כי לא יפלא מה' דבר וכמאמר כלב אפי' אומר לנו עשו סולמות לעלות בשמים יכול נוכל לה. ואתם בושים ונכלמים בשאלותכם :

יב ביאר כחמד על שאלה ו' נגד ירושלים ובהמ"ק

שאלה ו' נגד ירושלים ובהמ"ק אמרי ליה מיבעי דעלמא היכא. בשאלה זו היה יכול להשיב תכף וידעו מאמו בשאלו אלא שריב"ח הבין בתחלה שלא שאלו כפשוטו שאלה של תוהו כי מי יודע מחקרי ארץ וזולתו ית' אלא שחשב שזה ענין חידה ג"כ מהם ולענו על שבית המקדש נקרא שער השמים לפי שכאשר ב"ה על מכונו ובבנייתו אז השער השמים שם ירושלים של מטה מכוון נגד ירושלים של מעלה ששם עולה תפלת ישראל השמימה. אמנם שאלו באשר שב"ה פעמיים חרב היכן שער השמים לקבל תפלת כל פה. וזהו מיבעי דעלמא היכי כי ירושלים קראוהו אמצע העולם ע"ש ששם אבן שתייה מרכז טבור הארץ וכשב"ה חרב אמצע העולם היכן.

תשובת ריב"ח היה לפי זה ג"כ כוונה באמרו זקף אצבעתיה א"ל הכא. והוא ע"ד שאמרו האבות הן הן המרכבה וצדיקים מרכבתו של מקום ע"ד שכתב האלשיך על פסוק ויטוש משכן שילה אוהל שיכן באדם ר"ל שאף שעזב שילה ששם היה שכינתו מ"מ אין שכינתו מסולקת מן העולם בשביל זה יען כי אוהל שיכ"ן באד"ם שצדיק הוא מרכבתו של מקום.. וכ"כ המזרחי שבהיות יעקב ישן תחת המקום בבית אל וקפץ הר המוריה לשם קפץ גם ב"המ של מעלה לשם והיה שם שער השמים. וזהו שזקף אצבעתיה ואמר הכ"א ר"ל רמז על עצמו כשיושב ועוסק בתורה אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה ושם משכן כבודו. אך כאשר אמרו לו הכי כבי דב"א מאן יימר. גילו דעתם ששאלתם כפשוטו שאלה של תוהו שיאמר היכן אמצע העולם כפשוטו. השיב להם ג"כ תשובה של תוהו בחוכא ואמר זילו ואייתו אשלי ומשחו וסוף סוף היו מבוכחים :

יג ביאר כחמד על שאלה ז' נגד ציון

שאלה ז' כנגד ציון. א"ל אית לן בירא בדברא עיילוה למתא. בא לבכוונתו בחידות ולענו על מאמר שאמרו רז"ל בב"ר והנה באר בשדה זו ציון והנה שלשה עדרי צאן רובצים עליה אלו שלשה מלכיות והאבן גדולה ע"פ הבאר זו זכות אבות והשיבו האבן למקומה זו זכות אבות כו' פי' שבזכות אבות יחזור ויבנה בית המקדש ולענו ואמרו אית לן בירא בדברא באר זו ציון כנעשה שדה דציון שד"ה תחר"ש מתי תעלהו למתא לעיר להיות נקרא עליה עי"ר אלהינו הר קדשו. ואיה הזכות אבות שיחזור בשבילו שכינתו לציון עיר הצדק .

תשובת ריב"ח להם היה באופן זה אייתי פארי ושדי להו א"ל אפשילו חבלי מפארי א"ל ומי איכא דמפשלי חבלא מפארי א"ל ומי איכא דמיית' מדברא למתא. ידוע כי ישעי' בסופו כתיב וגם מהם אקח לכהנים וללוים פירש"י מן הגוים המביאים אותם ומן המובאים אקח כהנים ולוים המטומעים ביניהם עתה בגוים אחמת אונסים ולפני גלויים ואברור אותם מתוכם להיותם משמשים לפני ע"כ. וידוע שישראל נמשלו לחטים וא"ה לפסולות ומוץ וכוזין לקיים מ"ש תזרם ורוח תשאם גי' כדאי' בב"ר ס"פ וישלח. ומשפחות המיוחסות נמשלו לחבל במ"ש עד אשר לא ירתק חבל הכסף וכ"כ יעקב חבל נחלתו פרש"י משולש בזכיות ודרז"ל באיכה רבתי זו שלשלת היוחסין. ובזה כיון ריב"ח בהשליך פארי כוזין לפניהם שיעשו מהם חבל ר"ל שאותן מיוחסי כהונה ולויה הנמשל לחבל הכסף המעורבים היום בפסולות הכוזין פי' תוך העכו"ם שנמשלו לכוזין. יבררו מתוכם לשמש לפניו ית' בבית המקדש השלישי שיבנה. כלומר מה לכם כי תלעגו על בנין בהמ"ק הלא מכם ובכם יקרבו ויבאו לשמש בבהמ"ק השלישי. וכן אמר ישעי' והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל בית אלהי יעקב ויורינו מדרכיו ונלכה באורחותיו. והשיבו מי איכא דמפשלי חבלי מפארי גילו שלא הבינו חידתו. א"ל א"כ ומי איכא דמייתא בירא מדברא למתא אלא ודאי שאמרתם כן בדרך חידה א"כ איך תבואו בחידות אם אינכם מבינים מה שמשיבים לכם בחידות כההוא דחגיגה :

יד ביאר כחמד על שאלה ח' נגד התורה

שאלה ח' כנגד התורה. אית לן רקיע דתבירו קייטיה וכאן באו לשלוח יד לגעוס בכבוד תורתינו הקדושה כי מצאו מדרש לרז"ל במדרש איכה רבתי ובטלו הטוחנות אלו משניות גדולות וכה"א בשפל קול הטחנה למה נמשלו ד"ת לריחיים מה ריחיים אינן בטילות לא ביום ולא בלילה כך ד"ת והגית בו יום ולילה ע"כ .

ע"כ. בכן לענו ואמרו אית לן ריחים דתבירא שהרי ע"י החורבן כתיב ובטלו הטוחנות ובודאי כבר נשתכחה התורה מכם ומי מחזירה ומתקנה ומחייטה ותורתכם נשארה קרעים קרעים:

תשובה ריב"ח היה באופן זה. כי אין דומה תורתינו לדתי הכמוסיות. שדתה הכמוסיות כיון שנשכחה אין לה תקנה אך בד"ת אינן כן ד"ת עניים במקומם ועשירים במקום אחר ואמרו בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם כאן שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם. וכן מתוך פלפול התורה מחזירין התורה שנשכחה כמו שהחזיר עתניאל בן קנז ג' אלפים הלכות שנשתכחו בימי אבל משה וכן אמר ר' חנינא בגמרא אלמלא נשתכחה תורה מישראל מהדרנא מפלפולי כמבא שמן התורה בעצמה יוכל לתקן מה שנשכח ונחסר ממנו וע"כ בא ההבטחה בתורתינו כי לא תשכח מפי זרעם ובזה סתם ריב"ח פי דוברי שקר דסבי בי אתונא שאמרו אית לן ריחיא דתבירא חייטיה כאלו לדעתם הוא שבירה דלא הדר. דהיינו שקיל פיסקא מיניה שדי להו ואמר כרוכו מיניה גרדי ואחייטה ר"ל שמחלקיים גופא היא התורה יוכל לארוג ממנו חוטין לחבר הריחיים היכן שנשברה. והם השיבו ומי איכא דיכול למיכרך חוטי מריחיא. גילו שלא הבינו חידתו וא"ל ומי איכא דחייטיה ריחיא אלא שבאתם בחידה א"כ למה לא תבינו חידתי ואיך תבואו בחידות אם אין אתם מבינים מה שמשיבים לכם בחידות וכההוא דחגיגה.

שאלה ט' כנגד מפלת בבל. מישרא דסכינא במאי קטלי לה. באו לכנותו בחידות והוא בלשון שנמצא בגמרא דתענית עולא איקלע לבבל אמר מלא צנא דדובשא בזוזא ובבלאי לא עסקי באורייתא' בליליא צערוהו אמר מליא צנא דסכיני בזוזא ובבלאי קא עסקי באורייתא ש"מ שנקרא בבל מישרא דסכיני שהתמרים רבים בבבל שלכך גלו לבבל שהתמרים רבים שם ויוכל לעסוק בתורה כדאי' במדרש איכה שאיכי מתיקה מרגלת לשון לתורה. וע"כ אמרו בדרך רמז מישרא דסכיני במאי קטלי ליה פי' ע"י מי היתה מפלת בבל וע"י איזה אומה.

טו ביאור נחמד על שאלה ט' כנגד מפלת בבל

תשובה ריב"ח בקרנא דחמרא. ופירושו ע"פ הפסוק בישעי' פרשת משא בבל על פורענותם דבבל והנה רכב חמור ורכב גמל פרש"י רמז למדי ופרס שדריוש מדאה וכורש הפרסי הם שהרגו לבלשצר מלך בבל ובטלה מלכותו והיינו קרנא דחמרא כלומר כשילומס קרן החמור הוא מלכות פרס שימלוך בכיפה. והם לא הבינו החידה ואמרו ומי איכא קרנא לחמרא ואמר להם ומישרא דסכיני מי הויא אלא שאמרתם בדרך חידה א"כ למה לא תבינו חידתי. ואיך תבואו בחידות אם אין מבינים התשובה בחידות כההיא דחגיגה כנ"ל:

שאלה י' על גזירות בנות כותים. אייתי ליה תרי ביעי חד דזוגיתא חיורתא וחד דזוגיתא אוכמתא. גם זו אמרו בחידה דרך לעג על גזירת בנותיהם כי מצינו במדרש' ישראל נמשלים ליונים הטהורים והעכו"ם לעורב טמא וכמו שהאריך ג"כ האלשיך בכוונת שליחות העורב והיונה ע"ש. ולעגו במה שישראל אינם מתערבים עם האומות ולא מתחתנים בהם ומבחינים בין זרע שנזרע בקדושה ובין זרע שלא נזרע בקדושה. וע"ז בענין גזירות הרבו ללעוג ואמרו הבחינו לנו בין ביצה שנולדה מזוגיתא חיורתא ובין ביצה שנולדה מזוגיתא אוכמתא הלא דא ודא מראה א' לשניהם מראה לבנונית בזה כן זה. וה"כ זרע שנולד מישראל שאתם מדמין ליונים וזרע שנולד מעכו"ם שאתם משלתם לעורבים אחת היא ואין שינוי בין זה לזה ולמה לא תתערבו אתנו:

טו ביאור נחמד על שאלה יוד בענין גזירות בנות כותים.

תשובה ריב"ח היה באופן זה כי מצינו שפרש"י שאשת אדוני יוסף לש"ש נתכוונה שראתה באצטרולוגי' שתוליד בנים ממנו ולא ידעה אם ממנו תוליד היא עצמה או בתה ע"ש. עוד אית' במדרש איך שיוסף אמר לה הן אדוני הידא לדקמך פי' מה חסר לך בבעליך הלא חלב עזים שחורות וחלב עזים לבנות אחת היא. ונכון היתה תשובת ריב"ח כשהגיד להם ענין אשת פוטיפר שתבעה ליוסף יום יום שכבה עמי שהוא ודאי מילתא דתמיה באשה שיש לה בעל ואינה חסירה תשמיש למה הפצירה כ"כ ביוסף יום יום וכ"ת שיוסף היה גרמוני ובעלה כושי הלא יקשה קושייתם דחלב עזים שחורות וחלב עזים לבנות א' הוא כמו שהקשה יוסף ולא תפציר כ"כ בשביל זה. וע"כ אם תבואו ליתן טעם למה הפצירה כ"כ ותדומה לזכות ע"כ צ"ל הטעם שלה היה כדי להוליד בנים מיוסף כמו שראתה באצטרולוגי' שהיה מזרע יעקב ואברהם כמו שסיפר במדרש שהגיד לה ממשפחתו. נמצא שאף העכו"ם עצמן מודים שיש שנוי בין הבנים שנולדים מישראל או מהעכו"ם שע"כ הפצירה ביוסף כ"כ כדי להוליד בנים מזרע ישראל ולמה תלעגו על שאין אנו מתערבים עמכם. נמצא שהיה זה תשובה נכחת על שאלתם. והיינו דקאמר אייתו איהו תרי גביני חד דעיזא חיורתא וחד דעיזא אוכמתא כדי לרמוז להם המשל שאמר יוסף לאשת אדוניו .

להוכיח מזה שהעכו"ם עצמם מודים לזה ומתאווים להוליד מישראל דאל"כ אין טעם להפגרת אשת אדוני יוסף כלל כאמור ·

יז **שאלה י"א** על הריגת סנחריב. ורבינא דמיית היכא נפקת רוחא· באו לכבותו בחידה ע"פ שמצאו במדרש חז"ל שסנחריב וכל חיילותיו כולו פגרים מתים לפני ירושלים שבחוטמם נפח להם כמ"ש ויצא מלאך ה' ויכה במחנה אשור ק"פ אלף כו'· עוד מצאו במדרשים בפ' גם אשור נלוה עמהם אתמול ספרוש והיום ניכה· אתמול בדור הפלגה כתיב מן הארץ ההיא יצא אשור והיום גם אשור נלוה עמהם בעצתם הרעה· במכינו לתמידים שקורין לאשור אפרוש פי' רבינא בתרגום ע"כ שאלו חידתם ורבינא כי מיית היכא נפקת רוחא ר"ל מחנה אשור שנקראים בשם אפרוש רבינא מהיכן יצתה נשמתם בשעת הריגתם המלאך לפני ירושלים :

ביאור כאמור על שאלה י"א בענין הריגת סנחריב

תשובת ריב"ח בהיינו דעייל ר"ל כמ"ש בתלק בחוטמם נפח בהם ומתו ור"ל היכא דעייל נשמתם בשעת בריאת אדם דכתי' ויפח באפיו נשמת חיים משם יצתה נשמתם שנפח בחוטמם· כי הש"ת בידו נפש כל חי ברצונו נפח בהם להחיות וברצונו להמית :

יח **שאלה י"ב** על רשעים בגיהנם· אחוו לן מנא דלא שוה לתכליה· באו לענו על מאמר אחד שמצאו לחז"ל על ענין דין רשעים בגיהנם והוא מענין שדברו לפני זה בסנחריב שג"כ נדון בגיהנם כדכתיב גם היא למלך הוכן פרש"י למלך אשור ערוך מאתמול תפתה ואמר בסוף הפסוק העמיק הרחיב מדורתה · ואי' במדרש ילקוט על פסוק זה בשעי' א"ר פנחס ור' בחוניא לפי שהרשעים אומרים כיוה רשעים גיהנם מחזקת מאתים רבוא ג' מאות רבוא כמה רשעים בכל דור ודור אמר הקב"ה כל מה שאתם רבים בעולם אף היא מתפתחת בכל יום ומתרחבת ומעמקת שנאמר העמיק הרחיב מדורתה וכתיב אף הסיתך מפי צר רחב לא מוצקונו' ש"מ שבשביל רבוי רשעים הנכנסים ודוחקים ובאים לגיהנם יום יום מתרחב פי' בר דגיהנם ומתפתח פתחה· ע"כ אלו המינים תפשו בלשונם בלענם חידה זו ע"פ מדרש זה אחוו לן מנא דלא שוו לתכוליה וכוונתם בלבם היה שבובים ומרחיבים הגיהנם בשביל עדת הרשעים שבאו בו שאינם שוים לכלום וכאין וכאפס נחשבין להרחיב פתח בשבילם ובאו לכבות ריב"ח אם יודע מזה·

ביאור כאמור על שאלה י"ב על רשעים בגיהנם

תשובת ריב"ח אייתי בודיא פרש"י מחבלת לא הוו עיילא בתרעא א"ל אייתי מרא סתרו היינו מנא דלא שוי תכוליה· ידוע שהצדיק כשמת מעשיו הטובים גורמים שמלובש בגדי ישע בסוד תלבושא דרבנן ומכניבן אותו מיד לעה"ב בג"ע כמ"ש בי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה גו' והרשעים מקויים בהו וכבגד עדים כל צדקותינו שרוחות שלהם אינם באים לג"ע רק שאטין בעלמא ומעופפים וכרוכים במחבלת של קנים· וכההוא דפ' מי שמתו במעשה דחסיד שלן בר"ה בבה"ק ושמע רוחות מספרות זו לזו ואמרה איני יכולה שאני קבורה במחבלת של קנים· שהן הנה רוחות שאינם זוכות לשמוע מה שבתוך הפרגוד אלא מה שחוץ לפרגוד ושאטן בעלמא ומכוכות במחבלאות כל דהו: ומ"ה נקט הכא בודיא פי' מחבלת כנוי על נשמת רשעים שמוכים במחבלת שבבואם לגיהנם מתוך רבוי הרשעים אשר באים יום יום צריכים להרחיב הפתח והגיהנם בשבילם· והייכו מנא דלא שויא תכוליהו · ומפני שאמרו אחוי לן מנא פי' כלי שיש בו ממשות נקט מחבלת שמוכים בו הרוחות כי הרוחות אין בהם ממשות גשמות להתראות· באופן שמיד ה' על החכם ריב"ח השכיל שהבין כל רמיזותיהם וחידותיהם של הני רשעים והם יבושו ויחפרו ועשה בהם ריב"ח ברצונו בדמסיק באגדה זו שכלו עד דשמטי כתפייהו ובלו ואולו כן יאבדו כל אויבי ה' :

עד פה יגעתי לדרוש כוונה באגדה זו· לכבוד קדושת תורתינו והתלמוד הקדוש שלא יפערו פה החולקים על התלמוד ויאמרו שהכניסו בתוך התלמוד דברי הבאי כאלו כפי המובן מפשוטו · ואף אם לא כוונתי האמת בכל הדברים· אקוה שמלאכת שמים היא· להסיר לזות שפתים מעל חכמינו חכמי האמת· וישמע חכם ויוסף לקח שאפי' שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד כמו שדרשו על פסוק ועלהו לא יבול· וכל זה דהיינו ביאור פרשת

יט דור הפלגה ואגדה זו דרשתי ברוב עם וגדולים וחשובים אצילי הארץ בק"ק קראקא א"ע בפרשת כחשכת שב"ת לפ"ק · והנה ראיתי לסיים הדרוש במסרה זו· וראשו ד' א' ומגדל וראשו בשמים· ב' וראשו מגיע השמימה· ג' וראשו יהיה פרוע ד' וראשו לעב יגיע· ויהי' הענין כפי הקדמתינו דלעיל שכוונת בוני המגדל היה להתדמות סטרא הטומאה לסטרא דקדושה לבנות עיר ומגדל דוגמת בהמ"ק וירושלים בקוף בפני אדם· ונודע מש"ה דקליפה תמיד קדים לחופפא

פי' נכון על מסרה א' וראשו ד' :

בסוד

כמו ואלה המלכים אשר מלכו לפני מלוך מלך לב"י. וע"כ נתהוה בעולם ענין בנין המגדל דדור הפלגה דמטרא דטומאה קודם שנתפרסם ליעקב ענין בנין בהמ"ק בחלום הסולם כמ"ש שם וזה שער השמים שאז"ל יעקב ראה בנין בהמ"ק בנוי וחרב ובנוי. וזה כוונת המסורה. לומר דקליפה קדים למוחא שמקודם נתהוו הקליפה ענין מגדל וראשו בשמים. ונהרס כי שקר אין לו רגלים: ואח"כ נתגלה ליעקב המוחא ענין בהמ"ק שהוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמים. כמ"ש בב"ר סולם זו הכבש. מוצב ארצה זה מזבח. וראשו מגיע השמימה אלו הקרבנות כו' והוא בית עולמים. וש"ת הא יש פתחון פה לבע"ד לומר שגם שמגדל דור הפלגה נהרס כך יחרב בהמ"ק וטע"כ מפרש פ' ה"ג וראשו יהי' פרוע שרמז שיחרב בהמ"ק ע"ד שדרשו באיכה רבתי בפתיחתא מפ' וראשו יהי' פרוע. ובא הפ' ה"ד וראשו לעב יגיע. לומר כי לא לנצח יהי' חרב אלא יחזור ויבנה לעתיד וראשו לעב יגיע ע"ד שאמרו בפ' הספינה עתידה ירושלים שתגביה ג' פרסאות וש"ת יש שער לעלות ת"ל מי אלה כעב תעופינה וזהו וראשו לעב יגיע:

סליק:

ביאור כלל ענין העשר מכות לפרעה ולמצרים ולמיבער קושי המספרים ענייניהם באר היטב גם ענייני גאולות ישראל. וביאור פסוקים שמדברים בהם ומה שר' יהודה נתן בהם סימנים:

ראשית הדברים נתתי לבי לתור ולחקור ולדרוש על מספר עשר מכות הללו למה באו עליהם אלו עשר יותר מזולתם. ותו דבהגדת פסח אמר שר' יהודה הי' נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב. מה חידש לנו ר' יהודה כשעשה ר"ת מהם וחלקם לג' תיבות דצ"ך עד"ש באח"ב מה בא ללמדינו בזה. והנה שמצינו יחד על זה התנא ר' יהודה היה דרכו בכך ליתן סימנים דדכוותיה תניא בפי"א דמנחות ר' יהודה אומר שלא תטעה זד"ד מרז"ל ר' יה"ז. התם נ"מ שלא תטעה בין לחם הפנים לב' הלחם במדת ארכן ורחבן. משא"כ הכא כראין הדברים שאין לנו תועלת מר"ת כלל: עוד נתתי לבי במה שסיפר בפסוק ואמר כי פרעה במכת הברד הלקיבוהו המכות והודה על חטאו ואמר בלשונו חטאתי ה' הצדיק. ואני ועמי הרשעים. ובמכת הארבה כי הרגיש מכאוביו יותר אמר חטאתי לה' אלהיכם ולכם. ובמכת בכורות שהי' צר לו יותר ויותר אמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם. גם בני ישראל. וברכתם גם אותי מה ענין שתפס לשונות חלוקות אלו לא ראי זה כראי זה. הלא דבר הוא. וזולת זה שנויים הרבה בפסוקים לא אאריך בהם ויבוארו בתוך ביאור הדברים שנבאר בסייעתא דשמיא:

כ

ביאור נחמד

יהודה נתן

בהם סימנים

דצ"ך עד"ש

באח"ב

אמנם מצינו שפרעה הי' מתריס והיה פוקר בשלשה ענינים. בראש היה מתריס נגד אבינו שבשמים ית' כיחש בה"ה ואמר לי יאורי ואני עשיתני. גם אמר מי ה' אשר אשמע בקולו. לא ידעתי את ה'. שנית פקר והיקל ג"כ בכבוד נביאיו ית' משה ואהרן. דאי' במדרש למה משה ואהרן. אתם לָמָה. ודבריכם לָמָה. פי' במ"כ להבל ולאין אתם ודבריכם. עוד אית' במד"ר שהיה פרעה מקרקר עליהם כתרנגולים. לומר ע"י כישוף באתם ושע"י כישוף עשו מה שעשו. ולבסוף כתי' ג"כ ויגרש אותם מאת פרעה. ולבסוף אמר עד מתי יהי' זה לנו למוקש. וביום ראותך פני תמות. והשי"ת מקפיד על כבוד נביאיו יותר מכבודו. וראי' מירבעם כדאי' במדרשים. שלישית פקר וזלזל הרבה יותר מדאי בעם בני ישראל. שנקראים בני בכורי ישראל. דמו"ש עודך מסתולל בעמי שפירושו אתה מסתולל וכובש עמי תחת רגליכם. כשמע כמה היה פרעה משפיל עם בני ישראל וישימם כעפר לדוש. בכמה פנים שונים ובתחלה הטיל עליהם מסים אשר לא יוכלו שאת עד שבטל כל ממונם. ואח"כ שלט בגופם ועינה אותם בעבודה קשה וימררו חייהם. ואח"כ הרגם בגזירת כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. ובכן חידש לנו ר' יהודה הרבה בר"ת שעשה ובחלוקתו לג' תיבות דצ"ך עד"ש באח"ב. לומר כי מכות דצ"ך שלא על שפקר כ"כ נגד ה' אלהינו. ומכות עד"ש על שפקר נגד נביאיו משה ואהרן. ומכות באח"ב על שפקר והשפיל עם בני ישראל וישימם כעפר לדוש. כי כאשר נרד קצת לעומק הדברים. נמצא שמכות דצ"ך הם שייכים בעצם לפוקר נגד השי"ת. ומכת עד"ש לפוקר נגד נביאיו. ומכות באח"ב במה שפקר והשפיל עם בני ישראל. כאשר נבארם אחת לאחת בעה"ו וזה החלי:

כא

מכות **דצ"ך** נשלח עליו על מה שחטא נגד השי"ת. בראש מכת דם. יש לנו ללמוד מק"ו מישראל עמו ונחלתו שכאשר נתספקו קצת ביכולת השי"ת במדבר כשניסוהו במים כשאמרו היוכל אל לערוך שולחן

מכות דצ"ך

בא על מה

שחטא פרעה

נגד השי"ת

במדבר גו' ואמרו לנביאו היש ה' בקרבנו אם אין. מה כתיב שם הן הכה צור ויזובו מים ודרשו במד"ר אין זיבה אלא דם. שנהפך בחטאם המים לדם. על שנסתפקו רק על יכולת ה' לערוך שלחן במדבר. וכ"ש וק"ו ב"ב של ק"ו פרעה הרשע שהכחיש מציאות השם לגמרי באמרו לי יאורי ואני עשיתני שראוי להכותו במכה זו להפוך כל מימי מצרים לדם על הכחשתו ומציאותו ית'. ובמכות צפרדעים שנכנסו בתוך מעיהם וקרקרו בני מעיהם שנ' ובכה ובעמך גו' יעלו הצפרדעים. גם הוא מבואר שבא על המתרים נגד השי"ת כפרעה. כי הנה מצינו בפלשתים בימי שמואל כשנשבו הארון במלחמה מישראל אמרו מקבתם אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה פרש"י כך אמרו בת הכשרים שבהם וכת הרשעים שבהם אמרו המכים מצרים בכל מכה גו' פירש"י שכך אמרו כבר שלמו מכותיו ואין לו עוד מכה להכותינו. שהוא חירוף וגידוף כלפי מעלה דוגמ' מאמר המן שחירף כלפי מעלה ואמר אלהיהם זקן הוא כו' כדאי' במדרש מגילה. והנה כתיב שם גבי פלשתים ויך צריו אחור דרז"ל מכת אחורים דכתיב ויסתרו להם עפולים פרש"י שנכנסו לתוך גופם ומקרקרים בני מעיהם. כ"ש פרעה שהכחיש האלוהות ית' לגמרי שראוי שילקה במכה זו דצפרדעים שנכנסו וקרקרו בני מעיהם :

ובמכת כינם. גם הוא יתבאר היטב שראוי לבא על מי שמתרים נגד השי"ת. דמלת כנים שם מושאל לבריה קלה שבעולם כמו וקרני ראמים עד ביצי כנים. גם מצינו שבשביל מכת כינים זה אינו כעשה במעשה שדים שאין השד שולט על בריה פחותה משעורה כפרש"י. והנה בא ולמד מטיטוס הרשע מחריב בית שני שחירף וגידף וגדר הפרוכת ואמר אי אלהימו צור חסיו בו אמר דומה אני שאין גבורתו אלא בים בא פרעה טבעו בים כו' יבא עמי ליבשה וילחם עמי ואז אמר הקב"ה ברי' קלה יש לי ביבשה ויתוש בו' שנכנסה לחוטמו עד שהמיתו כמבואר בפ' הניזקין. ודוגמת זה פרעה שחירף וגידף הרבה כדלעיל והוכה בדם וצפרדעים. ולא נכנע שאולי גם הוא יאמר ויחשוב על ה' תועה אין גבורתו אלא במים כי בדם לקה בו היאור. וכן בצפרדעים. ע"כ הכהו פעם שלישית ביבשה ואמר והך עפר הארץ לכינים שנלחם ג"כ עמו ביבשה ע"י בריה קלה כינים. עד שאמר והודה אצבע אלהים הוא. שאין מעשה שדים שולט בו. דוגמת שנלחם עם טיטוס ביבשה. ע"י בריה קלה על שחירף כלפי מעלה וכן עשה לפרעה כי חטא א' לשניהם וכן עונש א' לשניהם. הרי נתבאר היטב כי ג' מכות דסימן דצ"ך ראוי דוקא לפרעה על שחירף נגד השי"ת ולא מכות זולתם.

וסימן **עד"ש** מבואר ג"כ מענייניהם שהם באים על המלעיג ומתריס נגד נביאיו ית'. כי הנה בא ולמד במכת הערוב כי מכת הערוב הוא משלחת חיות רעות כפרש"י שם ומצינו באלישע שהי' נביא תלמיד אליהו ובאו מ"ב נערים והטיחו דברים כלפי הנביא אלישע. כדכתיב במלכים ב' ויתקלסו בו ויאמרו עלה קרח עלה קרח. מה היה סופם כתיב ותבקענה שתים דובים ויבקעו מהם מ"ב ילדים. ואם נעשה זה לאלישע תלמיד אלי' כ"ש למשה ואהרן משה אדון הנביאים ואהרן קדוש ה' שקלקל פרעה עליהם כתרנגולים שיתבע הקב"ה עלבונם במשלחת חיות רעות לנקמם. ובמכת הדבר מבואר גם הוא שבא על עלבון כבוד נביאיו משה ואהרן בא ולמד ק"ו מהמתלוננים שבעדת קורח שלא אמרו למשה ואהרן אלא זה הלשון אתם המיתם עם ה'. שהם דברים אשר לא היה כן ע"פ האמת כמבואר שם במקומו ואין כאן מקום להאריך בו. ואעפ"כ יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף בעם. וכמעט היו בכל רע לולי אהרן שרץ אל תוך הקהל במעשה הקטורת ויכפר על העם ותעצר המגפה. כ"ש פרעה הרשע שקלקל עליהם כתרנגולים בדברי לעג ומוצאת דברים קשים כנגדים למה משה ואהרן אתם למה ודבריכם למה להבל ולאין כדלעיל כ"ש וק"ו ב"ב של ק"ו שהיה ראוי ללקות כל העם בדבר לכלותם לגמרי רק שרצה השי"ת להראות להם כחו במכות הנשארים ע"כ לא שלח הדבר רק על מקנה מצרים לחוד. וזהו שביאר הפסוק בפירוש, כי עתה שלחתי ידי ואך אותך בדבר ותכחד מן הארץ פי' כי כן ראוי למתעתע בנביאיו ית' כדחזינן במתלוננים שבעדת קרח. ואולם בעבור זאת העמדתיך למען הראותך כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ. ובמכת השחין גם הוא מבואר מהא שבא על המדבר קשות על נביאיו ית' בא ולמד ממרים הנביאה שדברה איזה דבור על משה אף כי כוונתה לטובה ולא נתכוונה לגנותו. כפירש"י שם. ואעפ"כ לקתה בצרעת בגופה כ"ש וק"ו פרעה הרשע והטמא שקלקל על משה ואהרן כתרנגולים שראוי ללקות בשחין מצרים ובשחין אבעבועות פורח שהוא א' ממראות נגעים כדתנן שחי"ן ומכוה כו'. הרי נתבאר היטב שג' מכות דעד"ש שראויים לפרעה ללקותו על שהלעיג בנביאיו ית' משה ואהרן במכות אלו ולא זולתם :

כב
מכת עד"ש בא על מה שחטא נגד משה ואהרן

וסימן

בסימן **באח"ב** מבואר מענייניהם ג"כ שבאו על השפלות שעשו לישראל עם ה' בנו בכורו כמ"ש עודך מסתולל כג
בעמי כמו שפירשנו לעיל שהשפילם ושמום כעפר לדוש. וזה היה בד' אופנים: בראש שם מכות באח"ב
עליהם שרי מסים. ולקח ממונם שלא כדת להכניעם. שנית עינה נפשם בסבלותם בחומר ובלבנים לבנות ערי בזול שנקר'
מסכנות לפרעה. שלישית עינה אותם בפרך בכל עבודות בשדה וימררו חייהם. רביעית נגע גם בגופם והשליט בכבוד ישראל:
בהם להשליך ילדיהם היאורה. לעומת זה הביא ד' מכות כנגד ד' מיני שפלות הללו. בראש מכת **הברד** כי הנה
הברד שיבר כל עצי השדה ואת כל עשב השדה והפשתה והשעורה נכתה לא נשאר רק החטה והכוסמת שלא נכו
כי אפילות הנה. והיה זה למען לא יהנו ממה שהכבידו עליהם בעבדם בהם בפרך בכל עבודה בשדה ומכה זו
דהשלכת ברד ואבנים מן השמים רגיל הקב"ה לעשותו בשביל ישראל שכן מצינו ביהושע במלחמותיו שהיה בשביל
ישראל שלא יוכל עליהם הכנענים שלא יכרתו שמם דישראל מהארץ כתפלת יהושע וכמו שנ' כי ה' נלחם להם
לישראל. מה כתיב שם וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים. ובדרך הזה יתכן מאד מה שדרז"ל בפ' אבני
אלגביש אבנים שעמדו על גב איש זה משה. ירדו ע"ג איש זה יהושע. יען כי ענין וטעם א' לשניהם כי בשניהם ה'
נלחם בשביל ישראל הן בפרעה כתיב כי ה' נלחם להם במצרים. והן ביהושע כדכתיב כי ה' נלחם לישראל כמ"ש
לעיל. נמצא אבנים שעמדו באויר ממאמר משה והברד לא יהיה עוד ירדו בימי יהושע כי שניהם היו לתבוע עלבון
ישראל. וכמו שהומתו שם רבים שנאמר כי רבים אשר מתו באבני הברד מאשר הרג בחרב כן כאן נפלו על אותן
בני האדם ועל הבהמות אשר לא שם לבו לדבר ה' אך העיקר כוונתו ית' במכת הברד היה להכות הזרעים והעץ
אשר בשדה למען לא יהנו מעבודת פרך שכפו לישראל לעשות כל עבודות אשר בשדה. ובמכות **הארבה**. לקה
על שגזלו ממונם בשרי מסים אשר שם עליהם וכבר נודע שע"י הגזל הגובאי עולה והרעב הווה כדאי' בפ' במה
מדליקין. וה"נ כתיב גבי ארבה ואכל כל יתר הפליטה הנשארת לכם מן הברד ונעשה רעב של כלייה בעון הגזל
שגזלו ממון ישראל במסים שלא כדת וכדין. ובמכות **החשך** לקה בעון שעינה בסבלותו בחומר ובלבנים לבנות לו
ערי מסכנות לטמון בהם אוצרות ממונו. ע"כ בא חושך שע"י מכת החושך נגלו לישראל כל
אוצרות ממון דמצרים כמ"ש רש"י למה הביא עליהם חושך שחפשו ישראל כליהם כו' ועי"כ וינצלו את מצרים
הרי מדה מה כנגד מדה: ובמכת בכורות היה ג"כ מכ"מ. כי מכת בכורות נלקו עד כי אין בית אשר אין שם מת.
כנגד שעשו לישראל שהרגו ילדיהם בהשליכם היאורה. עוד שחט פרעה ק"כ ילדי ישראל בבוקר ובערב לרחוץ בדמם
למרפוא צרעתו גם הרבה ולדות ישראל נדרסו בחומר שהפילו נשי בני ישראל בסבלותם. וכמאמר הש"ת בני בכורי
ישראל גו'. הנני הורג בנך בכורך שהוא מדה כנגד מדה. הרי שהיה סימן באח"ב כנגד מה שהשפילו לישראל בד'
אופנים כמו שאמרנו. והרי נתיישבו דברי ר' יהודה שעשה ר"ת וחלקם לג' תיבות אלו דצ"ך עד"ש באח"ב להורות
שמכות דצ"ך על שפקרו בהש"ת ומכות עד"ש על שפקרו בנביאיו ומכות באח"ב על שפקרו בישראל עמו ונחלתו: כ"ד
ועתה נבוא לפרש הפסוקים שהתחלנו בהם להקשות קושייתינו. כי פרעה זדון לבו השיאו שלא להאמין בכל פי' כוח על
האותות והמכות ותמיד כי היתה הרווחה הכביד לבו ולא שלח ישראל עד כי הגיע למכת הברד כמשמע הפסוקי'
קשה וחשב בלבו עד מתי יהי' זה לבו למוקש אודה על פשעי ואולי יודה ועוזב ירוחם ואמר חטאתי הפעם ה' כפר' בא
הצדיק ואני ועמי הרשעים. וכבר שכל המכות באו מצד שהתריס נגד ה' לבדו ע"כ לא התודה רק שחטא להש"ת ולא לתרין
שלא העלה במחשבתו מה שפקר נגד נביאיו ית' ונגד עמו ישראל. וכבר אמרנו שהקב"ה מקפיד על כבוד נביאיו כל הדקדוקי'
יותר מעל כבודו כמו שמצינו בירבעם שיבשה ידו כאשר בקש לפגוע בנביא. וכאשר עמד והקטיר לע"ז לא יבשה ידו. בענין המכות
ע"כ שלח עליו עוד מכת הארבה. וע"כ כאשר הכאיבו מכותיו עליו יותר נכנע יותר ואמר למשה ואהרן במכת והודאו'
הארבה חטאתי לה' אלהיכ"ם ולכ"ם שהתבונן והרגיש שלא הקב"ה בלבד מקפיד הכל על שהתריס נגדו. אלא שמקפיד פרעה בשיני
גם על עלבון נביאיו. ע"כ הוסיף בוידוי השני מלת ולכם ולא הספיק במאמר חטאתי לה' אלהיכם. ונפעם לשגגות:
השלישית אחר מכת בכורות נכנע יותר ויותר בקומו בלילה ובא אל משה ואהרן ונעקו כי אין בית אשר אין שם מת
ע"כ הרגישו שגם הם נענשים על שבזו ישראל והשפילם ושמום כעפר לדוש בד' פנים כדלעיל. ע"כ אמר קומו
צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל. לומר שמקולים אצלי כבוד בני ישראל כמו כבודכם ולא כאשר אמרתי חטאתי
לה' אלהיכם ולכם. ולא אמרתי ולכל בני ישראל. לא דברתי נכון אלא גם אתם גם בני ישראל. כי שקול בעיני
מה שעויתי נגד ישראל כמה שעויתי נגדכם. הרי שהודה פרעה על שלשתן שעיוות כנגדן וחטא הן כנגד הש"י
כמ"ש בתחלה חטאתי ה' הצדיק גו'. ושעיות גם כנגד משה ואהרן כמ"ש אח"ז חטאתי לה' אלקיכם ולכם: ושעיות

גם כנגד ישראל כמ"ש כאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל כמו שאמרנו. והיינו דכתיב ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים. גם האיש משה גדול מאד קמ"ל שאע"פ שבתחלה לא חשש פרעה לכבוד ישראל שהרי אמר חטאתי לה' אלהים ולכם ולא הזכיר בני ישראל אכן לבסוף בנאתם השוה כבוד ישראל לכבוד משה ואהרן ומצאו ישראל חן בעיניהם שהשוה כבודם לכבוד משה ואפי' הקדים כבוד בני ישראל:

כה ביאר כאן במ"ש שישראל מצאו חן בעיני פרעה וגו' ואח"כ גם האיש משה גדול וגו'

ואפשר ליתן טעם למה שהקדים בפסוק זה שישראל מצאו חן בעיני פרעה. ואח"ז אמר גם האיש משה גו' דנראה כיהודא ועוד לקרא. ונראה שרמז הפסוק בכאן ענין שאחז"ל בסוטה חכם לב יקח מצות זה מרע"ה שכולם נפנו לביזת כסף וזהב ומשה עסק בעצמות יוסף בעסק מצות. ופן יאמר האומר כי אין להחזיק טובה למרע"ה על כך דאפשר שגם משה לא יבוזו בעיניו לישאל כלי כסף וזהב. אך ידע שמצאוהו על שהעיז כמה פעמים לפני פרעה. ולא ירצו להשאילו. וע"כ עסק בעצמות יוסף ולא בבדקתו עשה זאת. ע"כ להוציא מלב דעת הנפסדת כזאת מעל מרע"ה. העיד הפסוק במקום שהעיד על ישראל שמצאו חן וישאילום. כתב בצדו והפריש שגם משה היה גדול מאוד בעיני עבדי פרעה לומר שאלו רצה משה לישאל ממצרים מכדם לא יבצר כלל כי היה גדול בעיניהם. אך שלא רצה להתעסק בטובת עצמו ועסק באותו זמן במצות עצמות יוסף כי חכם לב יקח מצות. ומה מאד מתוקן שכתב בצדו גם האיש משה גדול מאוד בעיני עבדי פרעה גו' ולא כתב וישאילו כמ"ש גבי ישראל. כי הוא לא שאל מהם כי היה טרוד במצוה אך שמודיע לנו הפסוק שמצד מצרי' לא יבצר מהשאילו כמו לאחד מבני ישראל אלא שטרוד במצוה היה. וחכם לב יקח מצות:

כ"ו ביאר הפסוקי' גם אתה תתן בידינו זבחי' ועו' וגם מקנינו ילך עמנו ואנחנו לא נדע מה נעבוד פי' שאף ישאל גמורה יותר ממה שבידינו ומקשים וכי יבקש הש"י יותר ממה שבידינו

ובזה נבאר פסוק ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ועשינו לה' אלהינו וגם מקנינו ילך עמנו כי ממנו נקח לעבוד ה' אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבוד ה' עד בואינו שמה. פירש"י שאף ישאל יותר ממה שבידינו. ומקשים בכאן איך ישאל הש"ת יותר ממה שבידינו איך יתן אדם יותר ממה שביד האדם ויכולתו. גם מה עלה על דעת משה לקח מקנה גם מפרעה וכי לא די שיביאו ישראל בעצמן ובממונם למה יקפון גם במקנה פרעה א"ת בשביל להביא קרבנות. ידוע שהקב"ה שונא גזל בעולה דודאי מן הדין גוים כודרים ונודבים כדבות כישראל אם מכדבת לבם יתנוהו אך לא להוציא מהם בעל כרחם. גם מהו הלשון גם אתה תת"ן בידינ"ו למה הקפיד שיתנוהו דוקא בידם אם יקריבוהו לקרבן כני. אך לדרכינו שפרעה חטא כנגד הש"ת גם כנגד משה ואהרן ובני ישראל יתיישב כל זה. שפרעה אמר כמה פעמים העתירו בעדי והרחק לא תרחיקו. וכן אמר בסוף וברכתם גם אותי שפרש"י התפללו בעדי. והנה חטא שבין אדם למקום יתוקן בתפלה. אמנם שבין אדם לחבירו צריך האדם לפייס חבירו וכדרך שמצינו גבי אבימלך ויתן לאברהם כאן ובקר פרש"י לפייסו כדי שיתפלל עליו ע"כ אמר תתן בידינו, זבחים ועולות ר"ל כדי לפייס אותנו שנעתיר בעדך ויהיו שלנו הבהמות משלך שתתנם לנו במתנה גמורה. אך אנחנו אין מבקשין ליהנות משלך רק ועשינו לה' אלהינו לכפר עליך על חטאך כנגדו ית' כדרך שמביאים ע' פרים לכפר על ע' האומות. רק שאתה תתן אותו בידינו בדרך מתנה לנו כדי שתפייס אותנו תחלה בהם. כי הקב"ה מקפיד על כבודינו מאד וצריך שתפייס אותנו תחלה בתתנו לנו דרך מתנה גמורה עד שנתרצה להעתיר בעדך ואנחנו אין מבקשים ליהנות ממנו ועשינו לה' לכפר עליך מה שחטאת נגדו. ואין אנו מבקשים להביא לקרבן בהמות שלך בשבילינו לכפר עוונותינו כי גם מקנינו ילך עמנו כי ממנו נקח לעבוד לכפר עלינו. אך מה שאמרתי ועשינו לה' אלהינו היינו לכפר עליכם כמו ע' פרים בחג לכפר על האומות:

כ"ז

עוד אפשר לומר באופן אחר בפסוק זה וג"כ יובן השינוי דגבי כאן פרעה אמר תתן בידינו זבחי"ם ועולו"ת. פי' שבשעת הפרשה נקרא שם קרבן עליהם שהם זבחים ועולות. ובכאן ישראל כתיב וגם מקנינו ילך פי' אחר על עמנו ולא אמר זבחינו ועולותינו. ויובן ג"כ היטיב אומרו ואנחנו לא נדע מה נעבוד עד בואינו שמה: ידוע מה הנ"ל ויתורץ שארז"ל גבי שני פרים דאליה הנביא שנתן א' לנביאי בעל להקריב לע"ז וא' לקריב להשמים לקדש בו שם שמים כתי' למה גבי כאן שם בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשונה א"ל אליה' לנביאי הבעל בחרו לכם שני פרים תאומים מאם א' גדלים פרעה אמר על אבוס א' והטילו עליהם גורלות א' לשם וא' לבעל ופרו של אליה' היה נמשך אחריו והולך ואותו פר שלשם הבעל זבחים ועולות נתקבצו ת"ן נביאי הבעל ות' נביאי האשרה ולא יכלו לזוז מן הארץ עד שפתח אליה' פיו ואמר לך עמהם השיב ובכאן ישראל הפר ואמר לעיני העם אני וחבירי יצאנו מבטן א' וגדלנו במרעה א' באבוס א' והוא יעלה לחלקו של מקום ואני לא כתי' שם אלך לחלק הבעל להכעיס בוראי א"ל אליה' לך עמהם ואל ימצאו עלילה כשם ששמו ית' מתקדש ע"י זה שעמי כך קרבן.

מתקדש

מתקדש עלידך א"ל וכך אתה יושבי שבועה שלא אזוז מכאן עד שתאמרני בידם מיד ויקחו את הפר אשר נתן להם אליה' ע"כ. ונ"ל זה פי' כאלשך ענין הטלת גורלות בי"כ א' לה' וא' לעזאזל שבגורל הולך כדי שלא יהיה פתחון פה לשעיר המשלח לעזאזל שחבירו לה' והוא יהי' לעזאזל והם שוים במראה ובקומה ובקיחתן כא'. ונ"ל שמ"ה שם והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי משמע ע"י אחרים מכוין הפעל כי אפשר אף אחר הגורל לא יהיה השעיר מרוצה כ"כ ויברח אנה ואנה ע"כ יעמידוהו בעל כרחו שלא לרצונו דוגמת הפר דאליה' שנתנו בידם והנה לא לבד שאין הקרבן מרוצה אם יבחר לע"ז כההוא דאליה' או לעזאזל כשעיר י"כ אלא אפי' אם יקריבוהו לשמים והוא זבח של רשעים גם בו כתיב זבח רשעים תועבה לפני ה' וישעי' אמר למה לי רוב זבחיכם יאמר ה' שבעתי גו' לא תוסיפו הביא מנחת שוא קטורת תועבה היא לי פירש"י כיון שהבעלים רשעים הזבח תועבה לפניו ג"כ הקרבן אינו מרוצה שהעיקר הזבח כשהבעלים נכנעים ועומדים ומתפללים עליו שיקובל ברצון כמו שתקנו מעמדות כדאי' בתענית :

ובזה יובנו פסוקים בספר תהלים כ"א ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך. כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה. זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים : וכבר ביארנוהו ג"כ בחיבורינו על ספר תהלים בארוכות אך כאן אעתיקהו בקצרה. והוא ג"כ ע"פ מדרש הנ"ל. וה"פ כי בזמן הזה שבעה"ר בעולם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. תפלה עדיפה מקרבנות. והטעם שאם אין בעל הקרבן מהרהר בתשובה שלימה ונכנע בשעת הקרבת קרבנו ומתפלל שיקובל קרבנו או הזבח תועבה לפניו כטובל ושרץ בידו ואין הקרבן מרוצה שיקריבוהו. ע"כ תפלה עדיפא. וז"ש ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך להתפלל לפניך על חטאי כי מה אעשה אם להביא לעזרה קרבן ולא להתפלל הנה יצרו של אדם מתגבר בכל יום ולא יספיק בידי לעשות תשובה שלימה ואחטא ולא יהי' קרבני מקובל דזבח רשעים תועבה. וזהו כי לא תחפוץ זבח ואתנה פי' שאם אחטא ולא אשוב בתשובה והקרבן לא יתרצה להביאו להיות תועבה ולפעמים גוזלו עד שיתנוהו ביד הכהן כההוא דאלי' וזבח זה לא יתרצה הקב"ה בו וזהו כי לא תחפוץ זבח שאתנ"ה לאותו זבח ביד המקריב. ופי' דבריו אח"כ יותר ואמר עולה לא תרצ"ה פי' כאשר שהעולה עצמה איננו מרוצה לרוץ אחר המקריב כספר דאלי' וצריך שיביאוהו תועבה לפניו ית' הוא ואמר זבחי אלקים העיקר הקרבן הוא רוח נשברה פי' כאשר נכנע לב האדם בשעת הקרבן ומהרהר בתשובה כמו שאמרנו. ואם לב נשבר ונדכה מעצמו אלהים לא תבזה פי' ג"כ אלהים לא תבזה בהתפלה לחוד. וא"כ קרבן למה ומה תועלתו. לכך טוב להיות לב האדם מעצמו נכנע בתפלתו. וטובה מרדות בלבו של אדם ולא יכנים ראשו בהבאת קרבן לסמוך שיתכפר שיהיה בתשו' זבח רשעים תועבה מספק שהאדם חוטא בטבעו במ"ש אל תאמין בעצמך. וש"ת א"כ מהו מעלת הקרבן הנאמר בתורה באמת לז"א היטיבה ברצונך את ציון פי' לעתיד יהיה מעלה וחשיבות בהבאת קרבנות כי אז יצה"ר בטל ויבטל והמביא קרבן לא יביאנו על חטא אלא לדורון לקונו והבהמה המתקרבת בודאי יהי' מרוצה ולא יקרא עוד זבח רשעים תועבה. וז"ש היטיבה ברצונך את ציון. לא כמו בימי שלמה שיצה"ר בעולם דכתי' על אפי ועל חמתי מיום הובדה שאז באה בת פרעה אלא לעתיד יקוים היטיבה ברצונך את ציון שיבטל היצה"ר ורשעים עוד אינם וישוב ה' מחרון אפו. אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל. ואין חטא שיהיה תועבה לפניו כי הקרבנות לא יהיו על חטא רק לדורון ואז יעלו על מזבחך פרים פי' הפרים יעלו מעצמן על המזבח וירוצו אחר המקריב מאליהם כספרו דאליה' אחר אליה' ואין צריך לתתו בידו דמקריב כמו עכשיו אלא יעלו על מזבחך מעצמם. וזה בוונת הפסוק וזאת תורת העולה היא העולה על מוקדה. דקשה דתיבות אלו היא העולה מיותרים לגמרי דמה המקרא חסר באמרו וזאת תורת העולה על מוקדה על המזבח. אך יבואר ענין הנ"ל שתורת והכשר העולה המובחרת היא כאשר העול"ה עצמה עולה על מוקדה ברצונה הטוב ולא שיצטרכו ליתן ביד המקריב כההוא דגבי אלי' וכמו שיהיה לעתיד אז יעלו על מזבחך פרים. כמו שאמרנו. ובזה יובנו פסוקים שאמר משה כאנגם אתה תתן בידינו זבחים ועולות גו' תם מקנינו ילך עמנו גו' לומר כי יש חילק בין קרבן עכו"ם לקרבן ישראל דבעכו"ם אע"ג דאמרו"ל איש איש לרבות עכו"ם שנודרין נדרים ונדבות כישראל. מ"מ יוכל להיות שהקרבנות עצמן אינם מתרצים לרוץ אחר המקריבם כספר אשר אלי' אלא א"כ נותנים אותן ביד המקריבים כי עכו"ם פתאם מלוכלכים בחטא והוי זבח רשעים תועבה לכך אמר גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות פי' תתן אותם בידינו כספר של אלי' שנבחר לבעל כי באולי לא ישובו אחרינו מעצמן כדרך קרבן שאינו מרוצה בההוא תועבה. אך ומקנינו ילך

ב"ח
ביאר כאהמצל
ו"ש כפ'
אחריות
והשעיר אשר
עלה עליו
הגורל
יעמד
חי ולא יעמוד
ב"ש
ביאר כחמד
על רוב מזמור
ב"ס בתהלים

לבאר
פי' הפסוק
וזאת תורת
העולה היא
העולה:

עמנו פי' ימשך מעליו אחרינו כפל שנמשך אחר אלי' לשמים. כי ממנו נקח לעבוד ה' אלהינו בלב שלם כי הוא אלהינו והוא מלכינו. ובזה ניישב גם זה השינוי שיש כאן דבקרבן פרעה כתיב זבחים ועולות ובקרבן ישראל כתיב וגם מקנינו ולא זבחינו ועולותינו. לפי שארז"ל אמרו עליו על הלל הזקן שמעולם לא מעל אדם בעולתו כי לא היה קורא שם זבח עליה עד שהובא לעזרה והנה עכו"ם לא קיימי אלפני עור לא תתן מכשול ומיד קורא לו שם קרבן לכך כתיב גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות. שתכף בהפרשה נקרא שמו עליו לקרבן שלהם זבחים ועולות. אבל הישראל חיים אלפני עור שלא ימעל אדם בו ואינו קורא שם עליו עד בואו למקום ההקרבה ומ"ה קאמר וגם מקנינו ולא זבחינו ועולותינו. וז"ש כי ממנו נקח לעבוד ה' בשעת ההקרבה נקרא שם עליו לקרבן. והיינו דמסיים ואנחנו לא נדע מה נעבוד ה' עד בואינו שם כי לא נקרא שם זבח עליהם עד בואינו שמה וע"כ לא נקרא שמות הקרבנות עליהם תיכף וע"כ כתיב וגם מקנינו ילך עמנו. כל זה נראה לחדש בפרשה זו.

ל"א טוב נכון על פסוק ליל שמורים הוא לה' ליל שמורי' לכל בני ישראל למה כפל הדבר

ובזה שאמרנו שפרעה חטא נגד השי"ת. גם נגד נביאיו משה ואהרן וכל ישראל. נבאר פסוק ליל שמורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הליל השמורים לכל בני ישראל לדורותם. דכפשוטו נראה הדבריהם כפולים למה לי דקאמר זה פעמיים שהליל הליל שמורים ובחד סגי. גם שבתחלה ליל שמורים לה' ובסוף אמר שמורים לכל בני ישראל. אבל לדרכינו יתכן כי יען שהקשה פרעה רוחו נגד השי"ת באמרו לא ידעתי את ה'. גם נגד עמו ישראל ונביאיו. ע"כ ישמיענו הפסוק שכל הנקמות שעשה בפרעה לא עשה הכל לכבוד עצמו. אלא שגם הוא חושש מאד לכבוד נביאיו ובני ישראל. וכשם שהלילה משומר ובא מימי אברהם לגאולה להוציאם מארץ מצרים. לכבוד ה' אשר חרפו פרעה ונפל לבסוף. והודה כי ה' הצדיק. כן משומר הלילה לכבוד ישראל לעשות להם נס בלילה זו לצאת מאפלה לאורה. ומשפלות ומשעבוד פרעה לחירות לצאת ביד רמה תחת אשר השפילם פרעה כ"כ. והיינו דכפל לומר שהלילה משומר לנסים הן בשביל כבוד ישראל שחשב השם לכבודם כאמור:

ל"ב פי' אחר על פסוק הנ"ל ובו מיישב התמיה גדולה בענין מ"ש בפסו' שהי' במצרים ת"ל ולא הי' רק רד"ו וקשה על רש"י ועל מ"ש בפרקי ר"א ומיישב הכל בדרך נכון.

עוד יתכן לפרש פסוק זה בדרך אחר ויבוארו בו הרבה ספקות בענין יציאת מצריים. והוא דבפסוקים שלפני פסוק זה אומר ומושב בני ישראל אשר ישבו ב"י שלשים שנים וארבע מאות שנה. ויהי מקץ ת"ל שנה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים. שבכאן מפורסם הקושיא הגדולה איך כתב שהיו ת"ל שנה במצרים והלא ע"פ החשבון דרש"י מוכח שלא היו אלא רד"ו שנה. ואף לפירש"י שפי' שמתחיל מברית בין הבתרים קשיא הלשון ומושב ב"י במצרים איכא מיושב ליצחק ויעקב דלאו בני ישראל איקרו ועוד והלא לא במצרים היו הכל כי גם בשאר הארצות וע"כ שינה לתלמי המלך לכתוב בתורה אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות. ובפרקי ר"א איתא דלעולם בני ישראל ומצרים דוקא קאמר וה"פ כי ישראל היו רד"ו שנים במצרים מעת שירד יעקב למצרים. וה' שנים לפני זה כולדו מנשה ואפרים והיו במצרים שנקראים גם הם בני ישראל כמצא היו ישראל במצרים רע"ו שנים. ואם תחשוב רע"ו שנים ימים ורע"ו שנים לילות עולה ביחד ת"ל שנים שדלג על הקץ לחשוב ימים לחוד ולילות לחוד למהר הקץ בזכות אבות שנאמר מדלג על ההרים כו' ע"כ. והנה מיושב גם זה הלשון אשר ישבו במצרי"ם גם לשון ובני ישראל. ונראה שזהו שאמר הפסוק גאל"ת בזרו"ע עמ"ך בנ"י יעק"ב ויוס"ף סל"ה. שהדבר קשה למה תפס הפסוק שם ישראל שהיו בני יוסף יותר משאר שבטים. והלא כל בני השבטים היו שם. והל"ל בקיצור בני יעקב. והכל בכלל. אך לדרך זה ה"ק כי לפי מה שכתבנו שדלג על הקץ ועשה חשבון מימים לחוד ולילות לחוד וגאלם לאחר ת"ל שנים אין החשבון מכוון אם לא מצד שכתוב שהיו בני יוסף ה' שנים קודם יעקב במצרים שקרויין נ"כ בני ישראל שזולת זה אין החשבון מכוון כמו שכתב בפרקי ר"א דלעיל. וע"כ אמר הפסוק כאן בני יעק"ב ויוס"ף סלה להשמיענו ענין זה ודו"ק:

ל"ג ביאר הפסוק גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה למה נקט יוסף יותר משאר שבטי':

והנה איך שיהיה יש כאן עוד ב' ספיקות וקושיות גדולות. ה"א דלפי חשבון זה איך יתיישב פסוק ועבדום ועינו אותם ת' שנה דמשמעותי יחשב חשבון זה לדעת פרקי ר"א: דלא חשב ימים ולילות יחד ליום אחד כמו בכל התורה כולו אינם אלא רע"ו שנים לכל היותר שהיו במצרים. ואי חשיב ימים לחוד ולילות לחוד א"כ יהי' ת"ל ולא ת'. בשלמא לפירש"י שמושב ב"י במצרים לאו דוקא אלא דחשיב מזמן הגזירה דברית בין הבתרים ת"ל איכא למימר ד"ת שנים חשיבו משנולד יצחק שהתחיל או להיות לאברהם זרע ומקויים גר יהיה זרעך אבל לפרקי ר"א שדוחק עצמו לכוון בהני חשבונות כדי שיהי' משמעות מושב ב"י במצרים כפשוטו על ישראל ממש ובמצרים דוקא. קשה איך מישב פשט הפסוק ועינו אותם ת' שנים. וצריך לומר דגם לדברי פרקי ר"א חשבון פ' ועינו אותם ת' שנים משנולד יצחק ופשט הפסוק כן דהתם קאמר בארץ ל"א לה"ם ר"ל דלאו דוקא מה שהיו במצרים קחשיב אלא גם

מה שהיו בשאר ארצות משנולד יצחק שנקרא זרעך כדפרש"י. אבל הכא דאשר ישבו במצרים כתי' קא חשיב דוקא מה שישבו ישראל במצרים כמצא קחשיב למן הזמן שהיו ב"י דוקא במצרים רע"ו שנים ימים ורע"ו שנים לילות דהוי ת"ל שנים. אבל עדיין קשה מה שמצא במדרש ילקוט וז"ל ומושב בני ישראל ת"ל שנה וכתוב א' אומר ת' שנים כיצד יתקיימו שני הפסוקים הללו למד שנים עד שלא נולד יצחק נגזרה גזירת בין הבתרים ל' אומר כתוב א' אומר ועבדום וענו אותם ת' שנים וכתוב א' אומר ודור הרביעי ישובו הנה כיצד יתקיימו שני הכתובים הללו אם יעשו תשובה גואלם אני לדורות. ואם לאו גואלם אני לשנים ע"כ: והנה הת"ק עיניכו רואות שלא זו ופרש"י ד"ת שנים חשוב משנולד יצחק ות"ל שנים חשוב משנגזרה גזירת בין הבתרים. אבל דברי ר' צריכן תלמוד. שאם באמר שגם הוא בשיטת ת"ק דת' שנים משנולד יצחק ות"ל שנים מגזירת בין הבתרים. א"כ מאי קשיא לי' סתירת פסוק ת' שנים עם פ' ודור הרביעי הא אינו סותר כלל. ד"ת שנים היה כלל חשבון מהתחלת זרע אברהם שנולד יצחק שנקרא זרעך הם ת' שנים. וחשבון דור רביעי ישובו הנה ה"פ ישראל שבאו למצרים ויבאו מא"י עד שיחזרו וישובו לא"י יולד דור רביעי מהם שיחזור לא"י שיהודה יצא מא"י למצרים וכלב דור רביעי ממנו חזור ושב לא"י וכמו שפירש"י: ואם נפשך לומר שר' שהוקשה לו סתירת הפסוקים משום דס"ל דדור רביעי ישובו הנה ר"ל דור רביעי מעת הגזירה משנולד יצחק קאמר. וע"כ יסתרו הפסוקים דלפי זה הדור רביעי מעת הגזירה לא יהיה כלב אלא פרץ שלא בא לא"י וא"כ הל"ל ודור שני על כלב שבא לא"י. א"כ אין תשובתו תשובה דקאמר אם יעשו תשובה גואלם אני לדורות. ואם לאו גואלם אני לשנים. דמשמע מזה דלא נתקיים זמן הגאולה בחשבון ודור רביעי גו' לדורות דאלו נתקיימה לגאול לדורותדהייני אחר ד' דורות מהתחלת הגזירה היה הגאולה בדור פרץ שהוא דור ד' ולא בדור כלב שהוא דור ו' אלא שנגאלו במספר השנים לסוף ת' שנים משנולד יצחק ושלא עשו ישראל תשובה ולכך נגאלו אחר שש דורות מהתחלת הגזירה בדור כלב. והא ודאי ליתא דכל המדרשים מלאים שהקב"ה דלג על הקץ למהרו בזכות אבות כמ"ש מדלג על ההרים וגו'. ולא שאיחר הקץ על מניעת התשובה דישראל:

לד

ביאר מדרש ילקוט פלונת' של ר' ות"ק בחשבון ת' שנים

וע"ב נראה דמדרש פרקי ר"א ור' במדרש ילקוט הנ"ל אזלי בחדא שיטה דלא ס"ל כלל כת"ק דל' שאמר דקשיב ת' שנים משנולד יצחק ות"ל שנים מעת שנגזרה הגזירה בין הבתרים אלא ומושב בני ישראל במצרים הכל כפשוטו אישראל גופייהו ובמצריים דוקא שהיה רע"ו שנים מלידת מנשה ואפרים. וחשבין ת' שנים כי גר יהיה זרעך כמי אישראל זרע יעקב קאי ובמצריים קאמר דבהו שייך ועבדום ועינו אותם שפי אך התנה הקב"ה תנאי אם לא יעשו ישראל תשובה יהיו ת' שנים במלואו במצרים שמעת ירידת זרע יעקב למצרים עד צאתם משך ת' שנים במלואו עד ז' דורות. אך אם יעשו תשובה או יגאלם לסוף ד' דורות מהתחלת ירידת יעקב למצרים דהייני רק רע"ו שנים מעת לידת אפרים ומנשה עד צאתם כמו שהיה. והנה גרם זכות אבות שיצאו לסוף ד' דורות מהתחלת ביא' זרע יעקב למצרים בדור כלב לסוף רע"ו שנים דהיינו למנין הדורות ולא למנין השנים. כך מיושבים הפסוקים לפרקי ר"א ור' דמדרש ילקוט כך כ"ל בפסוקים הללו:

והנה מצאתי משנה שלימה פ"ב דעדיות שנראה מאנה שמסכים לדברים אלו. דתנן התם הוא היה אומר האב זוכה לבן בנוי בכח ובעושר ובחכמה ובשנים ובמספר הדורות לפניו והוא הקץ שנאמר קורא הדורות מראש אע"פ שנאמר ועבדום וענו אותם ת' שנים ונאמר ודור הרביעי ישובו הנה ע"כ. שנדחקו המפרשים בפירושו ועיין עליהם. ולדרכינו הדברים כפשוטן שהאב זוכה לבן בנוי ובחכמה כו' גם במספר הדורות שלפניו שהוא הקץ דהיינו כיון שמצינו שהאבות זכו לבני ישראל במצרים שהיה הקץ במספר הדורות אחר ד' דורות בדור כלב ולא במספר שנים ת' שנים. וזהו שמסיק אע"פ שנאמר ועבדום ועינו אותם ת' שנים ונאמר ודור רביעי ישובו הנה די"ל ג"כ פסוקים אלו סותרים כמו שבארנו למעלה וזכות האבות לבנים גרם שהגאולה היה במספר הדורות לדור רביעי ולא במספר השנים ת' שנים כמשמעות פסוק ודור רביעי ישובו הנה. כך כ"ל ליישב מדרשים הללו.

לה

פי' כשה על משנה פ"ב דעדיות דתנן האב זוכה לבן

אמנם נשאר עוד בפנין עמוס במדרש פרקי ר"א הנ"ל איך יצוייר על הדעת שיכתוב הפסוק החשבון במספר ת"ל שנים. והם באמת אינם אלא רע"ו שנים. מ"ש חשבון זה שבתורה מכל שאר חשבונות השנים שבכל התורה דימים ולילות יחד יחשבון ליום אחד. משא"כ הכא דקחשיב ימים לחוד ולילות לחוד.

ואמרתי ליישב גם זה ע"ד שארז"ל כי בכל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם וכמ"ש בס' הזוהר פי"ש ובית"ו בלו אין איש אלא הקב"ה. דקב"ה ופמליא דיליה גלו עמהם למצרים כביכול. ובהיות

לו

ישוב ככון למה במצרים חשב הקב"ה ימים לחוד והלילה לחוד:

כן כאמור אע"פ שלפי גזרה דישראל לא היה הגלות רק רע"ו שנים . היינו לפי שישראל ישינים בלילה ואין להם גלות אלא בימים א"כ הלילות לא יחשבו לגלות . אבל כנגד הקב"ה ומלאכי דיליה כי אין שינה למעלה (כמ"ש הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל) ולילות כימים יחשבו בצערם [כביכול על גלות ישראל ע"כ חשיב כאלו היו ב' פעמים רע"ו וע"כ כתיב ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ת"ל שנים . וכדי שלא יקשה שהרי לא היו רק רע"ו שנים לכל היותר . לזה כתוב פסוק אחריו לתרץ זה ואמר ויהי מקץ ת"ל שנים יצאו כל צבאו"ת ה' פי' ומלאכים של מעלה יצאו ג"כ שהיו עם הקב"ה במצרים בגלות עם ישראל ובדידהו ת"ל שנים יחשבו . כי אין שינה לפניו ית' ולפמליא דיליה ע"כ חשב הקב"ה חשבון רע"ו שנים לת"ל שנים . ונתקיים ע"כ החשבון ע"פ הדורות לדור רביעי שחמל השי"ת על ישראל לדלג על הקץ ובזכות אבות כמו שבארנו למעלה . וכדי שיובנו הדברים יותר ויותר יומתק הפסוק אחר זה ואומר ליל שמורים הוא לה'. ליל שם דבר הוא ואפי' לילות הרבה במשמע ור"ל שהלילות ג"כ היה ושומר כמו שמר את הדבר כענין ותוחלת ממשכה לפני ה' ומצפה לגאולתם גם בלילות כי אין שינה לפניו ית' ועלתה לפניו ית' צער גלותם הרבה גם בלילות וע"כ נחשבו רע"ו שנים לת"ל שנים . וזהו להוציאם מארץ מצרים . פי' היה זה סיבה כדי למהר להוציאם מארץ מצרים למספר הדורות ולא ימתינו עד כלות ת' שנים ע"כ חשב הפסוק מה שגם בלילה לא שכב לבו מצרת ישראל וחשב רע"ו שנים לת"ל שנים שהיה זה סיבה כדי לדלג על הקץ . הוא הלילה הזה לה' פי' מה שבחר השי"ת שזמן הגאולה יהיה בלילה ולא ביום כדי לזכור עי"כ שהלילות גרמו למהר הקץ כמו שאמרנו . ויהיה הלילה הזאת שמורים לכל בני ישראל לדורותם ר"ל לדורות שיזכרו לדורות שהלילות גרמו הגאולה ויזכרו עי"ז חסדי ה' שאע"ג דלגבי שעבוד ישראל שלא היה להם צער בלילה כלל מהגלות ואין ראוי שיחשבו במספר מ"מ כיון דלגבי הקב"ה היה צער הגלות כפול שזכר בצער ישראל יומם ולילות נחשב לפניו ית' כאלו היה לישראל השעבוד בימים ובלילות כדי לקצר גלותם . ומ"ה בפיס שמורים לכל בני ישראל לדורות"ם רמז בו ג"כ שכל הנסים שנעשו לישראל לדורות היו בלילה זו כמו שיסד הפייט אז רוב נסים וכו' לזכור ענין הנס דמצרים שהלילות גרמו הגאולה כאמור .

ל"ז **וזהו** לדעתי מה שכיון שלמה המלך בשיר השירים בפ' אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קווצותיו רסיסי לילה . כלע"ד שהפסוק הזה יבאר כל מה שאמרנו שכנסת ישראל אומרת אנ"י ישנ"ה בגלות מצרים בלילות ולא היה ראוי להחשב בחשבון גלות מצרים להלילות כלל כי בלילה אין גלות לבני אדם דשייך בהו שינה . אך לב"י זה הקב"ה שנקרא צור לבבי וחלקי כפרש"י ע"ל דלא שייך שינה לפניו דאיהו ופמליא דיליה היו עמנו בגלות כדלעיל הרגיש בצערו על גלות ישראל גם בלילה לא שכב לבו והיה הזמן ארוך בכפליים לפניו ית' וחמל על עמו אשר ע"כ קול דודי דופק על פתחי ישראל לבשרם שרוצה למהר זמן הגאולה שיהיה לדורות . ולא למספר השנים . דאע"פ שהיה תנאי דוקא אם ישובו ישראל יגאלם למספר הדורות ואם לאו יגאלם למספר השנים וישראל לא עשו תשובה כראוי כמ"ש גוי מקרב גוי מה אלו עע"ז כו' . מ"מ מסיק במדרש שבזכות ד' דברים שהיה או בישראל נגאלו ממצרים . א' שלא שינו שמם . ב' שלא שינו לשונם . ג' שלא היו פרוצים בעריות . ד' שלא היה בהם דלטורין . והיינו דקאמר פתחי לי אחותי גו' פי' במדרש פתחו לי פתח תשובה אפי' כחודה של מחט אני אפתח לכם פתחי' שיכנסו בו קרונות כו' והנה כשפתחו ישראל פתח תשובה ב"ד מדות טובות ל"ח אלו אע"פ שלא פתחו בתשובה שלימה . אעפ"כ נגאלו ואלו ה"ד מדות טובות שהיו בישראל נרמזו בפסוק זה במאמר דפרט הכי ד' לשונות אחותי . רעיתי . יונתי . תמתי . אחותי רמז על שלא שינו לשונם פי' לשון הקודש שלא שינו . כי כן דרך האחוה לספר בלשון אחד . וה"נ כמו שלשון הקב"ה לשון הקודש כן היה או לשון בני ישראל בצאתם ממצרים . ורא' שהאחוה גורם שמספרים בלשון אחד שהרי יוסף אמר לאחיו זה לכם האות שאני יוסף אחיכם שאני מספר הלשון כמוכם כמ"ש והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימן כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש ש"מ דשתם אחים בלשון אחד מספרים ועי"כ היה להם דבקות בהשי"ת ע"י לשון הקודש כי אלהים קדושים הוא וראויים ליגאל וזהו אחות"י . רעית"י רמז שאינם בעלי ל' הרע דמדקדקים רעייתי פי' חברתי ואלו לבעל לה"ר לא יחבר עמו הקב"ה דכתי' מלשני בסתר רעהו אותו לא אוכל פי' אין אני והוא יכול לדור במדור א'. יונת"י רמז שאינם פרוצים בעריות כדפי' רש"י בפ' עיניך יונים מה יונה דכיון שמכרת בן זוגה אינה מזדווגת לאחר כן ישראל גדורים בעריות . תמתי רמז שלא שינו שמם ראובן שמעון סליק ראובן שמעון נחית . ותמת"י לשון תורים ותאומים שע"י אותיות השבטים

שהיו

ל"ז ישוב נכון על שיר השירים בפסוק אני ישנה ולבי ער וגו'

ל"ח ורמוז ד' מדות טובו' שהיו בישראל במצרי' בפסו' אחות' רעית' יונת' תמת"י . אחותי כנגד שלא שינו לשונם .

שהיו בחושן שבלטו האותיות שלהם כשנשאלים בהם היו נענים . והאורים והתומים מאירו שהפסוק מכנה אותם רעית"י נגד לשמו ית' שנא' תומי"ך ואורי"ך גו' כן בכאן מכנה אותו הקב"ה כלפי עצמו באומרו תמתי . שע"י שלא שינו לשונם שאינו בעלי נשארו שמותם לבדל לאורים ותומים שלו . והתשובות במה שלא שינו שמותם שראויים שיגאלו בשביל זה . נראה שע"כ לה"ר בטחו יותר בהש"ת והאמינו בה' שאז"ל שלא נגאלו ישראל אלא בזכות האמונה דכתי' ויאמן העם כמ"ש רז"ל וע"י יונת"י שאינם שמותם לראובן שמעון לוי נשארו באמונתם שלא נתייאשו מן הגאולה דבדקו בשמייהו תמיד . דשמות השבטים כולם פרוכים רומזים לגאולה כדאי' בב"ר ריש פ' שמות ראובן ע"ש כי ראה ה' עניים . כו' וכן בכולם ע"ש . סוף דבר שע"י ד' מדות בעריות . טובות הללו פתחו פתח התשובה ומיהר הקב"ה הקץ בשביל כך שיהיה הגאולה למספר הדורות . ואף אם לא הספיקו ד' מדות אלו לגאלם כיון שלא שבו בתשובה שלימה כמ"ש גוי מקרב גוי . מ"מ הביט הקב"ה או לצרף ג"כ לזכות תמת"י שלא שינו שמם אבות אברהם נקרא על שם' לך טל ילדותך וז"ש שראשי נמלא טל . קווצותי רסיסי לילה . ר"ל שצרות וצער הלילות שהיה במצרים להשכינה על צער גלות ישראל שאינו ישן בלילות הוא שגרם ג"כ מהירות הגאולה לדורות כמו שאמרנו :

כלל העולה שצער השכינה כ"י שהיה נס בלילות בצירוף זכות אבות וגם ד' מדות טובות שהיו בישראל ל"ט גרמו מהירות הקץ שהיה למספר הדורות ולא למספר השנים ת' שנים . ונראה שזה כוונת בעל אגדה ישוב כאן על דפסח שאמר ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים . כו' דפרש מ"ש באגדה הרי אנו ובנינו ובני בנינו כו' ולא הספיק באמרו הרי אנו ובנינו . אלא שלפי דרכינו היה התנאי ביציאת מצרים הרי אנו שאם ישובו ישראל בתשובה שלימה יגאלם למספר הדורות בדור רביעי שעולה רט"ו שנים לכל היותר . ואם לא יעשו ובנינו ובני תשובה יגאלם למספר השנים שהם ת' שנים שיש בהם יותר מששה דורות קרוב ל"ז דורות נמצא לפי מה שהיה ישראל בנינו גוי מקרב גוי ולא שבו בתשובה היה עדיין חוב על ישראל להיות משועבד עכ"פ עוד ג' דורות עד תום ת' שנים . משועבדי' אך בחמלת ה' עלינו כי היה עמנו בגלות במצרים ולפניו היה צער גלות ישראל גם בלילות לא שכב לבו הוא והל"ל רק שגרם שנגאלם למספר הדורות לדור הרביעי ובזכות אבות . נמצא שויתר מהחוב ג' דורות לנ"א ואלו לא הוציא אנו ובנינו : הקב"ה אבותינו ממצרים בחמלתו כשהביט לזכות האבות עדיין אנו ובנינו ובני בנינו היינו משועבדים פי' עכ"פ עוד ג' דורות היה עליהם חוב השעבוד . וכך אומר בכל שנה ושנה כל אב לבנו בתשובת שאלה של בנו דכתיב כי ישאלך בנך מחר יש מחר לאחר זמן שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים ועפ"ז אומר לבנו ואלו לא הוציא הקב"ה בחמלתו ובחסדו אותנו ממצרים הרי עדיין אנו ובנינו ובני בנינו בחוב זה להיות משועבדים לקיים ועבדום וענו אותם ת' שנים . וע"כ עלינו להודות ולשבחו ית' על זה .

ואמרתי לדרוש על זה מקרא ולא ד' ר"פ א' ולא נתתי לחטוא חכי . ב' ולא ערך אלי מילין . ג' ולא נמצא מס: נשים יפות . ד' ולא אמר איה אלהי עושי . ויהיה הענין שרמז לד' מדות טובות הנ"ל שהיו בישראל ישוב כאן על במצרים אשר ע"כ נגאלו . ולא נתתי לחטוא חכי רמז לשלא היה בהם בעלי לה"ר . שעונש לשון הרע אסכרה שמתחיל מפה ולא ד' בגרון ובחיך ומסיים בבני מעים כדאי' בפ' ב"מ . היינו ולא נתתי לחטוא חכ"י . ולא ערך אלי מילין ר"ל שלא ערך ר"פ נגד ד' לשון ושפת אחרת לומר שלא דברו לשון אחר רק לשון הקודש שבו נברא העולם וערכו הקב"ה לצורך העולם לדבר בו מדות טובות: לולי דור הפלגה כי שם בלל ה' גו' . וזהו לא ערך אלי מילין מעצמו מה שלא צויתי לדבר בו בשעת ב"ע . ולא שהיו בישראל נמצא נשים יפות רמז לשלא היו פרוצים בעריות כפשוטו . ולא אמרו איה אלהי עושי רמז לשלא שינו שמם במצרים ראובן ושמעון כתית כו' שכבר כתבנו שע"י שנשאר שמות אלו עלייהו נשארו בעלי אמונה ויאמן העם שלא נתייאשו מן הגאולה כי שמם ע"ש הגאולה כדאי' בב"ר ר"פ שמות כדלעיל וזכו עי"כ לגאולה כמ"ש רז"ל שבזכות האמונה נגאלו: וזהו ולא אמרו איה אלהי עושי פי' שלא נתייאשו מן הגאולה :

כלל העולה שהלילות שהיו להקב"ה כימים במצרים לענין צער גלות ישראל הם שגרמו לדלג על הקץ לגאלם למספר הדורות : מ"א

ונראה שזהו כוונת ישעי' הנביא ע"ה בפסוק משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מליל שומר מה מלילה ישוב כאן על אמר שומר אתא בוקר וגם לילה אם תבעיון בעיו שובו אתיו . ורש"י פי' דומה אדום . ונראה פסוק בישעי' דה"ק דגמירי כאשר יחילו למצרים יחילו כשמע צור וכל המכות שהיו במצרים יהי' לעתיד על אדום בגאולת מחר . משא דומה אך על אריכות הגלות ואין אתנו יודע עד מתי קץ הפלאות ע"ז צעק הנביא ואמר שומר מה מליל הפה אלי קורא

כתבנו שבמצרים ע"י הלילות שנעשו כימים גרם לדלג על הקץ ככל האמור למעלה והנה גם בגלות אדום הלא ג"כ אין שינה לפניך בלילות בקשתינו שגם בגלות זה תחשוב לילות כימים למהר ע"כ גאולתינו והשיב שאמר שומר הן אמת אתא בוקר וגם לילה בשער גלות אדום ג"כ אך אם תבעיון בעיו שובו אתיו אין הדבר תלוי אלא בתשובה ובמעשים טובים משא"כ במצרים שהיה זכות אבות קיימת אע"ג דלא עשו ישראל תשובה בשלימות נגאלו בזכות אבות. אך לא כן בגאולת מסר דתמה זכות אבות בימי הושע ע"כ בהכרח צריך שיבאו בתשובה ובמעשים טובים. כל זה נראה לי לחדש בענין יציאת מצרים: סליק.

דרוש על עשר' הדברות (וסדרתי הדרושים כסדר הפרשיות:) ותורה מן השמי':

מ"ב ביאר כחמד למה ליוה הקב"ה אלו יו"ד מצות בהר סיני יותר משאר מצות

בהיות שידוע שתרי"ג מצות ניתן לנו בתורתינו ראוי לחקור למה יצאו אלו עשרת הדברות מכללם יותר שנתנו בהר סיני בפומבי ונכתבו בהלוחות יוד דברות אלו עפי מזולתן והגם שכל תרי"ג מצות נכללו בהני דברות עשרה ורבינו סעדיה פי' באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו כמ"ש רש"י כ"פ משפטים. מ"מ צריך טעם למה נעשו אלו העשרה דברות כלליים עפי מזולתם: כדאשכחן בגמרא טעמים אמאי קרו להני אבות כו' גבי אבות מלאכות דשבת ע"ש. והנה כמה טעמים נאמרו בזה בדרך הנסתר ובדרך הנגלה מ"מ אמרתי אענה אף אני חלקי. ואומר. בהקדים שני הקדמות:

הקדמה האחת דידוע שהתורה אשר נתנו לנו מן השמים לא היה השי"ת רוצה ליתננה לארץ אא"כ שיהי' לו משכן בארץ שישכין שכינתו בארץ בתוך בני ישראל שיהיה שכון אצל התורה. וז"ל המדרש רבא פ' תרומה ויקחו לי תרומה שני שמכרו כמכר עמו אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה שנ' ויקחו לי תרומה משל למלך שהיתה לו בת יחידה בא א' מן המלכים ונטלה. ביקש לילך אל ארצו וליטול אשתו א"ל בתי שהשאתי לך יחידית היא לפרוש ממנה איני יכול לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי. כך אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש ממנה איני יכול. לומר לכם אל תטלוה איני יכול אלא בכ"מ שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש גו' ע"כ. הרי שלא נתנה התורה לארץ רק בתנאי שיעשו שם משכן למכון שכינתו בארץ אצל התורה. כי לא יוכל לפרוש ממנה. ואף בזמן שאין בהמ"ק קיים כתיב אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב וחז"ל אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד ופירשו ח"ל אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה כו' וכן אמרינו שהקב"ה בארץ שורה במושב הדיינים במשפט כשדנים ע"פ התורה. כמ"ש אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט. כלל הדברים שעיקר הכוונה בנתינת התורה לזכות בהם לישראל ובלבד שיהיה להשכינה שכונה בארץ אצל התורה כבמדרש הנ"ל. ובזה בארתי קצת פסוקים במשלי ח' הארכתי בו בחבוריינו על ספר משלי. וכאן אכתבנו בקצרה. והוא

מ"ג פי' נאה על פסוקי' במשלי ואהי' אצלו אמון וגו'

דכתיב ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת: משחקת בתבל ארצו ושעשועי את בני אדם: ועתה בנים שמעו לי ואשרי דרכי ישמורו: שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו: אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי: והוא ע"ד מדרש הנ"ל. כי פסוק ואהיה אצלו אמון מוסב על הקב"ה וקשי' על פסוק דלעיל מיניה שהתורה אומרת ה' קנני ראשית דרכו. ויאמר הפסוק ואהי' אצלו אמון ר"ל התורה אומרת כשקנני ה' ראשית דרכו אז הייתי אצלו והורגלתי לדור אצלו ית' אמון ומגודל עליו ע"ד באמנה אתו עד שקשה עלינו פרישה זה מזה. ואהי' שעשועים יום יום. משחקת לפניו בכל עת. פי' כי בהיות התורה למטה אפשר שלפעמים אדם מבטל איזה יום מתורתו ועז"נ אם תעזבני יום יומים אעזבך. זאת ועוד אחרת כי למטה בעולם השפל פעמים שאין להתורה פנים שוחקת כמ"ש רז"ל האומר פסוק בבית המשתה ומזמר בו התורה חוגרת שק כו' עשאוני ככינור שמזמרים בו הגוים כו' אבל בהיותי אצלו אמון למעלה לא היה כל זה שייך כי היה לי שעשועים אצלו ית' יום יום א' לא נעדר כי סגולת התורה שבכל יום דומה כאלו היום קבלוה מחדש שמוסיפים כל יום וכל שעה טעמים חדשים בתורה כמאמר דדיה ירוך בכל עת וכן נקראת התורה אילת אהבים שחביבה על לומדיה כל שעה כשעה ראשונה: ע"כ הייתי שעשועים עמו בטוב לב יום יום מאין הפוגות. גם הייתי משחקת לפניו בכל עת פי' לא שייך היה לתורה שם לחגור שק ואיזה עצבון רק משחקת לפניו בכל עת אשר ע"כ היה קשה פרישתי ממנו ית'. ואומרת התורה שעכ"ז משחק"ת בתב"ל ארצ"ו ושעשועי את בני אדם שאע"פ שעתה שעשועי את בני אדם שניתן התורה

למטה

למטה לבני אדם מ"מ משתק"ת בתב"ל אר"ו דהקב"ה דלע"ג דכתיב והאר"ן נת"ן לבנ"י אד"ם. מ"מ ניום הקב"ה לבנות לו קיטון למטה מקום שתהיה ארצו מיוחדת למשכן לו ית' שנ' ועשו לי מקדש מפני שאינו יכול לפרוש מן התורה ומקויים משחקת בתבל ארצו שעדיין אף אם היותה למטה בארץ משחקת בתבל ארצו דהקב"ה כי כבנה לו ית' משכן להיות שלו קבוע תמיד לשכון אצל התורה כי אינו יכול לפרוש ממנה. ואמר ועתה בנים שמעו לי ואשרי דרכי ישמורו פי' עתה בנ"ם בני אל חי בני ישראל שזכיתם עתה שנתנה התורה לכם לארץ תוכלו לזכות על ידה הן בשמע לד"ת. הן בהליכה לבית המדרש כדאמרינן שכר הליכה בידו. שכר מעשה בידו. וזהו ועתה בנים שמע"ו לי ואשרי דרכ"י ישמורו. והטעם על הליכה כי לפי הקדמתינו שאמרנו שהקב"ה שוכן תמיד בארץ אצל התורה תוך ד' אמות של הלכה בבית המדרש כמ"ש שאפי' ההולך ואינו עושה נוטל שכרו דלאו מילת' זוטרתי היא ההליכה לחוד שזוכה ומקבל פני המלך האדון ה' צבאות השוכן בתוך ד"א של הלכה. ע"כ אמר ואשרי דרכי ישמורו. וע"כ מזהרת התורה לבני אדם שזכו לקבל התורה שלא יבטלו שום יום מת"ת וישעשעו תמיד בד"ת בדרך שהיה להתורה שעשועים יום יום למעלה במרום א' לא נעדר. כמ"ש למעלה לפי שבכל יום ובכל שעה מוצאים טעם חדש. וז"ש שמעו מוסר היא התורה. וחכמו פי' כל פעם שלומדים תורה מתחכמים יותר כי מוצאים טעם חדש. ה"ש שמעו מוס"ר וחכמ"ו. וע"כ אל תפרע"ו פי' אל תבטלו שום יום לשון פרעים הם. והיינו דמסיק אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יו"ם יו"ם בכדי שיהיה לתורה למטה שעשועים יום יום כדרך שהיה לה למעלה שעשועים יום יום א' לא נעדר בהיותה אמון אצלו ית' בשמי מרום כמ"ש למעלה. וכיים לשמור מזוזות פתחי ושמר ל' המתנה פי' שיהיה מן המקדימין לבית המדרש וימתין על אחרים כמ"ש בגמרא במה הארכת ימים ואמר שלא קדמו אדם בבה"מ דכיון שהשכינה שרים בד"א של הלכה אשרי מי שמקדים לשחר פני המלך. העולה מזה שהתורה נתנה למטה על מנת שיבנו לו ית' קיטון למטה משכן או מקדש או בית המדרש לשכון השכינה אצל התורה מאחר שאינו יכול לפרוש ממנה. וע"כ מצינו שירד הקב"ה לסיני עם מספר כ"ב אלף מלאכי השרת שנ' רכב אלהים רבותי"ם אלפ"י וגו': שבא דוקא במספר כ"ב אלף. לפי שבא למטה כדי לשכון בארץ אצל התורה ולכבודה שאינה יכול לפרוש מהתורה. וכשם שהתורה באה למטה במספר כ"ב אותיות מאלף עד תיו כך ירד הקב"ה לכבודה עם מספר כ"ב אלף מלאכי השרת וכן עשו לו ג"כ ישראל מקדש ב"ג מחנות. מחנה שכינה. מחנה לוי'. מחנה ישראל. וכלשתן באו במספר כ"ב אלף. כמספר מחנה שכינה. כדאמרן שירדו כ"ב אלף מלאכי השרת לסיני כדילפינן מפסוק רכב אלהים רבותים אלפי. ומחנה לוי' היה ג"כ כ"ב אלף כמ"ש פ' במדבר. גם מחנה ישראל כתיב ובנוחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל שאין השכינה שורה פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל כי הכל במשך מכתיבת התורה לארץ כאמור:

ובזה נפרש מלה רבבה ד'. א' את היי לאלפי רבבה. ב' ושנים יניסו רבבה. ג' רבבה כצמח השדה מ"ד
נתתיך. ד' ומאה מכם רבבה ירדופו. ויהיה הענין כי אח"ל למה היתה רבקה עקרה כדי שלא יאמרו פי' כזה על האומות תפלתינו עשתה פירות. והלא יקשה הא ארז"ל אל תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור מברכה רבבה ברכום כו' אך הענין דברכה זו שברכו לבן אחיה ואמה של רבקה לרבקה היה נזק גדול. באמרם אחותינו את ד' בפ' חיי היי לאלפי רבבה ואם היו תפלתם עושה פירות כמעט היו ישראל בכל רע כי הנה הם אמרו את היי לאלפי רבה. רבבה. והי"ל לומר לאלפי רבבות כי אמרנו שאין השכינה שורה פחות מ"ב אלפים ו"ב רבבות מישראל. מ"ה
ואז היה מקויים ח"ו קללה דהאזינו איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה כדמסיים התם כי צורם מכרם וה' ישוב על קמי'. הסגירם דכיון שאין ב' אלפים וב' רבבות מישראל אין השכינה שורה עליהם וצורם מכרם ועוזבם הפקר וממילא על מה מקויים שנים מהאומות יניסו רבבו' מישראל. מה עשה הקב"ה לא פתח לרבקה רחמה כדי שלא יעשה תפלתם שאח"ל פירות עד כי נעתר יצחק ע"ה בזכותו ותפלתו נפקדה ובטל תפלת לבן לגמרי. אכן כאשר רבבה כצמח השדה שרבקה הית' נתתיך במצרים וכתיב ותבואו בעדי עדיים שאמרו אל תקרי בעדי עדיים אלא עדרים עדרים צמחו בשדה ומשבבין עקר; שלא מן הארץ שהם הכירוהו בים תחילה שאמרו זה אלי ואנוהו כדאי' בסוטה שאז היו הרבה עדרים וכמה רבבות יקויים תפלת מישראל כצמח השדה שהרי השרי שכינה עליהם ומכירים כבוד השכינה כמ"ש שהכירוהו בים תחלה. אזיל הברכה לבן הי"ל דאם בחוקתי ומאה מכם רבבה ירדופו. כיון שהשכינה היה עמהם כדמסיק התם. והפריתי אתכם והתהלכתי ארז"ל אל בתוככם. כלל העולה שאין השראות שכינה בתחתונים בפחות מ"ב אלפים ו"ב רבבות ולכן כאשר עשו לו ית' משכן תהא ברכת שהשכינו שכינה בארץ. עשו ג' מחנות כל א' במספר כ"ב אלף גם מחנה לוי' גם מחנה ישראל כדי שישכון אצל בתושבים הדיוט קלה התורה שיש בה כ"ב אותיות כדלעיל.

ס"ו ביאר כחמד אחד על מ"ש בסוף ויצא מחנה אלקי' זה ואח"כ מחנים משמע ב' מחנות:

ובזה יבואר לנו פסוק סוף פ' ויצא ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים: דקשיא דפתח הכתוב במחנה אחת שאמר מחנה אלהים זה וסיים במחנים משמע ב' מחנות. אמנם לדרכינו ניחא שמחנה אלהים הם שני אלפים ושני רבבות מ"הש. ואמרינן בכמה מקומות שהצדיקים גמורים הם מרכבתו של מקום כי היכל ה' המה וכפי' האלשיך ז"ל בפ' ויטוש משכן שילה אהל שיכן באדם. פי' אף שחרב המשכן דשילה מ"מ היה מרכבתו של מקום על אדם חשוב שבדורותם. ואיתא במד"ר פ' משפטים עשה אדם מצוה אחת הקב"ה נותן לו מלאך א' לשמרו שנ' כי מלאכיו יצוה לך גו' עשה ב' מצות ב' מלאכים שנ' כי מלאכיו יצוה לך גו' עשה מצות הרבה נותן לו חצי מחנהו שנא' יפול מצדך אלף ורבבה מימינך שמחנה שלימה של הקב"ה ד"ב אלף נמצא חצי מחנהו י"א אלף ע"כ. ש"מ שלפעמים שאדם העושה מצות הרבה אפ"ה לא זכה עדיין להיות לו עמו כל מחנהו דקב"ה לשמרו אלא חצי מחנהו. ולא זכה למחנה אלהים ד"ב אלף אלא אותן צדיקים כאבות העולם שאמרו האבות הן הן המרכבה. והנה יעקב אע"פ שהיה בעל מצות הרבה עדיין לא זכה רק לחצי מחנהו שהיה נעדר ממנו אז מצות כבוד אב ואם ומצות הכונין בארץ בהיותו בבית לבן אך לבסוף שדר בארץ מגורי אביו בארץ כנען אז זכה להיות מרכבה לשכינה כשאר אבות להיות לו כל מחנה שכינה. ובזה יבואר פסוק ויעקב הלך לדרכו וגו' שיעקב בא עכשיו מח"ל לא"י ופגעו בו מלאכי א"י וכבר אמרנו שלצדיק כיעקב אז נתן לו חצי מחנהו י"א אלף וכבר היו עמו מלאכי ח"ל שבאו עמו מח"ל שהיו ג"כ י"א אלף חצי מחנהו ולא זזו מלאכי ח"ל ממנו עד כי באו לקראתו מלאכי א"י נמצאו היו אז ביחד שני מיני המלאכי' מלאכי ח"ל ומלאכי א"י. והם ביחד כ"ב אלף כמחנה אלהים בשלימות. ע"כ כתיב ויאמר יעקב כאשר ראם פי' כשראה שבאו לקראתו מלאכי א"י ועדיין עמו מלאכי ח"ל אז אמר מחנה אלהים הוא זה. פי' שני הכתות ביחד הם מחנה אלהים שלם ד"ב אלף. ואז ויקרא שם המקום ההוא מחנים. פי' לפי ענין מחנה מלאכים שזוכה יעקב מצד מצותיו להיות מלאכים אצלו. ל"ב מחנות יחשבו כי לא זכה יעקב עם רוב מצותיו בעת ההיא רק למחנה י"א אלף כדלעיל:

מ"ז טעם נכון עפ"שבפ' נשא שש עגלו' צב והרבה דקדוקי' ע"ז ולמה חיו שורים אלו עד ימי שלמה כמרז"ל

ובזה אמרתי ליתן טוב טעם ודעת בפ' נשא בפסוק ויביאו את קרבנם שש עגלות צב ושני עשר בקר גו'. דבפשוטו קשה דמה ענין מספר שש עגלות צב לא פחות ולא יותר. וגם קשה אומרו עגלה על שני הנשיאים. דכפי פשט הפסוק ראוי לכתוב עגלות לשני הנשיאים דומיא דפסוק ושור לאחד. וגם מ"ש ה"ל שאותן שוורים קנו חיות וחיו עד ימי שלמה צריך פירוש למה תנא זאת ולמה יפלא מלפניו ית' לעשות נס גדול כזה לבהמות סרק בלתי בעלי בחירה ורצון וזכות. וזולת זה הרבה דקדוקים יתורצו בדרכנו זה.

פ"ח ישוב נכון למה לא התנדבו הנשיאים רק עגלות שהוא רק תשמישי קדושה ולא קדושה עצמה.

אמנם יתישב ע"פ דרכינו בהקדים להקשות מה היה הטעם שנשיאי העדה החשובים התנדבו לעגלות אלו שאינן אלא תשמישי קדושה שאם רצו להתנדב היה להם להתנדב דבר שבקדושה עצמה. אך הנשיאים היו החשובים ביותר במעלות ובמדות ובמצות הרבה וזהו שמייחסם כאן הפסוק כ"כ הם נשיאי העדה הם העומדים על הפקודים. ואעפ"כ לא זכו עדיין להיות כל א' מרכבה לשכינה להיות עמו ד"ב אלף. כמ"ש שאף לצדיק שעושה מצות הרבה לפעמים אינו נותנים לו אלא חצי מחנהו ולשנים מהם היה עמהם מרכבה שלימה ד"ב אלף. ובהיות שבנין משכן היה להשלים כוונת השי"ת בנתינת התורה שצריכין לו ית' קיטון א' שכלה שיהיה שכון אצל התורה כי אינו יכול לפרוש ממנה וע"כ ירד במספר ד"ב אלף מלאכים כמנין אותיות התורה מא' עד ת'. וחשבו הנשיאים לרמוז זה מאחר שזה תכלית כוונת המשכן וע"כ נעשה במשכן ג' מחנות שכל א' במספר ד"ב אלף כדלעיל שכן התנדבו גם הם שש עגלות דהיינו כל ב' נשיאים התנדבו עגלה א' להורות רמז זה שאע"פ שא' מהם אינו כדאי להיות לו כמנין מרכבה שלימה ד"ב אלף מלאכים מ"מ ע"י שנים מהם יתחברו מחנה א' שלימה ויכולין לדבק במחנה שכינה. וכל זה לא יתכן ע"י אנשים המוניים ואין ראוי שיתעסקו בעגלות אלו. ע"כ סיפר הפסוק שהנשיאים החשובים החכמים הם שהתעוררו והתבוננו זה והם המתנדבים העגלות להיות רמז דוגמת למרכבה של מלאכים ואין בכל ישראל הראויים לנדב כזה כיוון הנשיאים המשכילים. ולרמז זה כתבה התורה עגלה על שני הנשיאים ולא כתב לשני הנשיאים לרמז ששני הנשיאים הם מרכבה למחנה שכינה ד"ב אלף שכל א' ע"י מצות הרבה שעשה זוכה להיות עמו י"א אלף. ע"כ נוה השי"ת קח מאתם על טוב כוונתם כי רחמנא לבא בעי והיו לעבוד גו' פרשו רז"ל שיקנו הוויה וקיות בעולם עד ימי שלמה כי כן הדבק באלהים חיים קונה חיות כמ"ש ואתם הדבקים גו' חיים כלכם היום.

וכבר

וכבר אמרנו שענין העגלות כוונתם הפנימיי היתה בנדבם העגלות לענין מרכבה עילאה דמלאכים מקנה מ"ט
שכינה . ביאור כאה

ובזה יתבאר מה שנמצא בס' הזוהר גבי העגלות ששלח יוסף לאביו שכתב כי עגלות דיוסף דאיתמר עלייהו על מ"ש בזוהר
וירא יעקב העגלות אשר שלח יוסף ותחי רוח יעקב אביהם ושם עגלות כו דכשיש כולהו רזא חדא בפ' ויגש
איהו . ודרך פ"ה כסתר וכעלם כי מי יבא בסודותיו אמנם לדרכינו ברמז הנ"ל נוכל לומר שגם ענין העגלות דיוסף שהעגלות
גם בהם רמז כן כי כתבו המפרשים ז"ל והביאו האלשיך ז"ל שהקדמת יוסף למצרים למען יהיה מרכבה לשכינה עם שלח יוסף
כשגלו ישראל למצרים שכינה עמהם כמאמר פ"ה איש וביתו באו איש זה הקב"ה וכו' וז"ש וירכב אותו ליעקב ושם
במרכבת המשנה אשר לו כגוונא דלעילא כמ"ש בס"ה דאית רתיכא עילאה ואית רתיכא תתאה דאיהו יוסף כו' עגלות צב
והמשכילים יבין . והשתא א"ש וירא יעקב העגלות אשר שלח יוסף ותחי רו"ח יעק"ב אביהם דאם י"ב שוורים קנו קיות דכשיקי' כל תא
והויה עד ימי שלמה בהיות להם דביקות בעגלות שרמזו לרתיכא עילאה כ"ש יעקב אבינו הקדוש שתחי רוחו בראותו רזא חדא
עגלות יוסף שרמזו בהם ג"כ שזכה יוסף לרתיכא עילאה שדבקה רוחו ע"י ראייתו העגלות באלהים חיים רוכב איהו
בגלותו שחקים . והדברים מבוארים למבין .

בחזור לענייננו שהוכחנו שנתינת התורה משמים לארץ לבני אדם היה הכוונה שיבנו בית ושכן כבודו ית'
אבל התורה שאינו יכול לפרוש מהתורה . הרי הקדמה אחת .

הקדמה שנייה מה שמבואר במדרש רבה פ' מתהלך בגן לרוח היום מתהלך מקפץ ועולה עיקר שכינה
בתחתונים היה . כיון שחטא אדם סילקה שכינה לרקיע הא' . קין לרקיע הב' . דור אנוש לרקיע ג' דור
המבול לרקיע הד' דור הפלגה לרקיע הה' סדומיים לרקיע הו' מצרים בימי אברהם לרקיע הז' . וכנגדן עמדו ז'
צדיקים ואלו הן אברהם . יצחק . יעקב . לוי . קהת . עמרם . משה . עמד אברהם והוריד השכינה מרקיע ז' לו'.
יצחק מו' לה' . יעקב מרקיע הה' לד' . לוי מד' לג' . קהת מג' לב' . עמרם מב' לא' . עמד משה והורידה מלמעלה
למטה . א"ר יצחק כתי' צדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד עליה ורשעים מה יעשו פורחים באויר אלא רשעים לא השכינו נון
שכינה לארץ ע"כ . ושמעתי אומרים על זה המדרש שכך פי' הפסוק עד אנה ינאצוני העם הזה שפי' עד אנה פי' הפסוק
במקרא על הרוב ר"ל עד היכן כמו אנה תפניך אברח כי אם בא לומר עד איזה זמן כתב עד מתי אלא דר"ל לפי כפ' שלח לך
שאם חוטאים הרבה בעולם גורם סילוק שכינה מרקיע לרקיע מתחתון לתיכון ומתיכון לעליון כמו שבעה מבריאת עד אנה
אדם עד אברהם אלא שאברהם בצירוף ו' צדיקים שאחריו הורידו השכינה מרקיע עליון עד הר סיני שזכות משה ינאצוני ולא
הורידו לגמרי לארץ כדאמרן . והנה אח"כ חטאו ישראל הרבה דכתי' וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו אלי עד מתי
ע"כ אמר הפסוק עד אנה ינאצוני פי' עד איזה רקיע אסלק עוד שכינתי שכבר חטאו וגרמו סילוק שכינתי ית'
די והותר זהו מה ששמעתי . וע"פ מדרש זה נפרש מאמר רז"ל בגמרא דסוטה אשר הוא קשה ההבנה כפשוטו וז"ל נ"א
ותתצב אחותו מרחוק לדעת מה יעשה לו . א"ר יצחק פסוק זה כולו ע"ש שכינה נאמר ותתצב דכתיב ויבא ה' פי' כאה על
ויתיצב . אחותו דכתי' אמור לחכמה אחותי את פרש"י אמור לחכמה שהיא אצל הקב"ה ומפיו שנ' כי ה' יתן חכמה . פסוק כפ'
לחוק מרחוק ה' נראה לי . לדעת כי אל דעות ה' . מה מה ה' שואל מעמך . יעשה . יעשה ה' לאדוני בית נאמן . שמות ותתצב
לו ויקרא לו ה' שלום ע"כ . והדבר קשה שהוציא מקרא שיש לו פשוטו לדורשו בפנים רחוקים כענין רמזים . כי אחותו מרחוק
הרבה תיבות יש במקרא שמוך שם בנדם ולא דרשו בי' מידי . גם אינו מובן מה ר"ל שכל תיבות הכתובים בפסוק בגמ' דסוטה
ע"ש שכינה אם ר"ל על שהיה עם משה בתיבה כמ"ש רש"י ותראהו את הילד ראתה עמו שכינה . הנה כשלמוו א"כ כולו ע"ש
בפעם א' בני ולמה ז' פעמים . שכינה נאמר

אמנם הוקשה לרז"ל כפשוטו מה הועילה מרים בהתיצבה מנגד וכי בידה להצילו ואיך עלה על רוחה שיבטל
פרעה הגזירה בעבור הילד זה אחר שכבר הושלכה לשם אלפים הלא כבר הוא לאחר יאוש כשהוא
גלוי לעיני המצריים התיבה בודאי יקיימו בו גזירת המלך . אלא ע"כ צ"ל שסמכוהו על הכח שידעה שיעשה לו נס
כי נודע שמרים נביאה היתה והנס שלא ידעה בודאי שיבי' כנול דהא כתי' לדעת מה יעשה לו . שהיתה מסופקת
מ"מ ידעה שעתידין ישראל לקבל התורה באותו יום שהושלך ליאור שתרד השכינה לארץ כדאי' במדרש להר סיני כמו
שאמרנו וכיון שראתה בתיבה שהיתה עמו שכינה עמדה להתפלל ואמרה רבש"ע הנה מאברהם ועד הנה גרמו
צדקתם שירדת מרקיע לרקיע ועדיין אין שכינתך בארץ ובכן אשר התחלת להראות שכינתך למטה עם הילד זה
שהשכינה

שהשכינה עמו בתיבה כן תגמור שיוריד השכינה בזכותו . וזהו ותתצב אחותו מרחוק מצינו מלת מרחוק על רחוק זמני כמ"ש הלא שמעת למרחוק שראתה תעמוד הר סיני שנ' ויעמוד העם מרחוק . והנה קמ"ל ר' יצחק במאמר גמרא הנ"ל שרומז ב"ז תיבין שבפסוק ותתצב שכולן ע"ש שכינה כתיב . לומר שהזכירה בתפילה ש"ז צדיקים עמדו בעולם שפרשמו וקרבו השכינה א' יותר מהקודמו מאברהם עד משה כמו שאמרו עד שירד ה' על הר סיני וכל זה היה במחשבת מרים בעמדה מרחוק בתפלה . ונפרש אחת לאחת בס"ד . וזה החלי . בתחלה אמר ותתצב כד"א ויבא ה' ויתיצב רומז לאברהם שהשכין השכינה קרוב יותר לארץ והורידה מרקיע ז' לרקיע ו' וראי' לזה שבשעה שמול אברהם ישב פתח האהל וירא אליו ה' פרש"י שבקש אברהם לעמוד וא"ל הקב"ה שב ואתה סי' לבניך שאני עתיד להתיצב בעדת הדיינים שנ' אלהים נצב בעדת אל . הרי שפסוק ויבא ה' ויתיצב רומז לאברהם . שרגיל לקרב השכינה . ובמלת אחות"ו רומז ליעקב שנ' אמור לחכמה אחותי את שאהב יעקב התורה וכל ימיו היה יושב אוהלים דשם ועבר בבית המדרש גם נטמן בבית מדרשו י"ד שנים בברחו מפני עשו . שהשכינה היתה שם כמ"ש ותלך לדרוש את ה' פרש"י לבית מדרש שם כו' כי החכמה והתורה אצל השי"ת כי ה' יתן חכמה כפרש"י . ובמלות מרחוק רומז ליצחק דכתיב וירא המקום מרחוק פרש"י ענן קשור על ההר שהוא רומז לשכינה . ויורד ה' בענן וזהו מרחוק ה' נראה לי . ובמלת לדע"ת רומז ללוי כי אל דעות ה' . דכתי' בלוי יורו משפטיך ליעקב וכן ארז"ל ביומא ליכא מן דמורי הוראות אלא דאתי מלוי כו' . ובמלת מה מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה רומז לקהת שהיו נושאים הארון שהיה שכינה בהם והוי תמיד יראת ה' על פניהם כמו שדרשו במדרש הנה עין ה' אל יראיו להציל ממות נפשם כמ"ש אל תכריתו שבט הקהתי . יעשה רמז לעמרם דכתי' יעש ה' לאדוני בית נאמן וזה ידוע דזכה עמרם ע"י אשתו המילדת יוכבד לברכה לשכר זה ויעש להם בתים פרש"י בתי כהונה בתי לויה ובתי מלכות . לו רומז למשה דכתיב ויקרא לו ה' שלו' . בילקוט בשם ספרי דף ס"ב ע"ב שהיה משה מוטל בכנפי שכינה ארבעה מילין וחלקו של ראובן לחלקו של גד ומלאכי שרת מספידין עליו יבא שלו' ינוחו על משכבותם . הרי שרמז הכתוב בו' תיבין אלין ע"ש שכינה לרמוז כי ז' צדיקים אלו שקירבו השכינה מרקיע עליון לתחתון עד כי משה הוריד השכינה לארץ בשעת מתן תורה . ועמדה מרים בתפלה שכאשר החל השי"ת להראות כילד זה שהשכינה עמו בתיבה כן יגמור על ידו שבזכותו תרד השכינה לארץ .

נ"ב מרומז בפ' זה שהוא כנגד ז' צדיקי שהורידו השכינה לארץ פי' לוי קהת עמרם משה

הרי מבואר אמיתת הקדמה שניה שמשה הוריד השכינה לארץ בשעת מתן תורה . ובזה נבא לתרץ ענין עשרת הדברות למה יצאו מכלל התרי"ג מצות לפרטם יותר בהר סיני בפומבי ולחרות אותם על הלוחות יותר מזולתם מן המצות . והוא שגדול הזכות שזכו ישראל ע"י מרע"ה שחזרה העטרה ליושנה שחזרה שכינה בתחתונים כאשר היה תחלת כוונת בריאת עולם עד שהפליגו חכמינו ז"ל ואמרו בהגדה אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו : דקשה מה היה הטובה אם לא נתן לנו את התורה בהקרבתינו לפני הר סיני . אך לדרכינו טובה כפולה ומכופלת היתה מה שהוחזרה העטרה ליושנה שירד ה' על הר סיני . והיתה דירת שכינתו בתחתונים כמו שהי' הכוונה בשעת בריאת עולם ח"ש קרבנו שקודם זה מרחוק ה' נראה לנו ועתה קרבנו אליו . והנה רצה השי"ת לזכות את ישראל שלא יחזור הדבר לקלקולו כשיחזרו ויחטאו ויסלקו השכינה לרקיע כמו שבשעה שחטא אדם וקין ואנוש כדלעיל . ע"כ הכריז אלו עשרת הדברות בפומבי שהם חטאים שגרמו מתחלה סלוק השכינה מהעולם בדורות אדם וקין ואנוש ומבול כו' כאשר נבארם אחת לאחת בס"ד וזה החלי: הנה פתח תחלה .

נ"ג פעם נכון פמ"ש אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו התור' דיינו מה טובה הי' בהקרבה להר סיני בלי תורה :

אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך . ולא יהי' לך אלהים אחרים . ידוע שאדה"ר הוא אשר חטא בע"ז שכפר בעיקר כמ"ש בפ' סד"מ וסילק בשביל זה השכינה מהארץ לרקיע כמו שאמרנו . וכתבו חכמי האמת הבקיי ושארי מפרשים כי חטא אדם היה שקיצץ בנטיעות כענין חטא דור המדבר שחטאו א' מסטרווסלין שלו ית' תבנית שור שבמרכבה : אשר ע"ז פירשתי פ' וימירו כבודם בתבנית שור אוכל עשב לומר שחטא ישראל במדבר היה מעין חטא אדם שעשו עגל תבנית שור שטעו בתבנית שור שבמרכבה . ואדם נקרא אוכל עשב ע"ד כירק עשב נתתי לכם את כל פרש"י כירק עשב שהתרתי לאדה"ר וזהו וימירו כבודם בתבנית שור אוכל עשב . נמצא חטא אדם היה מה שקצץ בנטיעות ועבד ע"ז ורז"ל אמרו פ' ס' דיני ממונות אדם הראשון מין היה כופר בעיקר היה : וע"כ פתח ואמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים . הנה במד"ר פ' נא אי' גדול חיבתן של ישראל שנגלה הקב"ה במקום טנופת ובמקום ע"ז בשביל לגואלם משל לכהן שנפלה לו תרומה בבית הקברות אמר מה אעשה

נ"ד מפרש כל היוד דברות כנגד העבירות שגרמו לסלק השכינה לרקיע ז' דבור א' וב' כנגד חטא אדה"ר בע"ז .

לטמא עצמי א"א להכין תרומתי א"א מוטב לטמא עצמי פעם א' ואח"כ אטהר ולא אאבד תרומתי כך ישראל תרומתו של הקב"ה קודש ישראל לה' ראשית תבואתו והיו ישראל בבית הקברות כי אין בית אשר אין שם מת אמר הקב"ה איך אני גואלם מוטב ארד להצילן וכשהוציאן קרא לאהרן וטהר אותו שנא' וכפר את מקדש הקודש וכיפר על הקודש ע"כ: והנה עיקר הטומאה דמצרים שהוא מלא גלולים וע"ז מטמא במשא ומכינו שכ"מ שיש טומאת ע"ז הקב"ה מסלק עצמו. כדאשכחן במנשה כשהעמיד צלם בהיכל סלקה השכינה עצמה מהיכל ע"ד תותבא מפני יורא דביתא כי קצר המצע מהשתרע וכן אסתר כשהלכה לפני בית ע"ז נסתלקה ממנו שכינה אשר ע"כ גם אדה"ר בעשותו ע"ז סילק השכינה מהארץ לרקיע כמו שאמרנו. והנה סיפר הפסוק בכי"י שמעוני כי אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך פי' מה שבאתי לארץ מצרים אע"פ שהוא מלא גלולים. ושכתי לסלק שכינתי ממקום ע"ז וגלולים וכ"ש שלא לקרב אליה אלא שמבית עבדים הוצאתים שמפני פקוח נפש להציל ישראל ראשית תבואתו יצאתי שלא תאבדו בעבודות תוך מצרים. ויהיה ראוי לי לדבק בכם שנא' ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים. ולולא זה לא ירדתי למקום גלולים כדרך שאין כהן בא לבה"ק אם לא כשנופל תרומתו שם. שמצרים סלקו השכינה ג"כ מרקיע לרקיע כדלעיל. ע"כ אני מזהיר אתכם אם תרצו שתהיה שכינתי ביניכם קבוע לא יהיה לך אלהים אחרים על פני שאם תעשוהו אוי אעשה כמו שעשיתי בימי אדה"ר לסלק שכינתי מהעולם. וז"ש ע"ל פנ"י כי אם תעשו ע"ז אנכי אסתיר פני מכם. והנה לא הספיק בזה הכתוב והאריך עוד וכפל באזהרה זו הרבה מאד לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ. והענין כי מבואר במדרש בפ' ראה ראיתי אתם ראוה ראייה אחת ואני רואה ב' ראיות שעתידין לקבל התורה והם עומדין א' מסטרמולין אלי לעשות ע"ז ש"מ שהכל גלוי לפניו הכל איך שיעשו העגל. ע"כ בשעת אמירת הדבור בסיני להזהיר על ע"ז כילל כל מעשי בני ישראל אשר יעשו עד העגל. דהיינו שבתחלה בשעת מ"ת קננו בטעיות והסתכלו בתבנית שור ותכף עד שהמלך במסיבו חטאו במחשבה ובע"ז הקב"ה מצרפו מחשבה למעשה. וזהו כל תמונה אשר בשמים ממעל. ואח"כ כי עלה משה להר בי"ז בתמוז עשו העגל בפועל כתבנית שור אוכל עשב אשר הוא בארץ מתחת. עוד ארז"ל שמיכה היה בידו שם וטס של כסף שכתוב בו עלה שור שבו העלו יוסף מן הים ואותו הושלך לאש כשיצא העגל. שהענין לדעתי שנתפס ג"כ שם אלוהית דעגל לתורא דימא אשר ע"כ הליכוהו באש לעשות ממנו אלהים אשר ילך לפניהם. וכל זה הוזהר בשעת מ"ת לא תעשה לך פסל (ובזה יובן שבי' דברות באתחנן אמר כל תמונה ועיין בסוף הספר) וכל תמונה אשר בשמים ממעל דהיינו שור שבמרכבה ואשר בארץ מתחת דהיינו כמו תבנית עגל ושור אשר בארץ מתחת שעשו בפועל. ואשר במים מתחת לארץ רמז לשם עלה שור שנכתב על טס שהושלך לאש ע"ש שור המים כמו שאמרנו כי מגיד מראשית אחרית ב"ה צפה כל העתיד והזהיר בשעת מ"ת כל אשר יעשו ישראל אח"כ במדבר שלא יעשוהו. ודוגמת זה מצינו שאחר מ"ת כתיב לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם פרש"י לא תעשו אתי דמות השמשין לפני במרום ר"ל שלא ישמשו תבנות שור שבמרכבה. ואח"כ הזהיר אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם שלא תעשו ע"ז בפועל כמו שעשו אחר מ"ת בי"ז בתמוז. וע"כ מקיים הפסוק כי ה' אל קנא פוקד עון אבות על בנים רמז שלא יעשו ע"ז כאדם. דע"י חטא אדם נקנסה מיתה לו ולזרעו ולדורות עולם. ועושה חסד לאלפים לאוהביו רמז שידבקו במעשי אברהם מכתת צלמי אביו כדאי' במדרש קהלת ראוי היה אברהם לבראותו תחלה שאם שאם יקלקל אדם יבא אברהם ויתקן ואברהם נקרא אוהבו שנ' זרע אברהם אוהבי וכתיב ושמר ה' אלהיך לך את הברית והחסד אשר נשבע לאבותיך וזהו ועושה חסד לאלפים לאוהביו. הרי שמגיד מראשית אחרית ית' הזהיר על ע"ז שיעשו ישראל בסוף מ' יום והתרה בהם שלא יהיו מוכשלים בזה. כי ע"כ יסתיר פניו ויעלה מארץ לרקיע כאשר עשה בימי אדם בחטאו בע"ז כמו שאמרנו:

ובדבור לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא תרגומו למגנא פי' בחנם. רומז שלא יחטאו ישראל דפו"ג' כנגד
ויעשו בדור אנוש מצינו שבחטא דור אנוש מלבד שעבדו ע"ז עוד הוסיפו סרה דור אנוש.
שהרגילו על לשונם לקרות שמות האדם ושמות העצבים בשמות הקב"ה כפרש"י: אשר ע"ז הזהיר הש"ת שלא נ"ה
להזכיר שם שמים לבטלה כמו שתרגום לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא למגנא. וזה עון פלילי עד שבימי אנוש באור מד"ר
עלתה השכינה לרקיע הג' בשביל חטא זה. וכדי להבין חומר חטא זה דהמזכיר ש"ש לבטלה אפרש אגב מד"ר פ' ב' בראשי' אמר
בראשית פר' כ"ד אשר הוא קשה ההבנה וז"ל אמר הקב"ה אתם עשיתם עצמכם ע"ז וקראתם לשמכם אף אני אקרא הקב"ה אתם

עשיתם שמכם ע"ז אף אני אקרא למי הים ואכלה אותם דהוא קפה הכנה.

אלהים לשמי ואכלה אותם אבדים מן העולם שנא' הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו ע"כ ופי' במ"ב לשמכם דכתיב לא תוכל לקרוא בשם ה' שקראו שמות האדם בשם ה' לעשותן ע"ז. וק' דמשמעות הלשון שהוא מדה כנגד מדה והא ליתא כלל דלא קרב זה אל זה. אך לפ' זה אעתיק ל' ספר הזוהר מה שכתב בזוהר עבירה זו דמזכיר ש"ש לבטלה וז"ל פ' יתרו לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא דכד שתיל קב"ה עלמא אטבע גו תהומא צרורא חדא חקיקא בשמא דא וכד מיין בעין לסלקא חמאן הא דשמא קדישא חקיקא על ההוא צרורא ותייבין ומשתקעין ומתהדרין לאחורא. ושמא דא קיימא עד היום גו תהומא ובשעתא דאומאן בני נשא על קשוט בקיומא דקשוט ההוא צרורא סלקא ומקבלה ההוא אומאה ואתקיים על תהומא ועלמא אתקיים. ובשעתא דאומאן בני נשא אומאה דשקרא ההוא צרורא סלקא ומקבלא לה לההוא שקרא כדין ההוא צרורא תב לאחוריה ומיין סלקין ושאטין ואתוון דההוא צרורא פרחין גו תהומא ומתבדרין ובעאן מיא לסלקא לחפייא עלמא ולאהדרא ליה כמלקדמין עד דזמין קב"ה מלאכא חדא ואזיל לגביה ההוא צרורא וחקיק ביה אתוון כמלקדמין וכדין אתקיים עלמא ואהדרו מיא לדוכתייהו. וע"ד כתיב לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא עכ"ל. ר"ל ע"ד ס"ה הנ"ל לא תשא פי' לא תסליק ותגביה ממקומו את השם שניתן גו תהומא שלא ישטף עלמא. וזה רמוז ג"כ בגמרא שכל העולם נזדעזע באמור הקב"ה לא תשא. גם מצינו במס' סוכה כשכרה דוד שיתין קפה תהומא ובעא למשטף עלמא כתב שם אחספא ושדי במיא ונחת תהומא. והכל ענין א'. ובכן זה יהי' כוונת המדרש הנ"ל אתם עשיתם שמכם ע"ז וקראתם לשמכם בשמות הקב"ה כמצא שהיו מזכירין שמו ית' לשקר ולחנם וכבר הוכחנו מס' הזוהר שבעון המזכיר ש"ש לשקר ולחנם ולבטלה מסלק ההוא צררא דחקיק ביה שמא ומשטף עלמא ע"כ הציף הים שלישו של עולם בימי דור אנוש כמצא הוי מדה כנגד מדה כשם שהם פוגמים בשם הקדוש שמזכירים אותו לע"ז ולשקר. אף אני אפגום בכם ואקרא למי לסלק מגו תהומא הלי צרורא שחקוק בו שמא קדישא מימי קדם מששת ימי בראשית וישטוף אתכם כי לכפוי טובה אין לעשות לו טובה אני עשיתי הטובה שנתתי שמי גו תהומא לקיים העולם ואתם איככם רוצים להכיר הטובה שעשה לכם שמי שאתם פוגמים בו להזכיר לבטלה ולשקרא שהוא גנאי גדול שמשנה בשם המלך לשוא ע"כ אני קורא למי שיסלק מגו תהומא וישטפו אתכם הים והוא וישפכם על הארץ ה' שמו: כך נ"ל ביאור מדרש זה: כמצינו לחידים בעון דור אנוש שהזכיר ש"ש לבטלה גרם סלק שכינה לרקיע ה"ג ע"כ הזהיר בהר סיני בדבור לא תשא את שם ה'. שלא יעשו כדור אנוש להזכיר שמי לשקר כדי שלא יסלק שכינתו יותר:

דבור ד' נגד דור אנוש ג"כ

ובדבור זכור את יום השבת. יש ליתן טעם אגב למה בא בלשון עשה ולא בלא תעשה כשאר דברות היה לו לכתוב לא תעשה מלאכה ביום השבת. אך לדרכינו ניחא לפי שארז"ל כל השומר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו לפי שע"י שמירת השבת יזכור שחידש הש"י את עולמו והוא השם המיוחד שראוי לעבדו ולא לזולתו וע"י יחזור למוטב כמצא שלכך לא כתיב בלשון לא תעשה כשאר דברות לפי שכל הדברות הבאות בל"ת רומזים כל א' לדור פרטיי שסילק השכינה בו מרקיע לרקיע והזהיר שלא יעשו ישראל כמוהו כאשר נפרש כל א' במקומו: אך מצות שבת לא נכתב פה בשביל זה שאין דור שחטא בו רק שיהיה עשה טובה ותקון לעובד ע"ז כדור אנוש שיהיה לו תרופה ע"י שמור יום השבת ע"כ כתבו בלשון עשה שמור את היום השבת לקדשו כלומר בזה יהיה לך תרופה כדי שלא תענש בשביל חטא הדבור של לא תשא שהוא מעשה דור אנוש:

דבור ה' לכבד ה' שלא יגרמו סילוק השכינה

וכן דבור של כבוד את אביך נאמר בלשון עשה ולא בלשון ל"ת לפי שגם הוא איננו כנגד שום דור שחטא בו. אלא עשה טובה ותרופה לכלל העניין של סלוק שכינה שלא יגרמו בעונם. והוא דאי' בפ"ק דקדושין ג' שותפין באדם הקב"ה אביו ואמו בזמן שאדם מכבד אביו ואמו אומר הקב"ה מעלה אני עליכם כאלו דרתי ביניכם וכבדוני. ובזמן שאין אדם מכבד אביו ואמו אלא מצער אותם אומר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניכם שאלמלא דרתי ביניכם צערוני ג"כ. ע"כ כדי להחזיק ישראל שלא יגרמו סילוק שכינה מהרה ובהתלוש בעונם הנ"ל חזר וציוה ביוד הדברות כבד אביך ואמך כדי שירצה הקב"ה לדור ביניכם וכ"ש שלא ימהר לסלק שכינתו מתוכם. וע"כ כתבו גם לדבור זה בלשון עשה שאינו אלא תיקון לשלא יסלק שכינתו מהרה מן הארץ בחטאים הנ"ל:

דבור ו' נגד קין

ובדבור לא תרצח אמר כנגד קין כשהרג לאחיו הבל סלק השכינה מרקיע ראשון לשני כבמדרש.

כמדרש הנ״ל ע״כ ציוה הקב״ה ביוד הדברות לא תרצח שלא לעשות כמעשה קין שלא לסלק השכינה :

ובדבור לא תנאף אמר כנגד המצרים אשר היו בימי אברהם שסלקו השכינה לרקיע ה״ו והם היו שטופי זימה כפרש״י על הנה אשתך קח ולך ע״כ הזהיר ביוד הדברות לא תנאף שלא לסלק השכינה : דבור ז׳ כנגד מצריים בימי אברהם

ובדבור לא תגנוב הזהיר כנגד דור המבול דכתיב כי מלאה הארץ חמס לא נחתם גז״ד אלא על הגזל ואף דלא תגנוב בגונב נפשות הכתוב מדבר מ״מ גם גזל ממון בכלל בו שבכל דבור נכלל בו אזהרות הדומין לו כמ״ש ר׳ סעדיא גאון וע״י גניבת ממון בא לידי גונב נפש דעבירה גוררת עבירה וכ״כ המפרשים על מאחז״ל און שמעה על הר סיני לא תגנוב כו׳ וכיון שדור המבול ע״י הגזל סילקו השכינה מרקיע ה״ג לרקיע ה״ד ע״כ ציוה הקב״ה לא תגנוב ביוד הדברות שלא יגרמו סלוק השכינה כפי הקדמתינו : דבור ח׳ כנגד דור המבול

ובדבור לא תענה ברעך עד שקר : הוא אזהרה כנגד דור הפלגה · דבויקרא רבה דרש פ׳ אל תהי עד חנם ברעך על הקב״ה שנקרא רעך ורע אביך · ודרש כנגד מה שאמרו ישראל אלה אלהיך ישראל · והנה דור הפלגה היה חטאם שאמרו לאו כל הימנו שיבור לו העליונים וכו׳ נעשה עמו מלחמה הרי שהעידו עדות שקר על השי״ת שהדבר ברור שהקב״ה ברא שמים וארץ וכתיב השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני אדם · והם שקרו והעידו שלא כל הימנו לבור לו העליונים · ואף אם פשט הפסוק על עדות שקר שבין אדם לחבירו מ״מ ע״י עדות שקר בין אדם לחבירו בא לדבר שקר גם על בוראו ית׳ דעבירה גוררת עבירה · ע״כ הזהיר לא תענה ברעך גו׳ שלא יבא לענות עדות שקר ברעך ורע אביך השי״ת כאשר עשו דור הפלגה שגרמו סלוק שכינה מרקיע ד׳ לה״ה · דבור ט׳ כנגד דור הפלגה

ובדבור לא תחמוד הזהיר כלפי אנשי סדום שהיו רעים בגופם וחטאים בממונם פרש״י בגופם שטופי זימה: ואי׳ בפ׳ חלק אתר בחשך בתים שהיו נותנין עיניהם בבעלי ממון כו׳ הרי שחמדו ונתנו עיניהם בהם תו מייתי התם הנבלה שעשו עם בני חבריהם כשהיו מפיל איש לאשת חבירו פסקו הדיינים שיתנה לו לחשבה שתחזור להתעבר וחותך אוזן חמור חבירו פסקו שיתנו לו החמור ושהנו עד שיחזור לבמות · מאן דאית לי׳ תורא לירעו חד יומא כו׳ סוף דבר שהיו חומדין ממון ובתים ונשים וחמורים ושורים כמ״ש הכל באגדת חלק ע״כ הזהיר ביוד הדברות שלא לעשות כמעשי סדומיים לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך כי נתנו עיניהם בבעל ממון וחמדו כל אשר לריעו והם סלקו השכינה מרקיע ה׳ לו׳ · ע״כ הזהיר לא תחמוד שלא לסלק השכינה: הרי לנו טעם נכון על שהזהיר הקב״ה על עשרת מצות אלו בעשרת הדברות טפי מזולתן מפני שאז במעמד הר סיני הותחלה העטרה ליושנה שירד ה׳ על הר סיני שיהיה דירת השי״ת כשאר בתחתונים כמחשבתו בעת בריאת עולם · ע״כ הזהיר ביתר שאת על דברות ומצות הללו שלא יעשוהו לפי שגרמו סלוק השכינה מהעולם : דבור יוד כנגד אנשי סדום ·

כלל העולה מדברינו שהשי״ת ברא העולם שיהיה לו שכינה ומדור בתחתונים אך שבאו הדורות וחטאו וסלקו השכינה ובשעת מתן תורה בזכות האבות ומשה החזירה השכינה לארץ ואז במתן תורה ציוה הקב״ה תכף לעשות לו קיטון ומשכן למטה להיות קבוע בארץ אצל התורה כי לא יוכל לפרוש מן התורה כמו שכתבנו בהקדמה ראשונה : ונראה שזה רמוז במסכה עמודיה ד׳ א׳ חצבה עמודיה שבעה · ב׳ עמודיה יתפלצון · ג׳ אנכי ד׳ : תכנתי עמודיה ד׳ את קלעי החצר ואת עמודיה · ויהיה הענין כי חצבה עמודיה שבעה פירש״י ב״ז ימי בראשית בנה העולם ובפ׳ ויהי ערב ויהי בקר יום הששי פרש״י הכל תלויים ועומדים עד ו׳ בסיון שאם לא יקבלו התורה יחזור הכל לתוהו ובוהו ואח״כ כי עמדו דורות בעולם דור המבול דור הפלגה שסלקו השכינה מהעולם ואז מקויים הכתוב סכיך הייתי כבהל וג״ש ועמודי״ה יתפלצון כמ״ש נמוגים ארץ וכל יושביה · אך סיפיה דקרא אנכי תכנתי עמודיה סלה שבשעת מ״ת שגרמו זכות האבות ומשה שהורידו השכינה לארץ אז אנכי תכנתי עמודיה פי׳ בשבור אנכי שפתח התורה בו תכנתי עמודיה סלה · ואז נתקיים ה׳ ברצונך העמדת להררי עוז · ומפני שאין הקב״ה יכול לפרוש מן התורה שהיא אמון אצלו והיא בתו של הקב״ה · ע״כ אמר עוד פסוק את קלעי החצר ואת עמודיה שציוה בשעת מתן תורה לעשות לו קיטון ומשכן שיהיה לו דירה למטה אצל התורה · וזהו את קלעי החצר ואת עמודיה ·

נ״ו פי׳ יפה על מסכה עמודי׳

נ"ז באור יפה על מאמז"ל בפ' הבונה על אנכי יר"ת פנים ואחור מאי כ"מ מזה.

ומדת אנכי הוא"ל ואתא לידן כימא ב"ה מילת' איתא בפ' הבונה מנין ללשון נוטריקון מן התורה כו' יצחק אמר אנכי אנא נפשי כתבית יהבית. ורבנן אמרו אמירה נעימה כתיבה יהיבה. איכא דאמרי יהיבה כתיבה נאמני' אמריה. וצריך להבין באגדה זו איך יחלקו גדולי החכמים כאלו בנוטריקון בעלמא דמאי נפקא לן מיניה בפלוגתייהו. גם מה חידשו לנו בנוטריקון זה. ודילמא קרא כפשוטו ומה קשיא להו שהוצרכו לנוטריקון הזה:

אמנם כו' דהוי קשיא לרז"ל אומרו אנכי שהוא לשון מצרים כמ"ש בפיוט דשבועות ולא אמר אני לשון הקודש. לכן הסכימו ח"ל שבא אנכי להורות נוטריקון ופליגי מה קידש בנוטריקון ופליגי בפלוגת' דתנאי במדרש חזית דחד אמר הקב"ה היה חוקק הדבור על הלוחות וחד אמר הדבור עצמו היה נחקק מאליו. זהו כי מקרא כתוב בפ' כי תשא והלוחות מעשי אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות דמלת חרות אין לו משמעות וע"כ דרשו בו א"ת חרות אלא חירות כו' והנה התנאים אלו סברי דחרות כפשוטו. וכוונת הפסוק להודיע לבל יאמרו קצתי אנכי שמשה כתב הלוחות וח"ו שהתורה אינה מן השמים ע"כ קמ"ל הפסוק כי הלוחות מכתב אלהים הוא שכך חרות על הלוחות שהקב"ה כתבן באצבע אלהים. ופליגו היכן כתוב כן ונכן ר"י אומר דמילת אנכי מפיק לה דהל"ל אני ולמה תפס לשון מצרים אנכי אלא שאנכי ר"ת אנא נפשי כתבית יהבית ולא יחשדו למשה שהוא כתבן אלא אנא נפשי כתבית ע"ד באצבע ה' בעצמו. ורבנן פליגי עליה דסברי כמ"ד במדרש שהקב"ה לא כתבן ומ"מ גם משה לא כתבן אלא שהדבור יצא מפי הקב"ה נחקק מאליו על הלוחות. וע"כ אמר נוטריקון אמירה נעימה כתיבה יהיבה. וכדי לפרש מלת נעימה נקדים מאמרם ז"ל בעירובין כי נעים כי תשמרם בו' אימתי ד"ת נעימים בזמן שתשמרם בבטנך פי' כשזוכרים התורה ולא תשכח אז תקרא אמירה נעימה. ואית' במדרש חזית בשמוע ישראל אנכי ולא יהיה לך נתקע ד"ת בלבם ולא היו שוכחים. אך כאשר למדו ממשה אמרו מה ב"ו עובר אף תורתו עוברת וחזרו ושכחו. ש"מ דשמיעת תורה מפי הקב"ה גורם שנתקע בלב האדם והנה כשם שהאמירה והדבור של הקב"ה נחקק בלב האדם מעצמו כן נחקק בלוחות כי הדבור של הקב"ה חוצב להבות אש. כלל העולה מהדברים שהדבור נחקק מעצמו על הלוחות. וז"ש אמירה נעימה ר"ל אמירה ודבור של הקב"ה יש לו סגולה זו שנקראת נעימה דהיינו שמורים בלב שומעים ע"י שנחקק בלבם כמ"ש אימתי ד"ת נעימים בזמן תשמרם בבטנך. אותה אמירה נעימה כתיבה פי' נחקקה מעצמה על הלוח' בסגולת הדבור של הקב"ה שנחקק מאליו. גם יהיבה לישראל בתורה אמירה נעימה דהיינו שנתקע בלבם וכתובה במתנה שלא לשכוח. ע"ד מ"ש רז"ל בתחלה היה משה לומד תורה ושכחה עד שניתן לו במתנה. והו אמירה נעימה יצתה מפי הקב"ה שסגולתה להחקק מאליה הן בלוח הן בלב שומעה והו כתיבה יהיבה פי' חקוקה וכתובה מאליה בלוחות אבן. גם יהיבה במתנה בלב השומע ונחקק בלבו עולם לא תשכח. ושמעינן מיהא שלא כתבן משה אלא שהדבור של השם נחקק מאליו להוציא מלב הכופרים בתורה מן השמים. אך שמחולקים אם הקב"ה כתבו או מאליו נחקק. איכא דאמרי יהיבה כתיבה בא להוסיף שכיון עוד במלת אנכי לעשות ר"ת למפרע לענין לוחות אחרונות דאותן לוחות לא ניתן לוחות חצובים נופן מן השמים ליד משה כלוחות הראשונים אלא הקב"ה המציא מחצב סנפירון באהלו דמשה ומשה פסלן וחצבן והקב"ה כתב עליהם כמ"ש רש"י פ' כי תשא שבאותן לוחות יש להרהר עפי שמשה כתבן בשם שחצבן. ע"כ קמ"ל הנוטריקון למפרע יהיבה כתיבה נאמנים אמריה דאע"ג דהלוחות אחרונות תחלה יהיבה ואח"כ כתיבה שהקב"ה תחלה המציא מחצב סנפירון באהל משה וחצבן משה ואח"כ כתב עליהם הקב"ה כמ"ש וכתבתי על הלוחות אין להרהר שנעשה בו זיוף אלא נאמנים אמריה דמ"ש ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון הכל הוא באמת ולא יהרהר אדם שמשה כתבן וכ"ש הלוחות הראשונות שתחלה כתבן הקב"ה ואח"כ נתנן למשה שאין מקום לחשוד משה שזייף כתבא בין למר בין למר חרות על הלוחות פירושו שכך חרות על הלוחות שהמכתב מכתב אלהים הוא והתורה מן השמים ויסכרו פי הכופרים בעיקר תורה מן השמים והמשכילים המאמינים יזהירו כזוהר הרקיע כל זה נראה לקדם בדרוש עשרת הדברות:

נ"ח ביאר יפה על מאמז"ל

ואמרתי לחתום דרוש זה במאמר רז"ל במנחות בהגדה דר' עזריה דהוא עשירי לעזרא כו' פתח בהגדה וז"ל יבא אדיר לאדירים ויפרע מאדירים באדירים. שהקב"ה נקרא אדיר וישראל נקראים אדירים ומצרים נקראים אדירים והמים נקראים אדירים. ומייתי בגמרא לכולהו מקראי: יבא ידיד

זה

זה שלמה בן ידיד זה אברהם ונקרא ידיד זה בית המקדש לידיד זה הקב"ה בחלקו של ידיד בנימן ויתכפרו בו ידידים במנחות נ"ג
אלו ישראל: יבא טוב זה משה ויקבל טוב זו תורה. מטוב זה הקב"ה לטובים ישראל. יבא זה זה משה ויקבל לשונות יבא
זאת זאת התורה. מזה זה אלי ואנוהו לזו לעם זו ישראל. ומייתי כולהו מקראי בגמרא שם ע"ש:: ומי יתן ואדע אדיר יבא
מה תועלת יובא לנו מדברים אלו שבאגדה זו עד שקבעוהו לר' עזרי' זה כ"כ לומר דבר סוריין הוא. וכי נפקא לן ידידיה טוב
מידי מזה אם לשון נופל על לשון בין נותן ומקבל והמתנה ב"ג ענייני' אלו קריעת י"ם ומ"ת ובנין ב"ה או לא. יבא זה מפרש
דודאי ג' דברים חשובים הם לנו בין אם לשון נופל על לשון ובין בלתי לשון נופל על לשון. ותו קשה אם נזכר ר' בשום טעם
עזרי' באגדה זו כאשר שמע מר' פרידא דקדריש למעלת אדיר הכינוי מ"ש יבא אדיר לאדירים כו' אבל כנך דקאמר ודעת
בתר הכי יבא ידיד כו'. יבא טוב כו'. יבא זה כו'. מאי שייכת יש להני ג' דברים אהדדי עד שכללם באגדה כנגד ג' מקומו'
אחת ותו מהו שאמר מלת יבא דקאמר כי לא יובן ענייני אם הוא לשון תפלה. או לשון הגדות עתידות כמשמעות שהיו המלאכי'
לשון יבא לשון עתיד. ורש"י פי' אמר הקב"ה יבא כו' וכרידפי' לפירושו מתי אמר הקב"ה כן או למי אמר כן. גם יש מדייני' עם
לדקדק למה נפל בענין נתינת התורה שאמר יבא טוב כו' יבא זה למה נקטיה בנפל טפי מאינך: הקב"ה על

אמנם יובן מאמר זה על בוריו ע"פ מדרש תהילים סי' ח' וז"ל מכינו שב"ג מקומות שהמלאכים היו מדיינים בריאת אדם.
עם הקב"ה באדם. ובנתינת התורה. ובמשכן. כשביקש לבראת אדם נמלך במלאכים אמר נעשה ומ"ת והשראת
אדם אמרו מה אנוש כי תזכרנו. והשיב שקרא שמות לכל הבהמות להראות חכמתו למלאכים שקרא שם אף להקב"ה. השכינה בארץ
וכן אתה מוצא כשבא ליתן התורה לישראל התחילו המלאכים מדיינים על ישראל מה אנוש כי תזכרנו התורה ראויה
לנו שאנו קדושים וטהורים והשיב הקב"ה לא תמצא בארץ החיים משל למלמד בנו אומנות הצריך לכל האומנות
והוא חבר שבנע כך התורה איכה ראויה להמלאכים דכתיב בה אשה כי תזריע וילדה זכר ואין בהם לא פרי' ורבי'
וכתיב זאת התורה אדם כי ימות באהל ואין בהם לא מיתה. וכתיב זאת תהיה תורת המצורע כו'. וכיון ששמעו
בעגל שנשו המלאכים אמרו עכשיו תחזור התורה אלינו כשעלה מרע"ה לקבל לוחות אחרונות אמרו מה"ש הלא אתמול
עברו ישראל על לא יהי' לך. אמר הקב"ה לעולם מטילין אתם קטיגוריא ביני ובין ישראל והלא אצל אברהם אכלתם
בשר בחלב ותינוק ישראל יודע כשבא מבית רבו ואמו נותנת לו פת ובשר וגבינה והוא אומר היום למדני רבי לא
תבשל גדי גו'. ולא מיחו מענה. באותה שעה אמר הקב"ה למשה פסל לך וכתוב לך אדכדלא ברגלך דרוש
בוב' כו'. וכשבא להשרות שכינתו במשכן אמרו מ"ה מה אנוש כי תזכרנו כו'. ע"ש שהאריך הרי שב"ג מקומות היו
המלאכים מתקנאים ומדייני' על ישראל ביצירת אדם. ובמ"ת. ובהשראת שכינה. ובפי' בספר תהלים אשר חברתי
בסי' ח' בארתי היטב איך יסובבו ויפורשו כל דברי מזמור שהוא על שלשה דברים אלו. ביצירת אדם. ומ"ת
והשראת שכינה ושהרי בשלשתן פתחו המלאכים בלשונם לשון הפסוק מה אנוש כי תזכרנו כמשמעות לשון מדרש
תהילים הנ"ל. ועל דרכינו יפורשו כל דברי המזמור בג' ענייני' אלו דמשמעות המזמור שכל הפסוקים יש להם חבור
זע"ז וגם באתוהו היטב איך הוא מפורש כל המזמור על ג' ענייני' אלו ב"ג דרכים כ"א לפי ענייני' יע"ש וכאן לא
באתי' להאריך בזה: והנה יהי' איך שיהיה זהו פשוט שאם המלאכים היו מדיינים על הקב"ה בג' ענייני'
אלו ביצירת האדם ומ"ת והשראת שכינה לומר מה אנוש כי תזכרנו. בהכרח שגם הקב"ה היה ג' תשובות נכחות
להמלאכים כי לא ינצחוהו כל הברואים. דהיינו שהשיב הקב"ה שאין מקום למה שמה"ש מדיינים עליו ית' בג'
ענייני' אלו וראוים הם ליתנם דוקא לישראל עמו טפי מלמלאכים. ולאשמעינן ר' עזריה הנ"ל הוא שדרש דרוש זה
באגדה זו איך שהקב"ה אמר טענתו כך כלפי המלאכים בתשובתו שישראל ראוים דוקא לג' ענינים אלו ביתר
שאת כי אמר יבא אדיר כו' יבא ידיד כו' יבא זה כו' יבא טוב כו' כלומר ע"י שהלשון נופל על לשון בין הנותן והמקבל
והמתנה ע"כ יש להם שייכת טפי להדדי ע"כ ראוים המתנות למקבל זה ולא לזולתו. וע"כ כששמעו מר' פרידא מלי ג
אדיר נזכר ונכלל באגדה זו ג' ענייני' אלו יחד יען כי הם תשובות נכחות מהקב"ה על ג' דברים שהיו מה"ש מדיינים
עמו ית' כדאמר במדרש הנ"ל. ולכתבו כנגדם אחת לאחת בס"ד: בתחלה התחיל ואמר יבא אדיר כו'. הנה
כבר אמרנו שדברי המלאכים שהתחלו להיות מדיינים עם הקב"ה מבואר בלשון הפסוק שבמזמור ח' מה אנוש
כי תזכרנו גו' וגם כתוב בצדו שטענתם היה ה' אדונינו מה אדי"ר שמך בכל הארץ. ונודע שכל מי שבא להיות מדיין
עם זולתו צריך שיהי' לו איזה פתחון פה לפי דעתו שהדין עמו וכ"ש כשבא לדיין עם הקב"ה חכם לבב ואמיץ כח
גו'. והנה על יצירת האדם היה להם פתחון פה בפ' מה אדיר שמך בכל הארץ. והוא דאיתא במדרש ב"ר ח"ל

נ"ב ביאר יפה אדיר וכו' כנגד מה שדנו על יצירת אדם.

מתחלת בריאתו של עולם ברא הקב"ה עולמו בשביל קלוסו שנא' כל פעל ה' למענהו למען קלוסו. ומתחלה היה קלוסו של הקב"ה עולה מן המים שנא' מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום ה' פי' שהיה הקלוס עולה מן המים בלשון זה אדיר במרום ה' אמר הקב"ה ומה אלו שאין להם פה ולא אמירה ולא דבור הם מקלסים אותי. כשאברא את האדם עאכ"ו. עמד דור אנוש ומרד עמד דור המבול ומרד. אמר הקב"ה יפנו אלו ויחזרו המים כשהיו שנא' ויהי הגשם כו' עכ"ל. הרי מוכח במדרש זה שיש מקום להיות מדיין על בריאת אדם מאחר שכל פועל ה' למענהו למען קלוסו. והאדם נולדו לו דורות המורדים בו ית' דור אנוש ודוגמתו הלא טוב היה למנוע בריאתו ויהיה קלוסו כמקדם תהלה מן המים בלשון אדיר במרום ה' וז"ש המלאכים ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים ר"ל יותר מכדי דת התחתונים להיות השכינה שורה שם כפירש"י דכוונת בריאת האדם שיהיה השכינה בתחתונים כמ"ש לעיל: ולפי שנחשך בלשון אדיר שהוא במרום ה' שבחך המשובח. לא יעלה מן התחתונים דור אנוש ודכוותיה שמורדים בך. היה לך למנוע בריאתו ויהיה שבחך דאדיר במרום ה' עולה מן המים כמקדם וזהו תנה הוד"ך על השמים וגם שבחך נאה לומר אדיר במרום ה' כמו שמקלסין המים מקדם וז"ש מה אדיר שמך בכל הארץ ר"ל ששבח של אדיר יותר מכדי דת התחתונים. כי מה אנוש כי תזכרנו. ופי' הלא יקום דור אנוש וחביריו שימרדו בך ולא יהיה קלוס זה דאדיר עולה מהם. זה המקום שהיו למלאכים להיות מדיין עם הקב"ה על יצירת האדם: ותשובת השי"ת היא ע"ז. יבא אדיר לאדירים. ידוע שארז"ל בראשית ברא אלהים. שברא העולם בזכות משה שנקרא ראשית שנא' וירא ראשית לו ואף כי באו דור המבול ומרדו שיקיים את"כ נח וזרעו את העולם זה היה ג"כ בזכות משה כמ"ש במדרש ונח מצא חן בזכות אלה תולדות נח שהוא משה ויליף לי' במדרש מדכתי' בשג"ם הוא בשר בגמטרי' משה והיו ימיו מאה ועשרים שנה. שמצינו שהקב"ה עושה חסד עם הראשונים בזכות האחרונים כו' ע"ש. והוא ע"ד שארז"ל כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד הפליג דרך רשעים מכנגד פניו וברא העולם בשביל צדיקים היוצאים. והנה מצינו שמשה ובני ישראל החזירו העטרה ליושנה בשעת קריעת י"ס לשבח השי"ת בשבח החשוב הזה דהיינו בלשון אדיר דכתיב בשירת הים ימינך ה' נאדרי בכח וכה"א מי כמוך נאדר בקודש. ומקויים ע"י משה ובני ישראל מה שנאמר כל פעל ה' למען קלוסו. בלשון אדיר כי כן קלסוהו משה ובנ"י או בלשון אדיר ולא עוד אלא שנקראו ישראל ג"כ בלשון אדירים גם שהמים נקראים אדירים ויען כי מאלו ומאלו יתקלס עילאה בלשון אדיר אין פתחון פה להמלאכים עוד שימנע מבריאת אדם כדי שיתקלס מהמים בלשון אדיר והרי גם ישראל משבחים ב"ל אדיר. והרי המים היו בעצמם אבל הקלוס זה דישראל בלשון אדיר וסייעו לישראל שהמים נקרעו להציל ישראל שנא' מה לך הים כי תנוס גו' וזהו יבא אדיר לאדירים כך אמר הקב"ה למלאכים פי' שאינו יותר מכדי דת התחתונים שיבא אדיר זה הקב"ה לעולם התחתון לקיים העולם ומלואו ולהציל בכאו לבני אדם ישראל לפי שישראל דומים למים שמקלסים בלשון אדיר וזהו יבא אדיר לאדירים ויפרע מאדירים. באדירים ואף כי אמר במאמר זה שגם המצריים הרשעים נקראים בשם אדירים אין קושיא מזה לפי שגם המצרים הודו לבסוף ה' הצדיק גו' גם לפי מדרש פרקי ר"א אמר פרעה פסוק מי כמוך באלים ה' מי כמוך נאדר בקדש כשהיה משוקע במים: נמצא ראוי הקב"ה לבריאת האדם שכולם מקלסים שמו באדירים כשאמרנו. נמצא נאה לאדי"ר שמשובח בלשון אדיר. שיציל אדירים ע"י מים אדירים ונשקט תלונה ראשונה שעל יצירת האדם:

פ באור יפה על יבא זה וכו' על קטרוג נתינת התורה

ועל תלונה שניה שביום מ"ת שאמרו ג"כ מה אנוש כי תזכרנו. היה להם פתחון פה מכח שהתורה קדומה אלפים שנה והיא כולה שמותיו של הקב"ה ואין ראוי לאדם להשתמש בחלק הסוד ההוא רק למלאכי שרת קדושים וטהורים כמ"ש המדרש והוא ג"כ בכלל מאמר מה אדיר שמך בכל הארץ מה אנוש כי תזכרנו שהואל לקרוא בשם ה' פי' יותר מכדי דת התחתונים לשמש בשמותיך שבתורה. וזאת תשובתו ית' דאומן חבר אצבע איננו שייך לאומנות ההוא יען כי צריך כל האצבעות ויען כי בתורה בנגלה ובנסתר כמ"ש הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו ע"כ שייך התורה טפי לבני אדם. כי יש חלק בנגלה שבתורה שאין שייך כלל למלאכים כגון הני דכתיב המדרש אשה כי תזריע גו' זאת התורה אדם כי ימות באהל וזאת תהיה תורת המצורע. מש"כ חלק הנסתר שבתורה נמצאים בבני אדם יחידי סגולה שיודעים לדרוש בסודות אלהותו במעשה מרכבה. וכמו שהביא מעשים מחכמים בחגיגה שהיו יודעים לדרוש במרכבה וז"ש יבא זה זה משה ויקבל זאת מזה. ולפי שהנותן והמקבל שוים בשם למתנה שנקראים כולם זה או זאת או זו וכולם שוים בשם לתורה שנקראת זאת זאת התורה אדם כי ימות באהל זאת

תהיה

תהיה תורת המצורע שייך דוקא לבני אדם ע"כ אין עוד פתחון פה ג"כ מן המלאכים על נתינת התורה לישראל
שכולם שוים בשם אחד שייך דוקא ע"י שם ההוא התורה לבני ישראל טפי למלאכים כדכתיב זאת התורה אדם כי
ימות באהל זאת תורת המצורע ע"כ נאה לזה שיקבל זאת מזה כו' :

ומפני שאחר שעשו ישראל העגל חזרו המלאכים להיות מדיינים על הקב"ה על לוחות אחרונות באומרם ס"א
והלא ישראל עברו אתיווצ על לא יהיה לך כו' והשיב הקב"ה שהמלאכים חטאו בבשר בחלב כו' ע"ז באור יבא
מסיק עוד כאן יבא טוב ויקבל טוב מטוב ומתורץ קושייתינו לזה כפל הענין לאמירתו לענין תורה טפי מלאחריני · טוב כנגד
והנה מצינו שבלוחות אחרונות נאמר בהם טוב ובלוחות ראשונות לא נאמר בהם טוב כדאי' בפ' שור שנגח · ומשה כתיבת לוחות
נקרא טוב שנא' ותרא אותו כי טוב הוא ואפי' כלפי מלאכים · כמו שכתבנו בחבורינו בפ' בראשית בפ' בשגם אחרונות
הוא בשר והוי ימיו מאה ועשרים שנה שאמר במדרש משה גרם שנתקיים העולם בימי נח דבשג"ם בגי' משה וכתבנו ס"ב
שם דהיינו דלע"ג דטענו המלאכים מה אנוש כי תזכרנו מ"מ נמצא בבני אדם מושלם בין בהיותו למעלה ברקיע בין פ' בראשית
בהיותו בארץ כמרע"ה שהיה ק"ך ימים למעלה וחיה ק"ך שנים למטה בעולם השפל ובכולם היה שלם חזהו והיו ימיו בשגם הוא
ק"ך שנה דפתח בימים וסיים בשנים לומר שנמצא שלם בין בק"ך ימים שהיה למעלה בין בק"ך שנים שהיה למטה בשר והיו ימיו
וז"ש בגמרא בן מאה ועשרים שנה אנכי היום היום מלאו ימ"י ושבות"י וכו'. משא"כ במלאכים כשירדו למטה בימי ק"ך שנה וכן
נח קטאו גם המה למטה כמ"ש ויראו בני אלהים בנות אדם ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו ככתוב במדרש אבכיר דקדוק חטוב
באריכות בפ' בראשית ונם במדרש זה מסיק דחטאו מלאכים בבשר בחלב למטה אצל אברהם יותר מתינוק ישראל · היום מלאו
נמצא שם טוב כופל ביתר שאת על משה ע"כ ראוי התורה ליתן בארץ טפי ויבא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים · ימ"י ושבותי
דכיון דהנותן והמקבל והתורה והישראל כולם בשם טוב יקראו בשתוף השם ראוי שתנתן התורה לוחו' האחרונות
שנקראים טוב שכתוב בהם טוב ע"י משה שהוא טוב (משא"כ מלאכים שאינם טוב בהחלט כדלעיל) בהחלט לישראל
שנקראים טובים בשתוף השם עמהם שנאה לטוב שיקבל טוב מטוב לטובים :

ועל הקטרוג הג' שקטרגו המלאכים על השראת השכינה · היה להם פתחון פה ג"כ ובפרט על בנין שלמה ס"ג
שאז גילוי השכינה בהפלגה תנה הודך על השמים מה אנוש כי תזכרנו כו' · כי עמדו דורות אחר דורות באריכא
שסלקו בחטאם השכינה מן הארץ ומרקיע לרקיע מתחתון לעליון עמד דור אנוש · סילק מרקיע ב' ל"ג כו' · כמו ידיד כנד
שהארכנו בתחלת דרוש זה לעשרת הדברות · ולמה זה יקבע הש"ת שכינתו בבית המקדש ומשכן בארץ ומה אדיר קטרוג מה"ש
שמך גו' · פי' יותר מכדי דת התחתונים להזכיר שם המפורש במקדש כמו שמצינו בסוטה במקדש היו מזכירין השם על השראת
ככתבו · אשר תנה הודך על השמים · וע"ז השיב הקב"ה יבא ידיד בן ידיד כו' מצינו בגמרא דכתובות שיותר חיבה השכינה
חיבב הקב"ה בהמ"ק מבריאת שמים וארץ בענין א' והוא שבריאת שמים וארץ בראה ביד א' שנא' ידי יסדה ארץ
וימיני טפחה שמים ואלו ב"ה כתיב מקדש ה' כוננו ידיך · וע"כ נקרא בית המקדש טפי ידידות משכנותיך לשון חביב
וסימן לדבר ידיד אותיות י"ד שני פעמים כלומר שנברא מ"ב ידים וחביב בזה טפי משמים וארץ ושלמה נקרא ידיד
והוא דור הע"ו של אברהם דוגמת הלבנה במלואה מן ידיד אברהם שהתחיל להוריד השכינה מרקיע ז" לרקיע ו'
כמו שכתבנו בתחלת הדרוש זה והוא בחלקו של ידיד (זה בנימן כמ"ש לבנימן אמר ידיד ה' ישכן לבטח וגו' ובין
כתפיו שכן כמ"ש ביומא בל"ח) ויתכפרו בו ידידים אלו ישראל שהם בשתוף שם זה שייך טפי למטה · ע"כ אין
למלאכים פתחון פה כי השם גרים דכיון שהנותן והמקבל והמתנה בשם א' נאה לידיד שיבנה ידיד לידיד כו' : כלל
העולה שר' עזריא זה חדוש לא מעט שבנה הקב"ה שאין למלאכים שום פתחון פה וטענה על ג' ענייניםהללו דיבירא
אדם : ומ"ת · והשראת שכינה למטה כי על כולם נמצא טענה ותשובה שראוי ונאה לנותן ליתן מתנות כאלו
למקבלם : וע"כ כללם ר' עזריא בעל אגדה זו להני ענייניס להדדי ·

ובזה יתיישב לע"ד מ"ש בגמרא דשבת דריש ההיא גלילאה עליה דרב חסדא בריך רחמנא דיהב אוריאן ס"ד
תליתאי לעם תליתאי ע"י תליתאי ביום תליתאי בירח תליתאה : דלכאורה אין מובן מה יתן ומה יוסיף באור מ"ש
לנו תועלת בהיותה משולשת וישראל משולש הל"ל בקצור ברוך שנתן תורה לעמו ישראל · אך לדרכינו יתכן מאד בגמרא דשבת
שבתן שבת על היות המתנה והמקבלים והאמצעי בכל שוים בשם · משולש כדי לבטל ג"כ פתחון פה המלאכים דיהב לן אורי'
שמדיינים על נתינת התורה לישראל כלומר נאה לתורה משולשת ליתנה לעם משולש ע"י שליח משולש תליתאי לעם
וק"ל : תליתאי ע"י
תליתאי

ובזה

ובזה שאמרנו היות מרע"ה טוב בהחלט אפי' כלפי מלאכים משה שלם למעלה ולמטה לא כן המלאכים למטה אינם שלמים כ"כ. בזה ניישב מסורה ה' וטוב. חכמה וטוב. שמן וטוב. בחור וטוב. רך וטוב. גדול וטוב. ויהיה הענין כך דאית' במדרש רבה פ' וזאת הברכה וז"ל אדם אומר למשה אני גדול ממך שנבראתי בצלם אלהים ומשיב משה אתה סר כלך ואני אף במותי לא סר קרן אור פני. נח אומר למשה אני גדול ממך שנצלתי מהמבול ומשיב אתה לא הצלת בני דורך ואני הצלתי דורי שנא' לולי משה בחירו. אברהם אומר למשה אני גדול ממך שהייתי זן עוברים ושבים. ומשיב אתה זנת ערלים בישוב. ואני זנתי מהולים במדבר. יצחק אומר למשה אני גדול ממך שהייתי ע"ג מזבח וראיתי פני שכינה ומשיב אתה כהו עיניך ואני לא כהתה עיני. יעקב אמר למשה אני גדול ממך שראיתי פני מלאך ונצלתי. ומשיב אתה נכנסת במדור שלך ואני נכנסתי במדור שלהם. הה"ד רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה ע"כ המדרש. והנה המסורה הזאת רומזת כל הני מעלות שהיה למרע"ה דגדולי' מחנו על אדם ונח וג' אבות. בתחלה אומר חכמה וטוב כבר אמרנו שמשה נקרא טוב שנ' ותרא אותו כי טוב. והוא טוב בהחלט מכל אדם ואפי' במלאכים נמצא לו מעלת הטוב כנגדם כמו שהארכנו. ומפני ש"ה בני אדם שעברו בעולם יחשבו שיש להם צד מעלה עליו. ע"כ יאמר המסורה שיש לו טענה למרע"ה כנגד כל א' וא' מהם. שאינן נחשבים כנגדו במעלה ההיא. ה"א חכמה וטוב כנגד אדם הראשון שחשב לו מעלת צלם אלהים עליו ע"ז משיב שהוא עדיף שיש חכמה עם הצד הטוב שעליו וכתיב חכמ"ת אדם תאיר פניו ודרז"ל על קרון אור פני משה. וזהו חכמה וטוב שהחכמה גרם לו קרן אור פניו אף במותו דכתי' לא כהתה עינו פרש"י על ראיתו משא"כ באדה"ר : ה"ב בחור וטוב. אמר כלפי נח שמתפאר שנצל מהמבול ע"ז יש טענה למרע"ה שהציל בני דורו יותר ממנו שנ' לולי משה בחירו גו' שע"כ נקרא בחירו על שעמד בפרץ. וזהו בחור וטוב. ה"ג שמ"ן וטו"ב. כלפי אברהם שמתפאר שזן עוברים ושבים בישוב לעומת זה יש לו טענה שזן ישראל במדבר במן שהיה טעמו כטעם לשד השמ"ן (וידוע דמן ירד בזכות משה) וזהו שמ"ן וטוב. ה"ד רך וטוב. כלפי יצחק שראה פני שכינה על המזבח. ומשיב מרע"ה אתה כהו עיניך ואני לא כהתה עיני ולא נס לחה פרש"י לחלוחית שלו רך כאשר כנער. ורך לענין לחלוחתו וראיית עיניו כנער קטן ורך וכמו שמעיד עליו הפסוק וזהו ר"ך וטוב. ה"ה גדול וטוב. כלפי יעקב שהתפאר שראה פני מלאך וניצל ע"ז יש למשה טענה שנכנס מלאכים במדור שלהם. וע"ש זה נקרא משה גדול טפי מיעקב דכתיב גם האיש משה גדול גו' וביעקב כתיב כי קטן הוא. והיינו שלפי גבי משה כתיב עלית למרום ופי' במדרש כתעלית כתגדלת שאמר הקב"ה למלאכים אי אתם מתביישים ממנו שבר דומתו כאברהם אדם גדו"ל בענקים. משא"כ ביעקב מצינו שלא רצה יעקב לעלות בסולם בחלומו שירא ללכת למקום המלאכים. וכדאי' במדרש שאם עלה לא היה יורד כו' וזהו גדול וטוב שהי' לו מעלות עלית למרום כתגדלת במדור המלאכים טפי מיעקב שלא נכנס אלא למטה במדור שלו. סוף דבר שמשה הי' לו כל ה"ה מעלות ביתר שאת כנגד אדם נח ואי"ו וכל זה רומז המסורה הזאת : סליק.

וס"ה. בחור נאה ויפה על מסורה ה' וטוב כנגד מד"ר זאת הברכ' דאדם ונח ואי"ו אמרו למשה והוא משיב להם דלית' מרומז הכל במסורה זו'

דרוש לתשובה לר"ה ולש"ת ולי"כ

אמר המחבר אחרי העתיקו מחבורי הגדול שלשה דרושים שהזכרנו למעלה הנוגעים בשלשה עקרי הדת שלנו. אשר המה ראשית בכורים וראש אמנה. של תורתינו הקדושה: ראיתי להעתיק בסוף דברינו דרוש א' ממחברתי שיש בו דבר הנוגע בתכלית היוצא מתורתינו הקדושה. והוא תשובה ומעשים טובים. לידע ולהודיע ולהודע שתורתינו הקדושה יש בה ראשי"ת ואחרי"ת טוב מכל שאר דתות האמוניות והוא מה שגילו לנו חכמי התלמוד בפ"ב דברכות מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו או ברבו שנ' ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה. ומשנה פ"ק דאבות לא המדרש עיקר אלא המעשה. וזה החלי בשם ה' :

כתיב בפ' נצבים. כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא. ואין המקרא יוצא מידי פשוטו. משמעות פשוטו שמוסב למעלה על מ"ש ושבת עד ה' אלהיך. משמע שענין התשובה אינה רחוקה מן האדם כ"כ. ובפ' יתרו כתיב ג"כ ועתה אם שמוע תשמעו אם עתה תקבלו עליכם. יערב עליכם מכאן ואילך שכל התחלות קשות. משמע מזה ג"כ שענין תשובה ומעשים טובים אינו רחוק מהאדם. ובלבד שיהיה הוא המתחיל להטיב מעשיו מעצמו ואח"כ יערב לו לגמור. ואיתא במדרש חזית ג"כ בפ' פתחי לי אחותי גו' פתחו לי פתח תשובה אפי' כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שקרונות יכנסו בו : מכל הלין שמעינן שהאדם

ס"ו באור פ' נצבים כענין שאמר הקב"ה פתחו לי אחותי רק פתח תשובה כחודה של מחט וכו'.

יתחיל

יתחיל לפתוח פתח התשובה והשם יגמור בעדו. וזהו שאחז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום שנא' צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו. ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שנא' ה' לא יעזבנו בידו וגו'. וסיפיה דקרא ולא ירשיענו בהשפטו פי' המפרשים ז"ל שג"כ מפורש שפיר על דרש זה דיצה"ר וה"פ כל יחשוב אדם כיון שלעולם צריך אדם לסיוע' השי"ת ואלמלא סיוע' דקב"ה אין יכול לו א"כ לפי זה לא יקבל אדם שכרו משלם על מה שכופה יצרו ולא יחטא לפי שהקב"ה עוזרו ויכוכה לו מזה ובבוא האדם לדין ירשיעו אותו המקטרגים לומר כי מצד עצמו היה חוטא רק שהקב"ה הצילו. לזה אמר הכתוב אל יהרהר כן כי גם זה מחסדי ה' כי לא ירשיענו בהשפטו. אע"פ שעזרת ה' היתה זאת שלא יכול לו היצה"ר ואעפ"כ לא ירשיענו ה' בהשפטו ביום הדין. ונחשב לאדם כאלו מצד עצמו כבש היצה"ר כך פי' המפרשים:

ונראה לפרש עפ"ז מאמר במסכת סוכה אשר הוא קשה הבנה. וז"ל לעתיד הקב"ה שוחט ליצה"ר בפני ס"ד
הצדיקי' ובפני הרשעים והללו בוכים והללו בוכים. לצדיקים נדמה להם כהר גבוה ובוכים איך באור כזה על
יכולנו לכבוש את ההר הגבוה הזה ורשעים נדמה להם כחוט השערה ובוכים איך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה יאמר בסוכה
הזה. פרש"י שהצדיקים בוכים שנזכרים בצערם שהיה להם בעה"ז כו'. וקשיא למה זה יבכו הצדיקים על צערם לעתיד
שעבר בעה"ז מאי דהוה הוה ואדרבה הי' להם לשמוח על תגבורתם עליו בעה"ז שכבשוהו שעי"כ יזכו לחיי העה"ב: הקב"ה שוחט
ותו איך יתכן לצייר בשכל אנושי זה הענין שלהצדיקים ידמה יצה"ר להר גבוה ולרשעים כחוט השערה והא תרוייהו ליצה"ר הללו
בני בשר להם. ובני אדם גשמיים הם וציור ודמיון א' לשני הכתות דטבע בני אדם חד הוא. אך לייטב ענין זה בוכים והללו
לדעתי כך הוא. שאמרנו שיצרו של אדם מתגבר עליו כל יום ולולא עזרתו ית' א"א לאדם לכבשו ואמרנו שעם בוכים וכו'
כל זה הקב"ה אינו מנכה לצדיק משכרו מה שהיה צריך סיוע לזה מהקב"ה ונחשב לו שכרו משלם כאלו כבשו בכח כחוט השערה.
עצמו. ולעתיד לא יבינו הצדיקים כל זה כי יחשבו שבאמת הכל מצד עצמם היו צריכים לכבוש היצה"ר וע"ז יבכיון ותר גבוה
ויאמרו עכשיו אנו רואים הלא שבדרך הטבע הוא הר גדול ושלא יכולנו לכבוש אותו אם לא בעזרת השם. ואם הרבה
הקב"ה עזרנו באולי יכוכה לנו זה הסיוע וישאר בידינו מעט מן המעט שכר בעמלינו כי אכחנו לא עצרנו כח דקדוקים
לכבוש היצה"ר רק מעט מזעיר וזה דוגמת מאמר ר' אבהו בב"ר בפ' חיי שרה במותו כאשר הראו לו שכרו דעה"ב שיש בזה.
י"ג נהרי אפרסמון אמר ואני אמרתי לריק יגעתי וכל אילין דאבהו. דגם שם צריכים לפרש כוונתו אטו ר' אבהו ס"ח
בבר דאין שכר ועונש ח"ו. אלא דה"ק אמרתי מאחר שמצד עצמי לא הי' יכולת לכבוש היצה"ר א"כ להבל וריק באור מאמר
היה יגעתי ומאין כל שכר הזה לאבהו והזכרנו במקומו בזה. וה"נ קאמר שיבכו הצדיקים באמרם איך יכולנו לכבוש ר' אבהו
ההר הזה אלא ודאי שהוא בסיועת השי"ת א"כ לא ישאר בידינו שכר כי אם מעוט' דמעוטא ויהי' נעלם מהם זה אמרתי לריק
שהקב"ה בחסדו אינו מבקש מאדם אלא שיפתח פתח של תשובה כחודה של מחט והקב"ה פותח פתחים שנכנסים יגעתי דוה"ת
בו קרונות ואעפ"כ לא ירשיענו בהשפטו אע"פ שעזרת ה' היתה זאת שכבש היצה"ר שכל זה יהי' נעלם מהם לגמרי. יגע לריק.
וזהו בכייתם אולי ח"ו יקטרגו המקטרגים על זה. אמנם הרשעים לעת גמור מכוי הקין שיקומו למשפט חטאים בעדת צדיקים ויקויים בו כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד ויראו הרשעים להצדיקים יושבים בכבודם ויבינו הדבר על בוריו. והכסילים יחבקו ידם ויאכלו בשרם ויתאוננו ויבכו ויאמרו איך לא יכולנו לכבוש חוט השערה הזה ר"ל שיראו ויבינו שהצדיקים קבלו שכרם משלם אע"פ שמצד עצמם לא יכולו לכבוש היצ"הר רק בסיוע' ובעזר אלוהי. מ"מ לא ירשיעם בהשפטם ויתן להם שכרם משלם יאמרו א"כ לא היה מוטל עלינו בעה"ז רק לפתוח פתח תשובה רק כחודה של מחט וגם זה לא עשינו ע"כ יבכו ויאמרו אוי לנו איך לא יכולנו לכבוש כחוט השערה הזה. וזה שאמרינו בחבורינו בספר משלי על פסוק ונהמת באחריתך גו' כמעט הייתי בכל רע בתוך קהל ועדה פי' שיתאוננו הרשעים בגיהנם ויאמרו שאחזת חברון יגיעה מעט נעשנו כ"כ שלא הי' מוטל עלינו רק יגיעה מועטת לפתוח רק פתח תשובה כחודה של מחט וגם זה לא יגענו ע"כ מגיענו כל זאת. כך נ"ל באור מאמר זה שלצדיקים ידמה כהר גבוה ולרשעים כחוט השערה. כלל העולה מהדברים שהקב"ה אינו מבקש מן האדם רק שיפתח פתח לתשובה כחודה של מחט והקב"ה פותח פתחים שנכנסים בו עגלות וקרונות.

ולא זו בלבד אלא אפי' ההתעוררות לאותו פתח של תשובה שיפתח האדם מעצמו כחודה של מחט שלא יתייאש האדם מלשוב ולחשוב פן לא יקובל תשובתו לפניו ית' אחר שהרבה לפשוע גם זאת ההתעוררות מעם ה' נפלאות יפלא. והוא שמצינו בגמרא דע"ז אמר ריב"ל לא עשו ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה

לבעלי תשובה דאר"י משום רשב"י לא היה דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראויין לאותו מעשה אלא לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד שעשה תשובה אף אתה עשה תשובה. אם חטאו צבור אומרים להם לכו אצל צבור שעשו תשובה אף אתם עשו תשובה. פרש"י ישראל צדיקים גמורים היו ולא היה ראויים להתגבר יצרם עליהם אלא גזירת המלך היה לשלוט בהם יצה"ר כדי ליתן פתחון פה לבעלי התשובה שאם אומר החוטא לא אשוב שלא יקבלוני אומרים לו בא ולמד ממעשה עגל שכפרו בעיקר ונתקבלו בתשובה עכ"ל. הא קמן כמה תחבולות פעל ועשה השי"ת שהשליט יצה"ר על ישראל ודוד לפי שעה בשביל תכלית זה שיתגלה לכל באי עולם שהשי"ת פותח
ס"ט שער לדופקי בתשובה ורוצה בתשובת רשעים כמ"ש שובו שובו בית ישראל וגו'. וכזה נבאר מסכה א' דשית פסוקים
באור יפה על דאית בהו ה' תיבות דכופין של ב' אותיות. ואלו הן א' כח את שם את חם ואת יפת. ב' כי יד על כס יה. ג' כי גם זה לך בן. ד' גם לי גם לך לא יהיה. ה' על בן לא בא אל שלחן המלך. ו' אך זה כי אם רע לב ויהיה
מסרה שית פסוקים הענין ד"ג כתות בעולם צדיקים רשעים בינונים. צדיקים נכתבים לאלתר לחיים ורשעים לאלתר למיתה. ובינונים תלויים
דאית בהו ה' ועומדין כו' והרשעים אף כי נדוני' בגיהנם משפטן י"ב חדש ואח"כ עולים כו' כדאי' בר"ה. אמנם יש כת ד' שהם
תיבות דכופ' בכלל המינים והמסורות שכפרו בתחיית המתים יורדין לגיהנם ונדונים לדורי דורות והכי אי' בפ"ק דר"ה. וזה
של ב' אותיות כוונת רמזי המסרה דמתחיל בח את שם את חם את יפת לומר דכח דה"ל לשון כייחא לעליונים כו' ור"ל כאן שהקב"ה כוח לרצות ומקבל שבים ופותח פתח לשבים הן לצדיקים שהם דומה לשם הצדיק ובין ליפת שהוא בכלל הבינונים ובין לחם שהוא בכלל הרשעים שגופה הקב"ה גם לרשעים וחפץ בהצדקם כמו שהוכחנו למעלה. ואומר בפסוק שאחריו כי גם זה לך בן פי' אל תתמה על שמקבל גם הרשעים כי גם זה לך בן ע"ד דאית בקדושין דף ל"ו דר' מאיר אומר בין כך ובין כך אפי' חוטאים קרויים ישראל בנים למקום ע"ש. ומביא ראי' שהקב"ה פותח שער לדופקי בתשובה ממנשה בן חזקיה שקבלו השי"ת בתשובה אחרי שהרע מעשיו מכל אשר לפניו כתיב בר"ה ויעתר לו ויקריבו ויחתר לו מלמוד שחתר לו הקב"ה מתחת כסא כבודו וקבל תשובתו מפני מלאכי שרת. וזהו כי יד על כס יה. ר"ל ידו ית' פשוטה היתה לקבל תשובתו מתחת כסא כבודו. אמנם כת ד' הכופר בתחיית המתים ודומה להם הם נדונים לדורות בגיהנם ולא יזכו לאור פני המלך אדון ה' צבאות. וזהו גם לי גם לך לא יהיה ר"ל האומר לית דין ולית דיין ולית עולם אחרן ואומר לצדיק גם לי גם לך לא יהי' לך חלק בעה"ב. ע"ז נאמר על כן לא בא אל שלחן המלך בכלל. פי' אין לו חלק לעה"ב כלל. ונדון בגיהנם לדורי דורות וכמו ששנינו ואלו שאין להם חלק לעה"ב האומר אין תחיית המתים מן התורה. וסיים פ' אחרון הטעם אין זה כי אם רע לב ר"ל אשר רשעי ישראל אע"פ שהם רשעים וריקים מ"מ כתיב כפלח הרמון רקתך אפי' ריקנים שבך מלאים מצות כרמון. אבל המיני' והמסורות שכפרו בתורה ובתחיית המתים אין בקרבם לחלוחית מצוה כלל שאומרים שוא עבוד אלהים וזה נבע כי הלבבם יקדורנית בודאי לא יהי' להם שום חלק ברב טוב הצפון כלל העולה מהדברים שהקב"ה פותח פתח לשבים גם לרשעים :

[illegible]

ע ואנב זה שאמרנו מאמר זה ד"ג כתות לעתיד צדיקים רשעים בינונים נבאר מאמרם ז"ל פ"ק דר"ה ג' ספרים
באור מאמז"ל נפתחים בר"ה של צדיקים ושל רשעים ושל בינונים צדיקים נכתבו לאלתר לחיים ורשעים נכתבים
בפ"ק דר"ה ג' לאלתר למיתה בינונים תלויים ועומדים. והקשה הר"ן הא חזינן כמה צדיקים גמורים דווים וסכופים ברעות
ספרי' רבות וצרות בעה"ז. ובהפך כמה רשעים גמורים והם דשנים ורעננים גדלו והצליחו בעה"ז. דאלו לעה"ב מפורש
נפתחי' בר"ה שם אחר זה. ובכא בר"ה מיירי דקאי אעולם הזה. ותירץ הר"ן דצדיקים ורשעים בדין זה קאמר
של צדיקי' ה"פ שמי שזכיותיו מרובין מעוונות לזה פורע הקב"ה בעה"ז מעוט עוונותיו בעה"ז למען יירשו העה"ב בשלימות
ורשעים ולזה קורא הגמר' כת רשעים אע"פ שהוא צדיק גמור דלפי דין זה להיטיב לו או להרע לו בעה"ז נקרא רשע מפני
ובינונים וכו' שראוי להרע לו בעה"ז. ועז"א שהרשעים נכתבין לאלתר למיתה על מעוט עוונותיו. ומי שעוונותיו מרובין
מזכיות פורעין לו על מעוט זכיותיו בעה"ז למען יירש גיהנם ע"ד ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו. ועל בתזו קאמר
הגמרא ושל צדיקים נכתבים לאלתר לחיים פי' צדיקים בדין קאמר אע"פ שהוא רשע גמור מ"מ בדין זה דעה"ז קרוי
צדיק כשנכתב לחיי העה"ז במעוט זכיותיו כדי לא יזכה לעה"ב :

ע"א ועפ"ז נבאר מד"ר והוא תמוה לרבים וז"ל והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך אלו מעשיהם של רשעים ויאמר
באור כמה אלהים יהי אור אלו מעשיהם של צדיקים ועדיין איני יודע במה הקב"ה חפץ יותר אם במעשיהם של
מאד על צדיקים .

צדיקים אם במעשיהם של רשעים כשהוא אומר וירא אלהים את האור כי טוב הוי אומר במעשיהם של צדיקים הוא חד"ר תאוה
חפץ ולא במעשיהם של רשעים ע"כ. וכאן רבתה התימ' איך יפורש זה מ"ש ועדיין איני יודע באיזה מהם כו' חלילה מאד והארץ
לאל מרשע. אכן לפי דרכינו יש ליישבו. כיון דקיי"ל מיהא לפי' הר"ן הנ"ל יש ב' מיני צדיקים ורשעים יש צדיקים היתה תוהו
ורשעים בדיני העה"ז ויש צדיקים ורשעים בדין העה"ב. והנה המדרש הזה כוונתו להראות שכל מעשי בראשית כל וחשך אלו
מה שנברא נברא בשביל ישראל שנקראו ראשית ובשביל התורה שנקר' ראשית ושכך רמוז בספור תחלת מעשה מעשיהם של
בראשית בפ' והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך אלו מעשי רשעים. ויאמר אלהי' יהי אור אלו מעשי צדיקים. אך שאין רשעים יהי'
אנו יודעי' על איזה עולם רמוז כך כי אפשר לומר שרמז בפסוקים יושב מעמד העה"ז שיש חשך לקצתם של מין האנשים ואור אור אלו
לקצתם דהיינו למי שרבו זכיותיו הוא בחשך כל ימיו מכאובים על מיעוט עוונות ולמי שרבו עוונותיו הוא אורה ושמחה : מעשיהם של
כי אך אמת ושלו' יהיה בימיו על מיעוט זכיותיו. ולולא פ' וירא אלהים האור כי טוב לא ידענו אם צדיקים
הקב"ה חפץ במעשיהם של צדיקים דהאי קרא ואין לו חפץ ברשעים דהאי קרא די"ל דקרא ע"פ דרשתם זאת איירי ועדיין א"י
במצב מעמד העולם הבא של צדיק גמור ובאמתות יהיה אורה ושמחה דקרא ולרשעים גמורים החוטאים בנפשותם כמה הקב"ה
יהי' חשך ובחשך ידמו. ועפ"ז חפץ הקב"ה במעשי צדיקים יותר או דילמא דהאי קרא ; ע"פ דרשתם זאת איירי וחפץ יותר
במצב ומעמד העה"ז דצדיקים היינו רשעים באמת אלא משום שצדיקים הם בדין זה קרי להו צדיקים ולהם יהיה
אורה ושמחה בעה"ז ולרשעים בדין זה יהיה חשך ונמצא עפ"ז חפץ הקב"ה במעשי הרשעים דקרא טפי רצוני לומר
באותם שהם צדיקים באמת ונקראי רשעים בדין זה. כשהוא אומר וירא אלהים את האור כי טוב הוי אומר שבצדיקים
באמת ורשעים באמת קמיירי ובמצב מעמד העה"ב מיירי קרא. דא"א לומר דמלת כי טוב יפורש על רשע גמור
ובעה"ז. ולפי דין זה לחוד יהיה צדיק דטוב לא מיקרי אלא מה שהוא טוב באמת וז"ש הוי אומר במעשיהם של
צדיקים הוא חפץ יותר פי' אם דהאי קרא במצב ומעמד העה"ב קאמר וצדיקים היינו צדיקים באמת ובתמים ונמצא
שבצדיקים דקרא חפץ השי"ת יותר ולא מיירי קרא במצב מעמד העה"ז דכיוצא דחפץ השי"ת ברשעים של דין זה שהם
צדיקים באמת. כך נ"ל כוונת המדרש. וזה רמוז ג"כ מארז"ל שם מפני מה א"א הלל בר"ה לפי שספרי חיים — ע"ב
וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל יאמרו הלל כלומר שיש צער לפניו ית'. וק' מה צער לפניו מספרי חיים. אך — באור מרז"ל
לדרכינו מתיישב שגם ספרי חיים צער לפניו דלפעמים רשעים גמורים שמתים בעה"ב ונכתבים לחיים בדין זה כמו — מ"מ א"א הלל
שאמרנו וספרי מתים פשיטא צער לפניו שבחייהם בעה"ז מתים לאלתר ורע לצדיקים גמורים ולא כן באלו : — בר"ה וכו'
ובזה נבאר פסוק בתהלים ס"ט תנה עון על עוונם ואל יבאו בצדקותיך ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו — ע"ג
דק' דפתח בצדקותיך מכונים על שמו ית' פי' שיצדקו לפניו ובחיים ועם צדיקים סתם צדיקים ולא מכנה אותם עליו — באור נאה על
ית' גם קשה מהו כוונת דהמע"ה באמרו תנה עון על עוונם ימחו מספר חיים גו' איך יבקש כזאת מלפני שופט כל — פסוק
הארץ ית' וכן לא יעשה מן שום שופט ושר ושוטר בארץ לפניו ית' עאכ"ו. אלא לדרכינו ניחא דיש ב' מיני צדיקים — בתהלים ס"ט
ה"א שהם צדיקים באמת ובתמים. ה"ב שהם צדיקים בדין זה אף שבאמת הם רשעים. והנה תפלת דוד היה כאן — תנה עון על
על שונאיו ורבים הקמים עליו התפלל שלא יזכו לזכות שיהיו צדיקים גמורים. ואף גם התפלל שלא יהיו צדיקים — עוונם ימחו
בדין זה דעה"ז כדלעיל. הא כיצד. מצינו בגמרא דר"ה מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה פי' מדה א' מי"ג מדות — מספר חיים
הרחמים והוא ורב חסד מטה כלפי חסד שמעביר הקב"ה ראשון ראשון פי' החטא שעשה בראשונה לא יחשב בכלל — ועם צדיקים
עוונות ונמצא כשהוא מחצה על מחצה ומעביר אותו חטא ראשון ונמצא שזכיות מכריעות ואיזו רבא ועון עמהו איכו — וגו'
מוחק דאי איכא רובא עוונות מיחשב בהדייהו פרש"י שטמון לבד א' דאי איכא רובא עוונות שאם לא יכריעו הזכיות
עכשיו ויהי מחצה על מחצה ויהי רובא דעוונות הוי בכדין ההוא עון מיחשבי בהדייהו למנותו עם רשעים גמורים
ע"כ. וז"ש דוד רבש"ע תנה עון על עוונם אותו עון שטמון לבד אחר חזור ותן אותו עון על עוונם של האויבים
הרשעים הנזכרים בפסוק לפני זה למען לא יכריעו הזכיות ולא יבאו בצדקותיך להיות צדיקים גמורים וזהו
בצדקותיך פי' להיות צדיק באמת שחפץ ה' בו. דאע"ג דכך היא המדה דמדת רחמים להעביר חטא ראשון מ"מ
מצינו שהרשעים מהפכים מדת הרחמים לדין. לכן לרשעים אלו ובאויבים אלו לא תעשה חסד הזה שיבאו לרובא
זכיות ע"י מדה זו. עוד התפלל שלא יבאו ג"כ למדה זו שיכתבו עם צדיקים בדין זה דעה"ז. וזהו שאמר ימחו
מספר החיים ועם צדיקים אל יכתבו נקט צדיקים סתם ר"ל צדיקים בדין זה אע"פ שאינם צדיקים באמת אפ"ה
התפלל שאל יכתבו רשעים כאלו גם בספרי חיים דדין זה. וה"ת הא כיצד איך ימחו אם כבר זכו ונכתבו בספר
החיים על מיעוט זכיות חלילה לאל מרשע וי"ל ע"ד שכתוב בס' הזוהר פ' אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. דקאי

שרשע התוהה על הראשונות כל צדקותיו לא תזכרנה ומה עושה הקב"ה מזכותיו אשר עשה מוסיפין אותם לצדיק שנעשו לו ממעשיו הטובים לבוש יקר נקרא חלוקא דרבנן כנ"ל כ' הזוהר ע"ד צדק לבשתי וגו' ובזה חסר אותו לבוש ממלאים אותו ממצות שרשע שתהה על הראשונות. ובזה מכונה רשע ורע לו ע"כ. והנה כך אמר דהמע"ה בכאן על שונאיו שידע שהם רשעים גמורים שראוי להפך בהם מדת הרחמים לדין גם שהם תוהים על הראשונות שראוי ליעול ולמחוק מזכות שלהם לקיים כל מצותיו לא תזכרנה. ע"כ התפלל בראשונה תנה עון על עונם ולא יקויים בהו מדת הרחמים דמעביר ראשון ראשון אלא תן עון על עונם פי' אותו עון שהטמון לצד אחר חזור ותן אותו על שאר עונם למען לא יבאו בצדקותיך שלא יכריעו הזכיות בלא אותו עון ויבאו לכלל צדיקים גמורים. ואף גם זאת התפלל באם שיש להם מעוט זכיות שיבאו ע"כ לכתוב בספק של צדיקים בדין זה לחיים מ"מ ימחו מספר חיים ההוא ועם צדיקים אל יכתבו מאחר שהם תוהים על הראשונות כדלעיל. ובזה יובן לע"ד מה שתקנו מתקני התפלות בתקינת אבינו מלכינו שאומרים ה"פ א"מ כתבינו. דהיינו בספר חיים טובים. ובס' גאולה וישועה. ובס' פרנסה וכלכלה. ובס' זכיות. ובס' סליחה ומחילה. וקשיא הדא הלא אין הקב"ה ותרן הוא ואם יתן חיים טובים ופרנסה וישועה בודאי מצד זכיות האדם הוא א"כ צ"ל דקאמר א"מ כתבינו בס' זכיות. ותו שאם כתוב בס' זכיות נמצא דהזכיות מכריעות א"כ מהו כתבינו בס' סליחה ומחילה הלא הזכיות יכריעו אף אי איכא מעוט עונות ומה צריך סליחה.

ע"ד טעם נכון על סדר א"מ ה"פ כתבינו ומה דיש לדקדק בזה

אך לפי הקדמתינו שאמרנו שאם רוב זכיות מקרי רשע בדין זה שנפרעין ממנו מעוט עונות בעה"ז ונכתבין בר"ה למיתה ומי שרובא עונות נקרא צדיק בדין זה שפורעין לו מעוט זכיות בעה"ז. כי אין רוב זה דומה לכל שאר עניני רוב הנזכרים בתלמוד דאמרינן דמעוט בטל ברוב והמעוט נחשב כאלו איננו כלל אבל הכא אע"ג דאזלינן בתר רובא ברובו זכיות ונקרא זכאי שנזכה לעה"ב מ"מ מעוט עונות איננו בטל בשביל שנפרעין ממנו מעוט עונותיו בעה"ז וכן להפך ברובו עונות אע"ג דאזלינן בתר רובא ונקרא חייב שיורש גיהנם מ"מ מעוט זכיותיו אינם בטלים שפורעין לו מעוט זכיותיו בעה"ז. והנה בתחלה מתפללין כתבינו בס' חיים ובס' פרנסה וגאולה ותשועה. ומפני שאותן שרגילין לכותבן לחיים בדין זה הם רגילים להיות רובם עונות ומעוט זכיותיהם יגרום טובות בעה"ז וא"כ יהיה זה הכתוב לרעתו ע"ד ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו לזה מתפללין א"מ כתבינו בספר זכיות ר"ל שיהיה רובם זכיות ע"י מעביר ראשון ראשון ואפ"ה יכתבו בס' החיים ופרנסה וכו'. ומ"מ הא ק"ק שלא יפרע מהם מעוט עונות בעה"ז ובהכרח הם נכתבים למיתה בדין זה כדלעיל: עז"א א"מ כתבינו בס' סליחה ומחילה על מעוט עונות. ומ"מ הא אמרנו אין הקב"ה ותרן הוא ובפרט מצדיק מעוט עונות י"ל דאפשר בכה"ג ע"ד דאי' במדרש ונשא השעיר עליו את כל עונותם. עונות תם עונות ישראל זרע יעקב איש תם ובזה מכונה צדיק וטוב לו. ולזה אפשר ג"כ שכיון הפסוק בתהלים דלעיל באמרו תנה עון על עונם פי' מעון יעקב יוסף על עון עשו. וכן אנו מתפללין כתבינו בס' חיים טובים ופרנסה וגאולה ול"ת שיהיה ע"ד ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו אלא כתבינו בס' זכיות שיהי' זכיותינו מרובים לירש עה"ב כמו שזכיותיו מרובים ואם יש מעוט עונות ע"ז מתפללין כתבינו בס' סליחה ומחילה דהיינו להביא מיעוט עונות על השונאי' ע"ד ונשא השעיר את כל עונותם ועפ"ז יזכה הצדיק ל"ב שלחנות בעה"ז ובעה"ב לכתוב בס' חיים טובים וגאולה ופרנסה גם לכתוב בס' זכיות לעה"ב.

ודוק:

ע"ד יבואר כאן על פסוקי סוף קהלת סוף דבר הכל נשמע וגו' כי את כל מעשה האלקי' וגו'

ובזה יבואר לע"ד פסוקי סוף ס' קהלת סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. כי את כל מעשה האלהים יבא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע. שזהו כוונתו פן יחשב אדם דמאי דאמרינן העולם נדון אחר רובו והאדם נדון אחר רובו שפירושו בכל רובו דעלמא הנאמר בכל הדינים שבטלים ברוב שהמעוט נחשב כאין. ע"כ בא קהלת לומר שאינו כן אלא דרוב זכיות גורם חיי העה"ב והמעוט עונות אינו בטל דנפרעין ממנו בעה"ז וכן רוב עונות גורמין לירד לגיהנם ומעוט זכיות פורעין לו בעה"ז ואינו בטל. וכן מאי דאמרינן העולם נדון אחר רובו לא אמרינן שהקב"ה יענש הכל אחר מעשי רוב העולם ואם המעוט חוטאים אינם נענשים כי הרוב מזכה גם אותם. וכן תאמר בהיפך דרוב רשעים גרמו שאף אם המעוט יצדיקו מעשיהם נענשים. ולא יחשב צדקתם לכלום זהו ג"כ אינו כן. כי דוקא לענין זה מכריעים רוב צדיקים שאם רוצה הקב"ה לגלות שפע ברכה לעולם לא יניח מלגלות בשביל מעוט רשעים רק שמגלה ברכה בכל פירות הארץ בכללה. אמנם למעוט שבדור פורע חובתם במקום אחר וכן להפך אם רוב הדור חייבים שולח קללה בפירות כל העולם ובהדי

הוצא

הוכא לקי כרבא וצדקת מעוט צדיקים מורע להם במקום אחר ועיין בתענית כפט"ו גבי פרנסה בשביל רבים . סוף דבר שאין בטל צדקת מעוטי הדור בתוך רשעת רוב הדור לגמרי וכן אין בטל רשעת מעוטי הדור בשביל צדקת רוב הדור. וזה אמר קהלת סוף דבר הכל נשמע ע"ד ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו וגו' ר"ל הכל נשמע במרום שנכתב בס' הזכרונות הן צדקת מעוטי הדור כצדקת רוב הדור וכן רשעת מעוטי הדור כרשעת רובי הדור. וכן נשמע במרום מעט עבירות דאדם פרטיי כמו רוב עבירות וכן מעט זכיות דאדם פרטיי כרוב עבירות אלא דרוב צדקות ורוב עבירות דאדם פרטיי הם נפרעים בעלמא דאתי והמעוט צדקות ומעוט עבירות נפרעים בעה"ז וכן לענין מעוטי אנשי הדור בזכיות ועבירות שלהם אע"ג דנפרעין מהם ג"כ מ"מ לא יכלל בפורענותם ושכרם אנשים זולתם שלא חטאו ולא זכו בזכיות ועבירות ההם. משא"כ בעבירות וזכיות דרובי דעלמא נכללים גם בפורענותם ושכרם גם אנשים זולתם שלא חטאו ולא זכו בזכיות ועבירות. אך מ"מ אין זכות וחובות דמעוטי הדור יהיו לבטלה כי נפרע הקב"ה מהם וכן על כל מעשי אדם פרטיים אע"פ שהם מועטים לא בטלו לגמרי ברוב כמו שאמרנו. וזה אמר קהלת סוף דבר הכל נשמע במרום כיחיד כרבים כמעוט עונות כרוב עונות ע"כ את עשה היעוצה את האלהים ירא מל"ת ואת מצותיו שמור מ"ע א' לא נעדר. ומסיים הטעם כי זה כל האדם לא תחשוב אתה אם רוב בני עירי צדיקים אלך בשרירות לבי כי העולם נדון אחר רובו ונזכה בשבילם לא כן הוא אלא כל אדם נענש ומקבל שכר על מעשיו. ובפ' שאחר זה מסיק כי את כל מעשה יביא אלהים במשפט ול"ת אחר שהרוב מעשה אדם פרטיי זכיות טוב איכו חוקר אחר מעוט עונות להענוש עליהם לז"א כי לא כן הוא אלא כל מעשה יביא אלהים במשפט על כל נעלם שאפי' השגגות צריכים כפרה וזהו אם טוב אם רע הן מעוט עבירות דצדיק הן מעוט זכיות דרשע הכל יבא במשפט לפניו. ואף המעוט בזה נחשב כאלו מעוטים שבכל התורה דבטלי לגמרי ברובא כאן איכו כן אלא שחוקר הכל ופוקד ודן עליו. כך נ"ל פי' הפסוקים אלו.

כלל העולם מהדברים שכל אדם צריך לעורר עצמו בתשובה ומעשים טובים והש"ת גומר על ידו. וצריך האדם לעשות כן בעודו בכחו ואל ידחנו לעת זקנתו כמ"ש ח"ל ושוב יום א' לפני מיתתך ובס' הזוהר פי' זה על פסוק ומפני שיבה תקום שקודם ימי השיבה והזקנה יקום לקיים קומי רוני בלילה וישפוך רוחו בתפלות ובתחנונים לפני ה' אולי יחנן ה'. וראיתי לכתוב דברינו במחברה א'.

והוא כי מצינו מלת ונשובה במקרא ז"פ. א' ונשער כלכה עד כה ונשתחוה ונשובה. ב' השיבנו ה' אליך ונשובה. ג' נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה. ד' ונשובה פן ימל. ה' לכו ונשובה אל עמינו. ו' לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו. ז' נתנה ראש ונשובה מצרימה. ויהיה הענין ע"ד שמצינו במדרש מביאו בעל ס' מנורת המאור איך שדרכי תשובה נחלקים לכמה דעות בני אדם שבעולם. יש שמיד שיחטא עושה תשובה תכף ושב ורפא לו. ויש שאינם שבים עד ימי זקנתם. ויש שאינם שבים עד יראו יסורים באים עליהם שנא' תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם. ויש שאינו שב רק בשעת מיתה שירא אם לא עכשיו אימתי. ויש שאינם שבים אף במותו וימוקו בעונם וימותו באין תשובה.: ומשלו משל למה"ד לעומד בספינה ובא רוח סערה והביא את הספינה לאי א' העומד בלב ים והאי הוא מקום אילנות טובות ומעיינות טובים עליהם עוף השמים ישכון המשוררים וקולם ערב על שומעיהם. ובני אדם העומדים בספינה ההיא בראותם ככה יתחלקו בדעותיהם לכמה כתות כת א' אומרת איני זז מהספינה כלל לאי שפתאום יבא רוח קדים וירחיק הספינה מהאי וימות בהפ' כת ב' הולכת לאי ואוכלים מעט מפירותיה ותכף שבים להספינה ועל מקומם יבואו בשלום. כת ג' יוצאים ואוכלים ומטיילים עד כי שמעו קול המלחים כנהוג כשרוצים להוליך הספינה וכששמעו חוזרים לספינה למקומם אבל אינם יושבים ברווחה כמקדם כי בעודם מתמהמים אחרים יושבים במקומם. כת ד' יבאו ואכלו והלכו וטיילו ארוכות וקצרות ולא שגיחו גם בשמיעת קול החצוצרות ואין הולכין עד כי יקשו תורן ויפרשו נס ופתאום יראו שהספינה הולכת ויראו לנפשם ומשתכנים בים עד שמגיעים לספינה בסכנות גדולות ובאים למקומם בדוחק גדול ומקום צר מאד. כת ה' יבאו ואכלו וטיילו ואין חוששין למהלך הספינה וכשהולך מהאי עד יגיע ימי הקור ושפים ויושבים ברעב ובצמא ואוכלין אותם חיות רעות ומצערם על שלא נכנסו לספינה מהאי ואין הצער מועיל להם ונאבדים מן העולם. עכ"ל :

ע"ד פי' יפה על מכרה ונשובה ז"פ כנגד ז' מדרגות בתשובה ע"ד משל הספינה והאי כמ"ש במדרש :

ובכל זה כמזה המכרה ב"ז פעמים ונשובה. וכה רמז בתחלה אומר פסוק השיבנו ה' אליך ונשובה שהש"ת

לקוטים ראשית בכורים ח"א

הוא המעורר לתשובה לאדם כמו שאמרנו לעיל ע"כ מתפללין לפניו שיורה לנו דרך הישר וכשר ובעת הכושר לשוב בזמנו יען כי יש דעות נפסדות בזה כמו שיבאר והוא כי יש דעות האומר לשוב בנערותו ע"ד שכתב בס' הזוהר שאפשר שיהא תקון כדלעיל. וע"ז רמז קרא ואני והנער נלכה עד כה. ונשובה פי' כזקן כנער כולם ילכו לדפוק בתשובה. ודעת זו היא המשובחת. אכן יש דעת גרוע מזה והוא שדוחין אותו עד עת זקנה ולא ידע אדם את עתו. וע"ז רמז קרא נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה. ע"ד משילכו הכסות וארז"ל עד לא אבידנא בחפשנא והוא בהגיע הזקנה שיקיים נחפש"ה דרכינ"ו אז ונחקורה ונשובה. ויש שאינם שבים עד כי יבואו יסורים עליהם שנא' תשב אנוש עד דכא גו' וע"ז רמז קרא ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאינו שיסורין מושלים בגופו ע"ד ושב ורפא לו. ויש שאינם שבים עד הגיעו סמוך לשערי מות ממש. וע"ז רמז קרא ונשובה פן יחדל ע"ד אדעה מה חדל אני שאימת מות עליו שאם לא עכשיו אימתי. ויש שאינם שבים כלל לפני מותם ומתים בלא תשובה והם מיורדי גהנם שאינם מבקשים בתשוב הרוח אל האלהים. רק אומרים ונשובה אל עמינו אל ארץ תחתית אל שאר יורדי בור עם פרעה וכל המונו וזהו שרמז פ' נתנה ראש ונשובה מצרים ר"ל עם פרעה וכל המונו שהם מצרים החוטאים והמורדים ב"ה. כך נ"ל פ' תמורה זו. וישמע חכם ויוסף לקח. סליק.

לקוטים מה שלקטתי דברים קצרי' ומתוקים ולאחרונה ישעו והטעם מבואר למעלה בהקדמה:

ע"ז לפ' וירא

פי' על מה שפרש"י על איה שרה אשתך

מה שפי' רש"י על איה שרה אשתך ב' דרכים א' כדי לחבבה על בעלה ב' לשגר לה כוס של ברכה. נראה דכוונת שניהם לתרץ מה שאלו והלא כל רז לא אנוס למלאכים שיודעים הכל. ומובן ה"א כדי לחבבה על בעלה כי ידעו שהרה עיניה באורחים ופן יהיה ע"כ שאלה ביניהם ושאלו כך לבעלה על שהוא מטריח באורחים כדי שע"י התשוב' הנה באוהל יתוודע כי צנועה היא ומכסה פניה ותתחבבה בזה על בעלה. וחד בשביל עצמן שאלו כך שידעו המלאכים ששרה רצתה ליקח קמח ולא לפזר על אורחים הרבה ליקח סולת וע"י שגירת לה כוס של ברכה שברכו למי שאמר והיה העולם נתגלה דלא מדאבהם אכלו אלא מדרחמנא כדפרש"י בפ' ויקרא שם בשם ה' ובזה רצו להשקיט דעת שרה שאל תשית לב על שפיזר אברהם בסולת ושאר דברים וכמ"ש בכתובות ההוא דרגיל בפשוטות ולא חייש לדוחקא דצבורא שעו מדלהו קאכילנא ה"נ שלחו לה כן ע"י כוס של ברכה וק"ל:

ע"ח מפ' ויקהל

ביאור פסוקי' ויקהל ובמיכ' שבת למלאכ' המשכן

זה יהי' כוונת הפרשה ויקהל משה ממחלת י"כ את כל בני ישראל זרע אברהם להפרישם מעצת הע"ר ולא יתפתו עוד אחריהם. ויאמר אלה הדברים אשר צוה ה' לעשו"ת אותם פי' ב' דברים צוה ה' ה"א שישמרו מאד ויזהרו במצות השבת עצמיו ביותר כי אז"ל כל השומר השבת כהלכתו אפי' עע"ז כאנוש מוחלין לו. וה"כ ימחול על העגל. שנית שבמלאכת המשכן שיעשו בחול ו' ימי המעשה לא יהיו מלאכתם הכל בפועל רק יהיו חושבי מחשבות בקנתם כגון במנורה ובהקמת המשכן להוציא מלב מחשבות הע"ר כדלעיל וו"ש ששת ימים תיעש"ה מלאכה. גם בשביעי יהי' לכם קדש לקדשו ולכבדו ולהדרו כי ע"ז ימחלו על העבירה שעשו העגל. ומסיק כי הוא שבת שבתון ל"ה. כי הטעם שאמרו שמירת השבת מועיל למחול חטא ע"ז כתבו המפרשים שכאשר יזכור שהוא יום מנוחה ליוצר בראשית יתגלה ויתראה שהשי"ת הוא הבורא הוא היוצר ויבא לבלל אמונת מציאת השם כראוי ע"כ קיים שבת שבתון ל"ה וזהו אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם כי ע"י שני דברים אלו תבטלו מחשבות הע"ר שהדיחו אותם כי ע"י שיראו במלאכת המשכן שתיעשה מלאכה מאליה מנורת זהב עם ציוריה מה שא"א לשום נברא לציירה בשכלו. איך נברא. ע"כ תבא מלבן מה שפקדו המינים והע"ר בפ' ויבא העגל הזה. וע"י שמירת השבת לקדשו על כי ה' הי' לו בו שבת שבתון יבא לאמונת מציאת השם על אמיתתו. ומ"ה סמך שמירת שבת ומלאכת המשכן להדדי וכל מלאכת השבת כאשר במשכן.

ע"ט פ' שמיני

פי' על מ"ש את חטאתם ועולתם

הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם ותקראנה אותי כאלה ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' פרש"י שמא זקתם דמה אוננים שהאונן שעבד חילל והשיב אהרן וכי הם הקריבו שהם הדיוטות אני הקרבתי שכ"ג מקריב אונן. וקשיא א"כ שכל הפלפול לא היה ביניהם רק מצד החטאת אם הוקרב כהונן א"כ למה תפסו בלשונם. גם

העולה

העולה שאין בו בית מיחוש כלל. וכ"ל שכך אמר משה משום דקשיא כי מצינו שקצף משה עליהם בתחלת דברע דאין כן מדת החכמים שהי' לו לשאול תחלה שמא הוא מגד שהוקרב באיסור אנינות ובדין שרפוהו ואם שלא הוקרב באיסור אנינות ולא אכלוהו או היה לו לקצוף. אלא שהקשה מ"מ אם לא נורק באיסור אנינות היה לכם לאכול החטאת ואם הוקרב באיסור אנינות למה הקרבתם העולה כמשפט היה לכם לשורפו בבית הדשן כדין קדשים הנפסלים. ואפשר שזהו הכפל דרש דרש ב' דרישות א' על החטאת למה נשרף וא' על העולה למה לא נשרף בבית הדשן ואף שרז"ל דרשו ב' דרישות ב"ע"א ע' פנים לתורה. והשיב אהרן וכי הם הקריבו אני הקרבתי ואין כאן איסור אנינות לא בהקרבת חטאת ולא בהקרבת העולה אלא מטעם אחר לא אכלנוה שמא לא שמעת היתר אכילה באנינות אלא בקדשי שעה כו' כדמסיק ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה': ובזה מתורץ דקשה חטאתם ואת עולתם לפורות שבא עליהם בדקך מ"מ כמו שאמרנו.

פ' בהר

כדי לתקן אמרו והיו לך ימי שבע גו' עד לא ידע זה הקשבון. ואומר אני שגם זה מיושב לדרכינו כי כבר אמרנו שענין השמיטה והיובל לתקן הארירה שנתקללה האדמה בחטא אדה"ר שנמשך מן הארירה הוא ענין שני רעב שבאו לעולם פי' על ענין המכוכה בשם שבע שנים. והנה מצינו שכתוב שם ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חייך. ומקויים השמיטה יהי' חייך תלואים לך מנגד. והנה הש"י לתקן הארירה בא"י לבטל גם הקללה בעצבון תאכלנה כל ימי חייך עד שבות יובל באמירה דקיי האדם מימי דוד ואילך ע' שנה לא יותר מהם ך' שנים שאין האדם בר עונשין בפחות מחמשים שנה ע"ד שכתבו אדם תו' במגילה גבי שקלי המן וכמ"ש בתקוני ב' כי תשא. והנה הש"ת לעשות תקון לא"י לטהרה מכל ארירה ומכל טומאה ע"י שמיטין ויובלות כדלעיל. ואף גם שלא לקיים בא"י בעצבון תאכלנה כל ימי חייך כי כל שנות האדם הם מתוקנים דהיינו ימים שהוא בר עונשין כל החמשים שנה וז"ש והיו לך ימי שבע שבתות השנים גו' ר"ל לך דייקא שכדי שיהיו כל ימיך ושנותיך מתוקנים דקיים בפירה זו כי ע"י שמיטין ויובלות יהיו כל השנים ושנותיך מהם כדלעיל זכות מעצבון ידיכו אשר ארכה ה' באופן שאין עוד תגע מקללת בעצבון תאכלנה כל ימי חייך. וזהו סוד ויקרבו ימי ישראל ויקרבו ימי דוד למות שכתוב בס"כ דלאבים כיעקב ודוד כמושלמים בחייהם כל יומין הן בקיומן ועיי"ש עמ"ה בלא שבופה קמיה מלכא קדישא בו'. וכך אומר הפסוק והיו לך שבע שבתות גו' מ"ט שנה וקדשתם שנת החמשים שנה שכל ימיך מושלמים ויקנו הויה וקדושה ולא יקויים בעצבון תאכלנה כל ימי חייך ויקויים ותשחק ליום אחרון וזהו וקדשתם שנת החמשים שנה. ומעתה אין רחוק מ"ש רז"ל גלות בא לעולם על ע"ז וג"ע וש"ד ועל שמיטת הארץ דלכאורה קשה דשמיטה מצוה פרטית היא ואין להערך עם הני ראשי ג' עבירות שנקראים גדולה. אבל לדרכינו שצוה הש"ת שמיטין ויובלות לתקן הארירות באדמת א"י ושיקויים עי"ב שבלא עצבון תאכלנה כל ימי חייך כמו שאמרנו. וכשאינם מקיימין שמיטין ויובלות חוזר למקומו מאמר בעצבון תאכלנה כל ימי חייך. וע"כ ניבא יחזקאל ואכלו לחם במשקל ובדאגה וככה יאכלו בני ישראל לחמם טמא בגוים ובהכרח גלות בא לעולם: כך נ"ל כונת הפרשה.

פ' שלח לך

מה שפירש"י ותכנה ראש ונשוב ע"ז. קשה מה הי' כוונתם ומה עלה על רוחם ליתן יותם בע"ז וכי משבי שפתחו מדברי המרגלים מלכא לא"י ותשבו מצרים טוב להם לשוב שמה יכחשו בה' ויאמרו לא הוא. ויותר קשה שלא הוזכר עון פי' מ"ש וכתב' פלילים זה להם למזכרת עון לא בפ' זו ולא בדברים רק שאמר משה ותמרו את פי ה' ולא אביתם לעלות. ויותר הי' ראש בעבד למשה להוכיח על מאמרם ותכנה ראש שהוא עון פלילי ומצרפין בה מחשבה למעשה. והנ"ל בזה שמצינו בפ' חלק ע"ז דקאמר ויהי דוד בא עד הראש בקש דוד לעבוד ע"ז וא"ל חושי הארכי יאמרו מלך שכמותו יהרגנו בנו מוטב יעבוד ע"ז ואל יתחלל ש"ש בפרהסיא. והנה כשם שהתם חשב דוד לעבוד ע"ז כדי שלא יתחלל ש"ש כשיהרגנו בנו ועכשיו יתלוהו במה שעבוד ע"ז ולא יתחלל ש"ש וטעה בכך עד שהחזירו חושי הארכי מהפי דעתו: ככה י"ל שבקשו ישראל לעבוד ע"ז כשישובו למצרים והוא כענין עבירה לשמה כדי שלא יתחלל ש"ש בשובם למצרים פן יאמרו מצרים מדוע שבתם אלינו ואיה אלהיכם אשר הוציא אתכם ממצרים להביא אתכם אל הארץ הטובה ויאמרו מצרים בודאי מבלתי יכולת ה' ויעזוב אתכם ויהיה חורתם חלול שמו וחשבו ישראל לתקן ח"ה שמוטב לעבוד ע"ז ולא יתחלל ש"ש בפרהסיא כי יתלו המצריים שעל עבדם ע"ז עזבם

אלהיהם

אלהיהם והפקירם. ולכך אמרו כתנו ראש ולא אמרו נעשה ראש כי לא כתנו ממש בע"ז רק לפני מצריים יקימו ע"ז לפנים למראית עין שניתן ע"ז לפנים לפנות אליה רק לפנים והוא כעין מעשה דדוד וע"כ לא הוכיחום משה במשנה תורה רק ואמר ותמרו את פי ה' ולא אביתם לעלות ולא על אמרם נתנה ראש כי זה לא היה רק עבירה לשמה ולא היה רק לפנים וטעו כמו שטעה דוד. כל זה כ"ל ליישב וללמוד זכות על ישראל לפי דברי רז"ל שאמרו נתנה ראש נעבוד ע"ז:

פ"ב פ' קרח

פי' על מ"ש ויקהילו על משה ועל אהרן מה מאשה ועל אהרן

מ"ש ויקהלו על משה ועל אהרן. אף שבאמת לא בקשו המלכות דמשה לעלו ממנו כמ"ש ובקשתם גם כהונה ואהרן מה הוא מכלל שעל המלכות לא ערערו אעפ"כ ערערו בדברים אחרים גם על משה. ועל אהרן ערערו מצד הכהונה ועכ"א ויקהילו על משה ועל אהרן. והוא כי מצינו לרז"ל שאמרו וישמע משה ויפול על פניו מלמד שחשדוהו בא"א וק' היכן רמוזה בפסוק מה שחשדוהו. וע"כ נראה שהפסוק באמרו כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה'.

אלו בגני תרתי קאמרי חדא כלפי אהרן שנקרא קדוש ה' ע"י כהונתו שנ' בד"ה ויבדל אהרן להקדישו קודש הקדשים כנגד זה אמרו כי כל העדה כולם קדושים דכתי' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש כולם ראוים לכהונה ולאכול בקדשים. ובאומרו ובתוכם ה' רמז שהם נזהרים בעריות יותר ממרע"ה דאמרז"ל בסוכות בתחלה כשהיו זהירים בעריות היתה שכינה עם כל א' וא' מישראל שנא' כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך. וכיון שסרחו נסתלקו שכינה שנא' ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך וז"ש ובתוכם ה'. ולזה שלא כתב כאן כולם בתוכם ה' כאשר אמרו תחלת הפסוק אלא בא למעט את משה. רמוז שיגרום בלוק שכינה ממנו בסוף שאינו גדור בעריות. והפסוק הטמון ברמז מפני הכבוד למשה כתי' וישמע משה ששמע והבין מה שהטמינו ברמזו ונפל על פניו. וז"ש וידבר אל קרח בוקר ויודע ה' אשר לו. ולא אמר מחר ע"ד דאי' ביומא והגון כורע גד שהיה מגיד אם בן ט' לראשון או אם בן ז' לאחרון שהיו מתבוננים באיזה בית נמצא עומר יתירה ידוע כי ממנו נתעברה וע"י עומר נודע אם זכות בבית אם לא. וז"ש בוקר ויודע ה' אשר לו כי בזמן כתי' בי' ובבקר היתה שכבת הטל. בזה ידע אשר לו פי' מי אשר השכינה עמו או שב מאחריו ע"י מציאת עומר יתירה באהלו שבא על א"א: וזה אמר על עצמו. וכנגד מ"ש כלפי אהרן כל העדה כלם קדושים אמר ואת הקדוש והקריב אליו.

פ"ג פ' חקת

פי' והשקית את בעירם ולמד שחס הקב"ה על ממונם"י:

והשקית את העדה ואת בעירם. פי' רש"י מכאן הקב"ה חס על ממונם של ישראל. ראיתי המפרשים מקשים בכאן מנ"ל לרש"י דילמא אין הקב"ה חס על ממונם של ישראל. אלא רק כדי להשתיק תלונות בני ישראל שאמרו למה הבאתנו גו' למות שם אנחנו ובעירנו. ע"כ השיב למשה והשקית את העדה ובעירם. וכבר נאמרו בתשובת קושיא זו דברים רבים: ואני אומר דלק"מ כי הנה בפ' בשלח כתיב ג"כ שאמרו למה זה הוצאתנו ממצרים להמית אותי ואת בני ואת מקני בצמא. ולא מצינו שהשיב הקב"ה שמה רק ויצא ממנו מים ושתה העם. ולא אמר ושתה העם ובעירם אלא ודאי שאין הקב"ה חש כ"כ על תלונותם מצד בעירם כי דוקא מפום פקוח נפש הוציא מים ולמה חשש כאן יותר לומר ואת בעירם אלא ודאי דהוא מצד שחס הקב"ה על ממונם של ישראל ר"ל עכשיו שקבלו התורה זכו לזה שחס הקב"ה על ממונם שהרי אמרו פ' שור שנגח ראה ויתר גוים ראה הקב"ה שלא קבלו האומות התורה הופיע ממונם והפקר ממונם ולא חס עליהם א"כ ישראל שקבלו התורה ראוי לחוס על ממונם משא"כ בפ' בשלח שהי' קודם מתן תורה וק"ל.

פ"ד פ' בלק

פי' כאה על מ"ש כי רב הוא

מ"ש כי רב הוא דלפי מה שאמר הקב"ה אל תצר מואב לא היה לו לירא אך מצד שפשטו ישראל ידם בעמון ומואב אותם שכבש סיחן חשבו שהותר הרצועה והביזוי דאל תצור וכדי שלא תקפה למה ויגר מואב ולא עמון לז"א כי רב הוא מלשון ורב יעבוד צעיר ר"ל מואב הוא בן הבכירה וגדול הוא מן עמון ומצינו שבשכר שיחה נאה של הבעירה חס עליה הקב"ה והזהיר אף דלא לעביד אנגרי' בהו בבני עמון אשר במואב לכך חשש מואב שגם עתה חס הקב"ה על עמון יותר דאותן בני עמון שלא טהרו בסיחן הבזוי כדקאי קאי ועל מואב הותר הרצועה לגמרי ובאולי נתוודע למואב כל זה הבזוי אשר ע"כ פחד יותר:

פ' פנחס

פ' פנחס פ"ה

במסורה יפרח ד' והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח. צדיק כתמר יפרח. יפרח בימיו צדיק. יפרח כשושנה. פי' כזה על
כוונת המסורה לרמוז על ענין שכתבנו כי אהרן עם בניו נמשח להם ולזרעם על דורותם. חוץ מפנחס שהיה נולד מכבר יפרש
בזמן המשיחה לא נמשח ולא נתכהן עד שהרגו לזמרי. ומפני שנראה כדבר תמוה שזרע אהרן זכה לכהונה במשיחתו ד' מרמז על
אף כי לא היו עדיין בעולם ופנחס שהיה או בעולם לא נמשח עמו עד שהרג לזמרי. וכבר כתבנו שלפי ס"ה איננו פנחס.
תמיה שכל זמן שהיה פנחס בן אליעזר ואשתו הי' בלתי מיוחס גמור שהיה אמו מזרע יתרו. והכהנים צריכים
להיות מיוחסים מכל צד. עד כי יצא' נשמתו. ונהפך לאיש אחר שפרחו בו נשמות נדב ואביהו ונהיה בן אהרן והיה מיוחס
גמור בן אהרן המיוחס מכלכל תורה הכהונה למקומה. וכל זה ירמז המסורה והיה האיש אשר אבחור בו מטהו
יפרח זה אהרן שע"י פריחת המטה הי' לו חזוק גדול על הכהונה שלא יעורר עוד אדם עליה. ולא אהרן בלבד
נתחזק לכהונה אלא גם זרעו אחריו עמו וזהו כתמר יפרח כמ"ש רז"ל מה תמר עושה פירות אף אהרן עם פירותיו
ותולדותיו בזמנא' יפרח לכהונה. וא"ת הרי פנחס שהוא מתולדותיו ולא נמשח עמו לז"א יפר"ח בימי"ו צדיק אף
שלא נמשח לכהן תכף עם אהרן מ"מ לאחר זמן נמשח בימיו שיהיה אחר אהרן כשיגיע היום הקבוע לזה מן השמים
יפרח גם הוא לכהונה. ומתי יהיה זה יום קבוע יפרח כשושנה פי' דאיתא במדרש חזית בפסוק כשושנה מה שושנה
כל זמן שהשרב מלקה אותה היא כמושה ירד עליה טל היא רטובה כך כו' וכן מפורש כאן בפנחס יפרח כשושנה
כאשר פרחה רוחו ויצאה ממנו מפחד שבטו של שמעון היה כשושנה כמושה ואח"כ כשחזרו במקומו תרין נשמתין
דנדב ואביהו וגופו חזר ופרח כשושנה ע"י טל אורות ומאז נבחר לכהונה גם הוא וזהו כאשר יפרח כשושנה או
בתחייה או לקבל נשמות נדב ואביהו בני אהרן יפרח בימיו צדיק זה פנחס פי' בימיו לאפוקי בימי אהרן וק"ל :

מפ' מטות פ"ו

לא יחל דברו במשנה פ"ק דחגיגה התיר נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמכו גמרא אר"א יש להם על מה ביאר פ' לא
שיסמכו שנא' כי יפלא כו' ר"י אומר וכו' חנניא וכו' שמואל אמר אי הוי התם ה"א מהכא לא יחל דברו הוא אינו יחל דברו.
מוחל אבל אחרים מוחלין לו אמר רבא לכולהו פירכא בר מדשמואל כו'. והנה לכאורה גם לשמואל יש להקשות
דלמא קרא לגופיה אתא שיקיים הנדר ולא יעבור עליו ומנ"ל שיש היתר כלל. ונראה דאם אית' דלגופיה קאתי
לשתוק קרא מיני' דהא אפי' כשמקיים הנדר לבסוף רק שמאחר אותו רגל א' או ב' וג' עובר בבל תאחר למר כדאי'
ליה כו' כדאי' פ"ק דר"ה כ"ש כשעובר לגמרי אלא לדיוקא קאתי דהוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו אף לבטלו
לגמרי וק"ל.

פ"ז ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין. קשה דהל"ל ויבאו על מדין. גם ויהיו על מדין מיותר לגמרי בפסוק. וי"ל שאמרינו במדרש
כיון שראה בלעם את פנחס היה פורח למעלה בשם המפורש אף פנחס כשראהו פורח הי' פורח והולך אחריו נתן ביאר פ' ויהי'
עליו פנחס ציץ של הקב"ה ותפסו והורידו אותו והרגוהו. וכן מצינו מעין זה בתיב"ע לזה רמז המקרא ויהיו על על מדין לתת
מדין לתת נקמת ה' במדין פי' שהיו למעלה מהם להורידו ע"י הציץ. וזהו לתת נקמת ה' ולמעלה אמר נקום נקמת נקמת ה'
בני ישראל. אך כוונת פסוק זה להורות שבא בלעם בכשפיו להגביר כח הטומא' והקליפות על הקדושה לבטל במדין
דבר ה' ולכנס ישראל נמצא פשט ידו בעיקר ע"כ ניזה הש"ת להשתמש בכלי הקדש בהציץ להורידו ולהפילו וזהו
לתת נקמת ה' יען שרצה להתגבר על הקדושה והמ"י :

מפ' מסעי פ"ח

אלה מסעי וגו' ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם: כל מעין ישפוט בצדק ביאר פ'
שאין הבנה בפשוטו של מקרא ללשון הפסוק הזה הן בכפל דבריו שהי' די בפעם א' מוצאיהם למסעיהם. ולמה מסעי וכל
הפך אח"כ מסעיהם למוצאיהם. הלא דבר הוא. כדי ליישב זה פקחתי עיני על מה שחשב בפ' זו מ"ב מקומות אשר השמות של
עברו ישראל מיום צאתם ממצרים עד עברם הירדן וחשב אותם בשמותם. ולכאורה אין תועלת בזה כ"כ לכותבן המסעות ע"ש
בתורה ואף לפרש"י משל למלך וכו' מ"מ לא הזכיר רק במעוטים ממה שאירעה להם וברובם רק יזכיר שמם לחוד מאורע של
ולא אירע בהם שום דבר למה יזכיר אותם המקומות ע"כ אמרתי מזקנים אתבונן לומר ג"כ כוונה על שמות העיירות ישראל:
והמקומות הללו בכדי שיבא מזכירתן בשמותם תועלת לבני אדם וגם אלה לחכמים יודעים: והוא כי מצינו שבפ'
האזינו אמר זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור פירש"י לא נתתם לבבכם על שעבר בינו שנות דור ודור להכיר

להבא שיש בידו להטיב . כלל הדברים שמשה תמיד מוכיח ומלמד ישראל להתבונן על מה שעבר עליהם גם להתבונן על העתיד כי ע"י זכירת שניהם משכחת עון ויתנו ישראל לבבם ליראת השם ולעבדו בכל לבבם ונפשם . וכן יבי' הזכרת שמות המקומות שעברו בהם שקצתם נקראו ע"ש מה שאירע בהם כבר כגון מרה שנקרא ע"ש דלא יכלו לשתות מים ממרה . וימתקו המים לזכרון גם זה או לתמה ע"ש לה"ר של מרגלים או פי החירות כדחז"ל ודומיהן כולם על מה שעבר ושאר כל המקומות יקראו ע"ש מה שאירע באחרית הימים כמו שנבאר . (ומפרש כל המ"ב שמות של המקומות שעברו בפרטות בטוב טעם ודעת וקצרתי כאן) והשתא מיושב מה שכפל בפסוק וכתב ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם וחזר הפסוק ואמר ואלה מסעיהם למוצאיהם כי מוצאות פי' כל מה שאירע להם כמו ויספרו אל יהושע כל המוצאו"ת אותם . שקצת מסעות הוקדמו בעולם המאורעות למסעות שנקרא המקומות ע"ש מעשים שעברו עליהם כבר כגון מרה ורתמה כמ"ש לעיל וקצתם נקראים ע"ש ענינים שעתידם להיות כמו שאמרנו . ע"כ הקדים הפסוק פעם א' מוצאיה"ם ופעמים הקדים מסעיה"ם קודם מוצאיה"ם . ואמרו אלה מסעיהם למוצאיהם פי' שנקראים שם המקומות שנסעו בתוכם ע"ש הקורות והמוצאות אותם באחרית הימים למען דעת ישראל שעשה הקב"ה עמהם חסדים וטובות ועתיד לעשות עמהם נפלאות וטובות למען יראו השם כל הימים :

פ' שופטים

פ"ט
פי' נאה על מסרה בריבו ד' מרמז על ד' מדות בדיינים

מסרה בריב"ו ד' לא תטה משפט אביונך בריבו . ודל לא תהדר בריבו . לעות אדם בריבו ה' לא ראה . צדיק הראשון בריבו . ומזה המסרה כי ב"ד פנים אפשר להדין להתקלקל מדרך הישר . הא' מצדיק רשע עקב שוחד וזהו לא תטה משפט אביונך בריבו כי בע"ד שכנגדו עושר וזוכה הדין בלבד עקב שוחד ולרש אין כל ע"כ מרשיעו בדין . ה"ב בהפך בחשבו העושר מצוה לפרנס עניים מטה הדין ובמצא מתפרנס בנקיות וע"ז הזהיר ודל לא תהדר בריבו . ה"ג שאם אין הדיין מכיר לא זה ולא זה שאמרו חז"ל אין לך דין צדק כמוהו אעפ"כ יש לחוש שיתקלקל הדין דבפ' במה מדליקין אית' בעון קלקול הדין ועיוות הדין ועכוי הדין כו' ופרש"י עיות שמעוותו אותו במזיד . וקלקול היינו שאינו מתון בדין ונתקלקל מאליו . וכן י"ל אף כאן אף שאינו מכיר הדיין שום צד איזהו עשיר ואיזה מהם עני לחמוד הדין לנטיית צד במזיד . מ"מ יש לחוש שאין הדיין מתון בדין וע"כ יתקלקל הדין שגגת תלמוד עולה זדון .
וזהו לעות אדם בריבו י"ל בדין ה' לא ראה ג"כ הקב"ה לא יסבול דעתו להביט אל זה הדיין שהוא
מעוות שאינו יוכל לתקן כיון שאינו מתון ונוכל שביושר דנהו ואינו חוזר בשום פנים משא"כ
בשמעוות במזיד אפשר לתקן אם ישוב הדיין בתשובה . וזהו לעות אדם פי' שאין לו
היכר לפני הדיין רק אדם מאן דהוא ח"ש לעו"ת כי בלשון הפסוק משמע
שאין לו תקון כמ"ש מעוות לא יוכל לתקן . ה"ד צדיק הראשון
בריבו . שמתקלקל הדין ע"י שמוע הטענות
מבע"ד טרם שמיעות טענות
חבירו :

סליק ספר ראשית בכורים . מה שחיבר זקיני הגאון זצ"ל חד מגדולי המחברים .
בעזרת האל זוכר הרים :

אמר המחבר חנוך באשר שפ"א כתיב ראשית דבר יראת אלהים . ופ"א כתיב סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא וגו' ע"כ עשיתי פסר דבר והעמדתי קונטרס זה באמצע שהמקרא תוכחה זו יהי' כדרש לפניו ולאחריו . וזהו תכלית בריאת אדם מן העפר : והוא מה שחיבור אדם גדול בישראל ולפי רוב הענוה דהי' בי' העלים שמו מלרשום בספר . ע"כ זכות המחבר זה יעמוד לנו ולבנינו וב"ב ובריתו אל תופר : אמן .

אנא מקרי דרדקי . דעדו עלי כמה הרפתקי . לא יתכוני השב רוחי ובלעי רוקי . ואיך בקוצר ימין כדקי . אוכל מעל גבולי להרחיקי . לראות נגעי הדור ולהבין בספקי . לגדור גדרים ולהחזיק בדקי . לגזור אומר על פי נקי . שיעזוב דרכו ויעמוד בחליקי . פן ישיב לי הרף ידך ושביקי . מאן ניהו מר יניקי . לאו מר קשישי ועתיקי . עדיין לא הגיע לשלוף חרב מנרתיקי . דומה לנכנס לגבי ענקי . הרחק שלא תמוה בדליקי . גם הלאה ואל תדביקי . לבלום פיך לנוכי ושתקי . והנה תולעות רבות לבליקי . למפוע מוסרי ולהשתיקי . שמנם שעיו פני ואדבלה וירוח לי כחק חקי . בשם אלהא די ברא שמיא וארקי . ומשגיח בכל עדקי . כי במקום שיש חילול השם לא חולקין כבוד לרב וזקן . ואמר אבי לזרוק מכה ולברוק ברקי . להוכיח לכל א' מומו על פניו ולהפיץ משכאי אל ולהבות באגרוף רשע בוקי ומבוקה ומבולקי . ולא אשלח איש חרמי מיד חרב מבהיקי . ארדוף אחריו ואשיגנו ואעמוד על פרקי . ואומר טול קורה מבין עיניך וקיסם מבין שיניך ואקפת פלגיו פסקי פסקי . ואשטע אחריו בדקדוקי . להשיב גמולו בראשו ומדולי ידו ישתלם בהעניקי . לטהרו ולזככו ולצרפנו בזקקי . כי מיום שנגלה לנועת מרדות של עניות נברה אגרופה של חנופה והגדולי' אשר בידם שבט מושלי' להעמיד הדת על תילו כובשי' פניהם בקרקע . ואין אחד מהם רואה חובה לעצמו להצדיק את חבירו . זה יאמר חוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים . ע"כ לא אאריך בשני לוחות הברית וספר חסידים . ולא אפרש ראשית חכמה וספר חרדים . ובאלה טעכות שוכות טעמים ככבדים . אשר אין בהם כדי להשיב נפשי . ע"כ אמרתי להעלות בכתב ולהביא בדפוס רושם בכתב אמת באר היטב מפורש ושום שכל קצת מנגעי הדור לפי השגתי המעוטה . כי ראיתי הדור פרוץ מרובה על העומד ומצאתי בקעה פרוצה ופריצה גדר . ואמרתי להחבא חדר בחדר . ולא יודע קטנות ערכי על פני חוצה כי לשפלותי אהיה לבוז ותוכחתי לא תהיה מרוצה . וכל מי שימצא בדברי דופי ושמצה . ילך לשאול אל המורה ורב הנוצה . ויודה על האמת ויתקן מעשיו בכחילה . כי כל אחד מורע אברהם סובל עול המדהבה באהבה ודילה . ואיך יעשה שקר בנפשו לעבור במזיד מה שיורה לו אוהבו אשר קבל עליו להורות הדרך לפניו כדת משה וישראל . פן על ידי יתגלגל זכות שיקבלו בני גדולי הדור לרדוף אחר פרעוש כמוני לעשות כמעשי להצדיק את הבריות ומיני ומינייהו יתקלס עילאה . ב"ה הוא וברוך שמו' לעולם ולעולמי עולמי' אמן .

הנה באתי להטריח הדרת מעלתכם בעסק מצוה רבה וגדולה ונוראה עצומה ונפלאה לצורך שעה אשר ברעיוני בערב היא באה ובבוקר היא שבה זו היא שיבה זו היא ביאה והוא במה שראינו הזמן בוגד מוליך ומביא מאורעות רעות תלאות ע"ג תלאות על עם ה' אלה . ונתתי לבי ודעתי להבין על מה עשה ה' ככה לעם סגולתו אשר בעבורם עשה ויצר וברא הכל לכבודו והנה משפט המושכל ראשון נותן שיעלו הם חלק בכורה פי שנים מכל המעיין היוצא מבית ה' כ"ה וב"ש . ואם כן ראוי לתמוה ולהפליאות שאנו רואים עונו עמינו במכר ים התלאות נוראות מכות מופלאות . בחושך ואפילה מנודחים מדחי אל דחי גולה אחר גולה פגע תחת פגע רץ אחר רץ ירוץ להביא רעה על רעה הוה על הוה עד שהראשונה פקודה השני' ממהרת לבא בעו"ה ולא נשא אותנו הארץ לשבת בישיבת קבע . אלא כל מקום שאיש יהודי הולך גר לו המקום והארץ מתמוטטה לו ונועה תנועה כנברה ממש כאלו פתחה פיה לאמור נע ונד ואל תרבה לשבת עודי כלה גרש יגרש אותם ממקום למקום וממלכה אל עם אחר . ואין איש ישראל שם לבו להבין במקרה אשר קרה לו אודות המחי' והכלכלה המקולקלה ע"כ לבו הומה כל היום וכל הלילה והומה לביתו להביא טרף ומזון ולחם לפי הטף . גם בלילה לא שכב לבו מטרדת חרדת הללו ודאי זהו המסך המבדיל והמעכב את המתרשל מלתקן מה שמוטל עליו לתקן במלכות שדי וכדכעי למעבד לפי כחו . ואם כי לא אלמן ישראל מאנשים אלקיים שעוררו לנו בכל דור ודור לעורר הנרדמים תרדמת הזמן בספרי מוסר אשר חברו לספר קלקולי הדור כגון ספרי חכמי הורוויץ מהר"ר ישעי' ואביו ז"ל ובעל גור ארי' מפראג וספרי מהר"ר אפרים וכיוצא באלו ואחרון חביב ספר הזכרונות המזכיר קלקול הדורות מכל אשר היה לפניו ומרוב ענוותנותו העלים שמו הטוב והוא המאסף לכל חסרוני הדורות הללו ונתן תקון כל א' בגדו ומי יתן שכל אחד מישראל ילמוד

הספר הקצר ההוא לקיים מה שכתוב בו. הנה החכמים השלימים הללו עשו מה שמוטל עליהם ואת נפשם הצילו אמנם בעינינו ראינו שעדיין הבקעה פרוצה וגדרה נדר: הן על אלה וכיוצא בהם פקחתי עיני ושמתי מגמתי ואמרתי אם בדורות ראשונים ובדורות התנאים הגדולים אמרו תמה אני אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח ואם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחה אם א"ל טול קיסם כו' מה נעשה אנחנו איזובי קיר חלושי דעת חסרי תבונה תשושי חכמה עניי תורה דלים במעשים טובים. היה נמצא איש שיודע להוכיח ואיפוא הם המקבלים תוכחה ודאי ישיבו אמרים למוכיחיהם מרה כלענה וקשים כגידים באמרם לו איך מלאת לבך לדבר בנו וכמה הקדמונים כקורות בית הבד כרוך על צווארך ולבד זה אם המצא ימצא בדור הזה מקבלי תוכחה מאן מוכח שישראל בעו"ה מפוזרים ומופרדים בארבע קנות הארץ זעיר שם זעיר שם עשרה בכרך ושניים בכפר ומאן יהב למוכיח נגרי דפחלא למהרע בתרייהו לכל אתר ואתר וכי המוכיחים והמזכירים נביאים הם לידע מעשה כל איש ומנהגיו המקולקלים בחדרו ביתו. ודאי ישראל קדושים הם. ולא נחשדו ח"ו לעבור במזיד. וכל העדה כולה קדושה ושנים ושמחים לעשות רצון קונם וחפץ בוראם. אלא שהמניעה בסיבת מיעוט הידיעה. יש שרוצה ללמוד ואין לו רב להזכירו ולהזהירו. ועל פי הרוב במקום שיש פרצה באיזה מצוה הוא שנשתרבב שאה מנהג רע עד שאין מרגיש בו שיש בו נדנוד עבירה. ובאמת לפעמים הוא איסור דאורייתא' או דרבנן שחמירו ד"ס מד"ת. ואם אמור יאמר אחד העובר דרך שם שהוא עבירה גדולה אין דבריו נשמעים ומשיבים לו דברי קנטורים אשר רגילים קצת לחרחר ריב ומדון. וקצתם דברו בזדון. כאן שכון חנית חרב וכידון. טענות תואנת דא ודא שונות. באמרם בלום פיך מדברים כאלה כי מנהג ותיקון הוא באת לשנות מעשה לסתור. אנו בונים ואתה סותר. ודבריך לא מעלים ולא מורידים כחלום בלא פותר. ועוד מרגלא בפומייהו לומר התירו פרוסים את הדבר הלא המה בעלי תריסין ורשי מתיבתאות היושבים כסאות למשפט ובידם כלי הדיינים מקל ורצועה עוז שבט מושלים לדבר בשפה ברורה וברוח נמוכה או לגדור ולבנות בחמה שפוכה. ומדשמעו וידעו רבנן במעשינו ושתקו שתיקה כהודאה וש"מ שפיר עבידנא ומעשינו רצוים בעיני אבינו שבשמים. גלל כן אין דברי המהדרים במצות וזהירים בעבירות ומכתתים רגליהם מעיר לעיר להשיב רבים מעון נשמעים ואינם עושים פרי לברכה כי נחשדו בעיני ההמון עם שבאו לקדש דברים כדי להגדיל שמם בעולם ולהרבות להם מוהר ומתן כי שרא דעניותו מהדר אבתרייהו ובאו על פיתותי לחם. ובזה ניתן קצת מן הקנאת אצבע בין שיניהם כי כן נמצא כן היה אחד ממאה או מאלף שעושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס וכבר אחז"ל על כיוצא בזה בואו ונחזיק טובה לרמאים כו'. והנה חוטא א' מאבד טובות הרבה מישראל בעו"ה. ועל כל העדה יצא הקצף. ומטעם זה גם אין דברי מחבר אחד מן האחרונים נשמעים כשמדפיס ספר מוסר מזה. כי בעלי מליצה ליצני הדור מושלי משלים לומר חבורי מחברו והכי קתני וממירים כבודו בקלון כאלו נותן עיניו בממון למכור ספרו בדמים יקרים כי יתן בכיס עינו. וספרי מוסר הראשונים מונחים בקרן זווית אין קורא בהם לא חדש ולא שבת אף כי היום קודש. ואכ"ל בימי החול שמותרים בעשיית מלאכה אוסרים איסור על נפשם משום טורח צבור ובטול מלאכה לעם שבשדות. ואם יבא מי שמראה מה שכתבו בעלי מוסר כנ"ל כ"ש דפקר לומר יחיד הוא באותו סברא או חומרא יתירה היא ולא הודו לו חכמי דורו. ובטלו דברי היחיד ומוחקה בין המרובים. ולא שמו על לבם שכל חכמי דורו הסכימו בהדפסתו או שהוא יחיד בתורה שלא הניח כמותו אחריו וגם לפניו לא היה כן. כי מקלו יגיד לו לפסוק כדברי המיקל. כן הוא מנהג הדור ומשפטם ומעשיהם. לכן יצא משפט מעוקל וקלקול השבובות כי כלו כל הקיצים ואין הדבר תלוי אלא בתשובה וכו'. ואני התרתי היבשה למצא פשר דבר לתקן כל הקלקולים לפי חולשת ועניית דעתי: כי כן הוא חיוב על כל אדם לבדוק עד מקום שידו ושכלו מגיע והשאר יניח מקום להתגדר בו למי שמחזיק על ידו לרבות הבאים אחריו בחכמת ה' ירא"ו עד שיסתע"ף מזה גדר מזה וחומה גבוה בצורה להקים הדת על תילו כאשר צוה ה' את משה:

וזה אשר מצאה ידי יד כהה המעט אשר לפני לכתוב תוכחת ה' מגולה בחרט אנוש רושם בכתב אמת דברים פשוטים השוים לכל נפש אדם אשר יחטא עון עקבי עבירות שאדם דש בעקב ונעשה כהיתר בדורינו זה ולבאר תקנתם בתכלית הקיצור למשל בזה. העון שמדברים דברים בטלים בבה"כ בשעת התפילה. ועון גילוח הפיאות וכיוצא באלו. כרובם כן חטאו בעוונות אלו. ולפנים שעדיין לא נשאו נעשה כהיתר גמור ונזהרים בזה כמצוה ועושה לפיכך נשיאי כל דור ודורשיו חייבים לגדור כפי הדור הפרוץ לרוב.

קודם אתחיל אביע כי כל מי ששוקד על דלתי התורה בכל עת לא יצטרך לזה. כי לא יצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו. וכל עניני בני הבית על תקונם אך בעלי בתים אשר עול המשא ומתן עמוס על שכמם לא יתן להם השב רוחם ולתן השגחה על כל פרטי ענייני הבית אליהם אשים דברתי אלה יקחו האגרת הזה לקרא ביום השבת תמיד בכל שבת ושבת עד שלא ימצא דבר בו שלא תקון ואז יגל כבודו וישמח לבו ויברכני נפשי גם אני ויוכיח את עצמו ואת בניו אחריו לנהוג בכל דבריו ועניניו ע"פ האגרת הלז :

בקומו ללכת בבית הכנסת בהשכמה להיות מעשרה ראשונים שנוטל שכר כנגד כולם יזהר לקיים הכון לקראת אלהיך ישראל דילבש עצמו במיטב מלבושיו הנקיים מכל כתם ולא יבא לבה"כ כהולך לחטוב עצים או לשאוב מים בחלוק לבן לבד כמו שנהגו בקצת מקומות באשכנז שרובו דרובו הולכין בקיץ לבה"כ בחלוק לבן לבד מפני השרב בדקק אלפי אך יזרז עצמו בכל כחו ויכלתו בלכתו לפני המלך הקדוש ויעשינו קבע והוא מנהג גרוע מאד כאלו שנוהגין בב"ה בזיון ראוי לנזיפה וכן בכל פעם שהולכין לבה"כ :

בב"ה לא יסיח דעתו מהתפלה ולא ידבר כלל עם שום אדם בב"ה אפי' עם בנו וירגיל בניו הגדולים והקטנים שלא ידברו בב"ה בשום דבר בעולם כי הוא עון פלילי מאד בזה שאין לו חלק באלקי ישראל וכופר בעיקר כמו שהאריך הזוהר ומאחר שהעון הזה רגיל ביותר צריך להתנדר באשכני שם טהור ולעשות לדבר חיזוק שאפי' לצורך גדול לא ידבר בב"ה אלא ילך חוץ לדבר אם הוא דבר נחוץ ואח"כ ישוב לב"ה ומכח זה פשיטא שלא ידבר דבר אחר בב"ה שאינו צורך כ"כ .

ואם אינו הולך לב"ה הן בשביל שאין מנין בעירו או שעבר בשביל צרכי הגוף אף שלא טוב עשה. יקבע מקום לתפילתו במקום מיוחד שאין בני הבית עוברים שם המטרידים מחשבתו בה ולמד מדניאל שקבע תפילתו בעליי' וילבש עצמו במלבושי כבוד כאלו הולך לב"ה בשביל הכון לקראת אלקיך שהוא חוב לתפילה לא לב"ה ויותר צריך תקון כשהוא מתפלל ביחידי ממי שמתפלל בב"ה כי הן אל כביר לא ימאס. ואם אינו יודע צחות לה"ק יבקש בקשתו בלשון שהוא מבין אחר שהתפלל י"ח שתקנו חז"ל וטוב לו.

להיות שכל אדם חייב בת"ת והוא מצות א' כולל כל התרי"ג כמאחז"ל ות"ת כנגד כולם. אין א' יוצא מן הכלל אין נקי. ע"כ יקבע כל אחד עתים לתורה בעת הפנאי הן רב הן מעט ובלבד שיכוין לקיים מוצא שפתיו. והיה פיו ולבו שם יחד שוים. ולא ידבר בשפתיו ולבו בל עמו. ומי שטרוד ביותר במזונותיו. מחוייב תכף אחר תפילתו ללמוד תורה. ואל יאמר כשאפנה אשנה שמא לא תפנה. ומתוך כך יעבור היום ח"ו. ואדם שאין מבין לה"ק על בוריו אינו יוצא ידי מצוה זו אם לא שלומד תורה בלשון שהוא מבין ובמדינה זו בלשון אשכנזי כי עיקר מצוה זו הוא שיכוין לקיים מה שלומד. ובפרט עתה שזכינו שרוב גופי תורה הנמסרים להמון עם כבר נדפסו בל"א ובאלו ספרים מחוייב להיות בקי. לב טוב ומצות נשים וברנט שפיגל. ספר המוסר. וכדומה לספרים אלו המדברים מקיום המצות ולאחר שיהיה בקי בהם ובשמותיהם יקרא גם ספר הלכה רלנה ועשרים וארבע ומחזור וסליחות ושכנו הרבה אבל אינם הכרחיים כ"כ כמו הראשונים. וכן הלומדים אשר רוצים לקיים בכולם עד שעושים מלאכתן קבע ותורתם עראי מחוייבים ללמוד תחלה עד שיהיו בקיאין בש"ע בכל ספר א"ח ובי"ד בהלכות נדה. ובהלכות רבית וכדומה לזה ובפרט בסי' קנ"ז. ובא"ה סי' ד"ה. ובח"מ הלכות אונאה גניבה גזלה אשר יוכל להזהר היטב ואח"כ כשיהי בקי בכל אלו ילמוד הרבות ועיני יעקב וספרי אגדה ולא יתחיל תחלה קודם שידע פרטי המצות כאשר נוהגין עכשיו.

עוד ראוי לעורר על דבר השותים במזרקי יין הראוי לנסך לשפוך כמים מפני חומר איסורו בכ"ח ובכל זמן כאשר יראה הרואה עדת חכמים חבל נביאים מסכימים בקונטרס ראשון של ספר יין המשומר להחרים בחרם כל החומרו' על המקילים. ועל החתום הראשון הראש לכל בית יוסף מהר"ק והאלשיך זלל חכמי דורם ז"ל וחכמי וינציאה הסכימו על ידם. והחזקו אחריהם. והאחרון בהם הוא הראש לכל החסידים בעל הגור ארי' אשר יתמהו שערות האדם בשמעו הקללות מחרכת מפי קדוש כמוהו על המקילים בשום צד שבעולם. נלל כן כל הרבנים והחכמים אשר בגבולם ובמוכים אליהם עושים יין בהכשר להם ולאחרים חייבים להתוועד על ככה למצוא תרופה ותיקון באיזה אופן אפשר לתקנו ולמצות אנשים צדיקים ידועים ומפורסמים בתמימות להשגיח על זה בזמן הגיתות ללמד דעת את העם ולהזהירם ובכל מקום יהיה ממונה בתשלומי מעליות שישגיח על בעל יין שלא יקילו בנגיעת נכרי

בחורף ובהולכה ממקום למקום כדת וכדין בשמירה מעליות' וחת"ח. ולהיות שזה נעשה להם כהיתר בעו"ה ראוי ביתר שאת להחמיר ולגזור גזירה לגזירה גדר לפנים מגדר באופני שיש טהור שלא לפגוע בגוף האיסור מאחר דלא בדילי איכשימיני' עד האידנא. ולגזור על כל המקיל בשתי' מכאן ולהבא להיות מובדל מקהל הגולה שלא להתחתן בו וכיוצא באלה הנה חקרתי בכל צדדי התקנות ולא מצאתי תקנה ליין אלא שיהא היהודי אצל העגלה תמיד וזולת זה אין תקנה בכל התחימות לכתחילה. ואם אפרש יתארך הענין ביותר ויהא טרחא לקורא ומעטים שראיתי ושמעתי שנכשלו במדינה זו ע"כ אל יעשה אדם נפשו בשביל איזה זהו' שכירות לשליח.:

ועוד בה שלישי' ושנה והיתה לבער. השחתת הזקן בתער. אפי' שהוא זקן וכסיל משנה תואר פניו ישוכה כנער ובער. עפר אני תחת כפות רגליכם הרבנים הגדולים בחכמה וביראת ה' כל הימים איך תשאו פני כבודכם ביום הדין הגדול והנורא על אשר לא מחיתם בעוברי עבירה המפורסמת בתורה ועוברים בפרהסיא ברחובות קריא. ובנתי כניסיא. איך יספק לזה אם פעם ושתים בשנה בשבת' דריגלא מזכיר הדורש שיש איסור בדבר העל זה כאמר הוכיח גו' לא אאריך כדי שלא לעורר כו' כי לא ניחא למריה כו'. כי אל חפץ חסד הוא. הא"כ מכאן ואליך אם תסכימו בכנופיא שכל המשחית זקנו בתער יהא כנגד המשחיתים ולא יעלה לקרות בתורה בשום זמן כי איך יברך על התורה לתכבה והוא מעיז פנים כנגד זה לעבור על דבר מצותיה בשעה שקורא. ודאי שיהי' דבריכם חביבים נזכרים ונעשים אי"ה. ועוד הוסיף. כאמר בתורה פאת זקנם לא יגלחו. אוי לעינים שכך רואות בכל יום בזים בעזות פנים אין להם פאה ושורש וענף כלל בתורת משה. אך הם וכל אשר להם יהיו נגד המשחיתים וקללתי לא יחול עליהם כי על רוב העושים זה הם מאוררי יום ומקוללים מפי הגבורה שלא נשאו נשים עד לאחר ד' הגבה בשביל איזה זהו' שירויחו יותר בהמתכת' ייפסידו יותר ממה שירויחו אוי לנפשם כי גמלו להם רע ישחיתו זרעם ובילדי נכרים יספיקו ועושין עין שלמטה כאלו איכו רואה מוכאים ורע לבעלה טוב להם שלא באו לעולם. גורמים רעה לעצמם שלא יוכלו לבאת מן הגיהנם לעולם. אכן החטא הזה הוא בהסתר פנים. אבל עושים רעה מזה בפרהסיא כופרים בתורת משה ועוקרים מצוה מתרי"ג מצות בגלוי ונעשה בעו"ה כהיתר בכל ארץ אשכנז שכל זמן שלא נשא אשה מותר להעביר תער על כל זקנו. ע"כ באתי להזכיר בזה כל חכמי הדור וכל מי שיראת ה' נגע בלבו לבער הקוצים מן הכרם ולבנות דיק ולשפוך סוללה ביד חזקה ובזרוע נטויה להכניע ולהפיל גודא רבא על רשעים הללו לבל יעשו עוד כדבר הרע הזה להיות איש מוכנה בשם ישראל עוקר מצוה בפרהסיא ואין מוכע.

עוד רעה ראיתי בכ"כ המוכיחים חוט דק משער מקיף מאוזן לאוזן ולמעלה ולמטה מגלחים בתער והוא בעבות"ת העגלה חטאה וזה ממש דת חדש שלא נזכר בשום מקום וא"א לומר שלא יגע וישחית ויעקור הפיאות. ע"כ גם בזאת ישימו לב לבטלו ולהעמידו על דין תורה שיגלחו כל צדדי הפנים ולחיו במספרים ולא בתער כלל ולא יגע תער בכל הקרוב אליו כרוחב אצבע כי לא התירו לגלח בתער אלא תחת הגרון ממש. וגם זה בדוחק דלפעמים ימשוך עור הפאות לשם וחייבין על כל פאה ופאה. ולמעלה המיכו תדעו אחיי ורעיי כי הוא איסור גמור איסור דאורייתא' וכל העם ישמעו וייראו ולא יזידן עוד. ואל ידמה עצמו בתגלחתו לעכו"ם וטוב להזהר גם בתגלחת הראש ירצה שלא יהא דומה ממש לשלהם ושלא ישחית פאת הראש כ"מ לפי מנהגיהם.:

ראוי לכל בר ישראל להיות במלבושיו מלבוש א' שאיכו דומה כלל לשל עכו"ם ויעשה במלבוש ההוא ציצית כדינם באורכם ובגדולם ויתלם במקום הראוי להם דהיינו למעלה מרוחב גודל ולתוך ג' אצבעות. ויהי' המלבוש גדול כ"כ שיכסה רוב גופו של תינוק ההולך לשוק ואיכו צריך אחר לשומרו. שמעתי שהוא שיעור אורך אמה בכל צד ולא קטנים כהללו העושין מטלית לפניהם ולאחריהם. ויבדקו הציצית בכל יום הנה בכל הפרטים שזכרתי איכם נזהרים ההמון במדינה ע"כ יתקנם בטוב ושכרם כפול וגם יהיו נזהרים שלא יעשו הציצית בתוך מלבוש בגד שיש בו השפה שקורין ענכל שזה איכו מן הבגד כמ"ש בא"ע: ולא במלבוש של ברכיט. וקרטון שקנתם רק חצי צמר גפן וחצי פשתן.

כל ההולך יותר מפרסה חייב להתפלל תפילת הדרך ותפילה זו חיוב גמור להולכי דרכים כמו שמחוייב להתפלל י"ח ואז ישלח הקב"ה מלאך של רחמים לשמרו מכל רע ולייֵשר הדרך לפניו ויצליח בכל אשר יעשה וימלא כל משאלות לבו לטובה אמן.

גם ראוי להדפיס הקונטרס הנקרא ברית מלח שכבר נדפס בהסכמת הגאון בעל תוספו' י"ט ז"ל דיני מליחה והדחה.
וראוי להוסיף על מה שנדפס גם לצורך יושבי כפרים העלה והזהרה זו.

להזהיר

להזהיר שלא יאכל אחד מהם בשר אלא בעסק גדול לידע תחלה. מי שחט. מי בדק. מי שמרו שלא נתחלף בבית הקצב במקום שאין שוחטין אצל ישראל. מי ניקרו מן החלב והדם. מי מלחו והדיחו כראוי. אם המתעסקים בכ"ל מוחזקים בכשרות וראויים לסמוך עליהם. שכא' ושבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל כי מה שאמרו חכמינו ז"ל רוב המצויים אצל שחיטה מומחים הם לא דברו במעמוד גרוע שלנו שיש שרוצה לאכול בשר ודר בכפר קטן ואין לו שוחט ונותן רשות לכל הבא למלאות ידו לקרב אל המלאכה בשכר כפול ומשולש כי התאוה תאוה לאכול בשר. וכבים עתה עם הארץ המחזירים בעיירות להשביע נפש שוקקה ושכר פתוח גרונם לבלוע חיל ולאסוף הון מהבל. ע"כ הירא את דבר ה'. יחוס לעצמו ולא יאכל בשר אלא בהזמנה שיש לו שוחט ידוע בכשרות ויודע. וגם ישגיח על בני ביתו שידעו היטב דיני מליחה והדחה תחלה וסוף:

ובמקומות ששוחטין אצל עכו"ם כמו שעושין ברוב מדינות אשכנז לפי מה ששמעתי וראיתי שהשוחט רושם על בשר בסכינו אותיות לידע שהוא כשר לאו שפיר עבדי מכמה טעמים. חדא והגדול שבכולם דהא מסיק הב"י בסי' ק"ל ב"ו ובמקום שמצויים מומרים ועכו"ם שיודעים לכתוב אין כתב בי' אלא למי שמכיר הכתב. וכ"מ בת"ח סי' פ"א פ"ב ול"ב. ואם כתב על גבי נייר לא הוי סימן כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו שכתב ע"ג בשר לא הוי סי'. כ"ש כמו שראיתי הבאי' לקח בשר מהקצב לנוקח ואינו שוח ואינו רואה אחר הסי' לדקדק ולשאול על כך להשוחט אם אינו ניכר היטב וסומך על הכותי בודאי יהי' להם לזרא והיו דראון לכל בשר ולשומע יונעם: דאותיות הנכתבים והנרשמים על גבי בשר אינם ניכרים היטב להכותבם בשעת כתיבה כאשר הקוש יעוד שא"א לאמן ידו ולכתוב ככתבו וכדמותו וכצלמו שכותב על הנייר כמו שהוא כותב על גבי בשר וב"ש לאחריני לאחר זמן שאינו ניכר היטב ועוד שהכותי אפי' כשאינו יודע לכתוב בקל יוכל לפתוך ע"ג בשר אחר גם חתיכות רשימת האותיות ע"ג בשר זה מאחר דבל"ז אין האותיות שם מעשה ידי אומן כנ"ל ומלבד זה ידוע לכל שכל הקצבי' במקומות ששוחטין אצל כותים הם למדים ידם לעשות שקר ואין ידם לעשות בושת ולהשום הבשר ולא ישגן אלא המתעסק המכוין לשנות הידוע הלא כמה וכמה מכשולים נעשים עי"ז בכל שנה בהרבה מקומות וזהו איסור דאורייתא ולכתחילה אי בפשי ראוי לעשות גדר ולשים לב דהיינו להתוועד יחד ראשי אלופי בני ישראל במדינת אשכנז למנוע פשר דבר ולעמוד בפרץ אך מפני שזהו דבר קשה במדינה זו ואפשר שיש סכנה בדבר להתוועד כל הגלילות יחד במדינה זו כידוע למבינים. ע"כ שומר תורה ואוהב מצוה יעשה תחבולה להנצל מהאיסור הגדול הזה דרך המובחר לילך עם השוחט ולקנות תכף אחר השחיטה בלא העלמת עין. ובזה ינצל מהכל. או יעשה שיקח השוחט חוט או משיכה ויתחב בבשר ולקח שני קצותיו יחד ויחתום בחותמו ובטבעתו שיש בו צורת אותיות חתימתו ורושם מזלו ואין זה דומה לדפוסי גבינות שאוסר הת"ח בסי' פ"ב דשם מפרש הטעם שכמה פעמים הישראל ישן והכותים גונבים הדפוס מתחת מראשותיהם דהתם הוא דפוס גדול ושל עץ אבל בדפוס זה כ"ל דאין לחוש לזה דהא הכא על אצבעו תמיד לא יוסר ממנו ועוד שרחוק הוא שיעשה חותם כמוהו באותיות וחותם המזל וכמעט שהוא נמנע שבשביל זה יעשה זייף בזה לחקוק במעשה ידי אומן כצלמו ודמותו שלא יהא ניכר. ואם עשה זה אינו יוצא ידי שמים שעדיין אפשר שהבשר לאחר ג' ימים מעת לעת מזמן שחיטתו ושוב אינו יוצא מידי דמו כקבלת הגאוני' וכמו שנעשה זה כמה פעמים ורבים נכשלו בזה. ע"כ יעשה עוד פעולה קלה ויקח חתיכת נייר לבן ותתחבנו דרך החוט או המשיכה הנ"ל וגם בו יחתום ב' קצותיו יחד בטבעתו ויכתוב עליו באיזה יום ובאיזה שעה שחטו כדי להנצל מכל איסור ולא יקח שום אדם הבשר עד שירא' בנייר זה באיזה יום נשחט וגם זה דרך ישר הוא וצדיקים ילכו בו:

לבחור שוחט ובודק מומחה קבוע. בששוחטין אצל כותי להזהר שלא להכות הבהמה לבד בלי סימן. ובין שחיטה לבדיקה אפי' בסי' אסור שלא ינתק הסרכות ע"י נענוע הגרגרת. שלא לקצב הבשר כשר על עצי שמקצב עליו בשר טריפה ושל חזיר ושיהא סכין מיוחד לבשר כשר. וגרזן מיוחד לבשר כשר:

שלא לקבל הדם בכלי כלל וכ"ש בעגלים ששוחטין מים לתוך כלי שאסור. ושלא למהר מיתת בהמה ע"י חתוך המפרקת. השוחט יבקר הבשר היטב מכל קרומים וגידים ואסור ע"י בכרי אפי' ישראל רואה משום דצריך למעט אחר כל חוט. שלא לחתוך הכבלים שקורין פלאכקו באלכסון משום חלק האחוריים שבירכיקר ובן בלע י"ב יותר מלחתוך באלכסון באופן שישאר הבשר מבלע י"ג דבק בבלע י"ב:

עוד באתי להזהיר את העם ושני פרוזים כפרים עם פחווים אשר זה דרכם לשכור מלמד לבניהם מקרא משנה

וגמרא

ומורא ולהורות כתבו לפניהם בין האיסור והמותר מכל צרכי הבית: אחיי ורעיי דעו כי איסור גדול הוא לסמוך עליהם כי רבים חללים הפילו וזה שאינו מגיע להוראה ומורה וגם הוא נותן מכשול לפני המלמד כי שכיר הוא ובא בשכרו רוצה ולא רוצה מחוייב לומר דעתו בעל כרחו שלא בטובתו כמכ״ז כי הוא חוטא ומחטיא ע״כ לא יעשה עוד הדבר הרע הזה אלא ישאל לשאול חכם מומחה בהוראות ולא יסמוך עצמו על קנה רצוץ ופושע לי ישכון בטח: וכן הגאוני׳ המפורסמי׳ ישניהו ע״ז מאד הן תחת ממשלתם או במקום אחר כי מכינו שהגדולים מוזהרים להזהיר על הקטנים שלא יבא ח״ו תקלה ע״י הוראות מקצת בעלי הוראות שחדשים מקרוב באו ועז״כ אוי לך ארץ שמלכך נער רק להעמיד ע״ז אותן שמשו רבנים גדולים שמעידים עליו רבותיו וזוקנים אתבונן זה שקנה חכמה:

ועוד החזיקו האשכנזים במנהג אשר ראוי לבטלו אם אפשר שילכו בקיץ בשבת לב״ה כמו בחול בהשכמה שלא יעברו זמן ק״ש כמו שעושין בכל גלילות אשכנז ואף שבעל הלבוש התיר הדבר בשם י״א בסי׳ רפ״א והי״ש הוא במרדכי הייכו שכיים ואין משכימין כ״ל כ״ך אבל לאחר זמן רב כמו שנהגו לא עלה על לב לעולם דגם הסמיכה שסמכו על הפסוק קשה ללבי דהפסוק איירי בקרבן מוסף לאחרו ולא בקרבן תמיד שכנגדו הוא תפילת שחרית כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת ומאין לנו לאחרו כלל. וגם הטעם בשביל עונג שבת אין זה עונג שבת אלא צער לעבור זמן ק״ש ואי אייתר חילי אבטלנו:

מה שראיתי עוד בשבתם יחד לאכול ולשתות בקיץ וחם להם שמסירים את האלוכות אודיע שהוא אסור בשבת והב״ח מביאו בהדיא בהלכת י״ט סי׳ תקי״ט וכן פוסק הב״י בסי׳ ש״ג בטור בפסקי רקבה שאתורי בתים ע״ש: וכן פסק רמ״א בש״ע ובלבד שלא יחזור הציר למקומו ע״י סי׳ ש״ג ס״ג. וש״ח ס״ט דדבר המחובר לקרקע שייך בו בנין וסתירה: וכן כתב אדוני אבי החסיד ז״ל בגליון ש״ע שם בהדיא על האלוכות ושמחתי: וכן לא יסירו הדלת או הלעדן:

ועוד ראיתי שערורי׳ בהרבה בתים באלכות אלו שאינם נזהרים לברר היטב הקטניות בל״א ערבזי״ן מהמתועלים שבתוכם וגם הוא אסור ואפי׳ באלף לא בטל ע״כ החכם עיניו בראשו להשגיח על בני ביתו והוא איסור מפורש בש״ע סי׳ פ״ד ס״ח ע׳ ובת״ח כלל מ״ו והאריך לברר ס׳ לא׳ וכ״כ הרש״ל: גם צריך ליזהר במיני קטניות ונערשטן נמוקים שקורי׳ לאוייכי ווייכבער ופירות יבישים וכדומה מן המילבן: ואין תקנה ברקיקה לאחר שכמצאו המילבן כמ״ש אם תכבשו בנתר וגו׳. וגם להזהיר באגסים שרגילים להיות תולעים בגרעינים אסור לאכלם עד שיתוך הגרעינים:

אסור להנות מעה״ז בלא ברכה וכבר נדפסו טופסי ברכות כמה פעמים ע״כ חייב אדם לאהדר אבתרייהו שלא יכשל ח״ו בברכה:

שלא להוציא בשבת עצים להסקה. מליחת כנון וקונומרש בשבת אסור: שלא להבריזיין למכור בשבת שלא ליתן התבשיל על התנור כלל. כ״ש הנכרית תתן אותו על התנור קודם שמבערת האש ולא ישראלית. ולאחר הסקה גם ע״י נכרית אסור אם לא לקטן או לחולי ח״ו. וכל זה לא מותר אלא בחורף שהכל חולים אצל ציכה משא״כ בקיץ אסור דאסור להסק כלל. וגם בחורף אסור להרבות אש בשביל התבשיל: ושלא להעמיד התבשיל כלל במקום שיוכל להרתיח: אסור לומר לנכרי לכבות הנר. או להדליקו. וכן בי״כ ושלא ליתן אגרת על הפאסט בשבת. אסור להוליך סוס בשבת לרחוב ועליו שק או טעך משום משא ושלא יצא סוס או פרה בחבל בצוארו או נאס או קלאג או בחבל בקרנה:

להודיע שמכירת חמץ בפסח. ומכירת בהמה לפטור אותה מהבכורה שוים בדבר זה דהייט שצ״ל בכסף ומשיכה אבל כסף לבד אינו קונה לבתחילה. וצ״ל שאין מכירת המפתח מועיל כלום אלא הנכרי יקנה החמץ כנוהג כבדין וגם יעשה הגבהה או משיכה בחמץ. ואז מועיל מה שלוקח גם המפתח תחתידו להיות נקרא חמץ של נכרי ולא של ישראל. ולא יניח הישראל חותם על החמץ ולהיות נזהר באפיית המצות כי חמץ ביותר כמ״ש הפוסקים ובפרט שכל ב״ב יהי׳ בעצמו שם להשגיח בעינא פקיחא וגם לאפות ע״י ישראל דוקא דכתי׳ ושמרתם את המצות ועכו״ם לאו בני שימור נינהו וצריכה שימור עד אחר אפיי׳ והייכו במקום דאפשר. וכל הבא לטהר מסייען אותו מן השמים:

לבדוק ווש אווזת פטומות. וגם בקתיכה שכשאר בראש האווז ודוקא להראות למורה לראו׳ שאין בו ריעות׳.

שלא

שלא לחמם האווזות על התנור להכיר הנוצות. ושלא לרחוץ אותם בחמין ביותר קודם מליחה והדחה. ליזהר במליחה והדחה בעצמה ולא ע"י משרתת. וצריך להדיח הדם שבעין ולחתכו: וצריך כלי מיוחד לשריית הבשר: גם צריך ליחד מפות ולחם לבשר ולחלב: ושלא להבהב העופות על עצים רק על קש ותבן ובפסח משום חשש חמץ ע"י גרעיני תבואה שבתבן יחתך ראשי השבולים. לבדוק הסימנים אחר השחיטה שנשחט הרוב ושלא עשה הגרמה או עיקר או שהוטה וזהו חיוב גמור ובפרט בעופות קודם שישלך מידו. ובדיקת הסכין כראוי מתון מתון כי פגימה בכל שהוא וטוב לתקן להראות לחכם בכל שבוע כמ"ש בגמרא. ובעיקר שחיטה ובדיקה המסורה לכל לא יוכל למלט מלחוות דעתי ולתקן הפרצה מה שקצת ב"ב שוחטים וא"י כלום. ע"כ מה טוב לתקן מלכתן ולהבא שלא יבא בישוב או בקהילה יותר משוחט א' ירא וחרד ובקי בבדיקת הסכין ויהי' לו הכנסה מקהל והוא יודע לזהר כי עליו מוטל ובנפשו הוא ובלעדו לא ירום איש את ידו לשחוט ולבדוק כלל.

וצריך השגחה פרטיות על המקוה שיש בו שיעור מים. אם סלה בקין שרגילין ליבש ולמעט המים כמו שראינו כמה פעמים בקהילות גדולות שטבלו במקואות שלא הי' בו חצי שיעור, ומכהג אבותיהם היה בידיהם שפעם א' הי' בחזקת כשרות. ושלא לטבול על שליבות של עץ או כולם ואם טובל על מעלת אבן צריך להיות רוחב חצי אמה שלא תהא נבעת ואינה טובלת כדינה. וצריכה לחוף שעה אחת ביום סמוך לטבילה. אם יש נסרים בקרקע המקוה אסור לטבול בו. ולכתחילה צריך להיות עומק אמה ורביעי'. אפי' רחוב מאד מ"מ כדי שתוכל לטבול בריוח. ולהסתיר הטבילה בפני כל נברא. ושלא לטבול אפי' בע"ש עד חשיכה אם לא באונס ואסור לאכול עם אשתו נדה אפי' בימי ליבון עד שתטהר בטבילה:

לאסור כל מיני שחוק הן קטן ואף כל שחוק מכל מה שהפה יוכל לדבר והלב לחשוב. ואיסור זה כולל אנשים ונשים בחורים ובתולות משרתים ומשרתת בכל זמן. ובכל מקום. בין בכסף או שוה כסף או בחנם. בעדו ובעד אחרים. מאחר שכל ישראל חייבים בת"ת ומי שיש לו פנאי ילמוד מקרא משנה או גמרא. ואם לאו בר הכי ילמוד בספרי מוסר בל"א ולא יהבלו בשחוק שהוא אבי אבות הטומאה לכמה גופי עבירות ושבועות שוא ושקר. גזילה וגניבה וניבול פה וליצנות. ותולדותיהן כיוצא בהם, ובטול תורה כנגד כולם. ועי' בס"ה פ"בר ע"ך אמר ל"ש יאות וקשוט אכת וכו' עד ק"ף אותיות זיוף כשלו אות ש' הוי שקר: ע"כ קרטן הם מאותיו' ויופא של שקר ושטן ע"כ הוא מעשה שט"ן. והוא גזל ושקר והוא איסור נוסף עמ"ש המשנ' בהמשחק בקוביא ע"ש הטע' וכ"ש בכד"ז והרחיק מהשיעור ומן הדומה לו: ואסור לרקד שקורין טנצין אשת איש עם איש אחר או עם בחור אפי' קרוב שלה. מפני מ"ע. ואיש אסור אפי' עם פנוי' יד ליד לא ירקה. ושלא להושיבי' בסעודת נשואין וכדומה בחדר א'. ועוד יש איסור נוסף לרקד בבית אושפו. ועל איסור ריקודין פרשתי הפסוק וירא את העגל ואת המחולות. דהמחולות מאי בעי הכא אלא כיון שהשטן ראה שהנשים לא חטאו בעגל שלא נתנו הנזמי' מ"מ הביאו לעשו' מחול ועי"ז יחטאו הנשים ג"כ כאשר נעשה ולפ"ז י"ל כפשוטו מ"ש רז"ל שבדק מרע"ה אותם כסוטת וק"ל: וגם ראוי לתקן בענייני מלבושי גאוה שמתחדשו בכל יום כמו שרואין מהאומות וכמה מכשולות באים מזה בעו"ה הקנאה שמתקנאים בכו ונכנסו בגלות הארוך והמר ואין איש שם על לב למחות בהם ובפרט כשהולכים כך בנה"כ דאין נבהות לפני המקום ועי"ז אמרו יאה ענוית' לברתא דיעקב ול"ש לבני יעקב אלא כדי למעט במלבושי גאוה. וגם עי"ז מעוררים היצה"ר כאדם בכעוב כמו שאמרו בגמרא להסתכל בבגדי צבעונים השטוחים בכותל מכ"ש כשהולכין ברחובות קרי' חזי מה עלתה לדינה ברתא דיעקב דכתיב ותצא דינה. כל כבודה בת מלך פנימה. בפרט במקומות שהולכים אנשים ונשים בפתח או בחצר א' לנה"כ דהוי מכוה תבא בעבירה. ומצינו שבזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל וכן יגאלו מגלות הזה. וגם נקראים נשים שאננות שאין עליהם עול מצות רק נדה חלה הדלקה ע"כ יראו לקיים מצות אלו כדין. וגם להשגיח על בניהם ללימוד תורה כי זה מוטל עליהם שעי"ז זוכים לעה"ב: גם אל יגביהו קולם לדבר בנה"כ שלהם שלא ישמעו לאנשים שקול באשה ערוה והשומע לי ישכן בטח. שלשת עמוד העבודה במדינות הללו חסר השליח.

א' כשאינו בעל תורה אינו מבין סדר התפילה. ב' מרוצת אמירתו. נועל דלתי הבנתו. ג' שצריך לעמוד בלי סמיכה והנה סומך בשתי ידיו על העמוד. ד' שצריך להיות עומד בכפות ימינו על שמאלו והוא עומד כל התפילה ושתי ידיו על לחייו. ועל פנקסו וגרונו. ה' בכל דבר קדושה הוא מנגן בלשון תהפוכות ולענין שפה (כגון דש דש לע לע רע רע) הוי האומרים לר"ע טוב וכיוצא באלו הרבה מאד ומפסיק התיבות והענינים עד שלא קרב זה אל זה מפני הקולות משוכים המשנים גם את הכוונה בדברים שהם מחיוב התפילת כגון קדיש וקדושה וברכו. וכ"ש

יודעים כולאים כל סדר תפילה ובפרט ברכת אבות. עלינו ואוחילה. שהוא רק הקדמה ורשות לסדר מלכיות זכרונות ושופרות וסדר עבודה בי"כ. מכניסים בלשון תהפוכות ככ"ל. ואח"כ הפיוט גופו של סדר עבודה בי"ב מלכיות זכרונות ושופרות בר"ה אומרים במרוצה ובמהירות עד שרוכב הסוס אינו יכול להגיע. ומכאן תדין לתפילת י"ט ושבת וכל ימות השנה שעיקר כוונתם להשמיע במרוס הראש קולו כביכול זו שמכניסים באזני שומעי הניגונים לבד וכלל רוח חן ותחנונים להתפלל לפעמים אין בקרבם. הלא תדע אלא תבינו ממה שמכניסים בסדר הווידוים. ואו"מ שומר ישראל. קינות חולתו בניגוני כנרים יספיקו מה שאינו שייך לאותו סדר בלל בט"ב מכניסים בשירים ומירות על לב רע. ובתפילות ימות החול בתיבה א' מכניסים זמן ארוך כמו ולירושלים ואח"כ אומר כמה ברכות בנשימה אחת. ובאמצע ברכה צועק צעקה גדולה ומרה עד שנבעת השומע כגון בתוכה בה וכה"ג הייטב באזני ה' ::

הקריבהו לפחתך הירצך או הישא פניך. הלא יתן לב האדם על הניגונים שמנגנין הפזמונים בי"כ שמריכים הפעם בקול בכי ותחנונים: אומרים במתכת יד לשורר בו הקדישים ומאספים כל הניגונים הכל לשמח את הבריות ולעשות חוכא ואטלולא בבה"כ אשר כל השומע יצחק. ואז גם הוא ימלא שחוק פיו ולשונו קינה ובבי. שפתי חלקות לשון רמיה. והקדים עומד ברומו של עולם ומקשר את כל סדר התפילה ומקשט את הכתר מלכות מראש ועד סוף. כמובן ממה שהאב מרנין בקבר אמירת הבן ברכים תיבת הללו. תן לב עד היכן פגם השליח זה מגיע. במה חכמו הקדמונים אם להפסיק בעניית אמן בין אהבה לשמע. והן עתה מאריכים בלעני שפה ככ"ל ואהבה משותרת כנתר על בורית. וגם כשים ל"א יקול כעים לדבר בתחנונים. עכ"ז משנה את קולו לכמה גווני מגביה ומנמיך משפיל ומרים ומאבד עצמו ע"פ הרוב ברוגז בקול עב לדבר בקול כוהם בדוב שכול יבהוש באחריתו. ועיין מה שהאריך בשל"ה במסכת תמיד ::

עוד הוסיף בענין זה. בדבר שבני מערבא מסיימין התורה בתלת שנין כמ"ש במס' מגילה. ותשובת' של תולעת יעקב דף מ"ז יש לישבו בדוחק ולמה אנו בני בבל מסיימין התורה בכל שנה. ואפשר שבני בבל עשו זה לבייש שלא תשכח תורה מישראל בחושך הגלות ע"כ קבעו לחזור כל התורה בשנה א' מה שלא הי' חשש זה בא"י. שנאמר כי יפלא ממך דבר ועלית וגו'. משא"כ בגלות בעו"ה שאין מי שיאיר עינינו בחשכת הספיקות ובעו"ה כל זה לא הועיל. אדרבה נתקיים במחשכים הושבני זו תלמוד בבלי ר"ל בדרך זה בתלמוד של בבלי שלומדים חבילות חבילות גורמין החושך והשכחה ע"ד לא יחרוך רמיה צידה. והאות יעיד על זה שתקנתם קלקלתם שהחזן הקורא בהרים קול ענות אינו נותן לב להבין במקרא בדקדק מכוותיה בשעת הקריאה וכ"ש השומעים. וקובן על יד בלימוד של א"י ב"ג שנים ירבה שיש בכל שבת פנאי לפרש הסדר הקטן ההוא באר היטב תילי תילים של הלכות שבכל פסוק ואות ותג ונקודה ותיבה. וע"כ היה להם מתורגמן לפרש הכל. לא כן בני בבל שאפי' הבעל נפש הממהר לשמוע ונוטה אוזן פתוחה בדוחק יספיק לו לשמוע התיבות וניגון הטעמים לבד. ואין לו פנאי ליתן לב ולדקדק בביאור ופי' הענייניס. ואכ"ל בדורות הללו. שהחזנים רובם בגלילות הללו מכוונים להשמיע כי קולם ערב. ועי"כ מבליעים תיבות אותיות ונקודות וטעמים רבים וכמ"ש באריכות מה שיש לאונן ולקונן ולספוד ולבכות ולחגור שק על מנהג וסדר תפילה שנוהגים בזמנים הללו. ועי"כ ממש נתבטל תפילה בצבור לגמרי. והלואי שלא לקבל עונש על ברכות ושמות הקודש שמזכירים לבטלה ובלא כוונה ועל בזיון דברים בטלים שמדברים בבה"כ שאמר הנביא מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי וגו'. כי ההתל בניגוני כנרים יספיק לבטל הכוונה הנכונה ולבות השומעים על הניגונים עד שאפי' בעלי תורה אינם חוששים ליתן לב על הכוונה. שהדבר נעשה בטבע שהולכים לבה"כ לשמוע קול ערב בלבד דברים לבד ועד שעי"כ אפי' בזמן שמתפללין ביחידות אינם נותנים לב לכוון כראוי. הרי הדינים המפורשים בגמרא שהמתפללים יכינו ימיהם על שמאלם ובאבות והודאה ישחו תחילה ובסוף וכן ההשתחואות בקדים. ושיעמוד בהכנעה. ושיהיו דבריו תחנונים. וביותר החוב על הש"ץ לזהר בהכ"ל והם עוברים בזמן הזה על כל הדינים הללו. הוגים ברוח קשה וברוגז כהמות ימים יהמיון וצועקים ככרוכיא בקול דעש גדול כאלו כוונתם להבהיל השומעים מכיחים ידיהם בכל התפילה על לחיים ובכתפים והכותים קשים לבייש בזה להרים קול בצווחה רבה ע"ב הידים ידי עשו מבטלים הקול קול יעקב לדבר תחנונים. ואם שכבר צווחו ע"ז בעל עמודי שש. ווי עמודים. של"ה. קנה חכמה קנה בינה. דרך חכמה. סולת בלולה זרע ברך בהקדמה לח"ב. ושאר חכמי הדור. אבל עדיין הנגע עומד בעינו. ולא הכשיר דרי לתקן באסיפת עדרים חכמי הדור. כי איך נוכה לגאולה והגלה. אם לא בחזיק עמוד הגולה. שהוא עמוד התפילה :: סליק ::

ראשית בכורים חלק ב

זאת מהפתיחה שפי׳ בה בספרו הגדול הנקרא מערכי לב :

לארם מערכי לב. ומ״ה מענה לשון   בג״ פנים מז״ט פנים טהור שדרש על זה .

א

קבלה אמיתית בידינו מאבותינו כאשר קיימו רז״ל במ׳ מגילה אל״ יגעתי ומצאתי תאמין. וה״מ לחדודי. פי׳ א׳ על אבל לאוקמי גירסא סייעת׳ דשמיא היא. הרי שביד האדם לקנות לו לב חריף כשמשכים ומעריב פסוק לאדם בבה״מ בעמל ויגיעה רבה. אבל שיהיו ד״ת שגורים בפיו להשיב לכל שואל אליבא דהילכת׳ צריך סייעת׳ דשמיא. ומערכי לב ג״ם לאדם מערכ״י ל״ב שברשותו לערוך לעצמו לב נכון וחריף ויש לו הבחירה בזה. אבל מ״ה מענ״ה לשו״ן לאוקמי ע״ד יגעתי שמעתת׳ אליבא דהילכת׳ וע״ז יתפלל כל חסיד וכ״ש וק״ו מי שיודע בעצמו חסרון דעתו שחוב עליו להתמיד בתפילתו ומצאתי תאמין: ולחכך אליו ית׳ לשכל״ם ות״ב .

ב ב״ מצות עשה מן התורה שיתפלל לפניו ית׳ שנא׳ ולעבדו בכל לבבכ״ם. איזה עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה הרי עיקר התפילה היא בלב. ובכוונה. ור״ח בן דוסא הי׳ מתפלל וידע שתפילתו מקובלת. בזמן שהיא פי׳ ב׳ על פ׳ שגורה בפיו. בורא ניב שפתים שלו׳. וז״ה לאדם מערכ״י ל״ב להתפלל בכוונה. וביוה יודע איפוא שתפילתו הנ״ל ע״ד אם מקובלת ואמר מ״ה מענה לשון כששפתיו עושין תנובה ושגור ורגיל על לשונו : שגור׳ תפילתו

ג״ הלכה רווחת בישראל שכר מצות בהאי עלמא ליכא. אלא ברחמים הוא נותן שכר מצות מעשיות שהם בגשמי׳ כפיו וכו׳ ויבאו לפועל לאכול פירותיהן בעה״ז . אבל המצות שהם בכוונה ורוחני שכרם שמור לעולם הרוחני. דאין כח ג בעולם גשמי לקבל שכר רוחני. ולפשר שמטעם זה רשב״ד ואוני המעגל וחנן הנחבא וכה״ג מחסידי התלמוד שבכל פי׳ ג׳ על פ׳ מעשיהם היו דבקים בו כל כך ברוחני׳ עד שלא הי׳ מקום לקבל שכרם הגדול בעה״ז. וסבלו עניות בעה״ז. כי אין הנ״ל ע״ד שכר מצות בעולם הגשמי לשכר רוחני. ורנ״ל למדו מפסוק על בשר אדם לא ייסך. ואל״ם כי יהי׳ בעור בשרו . שהנשמה מצות בהאי נקרא אדם. והגוף נקרא עור ובשר של אדם. וז״ה לאד״ם ר״ל להנשמה מערכ״י ל״ב. כשמר שכר מצות הנעשים עלמא ליכא בכוונת הלב. ובהאי עלמא שכר מצות אלו ליכא. ומ״ה ר״ל מדת רחמים מענ״ה לשו״ן שעקיימות שפתים נקרא של מה שעושה מעשה גשמי בפועל. ע״י הוא ית׳ נותן פירותיהם בעה״ז הגשמי . מצות מעשיו׳

גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך : כלע״ד לפרשו כ״ג פנים : וכו׳

ד הפן האחד יתורץ מה שהקדים דהמע״ה להתפלל ג״ל עינ״י. ולא אמר בקצרה אביטה נפלאות מתורתיך . פניעא שבעינינו יביט. ולא בדבר אחר. ואקדים מ״ש בזוהר פ׳ וארא. וארא אל אברהם גו׳ באל שדי ושמי ה׳ לא נודעתי ופתח ברא׳ וארא ומסיים בידיעה לא נודעתי. ואמר לתרץ במהש״ש ב׳ מדריגות. א׳ מדריגות עיני וגו׳ אספקלרי׳ דנהרא. היא מדריגות מרע״ה . ב׳ מדריגות אספקלרי׳ דלא נהרא. היא מדריגות האבות. והנה ע״ד ש״ה פ׳ אספקלרי׳ דלא נהרא אתחזיא בעינא גליא. אבל אספקלרי׳ דנהרא אתחזיא בעינא סתים. כתים חמי אספקלרי׳ וארא דנהרא. וע״ד וארא באספקלרי״ דלא נהרא דאיהו באתגליא בי׳ כתי׳ ראי׳. באספקלריא דנהרא כתי׳ ביה באספקלרי׳ ידיעה. ושמי ה׳ לא נודעתי. עכ״ל בקצרה. ומעתה נאמר שבלתי ספק הוא. כי דהמע״ה ידע בנפשו. שאין דנהרא וכו׳ מדריגתו מגיע להשיג יותר ממה שהשיגו האבות העולם. דומו בעינא פקיחא אספקלריא דלא נהרא. באאע״ה כתיב וישא עיניו וירא. וכ״מ יצחק ויעקב ואיכון ג׳ רגלי המרכבה. ואיהו רגל רביעי. וכתי׳ ודוד הוא הקטן. כמ״ש המפרשים פי׳ פסוק אם אמרתי מט״ה רגל״י. ר״ל רגלי במרכבה איני כשיעור קומת הג׳ רגלים הנ״ל. חסדך ה׳ יסעדני. ע״ד והוכן בחסד כסאו. הרי מוכח שאין מדריגתו יותר מהשגת האבות. ע״כ פיו פתח בחכמה ואמר קודם הכל ג״ל עינ״י. טרם התפלל אביטה נפלאות מתורתך שלא יהא נשמע ומובן מדבריו שהוא רוצה ומבקש להביט בעינ״א סתי״ם באספקלרי׳ דנהרא. כהשגת מרע״ה. ואין זה ממדתו שידחוק לבוא לפנים ממחיצתו. דאיהו מעיד על עצמו ואמר ה׳ לא גב״ה לב״י ולא רמ״ה עינ״י. ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני. כי ודאי מאן דחמי בעינ״א סתים באספקלרי׳ דנהרא. הוא רוא״ה בלב״ו. כמ״ש ח״ל הרבה צפו במרכבה. ולא ראו מאורות בימיהם .

ה ואמרז"ל ויחכם מכל האדם. מהימן זה משה. ובן איז"ל ולא קם כמשה. בנביאים לא קם. אבל במלכים קם.
פי' וכוונה ומנו שלמה. נשמע שהמע"ה ראה באספקלרי' דנהרא ממרע"ה. וכ"ל ש"ס הפסוק ולב"י רא"ה הרב"ה חכמ"ה
על פ' ולבי ודעת. כי הרואה בעינים אינו רואה הרבה. שהרי אינו רואה אלא באספקלרי' דלא נהרא. אבל הרוא"ה בל"ב.
ראה הרבה רואה הרבה יותר שהוא אספקלרי' דנהרא: וכ"ל ש"ז מאמרם ז"ל עין לא ראתה ומאי עין לא ראתה. זהו יין
חכמה ודעת המשומר בענביו מששת ימי בראשית. והקושיא מפורסמת כי לא שזפתהו עין מעולם. ע"כ מאן יימר שהוא יין
ו משומר. כי מי יוכל להעיד על מה שלא ראה. אמנם לדרכינו אתי שפיר. וה"כ ז"ל. דהוקשה בפסוק יתור לשון
שוכה מאמרז"ל עי"ן. דהל"ל לא נראהו. מאי עין לא ראתה. אלא ודאי. שמשמעות הפסוק לומר שיש חילוק גדול בין דבר הנראה
עין לא ראתה לעין. לדבר הנראה בלב. ואמר שהטובה של עה"ב הוא דבר שלא נראה לעי"ן. ר"ל לעינא גלי"א. אלא דוקא
זהו יין המשומ' לעינ"א סתי"ם נראה דהיינו ראיית הלב. כענין ולבי ראה. ע"כ מקשה מאי ניהו דנראה ללב ולא נראה לעי"ן.
בענביו מששת ומתרץ זהו יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. שהרי עדיין לא הי' שום פגם בעולם. אלא כלהו כתנו"ת או"ר.
ימי בראשית עד שחטא אדם ביום הששי ונתגשם העולם בעוונו. להיות כתנות עור. בעין. ונתחלף לו אלפין בעייני"ן. ר"ל
מכתנות אור שהוא אספקלריא דנהרא. נעשה לו כתנות עור שאינו רואה אלא בעין. ולא ראי' בלב אספקלרי'
דנהרא. וע"ש וכל בני ישראל היה או"ר במושבותם. דראתה שפחה בים באספקלרי' דנהרא מה שלא ראה יחזקאל
הנביא שהוא אספקלרי' דלא נהרא. מאחר שנתהוו גם קליפת בעולם מחטא של אדה"ר. שהם מסך וענן עב
להחשיך העי"ן מלהסתכל באור הבהיר אספקלרי' דנהרא. ע"כ היין צריך שמירה מן הקליפות ע"כ יין כיתן בענבים.
שהוא עי"ן. ועין לא ראתה. וזה ענין נכנס יי"ן יצא סו"ד של אספקלרי' דנהרא. ר"ל כשנכנס היין תוך הקליפה.
יצא סוד של אספקלריא דנהרא. וז"ש רז"ל שנמשלו ד"ת תורה לחיטים דהיינו שהקליפות סבבו את היין שהיה
מתחילה משומר ולא הי' צריך בקליפה. אבל בו' ימי בראשית קודם החטא לא הי' שום מסך מבדיל אל העין. כי
לא הי' קליפה בעולם ולא גשמיות. ע"כ הי' היין משומר. ולא הי' צריך שמירה כלל. והוא אספקלרי' דנהרא
נקרא יין משומר. והוא תענוג ועדן הצדיקי' לעה"ב. ונאסר מכל משתה יין. כמד"א הביאני אל בית היין. שתו
ושכרו דודים כי טובים דודיך מיין והן הנה תענוגות עה"ב. שיגלה להם הקב"ה סוד טעמי תורה. הפנימיות
והתוך. והיינו שיזכו עיניהם מזיו השכינה. להביט רזי התורה באספקלרי' המאירה ועי' בפי' מגילת אסתר ע"פ
ז והשתי' כדת של תורה. (ועי' בזוהר פ' ויצא מ"ש מסטרא דלויתן וסוד השכר וה"ה ביין משומר) וז"ה האד"ם
פי' מ"ש האדם ירא"ה לעינ"ם שאת אספקלריא דלא נהרא כנ"ל. וה' יראה ללבב. שהוא אספקלרי' דנהרא. וזה פי' הפסוק נופל
יראה לעינים וגלוי עינים הנאמר בבלעם ולהודיע שלא הגיע למעלת מרע"ה. אלא מחז"ה שדי יחזה ולא זכה לראות בעינ"ים סתו"ם.
וכן בלעם אספקלריא דנהרא. או אפשר לפרש לאידך גיסא. כלפי שאמרו רז"ל ולא קם עוד נביא בישראל כמשה. ובישראל
שאמר מחזה לא קם אבל באו"ה קם ומנו בלעם. ז"ש נאם הגבר שתו"ם העי"ן נופ"ל וגלו"י עיני"ם. ר"ל בשבתים עיניו. אעפ"כ
שדי יחזה נופל ראה כאלו עיניו גלויות ומזי אספקלרי' דנהרא. ואפשר שהתפאר בכך אע"פ שעדיין לא הגיע לכך להוא"ה בוק"ר
וגלוי עינים או"ר נח. אלא נקוף בפני אדם: היה דוגמת משה וק"ל: וע"כ אמר דמע"ה ג"ל עינ"י להביט. כ"י לא גב"ה לב"י.
לראות הרבה חכמה בעינא סתים. ולא רמ"ו עינ"י לומר שכבר השגתי כל מה שיש להשיג בגילוי עינים. ולא הלכתי
בגדולות ובנפלאות ממני להשיג אספקלרי' דנהרא. אם לא שוית"י ודוממת"י על"י נפש"י. ר"ל מכיר אני מקומי
וידעתי נפש"י שהוא באספקלרי' דלא נהרא שהיא מדתו של דהמע"ה כידוע. ודקדק לומר כגמל עלי אמו. ולא
בתם כגמל. שלא יעלה על לב לומר כגמל של מצרים שהמלאך הניקו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור וכדאי' במס'
סוטה. והתינוקות ההם ראו באספקלרי' המאירה כמ"ש רז"ל הם שהכירוהו תחילה על"הים ואמרו זה אל"י ואנוה"ו.
ע"כ אמר כגמל עלי אמו. וקיים יחל ישראל אל ה' מעת"ה ועד עול"ם. ועת"ה הוא מדתו כמד"א עת לעשות
ח ל"ה. בהיות אספקלרי' דנהרא שהוא יין המשומר. הוא בבינה שהוא עול"ם הב"א. וזאת כוונתו בפסוק גל עיני
ביאור כמחד ואביטה נפלאות מתורתך. ובדרך זה יובן ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירומים הם. שאין הכונה כפשוטו להסביר
איך נפתחו עיניהם מכח החטא. וקי"ל עבירה מטמט"ם לבו של אדם ומעוור עיני חכמים. וכמו שתמה הרמב"ם
איך מכח החטא למעלה יותר גדולה ממה שהי' לו קודם החטא אתמהא. אמנם לדרכינו הדברים כמשמען
וכפשטן. שהרי קודם חטא אדה"ר הי' רואה ומסתכל באספקלרי' דנהרא. ושמי בעיני סתים. ראיית הלב. אמנם
[illegible] חטא נסתם לבו שלא יראה עוד באספקלרי' דנהרא. וז"ש ותפקחנה עיני שניהם דלא חזו מכאן ואילך
אלא

אלא בעיני גלי"א אספקלרי' דלא נהרא. דאז"ל מניה זיהרא עילא"ה. ודוד דאיהו אדם בעצמו ת"ע שנה שהניח
לו ידע בנפשו שעדיין לא נתקן בזמן ההוא חטא אדם לגמרי. ועדיין לא זכה לזיהר"א עלא"ה. שהיא מעלת אדם ט
קודם החטא. ע"כ לא התפלל אלא ג"ל עינ"י. אמנם ידע שבימי משיח יזכה לזיהרא עילאה. שמשיח הוא דוד פי' על פסוק
בעצמו. ע"כ אמר לב טהור ברא לי אלקי' ר"ל בימי משיח. והוא נכו"ן חד"ש בקרב"י ושיהא לב"י הוא"ה הרכה לב טהור ברא
שבמוה בעינא סתימא. וז"ש ובסתו"ם חכמ"ה תודיענ"י. דהיינו תודיעני החכמה שרואים בעיני סתימא. ורוח נכון לי אלקי' וגו'.
ר"ל אותו רוח שהוא כבר מוכן ומזומן מאדם קדמאה קודם החטא. מתחד"ש ב"י שני"ת. ע"כ כלב אמר ברא
שצריך לברא לו לב טהור. שהוא דפוס ותבנית הזיהרא עילאה. שהוא הרוח הנכו"ן ואבל הרו"ח לא אמר בר"א.
כי כבר הוא נברא משטת ימי בראשית וא"כ אלא לחדשו בגוף ולב זה. שלא הי' בו מעולם: לפ"ז התפלל דהמע"ה
על העתיד לב טהור ברא לי אלקי' דהגוף נרקב בארץ ונשאר ממנו עצם לוז שממנו נברא האדם לעתיד אבל הרוח
כבר נכון ומזומן לכך כנ"ל. ע"כ אינו אומר בו לשון בריאה. אלא חדש בקרבי. כענין המחזיר נשמות לפגרים
מתים. שאינו אומר בורא נשמות וכו'. אלא מחזיר. כך אמר חדש בקרב"י: ואם אדונינו דוד מלכינו נעים זמירות
אחד מרגלי המרכבה אמר לא גבה לבי ולא רמו עיני להסתכל בפנימיות התורה והוצרך להתפלל גל עינ"י ואביט"ה יוד
גו' וכמש"ל. כ"ש קטן כמוני אפרוח שלא נפתחו עיניו מורגשת כ"ש ואב"ל במושכלת ובעיוניות. איך אמלא לבי טעם שכתב
לומר לי בא לדרוש ולפרש פסוקי תורה ומאמרי רז"ל הכתומים. אלא לפניו ית' שמו אשפוך שיחי ואתפלל גל המחברו"ל
עיני ואביטה בפלאות מתורתך ע"כ הקדמתי דברים אלה הדברים לידע להודיע ולהוודע כי לא גבה לבי על אשם שכתב
ולא רמו עיני לילך בגדולות ובנפלאות אלא מה שנראה בעיני (אני הצעיר יהודא ליב בלא"א מהור"ר חנוך מערכי לב
וצלה"ה) איזה דקדוק או סברא מחודשת אמרתי להעלות בספר זה וקראתיו מערכ"י ל"ב. ע"ש הפסוק שהתחלתי ובית שער
בו עם מה שבא' שם בו ולאחר שהכנתי הספרים שלי צריך אני להתפלל ג"ל עינ"י וכנו"ל. ומה גם להכניע ב' אשר ליסוד
פרסורי דעניה ולהכניסם בקדושה לעבודתו ית'. (ולהיות ספר זה תחילת מעשיו קראתיו בית שער א"ר ליהוד"א.
אחר שלא זכיתי לבנות בית ואינו רק בבית שער לבית וכהקדמה לספר. ועוד טעם שני מאחר שידעתי קטנות
שכלי ומיעוט השגתי. ומסתפק במועט רק סברא אחת אם תמצא בכל הספר שהיא ישרה אשמח בה כמוצא שלל
רב. ואחשוב שע"י הסברא ההיא אזכה בעזרתו ית' לבית שער לכנוס לטרקלין לפנים מן הפרגוד. ועוד בה
שלישית שחדשתי בענין שערי ירושלים כאשר יראה הק[illegible]"כ קראתיו בית שער. ועל הרובד הרביעי אלשון שיעור
ומדידה בענין ומצא מאה שערי"ם ורוב מה שחדשתי [illegible] מענין מדידה שיעור ומנין ומספר. והחמישי יוסיף עליו
טעם אמיתי. שהוא רק הקדמה וציור על ספרי אדוני אבי ז"ל ובית שער אליו.)
הפ"ן השני' בהקדים מ"ש רש"י על פסוק גל עיני חרפה וכו שהוא אלשון גלגל. ויהי' גם ג"ל עינ"י אלשון זה לדעתי י"א
ואקדים מ"ש בעל ש"ך על התורה. לא תעוננו ר"ל לא תעשו עי"ן לסטרא אחרא הנק' סמא"ל אלשון סומא וכל פי' ב' על פ'
תעא שאדם חוטא עושה בו עין. ובשעת פטירתו רואה אותו כולו מלא עינים מן העוונות שעשה ונבעת מלפניו כו'. גל עיני ע"ד
והנה לפ"ז המלאך המות משתנה לכל אדם לפי מעשיו. ולפי מספר עוונותיו. ע"כ מרע"ה וחסידי התלמוד כמו"ש ש"ך לא
ר' חלפתא' וריב"ל לא נבהלו מפניו והלכו עמו ארוכות וקצרות ואין פחדו של מה"מ כנגד פניהם כידוע ממעשיהם. תעוננו ר"ל
ההוא מזה הטעם. מאחר שלא עשו בו עין מעוונותיהם: לא תעשו
ובזה יתורץ מדרש תמוה לרבים מובא בילקוט על התורה כי מרע"ה התפלל בזה"ל. רבש"ע תן עין אחת שלי תחת עין למ"א
הדלת ויתנו עליה הדלת ג"פ בשנה ואחיה ולא אמות שאין לו שחר ואקדים. כי לא מצינו במרע"ה רק חטא י"ב
יחידי. שנא' יען לא האמנתם בי להקדישני גו' ובגמרא דר"ה מעביר ראשון ראשון ר"ל כל חטא ראשון מעביר הקב"ה ביותר כפלא
ומוחל אותו תחילה כו' ובמדרש ולקחתם לכם ביום הראשון וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא. אלא ראשון לחשבון על מדרש
עוונות. משל למה"ד וכו'. עד בער"ה מוחלין השלים. וביו"ד ימ"ת השלים. ובי"כ השלים עיין פירושו בשל"ה ילקוט רבש"ע
שרצונו לומר שבכל פעם מוחלין השלים מכל חטא וחטא. ואין חטא א' נמחל בפעם א'. אלא דוקא בג"פ. ובהקדמות תן עין אחת
הללו. המדרש מובן מאליו שהרי אמרו"ל אין מיתה בלא חטא. שאם לא חטא אין מה"מ בעולם. מאחר שלא עשה שלי תחת
בו עין אינו נבהל מפניו בשעת פטירתו. ואדם כזה מת בנשיקה ע"פ ה' כמשל ביניתא מחלבא שאין לו ביעתות ו הדלת שאין
דמה"מ כנו"ל בש"ך: וכבר אמרנו שלא עשה מרע"ה רק חטא יחידי. כמבא שאין למה"מ שליטה מעין א' וחטא ראשון לו שחר בלא.
אמרנו לעיל שאינו נמחל. שהרי מעביר ראשון ראשון. וכל חטא הנמחל אמרנו לעיל שנמחל בג"פ. וז"ש מרע"ה רבש"ע תן עי"ן

את"ת שלי תחת הדלת. ר"ל עון א' שעשיתי ע"י עין א' במה"מ. תשים תחת הדלת. ר"ל תמחול אותו. ולא יזכר
ולא יפקד עוד. כמו אחורי הדלת והמזוזה שמת זכרוני. וכמאמר אנכי לא אשכחך. כך תשכח לעת"ז יחידי שלי
כנז"ל. ואת"ל שגם חטא יחידי צריך כפרה ומחילה כדרך המחולין ככ"ל יתנו עליה הדלת נ"פ בשנה. ר"ל תמחול
אותו נ"ג פרקים ככ"ל. ואז כשיהיה חטא ההוא נמחל אחיה ולא אצטרך למות כלל. כי לא יהיה לי ביעתות'
דמה"מ שלא אראה בו שום עין (וז"ש לא כהתה עינ"ו לשון יחיד ולא אמר כהתה עיניו) מאחר שלא יהיה בי שום
עון. ובשביל טעם זה אמר בעטנה זאת אחיה ולא אמות. ולא לבד שיבא לא"י :

י"ג ומה מתוק לפ"ז מ"ר פ' וזאת הברכה וז"ל. נטל קרן הודו מבין עיניו. ועיוור את עינו עכ"ל ולאחר זה מפרש
ביאר איתוק המדרש שם שלא מת ע"י ס"מ אלא ע"פ ה' בנשיקה ע"ש. ויש לדקדק מה הענין של קר"ן הודו שנטל. ומהו מבי"ן
ואלף על מ"ר עיניו. ולמה הי' דוקא קרן הודו בין עיניו. וע"ק איך יעייר אדם בשכלו שיעוור עין של ס"מ והוא רוחני. ולמה
פ' וזאת הברכ' עיור רק עין א' ולא ב' עיניו. אמנם לדרכינו הדברים כפשוטן. בהקדים מאחז"ל וא"ל תשוקתו. כל הגדול מחבירו
נטל קרן הודו יצרו גדול ממנו. ובת"ת יותר מכולם. ואם עולה בידו להחטיא גדול הדור וחסיד. הוא משמח עצמו ומתפאר
מבין עיניו בחטא ההוא יותר משמחתו במאה חטאים של אדם אחר ודבר זה מבואר בספרי קבלה בארוכה. וא"כ כ"ש וק"ו
ועיור את כשחטא מרע"ה שזה ודאי היה לס"מ עטרת זהב גדולה על ראש שמחתו. במה שזכה להחטיא אדם גדול כזה מי
עינו לבו גדול ממשה. ובברא ועליא היא שע"י שמחטיאו יש לו דביקות בו וכח קיומי שואף יונק ממנו. והנה אם כל
עון עושה עין בס"מ כנ"ל והכל לפי מה שהוא אדם. וכל הגדול מחבירו וחוטא. ביותר מתפאר הס"מ בחטא
ההוא. לפ"ז אין ספק ספיקא שחטא של מרע"ה היה לס"מ קר"ן הו"ד בין עיני"ו. ר"ל בין שאר עוונות של בני
אדם שהם עינים בו. באשר שלא קם כמשה עוד. וז"ש כי מרע"ה נט"ל קר"ן הוד"ו מבי"ן עיני"ו. ותנא והדר מפרש
במה נטלו ומשיב במה שעיוור עינו. ר"ל במה שנמחל חטא יחידי שלו. שהוא היה עושה עין רואה בס"מ. ואותו
עי"ן הי' לס"מ קרן הוד בין שאר עיני"ו. והן עתה שנמחל החטא ההוא וכמ"ש תן עין א' שלי תחת הדלת וכמ"ל.
א"כ נמחל העון ונטל קרן הודו. ונטל עדיו ממנו מה שהיה מתפאר בו. כמובא שלא היה עין לס"מ ממעשה משה
י"ד ולא נכנעת מרע"ה מפניו ע"כ לא מת ע"י ס"מ אלא בנשיקה :

פוג' אמיתי' וזה יהיה כוונתם ז"ל בסנהדרין. באנשי כנסת הגדולה כשרצו לבטל את היצה"ר כאמר שם שנקרו עיניו. וקשה למה
במרז"ל ל"א שחתכו ידיו או רגליו. או אבר אחר. ע"כ נלע"ד שכך פירושו. שגרמו בתפילתם שלא יהא כח לו עוד להחטיא
בסנהדרין את ישראל. והוא יצה"ר הוא מה"מ ס"מ שמו. וזהו בעצמו הנרס שישאר סומא. כשיוו כן הוא. וז"ש שנקרו עיניו.
באנשי ר"ל שלא הי' לו עינים לראות. ובזה שאמרנו העו"ן נקרא עי"ן. מאחר שעושה עון בס"מ. כבין לשנא דתלמודא
כה"ג שנקרו האמור אבל חכמי ישראל ז"ל נתן עיני"ו בו ונעשה גל של עצמות. וקשה הא אסור להסתכל בפני אדם רשע.
עיניו של פוק חזי דייקת לשונם נתן עיניו. ולא אמר נתן לבו דעתו ומחשבתו עליו (או הל"ל לומר הסתכל בו למה נתן
יצה"ר עיניו האיך שייך בעינים נתינה) דבעובדא דרב ששת בענין חנבא לנהרא כנגי ליא. מוכח שנתן עיני"ו. לא קאי
שון על עיניו של המעשה דהא רב ששת סגי נהור הוה. אלא כנ"ל עיני"ו ר"ל מחשבתו. וקשה א"כ למה אמר לשון
ביאורכפלא עיני"ו. אלא ודאי כך פירושו. עיני"ו של רשע נתן בו והוא כענין שמכינו בכ"כ כשרצה לכנה את ישראל. הזכיר
על האחז"ל חטא ובכרי"שנא' והוא מזכיר עון להתפש. וגם בלעם וישם אל המדבר פניו לקבל עגלא שהזכיר עון עגל. כך נוכל
נתן בו עיניו לומר כשרצו להענים רשע. זכרו על הרשע עוונותיו שעשה. ועי"כ נענש כי עוונותיו הם עינים בס"מ הוא מה"מ.
ובפרט מ"ש זה נתן עיניו של רשע על הרשע. ויפול בשחת יפעל: וביותר מדוקדק אבל רב ששת שהאי מין חירפו בעיני"ס ע"כ
אבל רב ששת נתן אותו חטא שהם עינים בו ונעשו גל. ש"ע כן יאבדו כל א"י וכה"ב. ועפ"ז הי' מתרץ מ"ש ניר"א בעינא דשטנא.
דהי' ס"כ האיד ול"א בלבו דשטנא כמ"ש ויצא הקני מלבו. ודקדק מה של"א חרב בלבו דשטנא אלא דוקא ניר"א כמ"ש חץ שחוט
פי' מעכם לשונם אבל לה"ר וביניב"א מדוקדק ככ"ל. ע"ש מה שפירוש בארוכות עוד בסגנון זה כמה מדרשי' ופסוקי' מתוקים
ברכיה : מדבש וכאן מקום לקצר.

ט"ז העולה מכל זה שעוונות נקראים עינים מטעם הנ"ל. וידוע שא"א להבין ד"ת ולהסתכל בסודותיה בזמן שהוא
ישוב מ"ש ניר"א מלוכלך בעבירות. וצריך אדם שיתפלל תחילה שיעבור הקב"ה חטאיו כמ"ש בעלי מוסר בספריהם. וז"ה נ"ל עינ"י
בעינא ר"ל תחילה תמחול חטאי ותגלגל עיני שעשיתי בס"מ. ותשליכם במצולת ים. ואח"כ אביטה נפלאו"ת מתורת"ך
דשטנא אבל כשעוונות על האדם מסך מבדיל בין החוטא. ומטמטם לבו ולא יוכל לראות באור בהיר של התורה :

י"ז הפן ה"נ חכמ"פ וביב"ה נקראו עינ"ס וכ"ל שז"פ עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה עד אחרית השנה. כי שאל נא
לימים הראשונים מיום שברא אלקי' את האדם על הארץ. לשבעת ימים ראשון לשאול. שכל ג' ראשונים נעלמים פי' ג' ע"פ גל
ועליהם אמרו ז"ל במופלא ממך בל תחקור ובמכוסה כו' אין לך עסק בנסתרות. ותפלת דהמע"ה שזכה להתבונן עיניו' ע"ד
גם בג' הראשונים ואמר ג"ל עיני' שהם נעלמים עתה חו"ב תגלה אותם שיהא לי רשות להתבונן בהם ואביטה הסוד שחו"ב
נפלאות הוא מדת הכתר הנקרא' פל"א אשר עלי' נאמר במופלא ממך. י"ל שזוכה להבי"ע בה. ז"ש ואביטה נקראי'
נפלאות. ואע"פ שהוא למעלה מהשגת האדם. מ"מ תתקן אותי בינה דעה והשכל מתורתי"ך שהתורה מגיד עינ"ס
מראשית אחרית ונקראת כתר עליון. נקראת כלה כוללת הכל לא תחסור כל בה וע"י אפשר להסתכל דרך
בול"ם מוכב אבנה ורואה מגיע השמימה ושמי השמים. מצות ה' ברה מאירת עינים. באור פני מלך חיים. או
י"ל דאמר נפלאות ולא פלאות לרמז שתפלל לזכות להסתכל גם בשער החמשים שהשער ההוא סגור ז"ש ואביטה
נ' פלאות הייני חמשים שערי בינה הנפלאי' והנעלמים.

י"ח ביאור על פסוק הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה. בגאולה לאשונה בפסח כך יהי'
גאולה האחרונה: אמרו רז"ל שהי' דהמע"ה מצטער על שנא' איבה ירדוף א' אלף. זהו באמור על שמכה מאות ביאור הפסוק
יקלל בפ"א יבא ב"ק ואמר רק בדבר אורי' חתי. וה"ל שז"ב הפסוק האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו. הקטן יהי'
אמרז"ל שראוי' היתה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית אלא שאכלה פגה. כמאן שלא המתין לפרי עד שתתבשל. לאלף וגו'
י"ט וז"ש האלף לך שלמה לקיים בך איכה ירדוף א' אלף. וקשה א"כ למה לא זכה דוד לזה ונתני' רק על ת"ת חלל.
ומתקן ומאתים לנוטרי"ם א"ת פרי"ו. כי אלו נטר לפרי עד שתתבשל היה זוכה ג"כ לאלו מאתים. וכדי שתדע פי' הפ' אלף
שאשה מרומז' בפרי. ע"כ מסיק אי"ש יב"א בפרי"ו אל"ף כס"ף. שכן אבימלך אמר לשרה הנה נתתי אלף כסף לך שלמה
לאחיך. ולבא אל הענין באמר שמכיבו שדוד נקרא קטן שנ' ודוד הוא הקטן. ויוסף נקרא נער. שנא' אם לא ומאתים
יסחבום צעירי הצאן זוטרי דאחוי. וביד משיח בן יוסף עשו נופל. וכתיב ושנים יניסו רבבה שאיבודומה יחיד העושה לנוטרים את
לשנים העושים שיש להם שכר טוב בעולם בתורה. וטובים הש"ב מן הא'. כפי ערך שכרם שאחרי א' ירדף אלף פריו: מתוק
לפ"ז דאוי שנים ירדפו ב' אלפים. והמה רודפים רבבה. ש"מ שיש שכר טוב לשנים העושים במצוה יותר. ממה שיש מאד:
ליחידים העושים בעסק כל א' לבדו. ורש"י פי' תפילת זארא כ"מ שנ' אני ה' פי' נאמן לשלם שכר טוב כשהוא
אבל טובה ובשהוא אבל עונש פי' נאמן לפרוע כו'. וידוע מדה טובה מרובה ממדת פורענות. ביודה פורענות בתי' ויפקד
ה' על הרעה שהקדים ב' שנים לגזרותכם. וכמ"ש במע"ל באריכו'. וכאמר מקל שקד אני רואה. כי שוקד אני על
הרעה. וה' נאמן לשלם שכר טוב במדה מרובה ודאי ראוי למהר בעת הגאולה וכנ"ל. ז"ש הקט"ן ר"ל דוד הוא
הקטן. יהי' לאלף שירדוף א' אלף ויתוקן חטא אורי'. והצעיר שהוא משיח בן יוסף יצורף אל דוד וטובים
השנים לרדוף רבבה כנ"ל והייני לגוי עצום ירדפו. ואני ה' הנאמן לשלם שכר במדה טובה מרובה ממדת פורענות
בעתה אחישנה למהר הקץ כק"ו הנ"ל להיות ב' אלפי' ימות המשיח:

כ ביאור בחומ' מ"ש החרטומים אצבע אלקי' היא ואשר קרי"ב וירא ישראל את הי"ד הגדולה. כלע"ד לפרש בדרך זה
אצבע אלקי' הוא ודאי שכיונה התורה לדבר פרטי בלשון אצבע. דאל"ב קשה למה כתבה תורה לשונם שלא מצינו ביאור בחומ'
בשום מקום לכנות מכה מן השמים או הבאות פורענות לאצבע. אלא או ביד במ"ש ונתתי ידי. יד ה' הוי' או או מ"ש אצבע
לשבט או כיוצא בזה. ולמה אמר כאן דוקא אצבע אלקי' היא. בהקדים מאמז"ל כאשר משפטיך לארץ צדק למדו אלהים הוא
כל יושבי תבל. כי מן המכות שהלא הקב"ה למדו צדק לידע בכמה עד היכן הוא גבול מצרים שהמכות הי' דוקא
בגבול מצרים. ולא נתפשטה חוץ לגבול מצרים ע"ש. ע"כ נאמר בהם בכל גבולך או בכל גבול מצרים. וכבר
הקדמנו ארץ מצרים הוא ת' פרסה על ת' פרסה. ובעירובין במגילה עפה שראה זכרי' הנביא מפרש ובארוכה פי'
הפסוק ושמים בזרת תכן. וזרת הוא חצי אמה. כמצא שכל העולם הוא חצי אמה על חצי אמה של הקב"ה. וחצי
אמה הוא ג' טפחים. וכל טפח הוא ה' אצבעות בכינוי הרי ט"ו באורך וט"ו ברוחב. אמור ט"ו פעמי' ט"ו עולה
רכ"ה. וכל חלק הוא אצבע על אצבע. וכבר הכרחנו שיש בעולם רכ"ה פעמי' ת' פרסה על ת' פרסה כמצא
שאצבע על אצבע של הקב"ה כביכול הוא בחשב בארץ ת' פרסה על ת' פרסה לפי חשבון אמת ובדק הכ"ל. הרי
שמכת מצרים שהוא ת' על ת' פרסה מכוכה לאצבע. באמה שלו ית'. לפי ערך ושמים בזרת תכן. ולפי' תימא
שהצבות החרטומים לא היתה על בוחה הואת. אבי אומר התורה כיוונה לכך. ואפשר שכבאו בזה ולא ידעו מה

בבאו

כנ"ו ואחר שהתורה הקפידה על דיוק לשון זה. ואפשר שכוונת הפסוק להורות כי הוא דבר קל בעיניו ית' לעשות כאלה. וא"כ לזה כל ידו ית' אלא אצבע א' לבד.

כ"א
בי"ד כתוב על מ"ש וירא ישראל את היד הגדולה ולא אצבע כמו במצרים:

וזה כוון מה שדקדק בפסוק אבל קרי"ם לומר וירא ישראל את היד. הנה ביד יש ה' אצבעות. וכמו שדייקו ז"ל שבים לקו ה' פעמים בערך מכות מצרים כי באצבע כלקו במצרים והוו עשר מכות. ובים כאמר יד לקו חמשים מכות. אף אכן כימא לפי דרכינו. כמה לקו באצבע בגבול מצרים ת' פרסה. אמור מעתה במצרים לקו ת' פרסה ובים לקו אלפים פרסה. ר"ל שנתפשט הנס באלפיים פרסה. שהרי כאמר ויבקעו המים ודרז"ל ויבקע הים ל"כ אלא המים הלמד כל מימות שבעולם כבקעו. וכבר אמרז"ל שיתא אלפי פרסה הוי עלמא שליש ים. שליש מדבר. שליש ישוב. הרי מבואר כגלה. שכל המים שבעולם הם ב' אלפים פרסה. ויבקעו המים מורה שכולם כתבקעו. הרי לפניך שהנס של קריעת י"ס נתפשט ונתפרסם ונתוודע באלפיים פרסה. וכפי מצרים נתפשטו ונתפרסמו רק ב"ת פרסה. משום הכי דייק לישנא לומר במצרים אצבע. שת' פרסה הוא חמישית מב' אלפי' ישוב ול"ב אלפים בא עפת כנ"ל א"כ לת' פרסה ישוב צייך רק אצבע. ובים יד וש"ה אצבע אלקי' הוא וירא ישראל את הי"ד. הגדולה פ"ל ידו של הקב"ה הגדולה מאד: וכל"ז לתרץ למה כאמר במכות מצרים אצבע אלקים ובים כאמר רק את היד הגדולה ולא יד אלקים כמ"ש מיד אלקים היתה זאת: ע"ד מצא מין את מינו שהים הוא מבד התכד ע"כ אמר י"ד הגדולה ולא אלקים. משא"כ ארץ מצרים שהיא מבד הדין אמר אצבע אלקים וק"ל:

כ"ב
קדש ורחץ. כרפס יחץ. מגיד רחצה. מוציא מצה. מרור כורך. שלחן ערוך. צפון ברך. הלל נרצה.

פי' כאן על פי' קדש ורחץ וכו' ע"ד מוסר ויראת שמים:

המצות שנצטווינו לזכור לניסיו ית' כדי להודות לשמו על כל אשר גמלנו יש בו עוד תועלת. להישר דרכינו כאלו כדי שיוסף שנית ידו ית' לקבצינו מכל הארצות. ואם אין ישראל עושין תשובה אין נגאלים. ע"כ הקדים האי תנא דייקני לבאר דברים הדברים אלה הדברים אשר יעשו שיזכה לגאולת מהר. ואם הוא דרך דרש. הרי הוא קרוב לפשוטו להיות זיר זהב למסגרתו סביב. והוא שהפייטן לימד דעת את העם שיזכו לרב טוב הצפון לעה"ב וביאת המשיח בקרוב בימינו. ואדם שחטא מה יעשה ויתכפר לו. ואמר קדש. ר"ל שיקדש עצמו במותר לו. ורח"ץ ר"ל שירחץ את חטאיו שעשה עד הנה דהא בלא הא לא כני כידוע. כרפ"ס הוא מלשון כרים וכתנות ופסי"ם. וגם מלשון שלחו כ"ר שהם כבשים מפוטמים. ופ"ס הוא מלשון פיכת בר בארץ. ולשון כתונת פסי"ם. וכוונתו שיקיים מאמרז"ל שימעט הנאותיו בענין מלבושיו ומשכבו ובענין אכילתו ויהיה חיי צער. ועל הארץ תישן. ופת במלח תאכל. ולא יתענג לשובע נפשו. אלא חצי צרכיו. זהו כרפ"ס יח"ץ. ועוד יראה הבע"ת להחזיר אחרים בתשובה ולחזקם בעבודתו ית' ורבים ישיב מעון. זהו מגי"ד רחצה. שיגיד גם לאחרים שירחצו כתמי עוונותם. וע"כ לא יבא חטא לידו. שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בג"ע. מוציא מצ"ה מלשון לרי"ב ומצה תגומו. ר"ל שירחיק עצמו מן המריבה ומן המחלוקות. ויוציא מצ"ה ומריב"ה מתוך ביתו. מרו"ר כור"ך. מלשון כריכא ריפתא בהדי הדדי. ר"ל כעודתו יאכל במר נפש בדאגה ובשמיון לחם באפר וזקויי בבכי ובדמעות ויתודה קודם אכילתו על חטאיו. שלח"ן עור"ך. ר"ל שיעשה כמעשה רבי שלא פסק מעל שלחנו צנון וחזרת שהאכיל לאחרים והוא בעצמו לא נהנה אפי' באצבע קטנה. ז"ש שיעריך שלחנו בכל מיני מטעמים כאשר אהבו לאכול לתאוה. ומשם לא יאכל ולא יהנה ויכרוך מרור. למען שיתכפרו חטאיו. וכל המעשים הללו יעשה בכוונה מכוונת לש"ש והוא שיתברך הצפו"ן ושמון ומכוסה מבריותיו. ולא לכבוד עצמו ידרוש כלל ועיקר. ואז אם יעשה כן. הל"ל נרצ"ה. שכל זמן שגלוליו סביבותיו הקב"ה אומר כביכול שכחו שאומר לפני. כאוזין הן לפני. ואיכם לרצון לפני ית' אבל עכשיו ההלל יהא מרוצה לפניו ז"ש הל"ל נרצ"ה:

כ"ג
דרך ב' על פי' זה.

או יאמר קדי"ש שכ"מ שאתה מוצא גדר ערוה את מוציא קדושה וא' מד' דברים שבשבילם נגאלו אבותינו ממצרים שהיו גדורים בעריות. אחת היתה ופרסמה הכתוב. ורח"ץ מש"ד שא' בו ידיכ"ם דמי"ם מלא"ו. וצריך רחיצה (וכמ"ש וירחצו ידיהם על העגלה בנחל) ובחטא זה היו כזהרים במצרים. שאפי' הרשעים היו אומרים הלהרגני אתה אומר גו'. משמע שלא הי' בהם הורג נפשות. כרפ"ס כבר נזכר למעלה. יחץ עם חבירו ויעשה ג"ח. ויאמר מעט ויעשה הרבה. כמ"ש אאע"ה שאמר ורחצו רגליכם. ואקחה פת לחם. ואח"כ ערך שלחנו בכל טוב והביא לפניהם ג' לשונות בחרדל. כך תתנהג גם עתה. שתגי"ד רחצו כמ"ש א"א רחצו רגליכם. ותאמר מוצי"א מצ"ה כמ"ש א"א ואקחה פת לחם. ואח"כ תביא מרור כור"ך אפי' צנון וחזרת. ושלח"ן ערוך בכל מיני מטעמים. ובזה

הי'

הי' אברהם אבינו ע"ה מגייר גרים. שלאחר שאכלו ושתו אמר להם שיברכו לבורא עולם למי שאכלו משלו ית'
ז"ש נפו"ן בר"ך ר"ל שיברכו לו ית' שהוא עשיר ומכוסה מבריותיו וצפון מכל צפון. ואז הלל מרנה. ר"ל כשתתכוונו
כנ"ל. רנה לומר הלל על הנס. דאינו מרוצה לומר הלל עתה. משום דאכתי עבדי אחשורש אנן כי היכי דאמרו
התם בסדר ומכים שקודם לכן וכוונת הפייטן שאם נחזיק במעשה אברהם. שהי' גדור בעריות שאפי' בדידיה לא
הסתכל. שנאמר הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את וגו'. והיה גדור בש"ד שהי' מכטער שמא יהי' בכלום אפי'
ירא שמים א' כמ"ש להיות צדיק כרשע. ולא הי' להוט אחר בולמוס הנאת עוה"ז. שאמר אם מחוט ועד שרוך נעל.
ואם נעשה כמעשיהו נזכה לגאולה מהר ב"ב כמו שנגאלו בזכותו לשעבר בגאולת מצרים.

ועי"ז שאמרנו שהיו גדורים מעריות במצרים. נכון מאמר באגדה: רשע מה"א מה העבודה הזאת לכם. לכם ולא כ"ד
לו. ולפי שהוציא עצמו מן הכלל. כפר בעיקר ואף אתה הקה"ה את שיניו ואמור בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים
ממצרים. לי ולא לו אלו הי' שם לא הי' נגאל. כלע"ד לפרשו בהקדים מארז"ל בקידושין כל הפוסל פסול. אמר ויאמר עמ"ש
שמואל ובמומו פוסל. ואמרז"ל שבטי יה עדות לישראל החנוכ"י והפלא"י שהם בני אבותיהם שלא שלטו המצריים רשע מה"א
בנשותיהן. שהרי אחת היתה ופרסמה הכתוב. ובמדרש איתא דמיד עוסקיהם כן ואין להם מכחם. אלו ממזרים שהם מה העבודה
לא חטאו אלא אבותיהם. ועכ"ז הם פסולים לבא בקהל ואין להם חלק בעה"ב. אבות אכלו בוסר ושיני בני"ם הזאת לכם
תקהינ"ה. והם אומרים אבותינו חטאו ואינם. ואנחנו עוונותיהם סבלנו. נמצא שיש לומר קיהון שניים כנ"ל. וכו' אף אתה
והרשע הזה מתקיל מה העבודה הזאת לכם. לכם דייקי. ר"ל וכי אתם מבנ"י ישראל המיוחסים אם בנופן שלטו הקהה את
המצריים בנשותיהם לכ"ש. וא"כ מה לכם בעבודה הזאת. ומדייק בלשונו לכם ולא לו. ר"ל שהוא מתחזק עצמו שיניו
למיוחס ומוציא לעז על הכלל כמדת הרשעים. וכל העומד כנגד כלל ישראל. כאלו עומד כנגד הקב"ה שנ' לתת
נקמת ה' במדין וכמ"ש רש"י שם: כ"ש כשהרשע הזה כופר בעדותו ית'. נמצא שהוא ככופר בעיקר ויאמר התנ"א דידן
שמלבד העונש רע ומר שיש על הרשע הזה מן השמים מטעם שכפר בעיקר: עוד נוסף אף את"ה הקה"ה את שיני"ו
ים לומר לו שבמומו פוסל. ובודאי ממזר הוא. ויהי' לו קיהון שניים כנ"ל. כי בעבור ז"ה עש"ה ה' לי בצאת"י
ממצרי"ם. ה' לי ר"ל שכתן חותם שמו עלינו החנוכי והפלאי. ר"ל שהרי לא נגאלו ישראל ממצרים אלא בזכות שלא
הי' פריצים בעריות. לי ולא לו. דמדקדק כולי האי להוציא לעז בדבר שבשבילו נגאלו. ש"מ כי בודאי ממזר
הוא. ע"כ אלו הי' שם ודאי לא היה נגאל. דמאחר שהוא ממזר ואין הקב"ה גואל אלא מיוחסים בלבד. ע"כ לא
היה נגאל משם לעולם:

פ' בא נטה ידך על השמים אהקב"ה למה"ש ראוים המצריים ללקות בחושך מיד הסכימו כלם: כ"ה
במ"ר ד"א אמר הקב"ה למלאכים ראוים המצריים ללקות בחושך מיד הסכימו כלם כא' ולא מרו את דברו. כראה ביאור על מד"פ
דקשה לבעל המדרש מש"ה נטה ידך על השמים שמשמעות פשוטו על השמים למעלה מן השמים. מ"ש משאר מכות נטה ידך על
דלא כתיב בהו על השמים. ולתרץ קושיא זו מביא פסוק שלא חשך ויחשיך ולא מרו את דבר"ו. וגם עו"ק מה זה שאמר השמים
ולא מרו את דברו המלאכים יותר משאר מכות. דהנה מצינו שהקב"ה נשבע לאחר המבול יו"ם ולילה לא ישבותו. אהקב"ה
יקשה לכ"ז איך החשיך למצרים במצרים ועשה להם השבוע כולו לילה א'. וצריכן אנו לומר ולתרץ כמו שמתרצים למלאכי'
בנמרא על מה שטבעו המצריים בים שעל העולם כלו אינו מביא מבול. אבל על אומה א' מביא. כך נאמר יום ולילה המצרי'
ולילה לא ישבותו לכל העולם. אבל לאומה א' ישבותו. וביומא אי' דכשבע ר"י לאלהא דישראל לא מגליכא. אבל ללקות בח שך
לעמו ישראל גליכא. והקשה והא איכא ח"ה ותירון דמגלה לה תקילה ע"ש. נשמע מזה שהנשבע על דבר אעפ"י מיד הסכימו
שיש לו התיר גמור על השבועה וצריך להודיע ולפרסם הדבר מפני ח"ה והנה לאחר שהודיע ה' לנו את כל זאת. כלם פ' בא.
אף אנו נאמר אלו הביא הקב"ה חשך בלי שאלה. ה"ל להתרעם הא כבר נשבע הקב"ה יום ולילה לא ישבותו.
ע"כ הודיעם תחלה כד ההתיר שיש לו דהיינו ראויים המצרי"ם ללקות בחשך הזה לבדם ולא כל העולם. מיד
הסכימו כלם. העולה מזה שבמכות חשך נשתנו סדרי בראשית כי סדר העולם ראוי להיות יום ולילה לא ישבותו.
ועל סדר זה נתמנו כוכבים ומזלות. וכאן שבתו כמו שקטו. ומצינו משנה סדרי בראשית כמו באאע"ה שמסדרי
בראשית היה ראוי שלא יולד אברהם והקב"ה שינה עליו סדרי בראשית כמ"שה מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגליו.
ואתי' בו הבט נא השמים שהגביה אותו למעלה מן הכוכבים וסדרי בראשית. וכן אמר למשה נטה ידך ע"ל השמי"ם
לשנות סדרי בראשית:

כ"ז ביאר נחמד על מאמר בז"ח שיר תתר"ו סימן ע"ד הסוד זכיון למ"ש האר"י ז"ל

בזוהר חדש דף ה' ע"א בשיר השירים וז"ל: (ובשאל ע"ז מהרב המופל' מהור"ר אריודא ליב ווירושלים בן המחבר נ"א:)

שיר תתר"ו סימן. באתוון גליפן דשמא קדישא זעו ורת"ת דכל עלמין כו ע"ש כל המאמר בארוכה עד וכל אתברר מנו כלהו סלקא לעילא ברזא דשיר ואקרי שיר השירים. דסלקא מכל איכון שבחין ואתברר מכלהו:

והנה כל חושבי מחשבות רבו לכוון מספר וחשבן תתר"ו. אחי עניינו לפסוק שיר השירים. ולעד"ן דה"פ לפי ענייכו. ולפי פשוטו. דכוונת הזוהר לפרש כפל הפסוק שיר השיר"ם דהל"ל שיר מזמור או שיר המעלות. למה נקט דוקא מלת השירים. ואמר טעם גדול יש בדבר להיות כי יש בקדושה היכל א' דאית בהו תתר"ו דרגין דסלקין בשבחא דתושבחתא. ובגו כלהו אית חד דרגא פנימאה ומכלהו אתברר וקימא דהאי תושבחת' בירא דנקודא תתאה וכל אתברר מנו כלהו סלקא לעילא ברזא דשיר ואיקרי שיר השירים וכו' וכנז"ל. כמנא שיש תתר"ה מדריגות בשירי בקדושה. ועוד מדריגה אחת דאיתברר מכל אלו המדריגות ופנימאה מכלהו תתר"ה. והמדריגה הגדולה ההיא נקרא שיר שבשירים ר"ל המעולה והמשובח והפנימי והמובחר שבשירים. שכל השירים הם תתר"ה. שכל תתר"ה הם קודש. וזה הפנימי נקרא קדש קדשים. ולפע"ד שזה מפורש בפסוק במלכים ד'. ויהי שיר"ו חמש"ה ואלף. הייכו תתר"ה. כל אלו השירים אמר בתחילת מלכותו. ולעת זקנתו חיבר גם ש"ר השיר"ם שהוא שיר הפנימי של כל השירים הנ"ל. ועם זה הש"ר יעלו תתר"ו. ז"ש שיר השירים אשר לשלמה. ר"ל השירים שאמר שלמה כבר בספר מלכים עתה הוסיף עליהם לומר גם שיר העליון והחשוב והפנימי שבהם. שהוא בספר שיר השירים. ע"כ דקדקו לומר לשון השירים דוקא. שעולה כני' אלף וחמשה במלואה כזה. ה"י ש"ן יו"ד רי"ש יו"ד מ"ם עולה תתר"ה . ואתין כמ"ד שיר השירים אמר לעת זקנתו. וז"ש שלמה הע"ה בכה בכיתי בי"ת זבו"ל ל"ך. שכיון בכייכו כנגד ההיכל העליון שבעולם האצילות שיש שם תתר"ו מדריגות כנ"ל: וידוע כי בעולם האצילות אין ליתן ריוח בין הדביקים לומר זבו"ל ל"ך. באשר ששם עולם היחוד. ע"כ ראוי לומר זבולך. ובזה עולה הגמ' תתר"ו. או יאמר בכ"ה בכית"י בית זבו"ל ל"ך: בגמט' לתתר"ו.

וידוע למאן דעייל ונפיק בשבילי הזוהר דבעולם האצילות איהו דיוקנא דמלכא אותיו"ת גליפי"ן. ר"ל שהם חקוקין. ובעולם הבריאה אתווין רשימן גו שעוה כו'. וידוע מש"ה וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. ובלשון הזוהר כד אתגלי מכחא דרכון כל כחות החיכונים בורחים בהתבא ועיי"ן גו נוקבא דתהומא רבא מפני פחד ה' ומהדר גאונו.

וז"ש הזוהר למה אני אומר תתר"ו סי'. ואיני אומר מפורש אלף וששה. ותירץ ואמר באתוו"ן גליפ"ן דשמא קדיש"א שהוא בעולם אצילות. ששם האותיות גליפי"ן ר"ל פתוחי חותם. וידוע שבחותם חוקקין למפרע כדי שבדפוס על שעוה. יהיו כסדרן וכהלכתן כמנא שהחקיקה היא ורת"ת. תתר"ו למפרע. להורות שע"י שירים הללו זעו ורת"ת דכל עלמין וכל נוקבא דתהומא רבא. תפול עליהם אימת' ופחד וע"כ נתן סי' תתר"ו ומחר שעי"כ לש"א אחז פחד ורת"ת. הייכו גיל"ו ברעד"ה. ש"ר וגיל"ה לישראל. ורעדה לש"א:

כ"ז ביאר על ז"ח הכ"ל מכנו גם ע"ד הקבלה

ובני מהר"ר חנוך יצ"ו כתן מטעמים למספר חשבון זה להמתיקו. ואמר לפי מ"ש הזוהר ושל"ה אברהם שיר פשוט שיר כפול ושיר משולש ושיר מרובע: ושיר מרובע הוא שם של הויה שבגמט' ע"ב. והנה שם ע"ב הוא בעולם האצילות עולה תתק"ם (כמנין לוגין שבמקוה וז"ה מקו"ה ישרא"ל ה'. ר"ל עולה חשבון השם כחשבון לוגין שבמקוה שהם תתק"ם עי' ריש ספר גליא רזיא) באופן זה. יו"ד פעמים ה"י עולה ש"ן. ה"י פעמים וי"ו עולה ש"ל. וי"ו פעמים ה"י עולה ש"ל. הרי תתק"ם ושם במלואה מ"ה שהוא כשמתא מלגאו. הרי מ"ה ותתק"ם. ביחד עולה תתר"ה. ועם הכולל עולה תתר"ו. וז"ש הזוהר ש"ר השירים ר"ל שיר מרובע שהוא גדול משירים אחרים דהייכו שיר פשוט וכפול ומשולש עולה תתר"ו סימן וז"ש אח"כ באיזה אופן עולה כך ואמר באתוון גליפ"ן דשמ"א קדיש"א דהייכו בשם ע"ב וד"ל. דפח"חוש"י:

ולפע"ד שע"ז אמרו הלוים איך נשיר שיר ה' על אדמת נכר. שמספר מדריגות השירים. הם כמנין הש"ם במלואה ככ"ל ח"ם והיה כמנג"ן המנג"ן ותהי עליו רו"ח ה' (וזהו תשובת הרב הנ"ל על פירושים אלו:)

ע"ד שהרה אפו שלא כתבתי לו אז הפי' על לשון ז"ח שיר השירים. אמנם עתה ידעתי שישמח לבו כי גם לבי יראה ושמח על שמכ"ת ת"ל רוח ה' בקרבו וכיון למ"ש הרב הקדוש ונורא האר"י ז"ל. והוסיף נופך משלו בפסוק בכ"ה בכית"י גו' והוטב בעיני ואחר אשרי לו שככה. ועל בנו האלוף מהר"ל חנוך נר"ו בלא כרעא דאבוה קדלי' בפשי ביתר שאת במה שהמתיק הענין אשרי יולדתו:

ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין. יש לפרשו מלשון על פיך ישק כל עמי. שתרגומו יתז"ן. וכך יאמרו כ"ח
כנ"י ישראל זכינו ופרנסינו מתחת ידך הרחבה. ועל מוציא פי ה' נחיה. ולא מתחכית של האומות אשר אכחנו פי' על פסוק
יושבים תחתים שמזורין כוית. וז"ה כי טובים דודיך מיי"ן יין בגמ' ע'. ככנגד ע' אומות. ע' מלאכי' הסובבים ישקני מנשיקו'
חוץ לפרגוד. וכל אומה מקבלת שפעה מתחתיד המלאך הממונה עליה. ואין השפע ההיא זכה קדושה וטהורה פיהו וגו'.
כמו השפע שקב"ה נותן לישראל. ז"ש כי טובים דודיך מיי"ן. ר"ל השפע מאלך טובה מאד ואין א"ה ראויין לקבלה
הרי שתים רעות א' שאין מגיע לנו אלא התמכית. ועוד השפע ההיא בעצמה איכה טובה כמו השפע שהקב"ה נותן
לישראל. ע"כ תפילתי שישקני מנשיק"ת פיה"ו. כמלך שנותן לבנו מה שבתוך פיו ושלא תאמר למה באמת אין
הקב"ה בעצמו נותן שפעו בעצמו אל האומות. ונותן טעם. לריח שמניך טובים גו' עד ע"כ עלמו"ת אהבו"ך.
ואין אהבתם לש"ש אלא בשביל הטובות שאתה מטיב עמהם. אבל משכני גו' נגילה ונשמחה בימורי הגלות
וכמש"ל.

כ"ט לרי"ח שמני"ך טובי"ם שמן תורק שמך ע"כ עלמות אהובך. אמרו ישראל רבש"ע. אל תשמע תפילת א"ה ואל
תפן אל תחנתם כי אינם באים לדבק בך אלא בשעת שלוה. וכהגיע להם צרה קצפו וקללו באלקי'. וז"ה לריח שמניך פי' על פסוק
טובים. שמן תורק שמ"ך. כמו שהיה בצאת ישראל ממצרים ובימי דוד ושלמה. נתרבו גרים ולטובת עצמן נתכוונו לריח שמניך
להנות מהשמן הטוב.. ע"כ עלמות אהבוך. אבל אני אפי' בשכרה ויגון אמצא בשם ה' אקרא. כמ"ש בפסוקים טובים וגו'.
שאח"ז נגילה ונשמחה ונזכירה דודיך:

ובזולרש אני אמרתי ויהי כן והם אומרים לא כן ע"כ לא יקומו רשעים במשפט. כ"ן בגי' ע'. והקב"ה יחיד בעולמו למד
בחר באומה יחידית. וברא ע' מלאכים לתן ע"י השפע לש"ע אומות והם הסובבים את הכסא חוץ לפרגוד מושבם ביאר על
וזה לעומת זה ברא אלקי' התחתונים מכוונים כנגד העליונים. ומאחר שישראל פנימיים. צריכין הם לשמור ולעשות מדרש אני
ולקיים את התורה שהיא פנימיית. וא"ה אינם מכוונים כנגד הפנימיים. ע"כ אינם מצווים במצות ועסק התורה. אמרתי ויהי
ז"ש אני אמרתי ויהי כ"ן שיהיו ע' א"ה לכוונה ה"כל לשמור מבחוץ כשומר לפרי סביב יתהלכון כי אינם פנימיים. כן והם אמרו
ע"כ אינם נענשים אעפ"י שעוברים על התורה והמצות. והם אמרו לא כ"ן. שהם כנגד ע' מלאכים אלא אמרו שהם לא כן ע"כ
פנימיים וישראל כמותו. וא"כ שהם פנימיים ראויים הם לעונש על שלא שמרו את התורה. וע"כ לא יקומו רשעים לא יקומו
במשפט. ר"ל לא יהי' להם תקומה במשפט. ויתענשו על לא שמרם התורה והמצות. כי מלכות' דארעא כעין רשעים
מלכות' דרקיע דמשנה למלך והיושבים ראשונה במלכות בחדר המלך פנימי. יש עליהם סכנות עצומות בשמירת במשפט.
כבוד המלך בדבור ובמעשה באכילה ובשתיה יותר מעבדיו שומרי צאן ובקר חוטבי עצים ושואבי מים. שא"כ לעמוד
בהיכלו תמיד. והמשרתים את פני המלך צריך לזהר ולקפוד. שלא יהא רבב על הבגדים ולא כתם. ולא
בפניהם ולא בשערן. ולעשות תמיד שפתיהן ולרחוץ רגליהם ושלא לרוק ולישן. ולעמוד תמיד. ושלא לשחוק.
ושלא להניף בידיהם. אפי' שלא בפניו צריכים ליזהר בכל הנ"ל וכיוצא בו. דלא ידעו באיזה שעה יקרא המלך לבא לפניו.
כך ישראל הפנימיים צריכים לזהר בכל אלה המצות שבתורה תק"ו וכ"ש ואכ"ל מה שאין העומדים בחוץ צריכן לזהר
בכגון אלה ורק שלא יורדו במלכות. וד"מ על ז' מצות שנצטוו:

ל"א וז"ש בתחילת תהלים שישראל השומרים התורה הם עיקר הפרי. פרי"ו יתן בעת"ו. אבל הרשעים הם השומרים
מבחוץ כקליפה לפרי וכמוץ לתבואה. מאחר שהם מתייעצים להיות פנימיים ולא שומרים לפרי מבחוץ. א"כ הוא פי' פ' בתהל'
לפ"ד צריכין לשמור את התורה ומאחר שאינם שומרים ע"כ לא יקומו על לא שמרם את התורה. וע"כ גם בעדת ופריו יתן
צדיקים שהם פנימיים לא יקומו הרשעים. כי אם מחוץ למחנה מושבם ואל היכל המלך לא יבואו. ועז"כ למה בעתו ולמה
רגשו גוים ולאומים יהגו ריק. ר"ל טענה ריקנית שאין בה ממש. מה שהם מתיעצים על ה' ועל משיחו שהם אוחזין רגשו גוים.
החבל ב"ב ראשין לומר כנתקה את מוסרותיו של ה' ית'. ולא נשב מחוץ לפרגוד אלא אנחנו פנימיים מרואי פני
ל"ב מלך. ועוד אומרים נשליכה ממנו עבותימו שהם עול תורה ומצות. וזה דבר שא"א אי ספרא לא סייפא. ע"כ ה'
ישחק למו:

ועפ"ז י"ל מ"ש במדרש איכה גלתה יהודה מעוני וכי א"ה אינם גולים והלא אשור הגלו ובבל כל האומות אלא א"ה ביאר מדרש איכה גלתה
שאוכלין מפתן ושותין מייכם אין גלותן גלות אבל ישראל שאינם אוכלים מפת"ן ואינם שותים מייכם גלותן גלות. יהודה מעוני
די"ל לפי שבא"י אכלנו משפע ופת בג המלך משלחן גבוה קא זכינא מיד הקב"ה משא"כ עתה שפחה כי תירוש גבירת' וכי א"ה אינם
 גולים וכו'

שבא לכן השפע ע"י הע' שרים למעלה כידוע א"כ עתה בגלותינו אנחנו אוכלין מפת עבדי המלך במקום שאכלנו משלחן המלך ח"ו א"ה שאוכלין מפתן וכו' בכ"מ שהם כיוכים תחת ידי מלאך מ"ע שרים למעלה א"כ מה לו הכא ומה לו התם. משא"כ ישראל שאינם אוכלים מפת"ג עתה כמו שאכלו בא"י שזכו משלחן הקב"ה שכוונו מידו הרחבה שלא ע"י מלאך ואינם שותם וייכם גלותן גלות כמשל מלך שירד ממלכותו וצריך לאכול על שלחן עבדו אין גלות למעלה מזה ועז"א אמרו בני ישראל בני מלכים הם וק"ל :

ל"ג — פי' על מ"ש בפ' מקץ כאשר שכלתי במקדש ראשון וכו'

ואני כאשר שכלתי שכלתי. שכלתי במקדש ראשון שכלתי במקדש שני וכו'. וי"ל המקדשות מאי בעי הכא. אית' במדרש בשביל חטא מכירת יוסף לא היה ראוי לבנות המקדש בחלק של שאר שבטים אלא או בחלק בנימין כמו בהמ"ק. או בחלק יוסף כמו משכן שילה ובגמרא דבוטה משכן אקרי מקדש. נמצא שמשכן שילה נמי אקרי מקדש. ונאמר גם כי נעלם היה מיעקב ענין מכירת יוסף. מ"מ יודע היה בנבואה שדוקא בחלקו של יוסף ובנימין יהיה המקדש זה. והנה כאשר נאבד יוסף. הצטער יעקב על ביטול משכן שילה לבד שראוי הי' בחלקו של יוסף להיות ועכשיו יתבטל. כי אינו ראוי להיות בחלקו של שבט אחר כמש"ל. שכן ידע בנבואה שלא יהא ראוי להיות בחלקו של אחר. ועכשיו בקשו לקח גם את בנימין. ואח"ו יקראהו אסון ויאבד ח"ו. או כאשר שכלתי מקדש ראשון שהוא שילה: כך שכלתי ע"י בנימין מקדש שיבנה שלמה. וק"ל :

ל"ד — ביאור מדרש ובג' דחולין אותי שכלתם וכו' מעתה אין לך צרה שלא תבא עלי :

ועפ"ז אפשר להבין מדרש. ובחולין פ' גיד הנשה. ויאמר להם יעקב אותי שכלתם יוסף איננו ושמעון איננו ובנימין תקחו. עלי הי' כלנה מעתה אין לך צרה שלא תבא עלי. וקשה להבין טעם הדבר שלא יכנל עוד משום צרה שלא תבא. ולמה דוקא בשביל שלא אלה יכנל מכל צרה. אך נקדים מ"ר פ' מ"ד. ד' דברים הראה לו גיהנם ומלכיות ותורה וקרבנות. ואמר כל זמן שישראל יתעסקו בשנים ינצלו משתיים. פרשו משתיים. יענשו בשתיים. כוונה שכל צרות שבעולם נכללים בשני סוגים. גיהנם ומלכיות. ולהנצל מהם צריכין לעסוק בתורה ובקרבנות. וכבר אמרנו שהמקדשות ראויין היו להיות דוקא בחלק יוסף ובנימין. נמצא שבזמן שיוסף ובנימין עוד אינם. אין קרבנות לכפר. ומצינו שבטו שמעון מעמיד עמוד התורה. וכמ"ש ז"ל אחלקם ביעקב להיות סופרי ומלמדי תינוקות. ועליהם העולם קיים ועומד. כי אינו דומה הבל שאין בו חטא. בזמן שקול התנוקות מצפצפים בב"מ אין הידים ידי עשו שולטות ואין מלכיות. אבל בזמן שאין גדיים אין תיישים. וכא' ספוק משום דעולל בחוץ. ז"א יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימין תקחו. עלי היו כלנ"ה. דהיינו גיהנם ומלכיות וכדאמרן. וכן מוכח בב"ב פ"ק אבל סוגי' דפקע כלילא. כי בזמן שעוסקים בתורה אין מלכיות והנה לפ"ז צ"ל קרבנות מצילין מגיהנם כדי לזווג שתים מול שתים. וכנ"ל. וזה יהי' כוונות הפסוק כששמע יעקב כי טרף יוסף. אמר כי ארד אל בני אבל שאולה. ופרז"ל גיהנם. אמר מעכשיו שיוסף מת נמצא שיבטלו הקרבנות כי אין משכן שילה אלא בחלקו. וכשאין עוסקים בקרבנות נידונים בגיהנם :

מדבר מענין גאולה ובנין בהמ"ק שייך לפסח :

ל"ה — ביאור קרא על מ"ש לכ"ו ונכחיד' ולא יזכר שם ישראל גם ויתיעצו על צפוניך

על עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפוניך. אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד. ובמדרש צפוני"ך אלו קרבנות שנשחטין בצפון וצריך פי' איך נמשך מזה להכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד. לפי פשוטו. אפשר לפרש כשם שאמר בלעם בנה לי בזה ז' מזבחות והעל פר ואיל במזבח. שכוונתו היתה שעי"כ ישר מגוי בעיני ה' לתת לו רשות לקלל לכלותם מע"פ האדמה ח"ו: וגדולה מזו שלא לשמה שקרבנותיו גרמו שהבקיע הדובים מ"ב ילדים כמ"ש רז"ל וכן עשה מלך מואב להעלות בנו על החומה: ועי"כ ויהי' קצף גדול על ישראל. ז"א על עמך יערימו סוד ועצה כמו שעשה בלעם להקריב קרבנות כדי לכלות ישראל ח"ו. כך אמרו להביא קרבנות כדי להכחיד ישראל ח"ו. ודקדק לומר צפוניך דוקא קרבנות הנשחטים בצפון שהם ק"ק. ואמר לכ"ו ונכחידם. ע"פ מאמז"ל זוכה נ"ב לשלוט על ישראל שהלך ג' פסיעות לכבודו ית' כשהיה אצל מרודך בלאדן. אשר ע"ז אמר

ל"ו — ביאור יפה על לכו חזו מפעלות אלקים

ירמי' את רגלים רצת וילאוך וגו' כך היו עצתם שילכ"ו כמו שהלך נ"ב כדי שישלטו על ישראל. ועד"ז פרשתי לכ"ו חזו מפעלות ה' ר"ל שילכו ישראל לדבר מצוה ומדה טובה מרובה ממדה פרענות ויזכו לראות בנין בהמ"ק שיבנה הקב"ה עצמו שהוא מפעלות ה' וש"ת מכ"ל שע"י הילוך מצוה יזכה לזה ואמר אשר שם שמו"ת בארץ שמות לשון שממ"ה חרבן דנ"ב זכה להקריב בהמ"ק ע"י הילוך ג' פסיעו' מכ"ש שנזכה ע"י הילוך לראות בבניינו דמדה טובה מרובה :

ימרובה: ומע"ז אנו אומרים יר"מ שיבנה בהמ"ק אחר שפשע ג' פסיעות אחר תי"ח שפושע לכבוד הקב"ה כעבד הנפטר מרבו יזכה עי"ז שיבנה ג"כ כמו שנחרב ע"י ג' פסיעות של כ"ג וק"ל :

ל"ג וכן לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאינו יך ויחבשינו עד"ז דאמר הנביא לכו לדבר מכוה ונשובה אל ה' לבנין בהמ"ק ומ"ת מכ"ל דהילוך נורם וביים כי הוא ר"ל ההילוך טרף הבהמ"ק שנחרב א"כ שורות הדן וירפאינו יך ביאר מ"ש לכו ויחבשינו : ובשובה אל ה'

ובד"א י"ל כי שתה בגלות השם אינה שלם דדי להשתמש בשם י"ה ונשאר ו"ה. וכמ"א אינה מלא ונשאר א' כי יד כי הוא טרף על כ"ם י"ה ונכרף יחד כיונא תיבות הו"א וכשנשוב תשובה שלימה נזכה לגאולה ויהי' השם שלם והכסא שלם. וכן אכינו וירפאינו יך אות ד' פשוטה מהופך בתק"כ מתיבות לשוור את דרך עץ החיים כ"ל בס"ת כזה ⅃ מרמז על עולם הפוך עה"ז עליונים ויחבשינו: למטה ותחתוני' למעלה צדיק ורע לו רשע וטוב לו. וכן אות יוד בירושלים דחסר בקרבן עד שיחזור ויבנה ומ"מ בקריאה אינו חסר רק בכתיבה. וז"ש לכו ונשוב"ה ר"ל שישראל יעשו תשובה שלימה ועי"ז נשוב ה' שהיא השכינה אל ה'. ואז אותיו' הו"א אלו שטרף לגמרי מן השם ומן הכסא שנחסר עתה בעו"ה בגלות וירפאינו שיחזור הקב"ה וישלם הכל בזמן הגאולה ע"י התשובה ואותיות י"ך יוד מירושלים שחסר בכתיבה. ו"ך שמהופכת בדרך עץ החיים ואינו טרף לגמרי רק שזו מהופך והיוד אע"פ שחסר בכתיבה מ"מ איכה מורגשת בקריאה ע"כ לא אמר יך וירפאינו ר"ל שא"כ רפואה גמורה כיון בהנך לאשוני' רק ויחבישנו רק מני בשיות רטיה ודוק היטב : (ואפשר מרמז על אבי"ע השם חסר אצילה וכסא בריאה. ירושלים בירה שם המיכאל מקריב על המזבח ובעשיה עולם הפוך ה"ך :

ל"ח ובדרך דרש אפשר לפרש יודרש הנ"ל. בהקדים מאחז"ל עשרת השבטים אינם עתידין לחזור כו'. ובמדרש עתידין הם לחזור שנא' עורי צפון אלו גליות שבצפון שיתעוררו לחזור כו'. ד"א עורי צפון אלו קרבנות שנשחטין בצפון פי' על צפוניך כו'. הרי לפי הד"א שדורש פסוק עורי צפון על הקרבנות אין ראי' על חזרת השבטים. ע"כ כנחידם מגוי ולא יזכר אלו קרבנות שם ישראל עוד ר"ל העשרת השבטים שלא יחזרו עוד. וה"פ ויתייעצו על צפוניך מהו הפי' אם קאי על חזרת השבטי' השחטים או על קרבנות ע"כ אמר במדרש שנחרו הפי' אלו קרבנות שנשחטין בצפון ועי"ז אין לנו לימוד על חזרת השבטים בצפון וק"ל :

ל"ט לא נגאלו אבותינו ממצרים אלא על שהיו מיוחסים כמ"ש שבטי יה עדות לישראל כך יהי' הגאולה אחרונה ע"כ ביאר על כמיך מ[...]ה לכאן :

קידושין דף ע"א בימי ר' פנחס בקשו לעשות בבל עיסה לא"י. א"ל לעבדיו כשאני אומר ב' דברים בבה"מ טלוני מהר"ל בקשו בעריסה ורובו כי עיין א"ל אין שחיטה לעוף מן התורה. אדייתבו וקא מעיני בה א"ל כל הארצות עיסה לעשות בבל לא"י וא"י עיסה לבבל. כטלוהו בעריסה ורבו רבו אחריו ולא הגיעוהו ישבו ובדקו עד שהגיעו לבבנה ופירשו : עיסה לא"י מצינו התורה התירה יפ"ת בפירוש. ועכ"ז מצאו חז"ל רמז בתורה שלא לישא אותה מטעם שויכות הפרשיות יפת וכו' א"ל אין תואר לבן סורר ומורה. שהנושא יפ"ת מוליד בן סורר ומורה וכמעשה דאבשלום. ובזה הוא פוסל זרעו. והנה שחיטה לעוף בא"י היו בסנהדראות בודקין ביחוסים. משום הכשר כהנים המקריבים ע"ג המזבח אבל כשבודקין בח"ל. ואין מן התורה בוטחין על החזקה הוא מטעם שאחז"ל אוי לו למי שפוסל זרעו. וכל הנושא אשה שאינה הוגנת לו אלי' כופתו כו'. סוף פ"ב דקידושין. אע"פ שאמרה תורה אחר רבים להטות ורובו דאוריית'. ומש"ה משפחה שנטמעה נטמעה. עכ"ז צריך לבדוק גם בח"ל שלא לגרום פסול לזרעו מטעם סמיכות יפ"ת לבן סורר ומורה כנ"ל. ואי אמרינן בבל עיסה לא"י. א"כ לא העלה עזרא הפסולים מבבל. אע"פ שאין בבבל סנהדרין לפרסם הפסולים כמו בא"י. הטעם הוא משום שסמכינן ארובא שהוא דאוריית' אחר רבים להטות. ואין דורשין סמוכים כשהסמיכות סותר מ"ש מפורש בתורה. אבל אם נאמר א"י עיסה לבבל (עי' רש"י בקדושין דף ע"ג) נ"ל שהטריח עזרא עצמו להוציא כל פסול משפחה והביאם לא"י משום שבא"י אין חשש שיתערבו בכשרים שאם נתבררו הפסולים ע"י בדיקת סנהדרין משום כהני'. אבל בח"ל שאין סנהדרין לברר הפסולים יש לדאוג שיתערבו בכשרים. ע"כ הוצרך עזרא לטרוח ולבררם ולהעלותם משם. ולפ"ז מוכח דקי"ל שדורשי' סמוכים אע"פ שהסמיכות סותר מה שמפורש בפסוק יפ"ת. אמרינן בדיעבד סמכינן אחזקה ורובא. אבל לכתחילה צריכין לזהר כפי האפשר. והנה מצינו בתורה שהתירה בהדיא שאין חיוב לשחוט עוף ושפך את דמו בשפיכה בעלמא ג"כ שחיטה. עכ"ז מכח סמיכות שהטיל הכתוב עוף בין בהמה לדגים דרשו רז"ל שמחייבי'

שמחוייבי' לשחוט כי' אחד בעוף. ע"כ הקדים לומר אין שחיטה לעוף מ"ן התור"ה. מטעם מפורש ושפ"ך די' בשפיכה כו' עכ"ז חייב לשחוט כי' א' מכח המיכות. ככ"ל (וכרמב"ם דס"ל כל מה שאינו מפורש בקרא נקרא דברי סופרים) יתבי וקמעייני. טעמא דמילת' שהוא מכח המיכות שדורשין ככ"ל. אע"פ שהוא כותרמה שהתירה התורה בהדיא. אז פתח פיו בחכמה ואמר. מעתה תדעו שא"י עיקה לבבל. שהוכרך עזרא לברר הפסולים מבבל שלא יתערבו בכשרים מטעם המיכות יפ"ת לבן סורר ומורה כו' אע"פ שאמרינן אחר רבים להטות. כי מה שאמר אחר רבים להטות. וכן מ"ש ושפך דמו שדי בשפיכה היינו לפי הדין. אבל סמיכות מורה לעשות לפנים משה"ד ולהחמיר. וזש"ה סמוכים לעד לעולם. ר"ל עולם ועד דורשי' סמוכים וקשה למה כדרשנו כשהוא כותר מ"ש בתורה ככ"ל ותירוץ עשויים באמ"ת וישר. שהדין דין אמ"ת והסמיכות מורה היש"ר שהוא לפנים משה"ד. משפטי ה' אמת צדקו יחדיו. אחת דבר אלקי"ם כפי' לומר מה שהוא לפי הדין. ושתי"ם ז"ו שמענ"ו. לדרוש גם מהמיכות מה שהוא לפנים משה"ד. כי עוז לאלקי"ם דהיינו דין. ומתורץ בזה מ"ש רבי קוצים אתם מטילים בין עיני כשרצו לומר בבל עיסה לא"י יוקשה גם לאידך גיסי כשאומרים א"י עיסה לבבל. יאמרו בני א"י קוצים אתם מטילים בין עינינו. וכי אין ראוי לחוס על כבוד בני א"י כמו על כבוד יושבי בבל. ולדרכינו ניחא דבמה שאומרים א"י עיסה לבבל אין זה שמץ פסול לבני א"י שהרי שם ישבו כהאות לסנהדרין לבדוק ולפרוש הפסולים. מטעם כהנים המקריבים וכנז"ל. אבל א"א בבל עיסה לא"י יש קצת גמגום פסול ע"כ שפיר קאמר רבי ככ"ל :

מדרש רבה פ' כו : שייך לפסח בשביל הסימן פקדו ופסחו ר"ל בשבת פשוטה קורין לו קודם פסח :

פס ביאור כלה וחריף על מד"ר פ' כו שכלה תעורר מדכי' שכלה שכתן אהרן בין ישראל וכו' אם לענים חלקת כבוד

צו את אהרן ואת בניו זאת תורת העולה היא העולה גו'. וז"ה שכלה תעורר מדנים שכלה שנתן אהרן בין ישראל לאביהם שבשמים היא עוררה עליהם דיני דינים. אר"א מלמד שנטל אהרן את קרבנם ופקסו לפניהם וא"ל דעו שאין בו מום והוא שאמר משה מה עשו לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה. הוא שאמר הקב"ה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי. ועל כל פשעים תכסה אהבה. תפילה שהתפלל עליהם משה. ומה התפלל עליו. אר"ל את מוצא מתחילת הספר עד כאן כתי' וערכו בני אהרן וזרקו בני אהרן ונתנו בני אהרן. אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע הבור שכואה ומימיה חביבין תלקת כבוד לעצים בשביל בניהם דתניכן תמן כל העצים כשרים למערכה חוץ משל זית ושל גפן שלוקחין יין לנסכים ושמן למאור ולאהרן אי אתה חולק כבוד בשביל בניו. אמר הקב"ה חייך בשבילך אני מקרבו. ולא עוד אלא אני עושה אותו עיקר ואת בניו טפלין לו שנא' צו את אהרן ואת בניו אתו [illegible] :

המדרש הזה תמוה מאד. וכבר הרבו להשיב מפרשים האחרונים יעויין בספריהם הדקדוקי' שערכו בו. ואני באתי להפליא עוד במה שהתפלל מרע"ה בנוסח התפלה לעצים חלקת כבוד בשביל בניהם כו' איכא למיפרך מה לעצים שלא חטאו ע"כ ראויים הם לכל הכבוד בשביל בניהם אבל אהרן שחטא כמ"ש מה עשו לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה. וכן מי שחטא לי אמחנו מספרי. ע"כ אפשר שאינו ראוי לחלק לו כבוד בשביל בניו. ועוד איזה דמיון יש בין עצים לאהרן. וכי אדם עץ השדה הוא. ועוד מ"מ דקדקו בלשון חלקת כנו"ד. ול"א על עצים חסת או חמלת. ולאהרן איך לא תחוס ולא תחמול. וע"ק דהא בודאי התפלל משה על אהרן כמה תפילות ולא נתקבל תפילתו עד שהביא הלימוד הזה לעצים חלקת כבוד ואז נתקבל תפילתו. הא ודאי טעמא בעיך. וטעמא מאי. ועוד ראוי לחוס על כבודו של אהרן החסיד שאמר מרע"ה עליו מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטא"ה גדול"ה. וגם הקב"ה אמר עליו מי אשר חטא לי אמחנו מספרי. והלא מכינו שהוא עשה לכונו ית' והוכיחם על אשר לא טוב עשו וא"ל דעו שאין בו מום. ומה ה"ל עוד לעשות שלא עשה. כמצא שצדקת ה' עשה בדבר הזה. ואיך נאמר עליו מי אשר חטא לי. גם מה א"ל משה כי הבאת עליו חטא"ה גדול"ה וכי על מי שהוכיח את חבירו. וחבירו לא שמע לדבריו. יאמר ח"ו על המוכיח. מוטב הי' שלא הי' מוכיח והיה שוגג והמוכיח חוטא שעשאו מזיד. ויקרא שם המוכיח חוטא חטא גדול. והתורה אמרה הוכיח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. וכ"ל שכך פירושו שכבר אפשר שיעלה על דעת האדם שלא יוכיח חבירו די"ל שמא לא ישמע לדבריו. ויהי' מזיד ומוטב שיהי' שוגג כמ"ש הת"כ במדרש זה ע"ש. ע"כ הבטיח הכתוב שלא תפול דאגה זו בלב המוכיח. וכתב הוכיח תוכיח מ"מ השומע ישמע והחדל יחדל. ועכ"פ לא תשא עליו חטא. בכן נריכן ליתן טעם לשבח באהרן וכנז"ל. וגם יחזקאל הכריז ברבים להודיע צופה בתתיך לעם הזה ועל המוכיח המזהיר אמר הוא את נפשו הציל. וא"כ איך יאמר כאן עליו שהחטיאם חטא גדול.

ושעלר

שעורר עליהם שנאה. ובזה ח"ו נותן מחאה ע"פ המוכיח ונועל דלת לפניו. ואיך יקויים הוכיח תוכיח. ועוד תיבת לי מיותר וגם היה המקרא חסר באמרו מי אשר חטא אמחנו מספרי. ועוד מה ענין מחי' זו מן הספר ולא עונש אחר בגופו. ואפשר לתרץ זה ע"ד עבירות שבין אדם למקום יו"כ מכפר. ימחו על קדושת יוך י"מ עבירות. ימחו כך י"ל אמחנו את החטא אמחה מאחר שחטא רק לי. ולא לחבירו. וע"כ ועתה לך נחה את העם גו'. וכנגד עונש של אמחנו מספרי התפלל מרע"ה תפילה זו לענין חלקת כבוד כנ"ל. וע"ז אשים לבי לכוון באופן שיתורץ כל הנ"ל כנ"ד:

ונקדים מ"ר פ' בראשית שיש אומרים גפן היה וע"כ נקרא עץ הדעת שמרא וריקנא פקחין. ומטעם הזה נוכל לומר ג"כ שזית הי' שגם שמן זית מחכים כדאי' בגמרא. ועוד אי' גם שי"א תאנה היה מטעם שנא' ויתפרו עלי תאנה. ושארי אילנות לא הניחוהו לקח עליהם וכוונו אל תביאני רגל גאוה. הרי נשמע מזה שהיה כח ביד אילנות למנוע אותו מלחטוא כמו שמנעו לקח מעלין שלהן כנ"ל ובמדרש שמרע"ה התפלל על ישראל לי בזה ולא להם שלא אמרת אנכי ה' אלקיכם כו'. ובגמרא אלמלא ו' שבהעלוך נתחייבו שונאי ישראל כלי'. מלמד שנשתתפו ואיוו לאלקות הרבה. אף' גם שישראל נכשלו על השיתוף. ובני נח לא נצטוו על השיתוף. וגם אדה"ר מין היה ש"מ שמין ע"ז הי' בחטא אדם באכילת עץ הדעת. ובסנהדרין אי' למה אמרה תורה ואשיהם תשרפון באש וכן ואת הבהמה תהרגו. י"ל משום קלון. שנכשלו ב"א את הבהמה והאילן יאמרו זו הבהמה וזו האילן שפלוני ע"י נכשל שהביאו תקלה לעולם. גם יזכירו עי"ז חטא אדם. והקב"ה חס על כבוד הבריות:

אלפ"ז כך יהי' פי' המדרש בו את אהרן וידוע אין בו אלא לשון ע"ז כנ"ל וקשה למה אמר לשון נ"ו. וע"ז מאי בעי הכא. ע"כ תירץ ואמר זש"ה שנאה תעורר מדנים שנאה שנתן אהרן בין ישראל לאביהם שבשמים היא עוררה עליו דיני דינים שהוא הי' הגרם שחטא ע"ז נחשב לישראל לחטא ועון. ופי' בעצמו ואמר מלמד שנטל אהרן את קרבנם ופתחו לפניהם ואמר דעו שאין בו ממש. ומאחר שהוא התאמץ עצמו בכך והוכיחם בכל מאמצי כח שלא לעשותו. משמע שהחזיקם כבר בחזקת ב"א שכבר קבלו את התורה ואסורים לשתף ש"ש וד"א. דאם עדיין היה דינם כבנ"נ כטענות מרע"ה כמנה שעדיין לא קבלו את התורה. ועדיין היה דינם כבני נח שלא נצטוו על השיתוף. ולא הי' צריך כ"כ בתוכחה זו. בפלט שראה את חור זבוח לפניו. ומסיק ואמר הוא מה שאמר משה מה עשו לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה. ולא אמר מה עשו לך ישראל אלא כך אמר מה עשו לך העם שעדיין אין דינם כישראל. כי הבאת עליו חטא"ה גדולה. שמדבקך חייבת אותם. כי מדבקך נשמע שדינם כישראל המצווים על השיתוף. וח"ש מה עשו לך העם הזה כי הבאת עליו חטא"ה גדול"ה. ולא אמר החטאת"ם. שגורמת להם לחטוא ח"ו. כמנה שבאמת אהרן לא חטא ולא גרם להם שום חטא והוא בצדקתו מתחילתו ועד סופו אלא שמדבריו נשמע שדינם כישראל ועי"כ יש עליהם עונש גדול. וזהו שעוררה עליו דיני דינים. מאחר שנתן שנאה ביניהם להקב"ה בזה שאמר שדינם כישראל. ולא כטענת מרע"ה בשבירת הלוחות שדומה כפנויה וכמאמר לי בזה ולא להם. אלא עדיין לא פירש מהו הדין שנתעורר עליו עי"ז ומהו העונש הראוי לו ע"י נתינת השנאה הנ"ל. ע"כ אמר הוא שאמר הקב"ה מי אשר חטא לי' אמחנו מספרי ר"ל שחטא בטענות לי שטען משה לי בזה ולא להם בזה. וע"פ תוכחה של אהרן בדקה טענה ומליצה זו. וע"כ העונש הראוי לאהרן על זה. הוא אמחנ"ו מספר"י. כי אין ראוי לשום עונש מאחר שדעתו הי' לשמים. והוכיחם בכ"כ ובכל כחו. אלא שעכ"פ בא ע"י שידונו כב"א. לימוד של חובה שדינם כישראל ולא כטענת משה לי בזה. כנ"ל ומאחר שבא עונש זה לישראל ע"י טענתו ודבריו. ע"כ אמחנו מספרי. שלא יאמרו הבריות זהו שנענשו ישראל ע"י וכמ"ש במ"ר הנ"ל י"א לא גלהו הקב"ה לאותו עץ שאכל ממנו אדה"ר ולא עתיד לגלהו מטעם זה בעצמו של ואשריהם תשרפון באש. ואת הבהמה תהרגו. ומזה הטעם אמחנו מספרי שלא יהא עי"ז קלון לישראל: ובזה מתורץ שמביא המדרש ב' ראיות הוא שאמר משה הוא שאמר הקב"ה. ושהקדים דברי משה וק"ל:

וכן נ"ל כוונת מרע"ה באמרו אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך. ר"ל אם לא תשא חטאתם אלא שיהיה להם חטא בזה. ומאחר שאני הגורם להם ע"כ מחני נ"א מספר"ך. כי חז"ל פרשו וירא העם כי בושש משה. כי בא שש. וכמ"ש בלבוש ריש הלכות ר"ה. שבעלותו שנית בירר להם הזמן שלא יטעו עוד בדבריו ולא יכשלו. כמו"א שבראשונה ה"ל לפרש ולבאר ולברר להם בתחילה את היום. והטעה שלא יטעו. ע"כ אפשר לומר שהוא קצת גרמא בעלמא. ע"כ אמר אם נחשב זה להם לעון. אתה צריך למחות שמי מן הספר. מטעם הנ"ל. והשיב הקב"ה את

תקנת

תקנת את אשר קלקלת ע"י גרמא שלא פרשת להם יפה וטוב את הזמן ע"י ל"י בוה אבל מי אשר חטא ל"י אמחנו מספרי. וכמ"ש לעיל. ר"ל שבחוזק תוכחתיו גרם לחשוב להם חטא זה לעון גדול. ולבטל טענות לי בוה כנ"ל. שע"ז טען משה ואמר לענים חלקת כבוד דתיכן כל הענים כשרים למערכה חוץ משל זית ושל גפן. מפני בכיהם שהוא היין לנסכים ושמן למאור. ואע"פ שע"י א' מן הענים הללו בא תקלה וקלון לאדם שחטא בע"ז. וא"כ הוה ראוי לשרוף אותם משום תקלה וקלון מטעם ואשריהן תשריפון באש. ועכ"ז חסת עליהם. וחלקת להם כבוד שלא שרפ"ת אותם משום קלון. ש"מ מי שראוי למחות שמו משום קלו"ן אם יש לו זכות בני"ם אתה חולק לו כבו"ד. ולאהרן שהוא אדם ולא ען ועוד שלא נעשה בו ולא ע"י חטא. כמו בענים הנ"ל והאלהות לא דמו אותו ולא מיחה בו כמו שהי' כח בידם כנ"ל. אלא שאהרן הוה קצת גרמא לחשוב ע"י תוכחותיו להיות נחשב לחטא. לא הי' גרם חטא כלל. אלא להסביר סברא להיות המעשה שלהם נחשב לחטא. ובתוכחה באמת הי' דעתו לשמים. כמכא שאין לדמות כלל. חטאו לחטא הענים. וא"כ איך לא תחלק לו כבו"ד בשביל זכות בניו. ולא תצטרך למחות שמו בשביל קלון מק"ו הנ"ל. ולהיות שאין על ק"ו זה שום פירכא ע"כ באמת חלק לו כבוד. והקדימו לבניו כי כדקת ה' עשה. ולא עולה היתה בו כלל:

מ"א פי' פ' תנה עון על עוונם וגו' — וכ"ל שזה כוונות הפסוק תנה עון על עוונם ואל יבואו בצדקתך ימח"ו מספ"ר קיי"ם ר"ל תנה עון שגרמו לאחרים לחטוא על עוונם. ואל יבואו בצדקותך לקום עליהם בשביל זרעא מעליא דנפקו מניהו אלא ימחו מספ"ר קיים. כי הגורם לחבירו לחטוא ראוי שלא להזכיר שמו משום קלון חבירו. כמ"ש אמחנ"ו מספר"י:

מ"ב פי' מדרש והשיב הגזילה אזו תורת העולה וכו' בש"ב דרכים — במדרש מה כתי' למעלה מן הענין והשיב את הגזילה וגו' אם קיימת' והשיב את הגזילה אז זאת תורת העולה היא העולה י"ל ע"ד בני עשו לא קבלו התורה מטעם שכתוב בו לא תגנוב ולא תגזול. ז"ש אם קיימת והשיב את הגזילה. אז זאת תורת העולה תוכל לעסוק בתורה ע"ד שונא גזל בעולה. וטוב ליכי עיניתי ולא נתעשרתי מן הגזל. למען אלמוד חקיך. הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה. שאינם נהנים מגזילות.

או י"ל וא"ש גם אר"ש ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כים ולאחר שאמר אין צו אלא זירוז מיד ולדורות. וקשה מה בא ר"ש לחדש ע"ז. וכ"ל דקשה על מה שגינה את טעיוו בלשון צו. ובויקרא אמר וידבר. ע"כ אין צ"ו אלא זירוז מיד ולדורות שכתי' זאת תורת העולה והיא נוהגת אפי' בגלות. אבל בויקרא לא אמר תור"ת העול"ה אלא כי יקריב עולה. ואינו נוהג לדורות דהיינו בזמן החורבן. וקשה לר"ש והלא כמה מצות שנוהגין מיד ולדורות ולא נאמר בהם לשון צ"ו. אלא ודאי טעמא אחרינא שאמר לשון צו מפני שיש בו חסרון כים כדאמרן. שאם אינו מקיימים המצות. אין תורתו רצוי'. כמ"ש אם קיימתם והשיב את הגזילה. וכמ"ש ולרשע אמר אלקי' מה לך לספר חוקי: ועוד אפשר לומר שכוונת ר"ש ע"פ מ"ש במס' ברכות מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה וא"ר י כגון שנו מפסיקין גם לתפילה ודוקא לרשב"י שתורתו אומנתו. וכמ"ש והגית בו יומם ולילה דברים כמשמען. ולא יעסוק כלל בדרך ארץ. זהו ודאי חסרון כים שאין למעלה ממנו. וכמ"ש הוי ממעט בעסוק ועסוק בתורה. (וכל"ה דפתם ר"ש בגמרא ומדרש הוא רשב"י ולטעמיה אזיל ר"ש כאן: כי ר' ישמעאל חולק עליו בזה הפבג בהם מנהג דרך ארץ וק"ל:)

מ"ג פירוש על מ"ש למה אתה בוש לכך נבחרת — ע"פ מ"ש לעיל בחטא אהרן בעגל יש לפרש מ"ש בפ' שמיני קרב אל המזבח שהי' אהרן בוש וירא מפני שקרנות המזבח פדמו לו לקרני השור. א"ל משה למה את בוש לכך נבחרת ואפשר לפרשו ע"ד הגמרא כל העובר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו על כל עוונותיו. שנא' למען תזכרו ובושת בפעיך וגו'. ז"ש לו מרע"ה למה אתה בוש לכך נבחרת ר"ל בשביל הבושה שאתה בוש על חטא העגל לכך נבחרת בשביל הבושה נבחרת שנתכפר החטא בשביל הבושה. או אפשר לומר שהבכורים נדחו מלהקריב מפני שטעו בעגל והלויים שלא חטאו בעגל נבחרו ונתקרבו במקומם לעבוד עבודתם ולהיות כהנים. ז"ש למה אתה בוש. יתבייש הראוי לכך והלא לולא חטא העגל הי' עבודה בבכורים. וע"י חטא העגל נבחר אהרן וזרעו וכל שבט לוי. הייכו לכך נבחרת מפני מעשה העגל נבחרת א"כ למה אתה בוש. (וכל"ם דאפשר לכך אמר מרע"ה כי ידוע מפני מה לא נמשך מלכות שאול ומפני שלא הי' בו שום דופי דאין מעמידין פרנס על הצבור שלא א"כ קופה של שרצים תלוי' מאחריו שאם יזוח דעתו וכו' ע"כ אמר למה אתה בוש אלא ודאי שחטאת בעגל א"כ לכך נבחרת לכהן וק"ל:

מ"ד אלו הלכה על — באשר שלא נגאלו אבותינו ממצרים רק בזכות דם פסח ודם מילה כמ"ש ואראה מתבוססת בדמיי'ך ע"כ העמדתי זה לכאן:

תנחומא

תנחומא פ׳ תזריע. ילמדנו רבינו קטן לכמה ימים כימול. א״ל כך שנו רבותינו קטן נימול לשמנה. ומכלן שכאמר מדרש קטן נימול אברהם את יצחק בנו בן שמנת ימים. והקשה מהרש״א מה עלה על דעת המקשן שלא כתב על פסוק וביום השמיני לכמה ימי׳ ימול. וגם התרצן לא הביא פסוק זה. ולמה אמר קטן ולא ילד. ותירץ שאמר קטן על מי שנולד למקוטעין כמ״ש כימול כ״ג הו״ע״ז שאל לכמה ימים. ומביא המשנה קטן נימול ל״ח ול״ט ל״י כו׳ כמבו׳ שרוצה לפרש כל הזמנים ולא חילוק בין דרכי מולד ל״ט לנולד ל״ז. ומביא ראי׳ למשנה שאין לחלק מהא שאאע״ה מל את יצחק ל״ח אע״פ שנולד ל״ז כדאי׳ בר״ה. ובס׳ יעקב הלוי במהר״ר יצחק ירושלמי תירץ כי הפסוק וביום השמיני ימול. אפשר שלא יאחר אבל זריזים מקדימין. ע״כ מביא ראי׳ מאאע״ה שאין זריז במצות כמוהו ועכ״ז לא מל קודם ל״ח. ודקדק כ׳ אמר בהקדים טעם המפרשים שנימול ל״ח שלא יהא אביו ואמו עצבים והי׳ עולה על הדעת לטעם זה שבזמן הזה לא ימול ל״ח שמחמירין משום זיבה ולא ימול עד שתטבול. ע״כ מביא ראי׳ מאאע״ה שקיים אפי׳ ע״ת ובודאי קיים חומרות האחרונים. אפי׳ הכי מל ל״ח ע״כ שמעתי ר״פיו דפא״ח.

מ״ה: דבר כלה. בשם הגאון מהר״ר העשי״ל זצ״ל על מאמר תמוה. **קל״פ** כלה בהקדים מ״ש הגאון מהר״ר העשי״ל זצ״ל על מאמר שאלו תלמידיו את רשב״י מפני מה יולדת מביאה קרבן א״ל מפני שבשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה כו׳. דקדק על שאלו דוקא לרשב״י ולא לרבנן ולמה דקדק בשעה שכורעת לילד ולא אמרו בשעת לידה. ופי׳ דתליא בפלוגת׳ דרבנן ס״ל יוצא דופן אמו פטורה מקרבן לידה. ור״ש ס״ל חייבת. ורמב״ם כתב יוצא דופן אין אמו יולדת עוד. והתלמידים ידעו שטעם הקרבן הוא משום שנשבעת אבל מטעם זה יוצא דופן אמו פטורה שא״כ שבועה. אבל לר״ש ע״כ ס״ל שיש לו טעם אחר ואחר שס״ל שאפי׳ יוצא דופן שאין אמו נשבעת עכ״ז צריכה קרבן. ע״כ שאלו לר״ש מפני מה יולדת מביאה קרבן והשיב לעולם הטעם משום שבועה. ודקאמרת הא א״צ שבועה. ולזה דקדק בשעה שכורעת לילד נשבעת וקודם שתדע שהיא יוצא דופן. ע״כ גם היא צריכה קרבן. וש״מד״כ. ובגמרא שם טעמא דרבנן משום דכתיב וילד״ה דרך לידה הוא דמביאה קרבן ולא יוצא דופן. לפ״ז שמביאה הקרבן שבסוף הפ׳ חוזר על תחלת הפ׳ של וילדה דרך לידה. כ״ש וביום השמיני ימול שקודם הבאת קרבן שדוקא דרך לידה ימול ל״ח הרי מי שאמו מביאה קרבן לידה ימול ל״ח משום שילדה דרך לידה דוקא ולא מי שאינה מביאה קרבן טהרה משום שאינה נשבעת וכנ״ל. ואמרו רז״ל נשים צדקניות לא היו בפתקא של חוה ולא הי׳ להם צער לידה. א״כ האמהות ודאי לא נתחייבו בקרבן לידה שהרי לא נשבעו כנ״ל אפי׳ לר״ש מודה. וזה ששאל קטן ולא ילד שלא נטעה לומר ששאלתו על שנולד דרך לידה אלא ששאלתו על מי שלא נולד דרך לידה אלא יוצא דופן לכמה ימים נימול. דאין ראי׳ מפסוק וביום השמיני ימול דשם אמר וילדה דרך לידה דוקא ושאלתו על היוצא דופן. והשיב כך שנו חכמים קטן נימול ל״ח ולא ילד לומר דאפי׳ יוצא דופן נימול ל״ח. ומביא ראי׳ מוימול אברהם את יצחק בנו בן שמנת ימים. אע״פ שאמו לא היתה בפתקא של חוה ובודאי לא נשבעה עכ״ז מלו ל״ח. הרי מוכרח מן הפסוק שמלין ל״ח אפי׳ כשאינה נשבעת ה״ה ליוצא דופן אע״פ שאינה מביאה קרבן מפני שאינה נשבעת עכ״ז מלין ל״ח מגזירת הכתוב במילת יצחק אע״ה וק״ל:

מ״ו עפ״ז יש לפרש מ״ש רב הונא תן חלק לשבעה וגם לשמונה ל״ז אלו ז׳ ימי נידה וגם ל״ח אלו ח׳ ימי מילה שנאמר ביום השמיני ימול ע״ד הגמרא למה התינוק נימול ל״ח כדי שלא יהי׳ כ״ע שמחים ואביו ואמו עצבים לז״א תן חלק ביאור כלה ל״ז אלו ז׳ ימי נידה ע״כ לא תמול עד שמנה. ומפרש הטעם וכי איכך יודע מה רעה יהי׳ על הארץ כשימול קודם. על מ״ש תן ח׳ דאביו ואמו יהי׳ עצבים וק״ל: עי״ל גם פה דבר בחכמה שהמע״ה לעשות סייג וגדר כמו שתקנו בדורות אחרוני׳ חלק ל״ז וגם בענין ז׳ ימי נידה משום הטועות אפי׳ רואה טפות דם כחרדל כו׳ וגם שצריכה להמתין אחר ז׳ עוד ו׳ ימים עד ל״ח על נידה שתבא ביוים משום המשמשת ותפלוט ביום השלישי שהיא טמאה כמבואר בפוסקים. וגם ביולדת החמירו שלא ומילה תטבול עד יום לזכר ו״פ לנקיבה. וגזור שהמע״ה תן חלק ר״ל הכל כמנהג המדינה ובלבד שיכוין לבו לשמים. ובייס כי לא תדע מה רעה יהי׳ על הארץ דלא לחכם הוקבעו כידוע בפוסקים (ועיין במעד״מ) ומה שאמר גם לשמנה אלו ח׳ ימי מילה ג״כ תן להם עוד חלק פירוש על מ״ש בדין אם התינוק איכה בריא נותנים לו עוד ז׳ ימים מיום שהבריא וז״ש כי לא תדע מה רעה יהי׳ על הארץ שמא יחלה התינוק וק״ל:

מ״ז ע״ד הסיון כגרו ופסחו ר״ל שקורין פ׳ תזריע קודם פסח שבת העיבור ע״ב הבאתי זה לכאן ושאר דברי׳ מפ׳ מצורע.

בזבחים פרק טבול יום וז״ל מי כלה כנגע מרים. א״ת משה והלא זר הוא. וא״ת אהרן הלא קרוב הוא. ביאר מ״ש במ׳

ודקים מי אמר הקב"ה אני מוגרה ואני מחליטה. כל הרואה ושומע ואומר זה מתמיה ונפלא בעיניו על שלא אמר גם במשה
כלה נגע קרוב הוא. ולענ"ד נראה דלא קשי' מידי כי כשהקשה א"ת משה. זה א"א בשום פנים ואליבא דכ"ע. זר איפורוש
מרים את הנגעים. ובחור בטוב תיקן מרווה אליבא דכ"ע. אבל כשהקשה א"ת אהרן ראה א"א לתקן אלא אליבא דחד
א"ת משה . ולית הילכת' כוותיה. דבהדיא תנן סוף פ"ב דנגעים. כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו. ר"מ אומר
וא"ת אהרן אף לא נגעי קרוביו. וקי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י ויחיד ורבים הלכה כרבים א"כ הלכה כת"ק שהוא רבים. וקי"ל
וכו' ע"ש מ"ש בזה על מהרש"א :

מ"ח ע"פ כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ וגו' וקודם זה אמר הנביא אל תיראי כי לא תבושי
פי' ע"פ כי מי ואל תכלמי כי תחפירי גו' לאחר פ' כי זרעך גוים יירש וערים נשמות יושיבו. לבאר זאת המשך הפסוקי' והדקדוקי'.
נח זאת לי נקדים מ"ר חרפת נבל אל תשימני. לא היה א"ה ראויים היות בעלי תשטן אלא שלא יהא מוכן לישראל לומר אומה
אשר נשבעתי של מצורעים כו'. ובגמרא דברכות כל מי שיש בו א' מד' מראות נגעים אינו אלא מזבח כפרה אבל יסורין של אהבה
מעבור מי נח לא הוו. ואבע"א הא לן הא להו לבני א"י אינן יסורין של אהבה דנשלחין מחוץ למחנה וה"ל יסורין מכוערין בפרהסיא.
ושאר פסוקים ובמ"ר כי תבואו אל הארץ ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם בשורה טובה נתבשרו ישראל בזה מפני שהאמורי'
הסמוכי' עשו מטמונים ואוצרות. וע"י ונתץ הבית מצאם ישראל ויתעשרו בחיל גוים ע"כ. וה"ל שמטעם זה הוצרך לכתוב
מ"ט ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו ואת כל עפ"ר הבי"ת. והוציא אל מקום טמא. וקי"ל שהוא אסור בהנאה .
פי' מ"ר בשור' ולא אמר בקצרה ונתץ את הבית והוציא כלו אל מחוץ למחנה. אלא לומר דוקא אבני"ם ועצי"ם ועפריו"א מחוץ
טוב' נתבשרו למחנה. אבל המטמונים מותרים וטהורים לישראל. ואלו אמר בקצרה והוציא כלו היה משמעו שגם המטמונים
ישראל בפ' שבו אסורים וק"ל. וז"ה וערים נשמות יושיבו לעתיד ע"כ אל תירא"י אל תכלמי כי לא תחפר"י בשלמא בתחילת
בנגעי בתים : ביאתן לא"י שבאו אל בתים מלאים כל טוב אשר לא בני"ת ור"ס לבנ"ך. ע"כ ה"ל פ' מיני בושת הא' בנגעי בתים
להוציאו אל מחוץ למחנה. וגם בנגעי ב"א שא"ה יאמרו אומה של מצורעים כו' אבל עתה יבואו אל ערים נשמות
ומילא לא יגנבו לבנם ולא יהי' בהם צרעת. ולא בבתים ויתקיים תפילתם חרפ"ת נבל אל תשימני. עוד אי'
טעם לנגעי בתים שכל מחשבות אמוריים לע"ז ובנו את הבתים לשם ע"ז. ורצונו ית' לבנות לשם ה' ע"כ ישלח
נגע לנתוץ הבית ולחזור לבנותו בקדושה ולפ"ז לעתיד שיושבו בערים נשמות. ויבנו מתחילה לשם קדושה ע"כ
לא יצטרכו לנגעי בתים ובזה לא יבושו ולא יכלמו .

צון ובגמרא אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל שנ' הכרתי גוים נשמו פינותם אמרתי אך תיראו אותי תקחי
פי' מד"ר מוסר. ובזה יתורץ מ"ר נכונו ללצים שפטים משל למטרונה שנכנסה לפלטרין של מלך ראית מגלבין תליין דקלא
כששמעו ישרא' בו' כך כששמעו ישראל פ' נגעים נתייראו א"ל משה אלו לא"ה אבל אתם לאכול ולשתות ולשמוח. ויהי' קפירושו
פ' נגעי' שכשיבואו נגעים הללו על א"ה לתשובה כמש"ל שהוא מכרית גוים כדי שיקחו ישראל מוסר. ואתם תקבלו מוסר.
נתייראו א"ל ע"ד לץ תכה ופתי יערים. אזי לא יבואו הנגעים עליכם. ע"כ אתם לשמוח. ולא תצטרכו לאותן ועל שפה
משה אלו להעמות. ולא נכתבה פרשיות הללו אלא בזמן שלא תקחו מוסר. והבטחת ונחמת מרע"ה שאמר אלו לא"ה ר"ל
לא"ה אבל אלו לא"ה לתשובה. ותקחו אתם מוסר. ויקויים בכם ערום ראה רעה ונסתר. אלו לא"ה שהיסורים באים
אתם לאכול לכלותם מע"פ האדמה. וכמש"ה בשחין מצרים אשר אין לו רפואה. אבל לישראל הבטיח כל המחלה אשר שמתי
ולשמוח במצרים לא אשים עליך. כי אני ה' רופאיך ביסורים אשר אשלח לרפואתך אני עושה כי אעשה כלה בכל הגוים
ואותך לא אעשה כלה. ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך. והנה נרפ"א נגע צרעת מן הצרוע יש הצרוע שבגופו
וגורם רפואה לנשמתו. וז"ב בנגע נראה לי בבית ר"ל בשבילי דאל"ב לי מיותר :

צ"א והנה נרפא נגע צרעת מן הצרוע. י"ל מן הצרוע מיותר דה"ל בקצרה והנה נרפא נגע צרעת ואנו ידענו דמן
ביאר פ' הצרוע נרפא גם ולא נרפא משמע מעצמו. בלי שום רופא. ונלע"ד דהענין כך הוא דמפני העליון לא תצא
מצורע מן הרעות והטוב טעמו ורא"ו כי טוב ה'. דהאדם בבחירתו עושה עבירה העש"י' הזאת עושה בו עונש. דרך משל
הצרוע מיותר בן מלך המעונג ומפונק מנוער. ובוחר לאכול מאכל גס ועב שאינו מטבעו כא' מן הכפריים חוטבו עצים ושואבי
מים. ונחלה ונחלש עד שמת. ודאי זהו דמו מידו יבוקש שהמית עצמו. ומפי עליון לא יצא שיבחר מאכל שהוא
לו סם המות כן הדבר הזה. כל ישראל בני מלכים מעונגים בטבע. וזימן להם הקב"ה ויזן להם המלך הגדול
ית' שמו לנצח. מאכלים דקים וטובים לפי טבעם. והזרים מאכלים גסים המתנגדים לטבעם. כגון כשיהודי

אוכל

אוכל דם או חלב שהוא מתנגד לטבעו. המאכל הזה גורם להפריד נשמתו מגופו. באשר שנשמתו ממקום גבוה ממקום קדוש ואינה יכולה לסבול ולהריח עלין דם וחלב. ע"כ כתבה התורה ונכרתה הנפש האוכלת את הדם וכן בחלב. ע"כ ונכרתה דמשמע מעצמה. ולא אמר דרך עונש יכרתו השי' אלא ודאי מפי עליון לא תצא הרעה והעונש. אלא האדם עצמו גרם לו מיתה בענין משל בן המלך. אשר בזה פרשתי חטאו בכפליים שלקו בכפליים. נ"א
כי בכל חטא עובר על מה שהזהיר אותו הש"י. ועוד גרם רעה לעצמו. וראוי יותר לעונש מרוצח שרצח זולתו שהוא פי' חטאו רצח את עצמו. נמצא שבכל חטא הוא כפ"ל. וכשחוזר בתשובה הוא מתקן את אשר קלקל והרי הוא כאלו לא בכפליי' ולקי חטא כלל. נמצא שמתפרש בכפליים כחו כחו. להשכל ושתי עונשים. ע"כ אמר יחזקאל הנביא ובשובו מרשעתו בכפליים חי"ה יחי"ה ב' תחיית בעה"ז ובעה"ב. באשר שבחטא אכילת דם הפריד נשמתו מגופו ורצח את עצמו. ויש עליו ויתכחמו עדיין עונש הרציחה. אם שכבר קבל עונש האכילה. במיתתו. נמצא צריך לסבול עונש גיהנם על עון הרציחה בכפליים ומזה ידין לשאר עונות ושאר עונשים.

וז"ש הפסוק גם לענין חטא לה"ר שגורם רע לעצמו להיות מצורע. שזהו טבע נשמת הישראל. כשמדבר לה"ר להיות מוכה את הצרעת. ואין רופא בעולם יכול לרפא את החולי שנעשה מטבע הנשמה. אלא החוטא יוכל לרפא את עצמו בעשותו תשובה שלימה לפניו ית' ומתקן את קלקלו באופן שלם דהיינו שב מאהבה. שלא נשאר רושם מן החטא כלל כאלו לא חטא מעולם. וז"ה והנה נרפ"א מעצמו נגע הצרעת. ואמר אופן רפואתו הוא דוקא מן הצרוע בעצמו הוא צריך לרפאת עצמו. בעשותו תשובה. וא"א לרפואתו בשום אופן אחר בעולם. וז"כ רז"ל שהקב"ה הקדים רפואה למכה ואמר רז"ל ז' דברים קדמו לעולם. וא' מהם תשובה. שיכול אדם לתקן ולרפא בתשובתו כל מה שפגם וקלקל. ואין רפואה בעולם בלתי תשובה. והמכה גרם אדם לעצמו בחטאו. ואימתי שיכול לרפאתו זלתו לבדו ע"י תשובתו. נמצא שהקב"ה הקדים הרפואה שהיא התשובה קודם למכה וק"ל :

ואמר זאת תורת המצורע ע"ד שפרשתי בחיבורי על שיר השירים פסוקי קולת בתיכו אדז"ס כשושנה בין החוחים ע"ש שתשובה על חטא זה שימוך דעתו. ז"ש זאת תהיה תור"ת המצור"ע ביום טהרתו. שטהרת המצורע כענין למוד תורה. דארז"ל למה נמשלו ד"ת למים שמניחין מקום גבוה ויורדין למקום נמוך כו' ומנחליאל במות גו' שימוך דעתו באוה. ולא יגביה כאר"ז. כמו שהתורה מניח מקום גבוה כו'. ועז"א דוד לולא תורתי"ך שעשוע"י אז אבדת"י בעניי. אבל ע"י התורה יש לי נחמה טובה וק"ל : סליק :

תורה מן השמים לחג השבועות

מבואר ענייני תורה ומאמרים מקטרוג המלאכים ומליצת יצחק אע"ה דכוונים בענייני אמונה ותורה ועמות:
דרך א' מן י"א דרכי' שפירש על מאמר ריב"ל עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנא' להנחיל אוהבי י"ש ואוצרותיהם אמלא .

דרך א' בחשבון ש"י עולמות. בהקדים מארז"ל חרב אל הבדים אלו ת"ח שיושבין בד בבד ועוסקין בתורה . נ"ב
ולא עוד אלא שמטפשין וחוטאין כו'. ועוד אמרו שנים שכתבין מלייהו בספר זכרונות. א' לא מכתבי ביאור כלה מילוי. וכן משמע לישנא דמתניתן מנין שאפי' א' שיושב ועוסק בתורה שהקב"ה קובע לו שכ"ר. משמע שאע"פ שקובע על מאמר לו שכר. מ"מ אין שכרו גדול כ"כ כמו בשנים העוסקי' ביחד דאינו דומה מעוטין העוסקין למרובין העוסין כו' : ריב"ל עתיד ואין צריך לומר ב"א שיושב לבד וחוטא ומטפש ככ"ל. שיזכה לרב טוב הצפון קנ"ה עולמות (דהיינו בדרך זה כי הקב"ה באמה בת ו' טפחים הם ע' עולמו' לדעת הפייטן שמ"ש השמים בזרת תכון וזרת הוא שליש אמה שהוא ב' טפחים. להנחיל לכל תמצא באמה ע' עולמות. כמבואר שם באריכות אם בוסף אצבע אגודל: כי ד' מהם כנגד לטפח. עולה מספר צדיק וצדיק ד"א על ד"א לתרכ"ה טפחים באמה בת ו' טפחי' : ובה ע' עולמות. מגיע ד' טפחי' לעולם אחד עולה לתרכ"ד ש"י עולמות טפחים קנ"ו עולמות. א' הוא עולמו שראה בחייו. וקנ"ה עולמות שקנה לעצמו) וע"כ דקדקו בלשונם לשון הזהב קנ"ה ל"ך חב"ר. ר"ל הרוצה לזכות בכתרה של תורה. קנ"ה עולמות ילמוד בחברותו וזהו קנ"ה ל"ך חב"ר. ולא אמר עשה לך חבר וכמו עשה לך רב. קנ"ה חכמה קנ"ה בינה. והנה שעושה רצון הבורא ולומד עם חבריו . וכל אדם צריך ד' אמות לקביעת מקומו. נמצא שזוכה לארבע אמות של הלכה שהוא קנ"ה עולמות וגם חבירו זוכה לקנ"ה עולמות לשכר ארבע אמותיו בהלכה צרוף העולמות יחד ב' פעמים קנ"ה עולה ש"י. יוכל ש"י למורה .

עד כי יבא שילה ש"י לו. י"ש ריב"ל עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות. ר"ל לשני צדיקים יחד מורים הקב"ה ש"י עולמות. לכל א' קנ"ה. שנא' להנחיל אוהבי י"ש ואוצרותיהם אמלא. לאוהבי י"ש ואוצרו לא נאמר אלא אוהבי בפת"ח אוצרותיהם בלשון רבים ומעוט רבים שנים. של שני אוהבים צדיקים מנחיל ש"י עולמות. וע"כ דייק בלשונו לומר לכל צדיק וצדיק דייק ולא אמר לכל צדיק ש"י עולמות שהיה במשמעו לצדיק א' ש"י עולמות. אלא לשני צדיקים ש"י עולמות לכל א' מה קנ"ה שמגיע לו בשכרו. ובשכר ארבע אמותיו של בית המדרש ::

וג"ד דרך ב' על מאמר הכ"ל דרך ב' על מאמר ש"י עולמות והוא באופן הכ"ל בשנגנון אחר קצת לפי דעת הפרשן של פיוט של מוסף פר' שקלים תכנא בשטח אמה על אמה ט' עולמות עולה לשטח ד"א על ד"א של אדם שהם ט"ז אמות קמ"ד עולמות. ובתוספו' שכתב הכ"ל י"א עולמות הרי קנ"ה עולמות. וכ"ל שזה טעם. שקנ"ה לו דברי תורה קנ"ה לו חיי עה"ב. ולא אמרי"ש לו ת"ל ה'. אלא שהתנא דייק בלשונו. לומר כמנין קנ"ה י"ש לו עולמות בשכרו לעה"ב. ואח"כ בכל א' מישראל י"ש לו חלק בג"ע וחלק בגיהנם. זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע. שנא' לכן בארצם משנה יירשו. וככר אמרנו שחלק אדם בג"ע קנ"ה עולמות שמגיע למתן שכרו. ומחמת ארבע אמות של הלכה שהקנה לו קב"ה בעולמו. נמצא בשנוטל חלקו וחלק חבירו י"ש לו ב"פ קנ"ה עולה ש"י עולמות. ע"כ אמר להנחיל אוהבי י"ש. שע"י נחלה וירושה שנוטל גם חלק חבירו זוכה לש"י עולמות ::

וג"ה ישוב על מארז"ל אדם מקדש עצמו מלמטה מעט מקדשין אותו מלמעלה. ע"כ אמרז"ל אדם מקדש עצמו מלמטה מעט. ר"ל רק בארבע אמות. מקדשין אותו מלמעלה הרבה. שנותנין לו ארבע אמות של מעלה. שהם קנ"ה עולמות. או ש"י עולמות לפי הדרכי' הנ"ל. כי אבל מרכז הארץ המקום של בית המדרש רק ד' אמות באמת אים. וככר אמרנו שכל כמה שמתרחק מן הארץ. הם מתרחבין והולכין בשתי פקעיות של שתי עד בלי שיעור. נמצא שכשמגיע למעלה באוצר החיים לקבל שכרו במקום התורה. שלמד למטה בארבע אמות שמכוון כנגדו. הם מגיעין לש"י עולמו'. ע"ש מה שהארכתי בזה. (וכ"ל חנוך שבשביל זה העמידו המאמר של ריב"ל בסוף מסכתות לעורר ע"י כל אדם ללמוד תורה מראשה לסיפא בהתמדה מאהבת השכר ש"י עולמות לבסוף ילמוד מאהבת הקב"ה לגמרי שמתוך שלא לשמה יבא לשמה ::

ביאור הגדה על מאמר ח"ש ב"ג דחולין. לפי גי' בעל מעשה ה' דף כ"ד ע"ש ::

וג"ו באמר באחד על קטרג הלבנה א"א לב' מלכים שישתמשו בכתר א' וכו'

ר"ש בן פזי רמי כתי' ויעש אלקי' את שני המאורות הגדולים. וכתיב ואת המאור הקטן. אמרה ירח לפני הקב"ה רבש"ע אפשר לב' מלכים להשתמש בכתר א'. א"ל הקב"ה לכי ומיעטי את עצמך. א"ל רבש"ע הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעט את עצמי. א"ל לך ומשול ביום ובלילה. א"ל מאי רבות' שרגא בטיהרא מאי מהני. א"ל לכי וימנו בך ישראל ימים ושנים. דיליה נמי כמי דלא בני דלא לימנוה בה. שנ' והיו לאותות ולמועדים ימים ושנים. א"ל לכי ויקראו הצדקים על שמך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן. לא הוי מייתבי דעתה אמר הקב"ה הביאו כפרה לפני על שמיעטתי את הירח. והיינו דאמר ר"ל מה נשתנה שעיר ר"ח שנא' בו שעיר לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה עלי שמיעטתי את הירח עכ"ל ::

ומלבד התמי' מלשון הביאו עלי כפרה עוד יש לי דקדוקי' גדולים אלו במאמר זה. הא"ש אין זה דרך כבוד למעלה לכנות שם חמה ולבנה בשם מלכי"ם ומי נתן כתר מלכות בראשם. ועד שאמרו אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר א'. ומה גם שהיא מדברת בעד עצמה. ולא אין זה דרך מוסר. ויותר הי' ראוי לומר אין שני משרתים או עבדים עושים שירות א'. וכמשז"ל אין ב' מלאכים עושים שליחות א'. וכתי' יוכר משרתים ואשר משרתיו. וב' מרע"ה אמר במתן תורה כלו' וכה"ר יש ביניכם קנאה ושנאה שביניכם. וא"כ איפוא תתנהג הלבנה במנהג בשר ודם לקטרג מ' קנאה ושנאה. ולרדוף אחר הכבוד. וג' הלא תחילת הבריאה נאמר והיו לאותות ולמועדים ימים ושנים. וא"א למנות ימים ולקבוע חדשים ומועדים. אלא לפי מהלך המאורות באופן ובמעמד שהם עתה. וגם לא תתקבל הלבנה האור מן החמה ויחזיר הגלגל בכל חדש בידוע למי שידע מעט בחכמת התכונה. כמנאשמוכרחים אנו לומר שגם מתחילת הבריאה היתה בתמונה זו של עכשיו. א"כ מה זה שאמר לכי ומיעטי עצמך. והלא לא נתמעטה בכלל לאחר שנבראה כנ"ל. שהרי אנו רואים שכל כוונת התורה בחדשים וי"ט קבועים על ענין המאורות במו שהם עתה. ולפ"ז אין מקום לכל הפלפול ומשא ומתן של כל המאמר. (כל"א די"ל לתקן ע"ד בסוף המעשה הוא תחילת המחשבה שהגיע התורה לבסוף קטרג הלבנה וק"ל.) ד' מה זו שאלה. וכי אפשר לשני מלכים בו' וכי לא מכיר אבל מלך גדול שממנה

תחתיו

ותחתיו שני משרתים או מלכים קטנים שוים במדות. ואין א' גדול מחבירו. וכמו שהקשה הכסב"א מות' ובע"י ..
יה' לפי הפשט המאמר המובן לכל בקרא ואמרה קטרוג הלבנה. ולא"ב א"ו ואם פנים יש בדבר. ומה זה הלוך
הקב"ה כ"כ לפייסה במילי דתפנים. הל"ל הכי דייכן לך הלבל אלמא מקטרגים דכוותך דהל"ל מתחילה אמעט
את עצמי כי א"א ל"ב מלכים. אבל לפי טענת' משמע שתמעט אחרת. ומאי חזית דדמא דידה סומק טפי ומה
יהי' צריך לפייסה כ"כ (ועיין בגל"ה) שרש"ל כתב קושיא אחר וכי יש עבד שתובע לרבו. וכ"ש איך תמלא לבה להשיב
לפניו ית' כ"כ תשובות בשביל כבודה. וכן לא מצא כשום בברא. ולדעתי חז"ל אמרו שכל הנבראים בצביונם
נבראו. ולמה זה הלבנה יצאה מן הכלל. לבקש גדולה יותר בכבודה. וי' מביא ראי' לסתור שמתחילה אור כ"ה
הביאו כפרה לפב"י בו' והיינו דאל"כ כו' שעיר זה יהא כפרה על"י. ולא"ל על"י פירושו כלפב"י. עדיין קשה דאין
זה סדר נאות לכפול הדברים בכדי. דמ"ש בפ"א אמר הקב"ה הביאו כפרה לפני על שמיעטתי את הירח ודאי
ממילי בשעיר ר"ח. ומנא שכן הן דברי ר"ל בעצמו. ולמה זה מביא עוד הפעם דברי ר"ל. דהא לא פי' בעל
המאמר מתחילה באיזה אופן ובאיזה דבר יכפרו על מיעוט הירח. דאי על השעיר הכ"ל מדבר. וג' הן לפי הלשון
הביאו קרבן לפב"י או לשון עלי קשה הוא לא מצא בשום מקום שמביאין קרבן לכפר אם לא חטא. והנכון הקושיא את
היא מביאה קרבן לכפרה. א' מה ענין דבר הגון שהתפארה הלבנה לפי פשט דרשה לכבוד עצמה ואין זה הגון ..
יע' שדקדקו לב"י ומיעטו לב"י וימנו כו'. וי"ל מאי הי' חסר באמרו מיעטה עצמך מאי לב"י. והעשירי אשר התחלתי
בו מלת על"י כפרה קשה לפב כתורמב. עשרה היה הדקדוקי' מורים באצבע שצריכין להלבים את המאמר הלז
בורה כבדת להסיר בל הכתמים ותלונות ומעל פניו. ולהצדיק הלבנה בכל טענותי' ויצא בכונה דקה בעז"ה ..

ונקדים מ"ש בזוהר כי הפילוסוף אמר העולם נברא כדרך השתלשלות עלה ועלול סיבה ומסובב. ולא
כדרך יש מאין. ובדרך זה א"א להיות ב' נבראים שוים במעלה אחת אלא בכל הנבראים כ"א א'
גדול מחבירו. כסדר עלה ומסובב מן העלול. וכשרואה הפילוסוף האומר ב' נבראים שוים במעלה הוא אומר שני
רשויות יש ח"ו. כי לפ"ד הברואה א"א יש מאין. ב"א בדרך השתלשלות. אשר כן פירשו חכמי האמת בבהדרין
פ"ד שנברא אדם יחידי שלא יאמרו האפיקורסים הרבה רשויות בשמים. וכמ' מלבי"ל ותפס עפ"ז טעם ונותשלבתו
בפסחים ע"ש ::

הנה אלה הם דברי אשר פתחה פיה בחכמה לאום על כבוד קונה ית' שמו בבל יאמר האפיקורוס ח"ו ב'
רשויות יש. אשר מעו"ו גם האדם נברא יחידי כנ"ל. וכאן באמר יהי מאורות. דמשמע שוים יהיו ..
ונקראים מאורות הגדולים. כמבא"ש שלא יאמרו המין ח"ו ב' רשויות יש. ועז"א אפשר ל"ב מלכי"ם שישתמש"ו
בכתר א'. שעל ידיכו יתחלל ח"ו שמך כאו ויקירא. ולא לכבוד עצמה דרשה בלל (וכל"ח שפי' כך הוא כפשוטו
דאפשר ל"ב מלכי"ם ר"ל ב' רשויות שישתמשו בכתר א' לברוא דבר זה ממש ולא שקראה את עצמה וחמה למלכי'
ובזה יתורץ קושיא דאגדה וק"ל) ובודאי דבר הגון דרשה בזה שאין למעלה ממנו. והשיב הקב"ה לכי ומיעטה את
עצמך. כי בקוימתם בברא ובבראת הלבנה כנגד מול החמה בשלימתה. ובכונה שכך תעמוד לעולם וא"ל הקב"ה
לכ"י ומיעטה את עצמך ואמרה וכו'. וא"ל שנברא הלבנה מכוון תחת החמה ולא הי' נראת כלל. דא"כ האיך
אמר לכי ומיעטה את עצמך שהבנה במלחקת מן החמה מתכבה אורה יותר בנראה ובחוש (ועוד צל"ח איך אמר
לכי ומיעטה הלא כבר ממועט עד קנה האחרון אלא עכ"ח שנבראת בשלימות כמ"ש אלה תולדו' וגו' והנבראם ר"ל
בצביונ"ם) ר"ל שתמהר בלכתך יותר מהילוך החמה. כמבא שע"י בכל חדש תתמעט ותתכבה הכל לפי קירוב
וריחוק בינך לחמה. כמבא שלא יבאו לכלל טעות. כי אינך שוה לחמה בתכלית הגודל ובעגול כ"א באמצע החדש
כידוע. והשיבה הלבנה זה ידעתי כבר שבהלוכי אתמעט. ועכ"ז מגנם בבודך אמרתי שמא יאמר המין מאחר
שהוא שוה באמצע החדש יש ב' רשויות. וזהו בשביל שאמרתי לפניך דבר הגון אלך ואתמעט. והלא גם קודם
שדברתי כזה. היה תכניתי בדרך זה. אלא שדואג אני על כבודך שמא יטעה המין באמצע החדש בשאני מלא ..
ורא"י שאין סי' זה מספיק לסתום טענת המין הטועה. שהרי בקוי הלבנה הודאי שלא יטעו הבריות לומר שהלבנה
הוא אלקי' כמ"ש בכתר מלכות :: א"ל לך משול ביום ובלילה. והחמה איכה מושלת אלא ביום. ובזה יש הכיר
וכי' לנבראים שאינכם שוים במעלה א' ולא יטעו. השיבה הלבנה מאי רבותי'.. שרגא בטהירא מאי אהני ::
ומושלתי ביום איכו ניכר לבריות ולא יתחשבו לכי' בלל. א"ל ולך וימנה בך ישראל ימים ושנים. ועי"כ יכירו
להבחות

לצאות שנות החמה. לשני הלבנה לחסר ולעבר וזה להם אות. אמת שאין א' בריאה שלימה וצריך לחבירו להשלמות חסרונו. ולא יבואו לכלל טעות. השיבה הלבנה דידיה כמי לא סני דלא למני בי' דהא א"ה מונין לחמה ואינם צריכים לחשוב הילוך הלבנה ולצרפם יחד. ויסברו שגם הלבנה שלימה כמו חמה במעלותי' ויבאו לכלל טעות. א"ל לכי ויקראו הצדיקי' על שמך יעקב הקטן כו' ומאחר שישראל מונין ללבנה זהו שנקראים על שמך בשם קטנות ועמך כלם צדיקים. ואם יש להם סי' די בכך. שלא יטעו ישראל לומר ב' רשויות דישראל נצטוו על השיתוף ויש בהם חשש טעות. אבל א"ה אינם מצווים על השיתוף. ע"כ לא חשש גם אם יטעו.

ובאמת לא השיבה הלבנה עוד תשובה ע"ז. אלא שעדיין לא נתישב דעתה מפני קנאת ה' צבאות ית"שמו. שלא יתחלל בזה ע"י א"ה אע"פ שלא נצטוו כי יש לחוש שישראל יתערבו ביניהם וילמדו ממעשיהם. פרינו בני עמינו ימשכו אחריהם. כידוע מתחבולת היצה"ר שרוצה להטעות הבריות אם מוצא עילה וסיבה אפי' כחודו של מחט. והוא אשא ולבן בשרא. מי יכול לנצחו והוא איש מלחמה מנעוריו וערום מכל. כשראה הקב"ה יושר לב הלבנה איך שהיא חסה על כבודו. ואין לה נחת רוח מכל התשובות הנ"ל. גילה לנו סוד האמיתי. והוא מאמרז"ל שאמר הוא ית' למשה כתוב והרוצה לטעות יטעה. כי הבחירה נתן ביד האדם. ויש שכר טוב לצדיק כשלוחם נגד היצה"ר וטענותיו המזייפת. ועונש לרשע המתפתה בהבליו. כי מי שעיני שכל בראשו יראה סימני' גדולים ומובהקים כנ"ל ולא יטעה. כי יש הבדל רב וחילוק גדול בין ב' המאורות במראה וקומה ואין לקיחתן השפע כ"א. דהא הלבנה מקבלת אורה מן החמה. ורא"י שבשעת המולד אין לה אור כלל בפנים שלמטה מאחר שהיא מכוונת ממש תחת החמה. ואין מי שיטעה א"ל זד יהיר לץ שמו אשר ראוי לעונש לתן קצת מכשול לפניהם והרשעים יכשלו. ובענין כי אני הכבדתי את לבו אשר מטעם זה נבראת הלבנה בתמונה זאת לע"פ כדי לקבוע ע"י תקופו' ומועדים ורוב דיני התורה תלויין בזה ומצות התורה נתנו לצרף בהם את הבריות ללחום עם היצה"ר כי זה כוונת הבורא ית' בבריאת העולם שיהי' הבחירה לאדם בקיום המצות ועשות רצונו. נמצא כל זמן שהיצה"ר בעולם צריכה הלבנה להיות בתמונה זאת לקיום המצוה כנ"ל. ואם מקוצר דעתינו נעלם תכלית זה. הנה ידענו כי לא מחשבותיו מחשבותינו. ומי עמד בסוד ה' ברוך היודע. ורא"י ברורה לדברינו שאחרי כשיעבור השי' רוח הטומאה מן הארץ ויהי' שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה'. אז נאמר והי' אור הלבנה כאור החמה. ולא יהיה עוד חשש טעות של האפיקורס הנ"ל מאחר שאין יצה"ר בעולם. נמצא שגם מתחילת הבריאה הי' בורא אותה בתמונה זו ובתבנית זה. לולא שברא יצה"ר. כדי שיהי' הבחירה נתונה לבריות.

ואחז"ל שלמלא ג' מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל. ה"א ואשר הריעותי' ה"ב ואתה הסיבות את לבם אחורנית. ג' ואת הצפוני ארחיק נמצא שהקב"ה חס להעניש ישראל עונש גדול. מאחר שיצר לב האדם רע מנעוריו. וכמ"ש לא אוסיף עוד להכות כלחי אבל אם לא הי' יצה"ר בעולם לא הי' שום תקנה לחוטא. ועובר מצות המלך הגדול ית' שמו. ע"כ לא הי' דוד ודור המדבר ראויים לעשות המעשה אלא להורות תשובה. אבל עכשיו מקיל עונשם ואמר כאשר הריעותי' אנא דתרבא בישא וכו' אע"פ שמ"מ ראוי' לעונש (כל"ח משום דברי רב ודברי תלמוד דברי מי שומעין) מ"מ אין העונש גדול כ"כ כלל. וז"ש הקב"ה הביאו לפנ"י קרבן לכפר על חטאתיכם ואין אני עושה כלי' תיקף כדעת החכמה (שאמרה הנפש החוטאת תמות) שכל האנוסי. אלא אני מתרצה בקרבן לבד. והטעם לזה ולא בראתיה מתחילה בתמונה ומעלה שתהי' לעתיד אור הלבנ"ה כאו"ר החמ"ה ואז לא יהיה שום לקוי כלל לא לחמה ולא ללבנה וק"ל. הוא לקיים כוונת בבריאת היצה"ר בעולם ויהי' מקום קצת לטעות והבא לטמא פותחין לו וקיום המצות הוא בבחירת האדם. (ומא"כ לעתיד שיבטל היצה"ר אין לחוש לטעות כלל וק"ל.)

ומאחר שהבאתם כרוך על עקבת אנשים החוטאים וכיוצא אנוסים הם ע"פ דברי פתויי והסתת היצה"ר שמוצא מקום להטעותם כנ"ל וכמאחז"ל עולם כמנהגו נוהג ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין. ע"כ אני מוחל להם בקרבן לבד. ולא אתן עליהם עונש גדול מזה. מאחר שאני קצת גורם בנזק ע"י בריאת היצה"ר ע"כ חבתי ג"כ בתשלומי נזקו לסייע לכפרתן. והוא בענין הניזק והמזיק בתשלומין. שפרש"י כשאלם ח"כ שמפסיד הניזק ק"כ. ועכ"ז אומר במשנה הניזק בתשלומין כאלו התשלומין על הניזק ג"כ. כענין מ"ש כאן שהם מביאין רק חצי כפרתן. ופלגא עלי להביא להם משום ואשר הרעותי. וכמ"ש במד"ר איכה על"י ועליהו"ן. ומביא ראי' לזה שהקב"ה מסייע בכפרתן

של ישראל מטעם שחושב עצמו כביכול כמחייב בנזקין כמ"ש ואשר הריעותי. אמר והיינו דא' ר"ל מה נשתנה שעיר ר"ח שנא' בו שעיר לה'. אמר הקב"ה שעיר זה יהי' כפרה עלי על שמיעטתי את הירח. ר"ל מה שהקלתי עונש החוטאים. ונתתי להם כפרה קלה כזה שיביאו רק שעיר לכפר. מפני שהדבר מוטל גם עלי לכפר עונותם מפני אשר הריעותי בבריאת היצה"ר בעולם. שזה נרמז במה שמיעטתי את הירח. שלא בראתיה בתמונה שתתקדש לעתיד וגם לא עשיתי פי' מובהק ביותר שלא יטעו גם א"ה. והחוטא נקרא מזיק.

ומפשר שזה כוונת יצחק אבינו במליצתו כשאמר לו הקב"ה בניך חטאו א"ל דל כ' דלא ענשית עלייהו כלל. ודאי יג"ח הטעם הוא כי יצר לב האדם רע מנעוריו מבטן מלידה מהריון בא אליו היצה"ר והורגל בו. והיצה"ט בא לאחר י"ג ב"ז בזה שנים ועד כ' שנה הוא רגיל עדיין יותר עם היצה"ר. ואלו ראויים שישראל להיות פטורים כלל מתשלומין. כי איקריפה חלד על הקב"ה בא בערוני' עם בריותיו. שיתן היצה"ר אל הנער וגורם לו לב אבן ויענש על מעשיו. דל פלגא דלילא דלא מזרו"ל פלגא דצלותא ודמשתי ודבה"כ. כי השינה הוא א' מ"ס במיתה. ולא איברא ליליא אלא לשינת'. ובו תרמוש כל בברכו' דאמר חית' יער וכתות דלא דכי' ותולדותיהן כידוע. ומאכל ומשתה וצרכי גופניות. כלם הם מעשים שעושה האדם יצחק דל כ' שנגד היצה"ר שנתן בו. כי לולי בריאת היצה"ר לא הי' חוטא בעולם ולא מיתה ולא מאכל ומשתה וצרכי גופניות. דלא ענשת אלא כתנות אור ואינו בדין שיענש הנברא על מה שהוטבע בו. ושצריך אליו בהכרח. ולפ"ז כך פי' שמליצת עליו וכו' אע"פ שלא יענישם מצד שברא היצה"ר ולא כיון על זמן אכילה ודבה"כ ושינה וק"ל. כדמיון המכניס שורו לחצר בה"כ ברשות ואכל פירותיו של בה"כ ושבר כליו שהוא פטור. כי כן טבעו של שור. והל"ל לבה"כ לשמור פירותיו ופלגא עליך דעיל ושמור א"ל. כך ההכרח לשינה ומאכל ומשתה ועשיית צרכים מביאם לידי כך שא"י לעבוד את הבורא ית' ע"ד הניזק בזמנים ההם. (אמת השרידים אשר ה' קורא לבני עליה. מכוונים גם בפעולת גשמיות הנ"ל עבודתו ית' לבררוהמזיק בנוכי קדושה ולהעלות הקודש מן החול והתוך מהקליפות. מדומם לצומח ולחי ולמדבר עד גבוה מעל גבוה. אמנם בתגוזין ירובא דעלמא והמון ישראל כוונתם לפשוטי העניינים) והוא אנוס ע"פ יצרו. כי כן דרכו של ב"א. ולא נתנה תורה למה"ש. והנה כשאר י"ב שנה ופלגא. ויש פנים לכאן ולכאן. י"ל מאחר שלא ניכר בזמן ההוא פעולת יצה"ר ולא נכר ימושו אלא לגירסא ולעשות בעתות הטובים נגון היצה"ר. ואינו מוטבע בשעות ההם כ"כ לעשות רצון יצרו. ע"כ חייב נזק שלם. או י"ל ויל לאידך גיסא דהוה כאלו לא נעל לפני בהמתו כראוי ונפלה והזיקה שחייב. כך יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו א"י לו. ואם כי הזהיר הקב"ה את האדם. ולימדו באיזה אופן יכול האדם לשמור עצמו משור המזיק. ואמר להם פגע בך מנוול זה משכיהו לבה"מ בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין. הנה עכ"ז בריך סייעת' דשמיא ועזר אלקי שהרי כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. במצא לשור המועד הזה אין לו שמירה מעולה. כ"ש בר"א דפ"ל שאין למועד שמירה אלא בסכין. אבל כל זמן שרשע זה בעולם חרון אף בעולם. ואם הזיק כבעל השור חייב. ע"כ מאחר שיש סברות לכאן ולכאן. קי"ל ממון המוטל בספק חולקין. ונקוט מיהא פלגא בידך. ז"ש יצחק פלגו עלי ופלגא עליך. ז"ש הניזק והמזיק בתשלומין והוא מחמה"לשון הנ"ל הביאו עלי' כפרה שמעטתי את הירח. כי פרשו בזוהר שבבריאת המאורות נברא היצה"ר. ע"כ מאורתם"ר בתי' שנבראת מאירה שהוא היצה"ר ועי"כ נתמעט הירח. ולא תתמלא עד שיעבור רוח הטומאה מן הארץ. ובכ"ל. במצא שבזה"ז לא נאמר עלי רק חצי העונש. ז"ש יצחק פלגא עלי שאיבני חייב אלא חצי נזק. ואין זה מגיע לעשות כליון חקן ח"ו. אלא די בהבאת קרבן לפני לכפר. ואפ"ל אין הלכה כר"א. ונולי עלי לשלם מקשלם. מאחר שעשית לו שמירה בתבלין של תורה. הא קריב"ת בפס"י קדמ"ך. ר"ל כל א' מישראל מוסר נפשו אקדושת הש"י באמרו פעמיים בכל יום שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד ובכל לבבך ובכל נפשך. ואח"כ בשעת מעשה החטא. האדם מתפתה בהסתת היצה"ר דעתי' אנסיה. ואין עליו עונש כליון ח"ו. כי הוא פשיעה קרוב לאונס. ומתוכן בפי' זה שאמר יצחק כל דבריו בפרקליט ומליץ יושר שמדבר בשם שולחיו. דאל"כ לא הל"ל פלגא עלי אלא כך הל"ל עשה בגיני כמ"ש יתרו למרע"ה עשה בגיני ובגין אחך אלא ודאי פלג"א עלי' דיבר בשביל כלל ישראל שבכל חטא אין על ישראל רק חצי עונש. ובשביל זה פלג"א עלי"ך. ועי"כ די להם כפרה בקרבנות וכיוצא. ויאמר ה' סלחתי כדבריך. וקושיא גדולה מתורץ בזה דקי"ל יצחק נוטה לצד הדין ואברהם ויעקב רחמים גמורים. ואיך נהפך עתה הסדר. אבל לדרכינו יומתק כנפיחת בדבש. דהם אמרו ימחו על קדושת שמך ופרז"ל העוונות ימחו בניך. אע"פ שאין ישראל ראויים לכך. אבל יצחק אמר לפטור אותם ע"פ הדין הפשוט. רחו"ס בדי"ן. ואמר שאין לישראל עונש ע"פ הדין על מעשיהם מבפר כל ימי חייהם. אלא

א׳ מסכים עמו׳ בקרב. ויע״ש בס׳ מע״ל מה שהאריך לפרש עפ״ז וגם מדרשי״ ונמרא אם אתה עושה דין לב״ע כנ״ל :: (וכל״ה דו״ש הקב״ה לא בכנא טעמא ולא בדרדקי עבה ר״ל אע״פ שגם הם המליצו בשביל ישראל שהעוונות יומחו אבל לא אמרו מילתא בטעמא על מה ולמה דהא קי״ל כל האומר הקב״ה ותרן הוא יותרן מעוי׳ משא״כ יצחק המליץ מילתי׳ בטעמ״א ובענה)

ב״ח ביאור במאמר ע״פ ואני תפלתי ל״ה עת רצון תו׳

ביאור פסוק ואני תפלתי לך ה׳ עת רצון אלקי׳ ברוב חסדך ענני באמת ישעך ::

הדקדוקים בפסוק זה רבו למעלה. א׳ למה מזכיר שם הרחמים והדין ולא שם החסד (שהוא א״ל) דהא בתפלה מבקשים חסד ב׳ אכ״י מיותר יאמר ותפלתי לך ה׳ עת רצון. ג׳ לימא ל״ה עת רצון. לך מיותר. ד׳ דהל״ל בעת רצון. עת רצון בלא ב׳ אין לו הבנה במקרא זה. ה׳ דהל״ל ענני ישעך. פשיטא דאם יענה יענה באמת ו׳ הל״ל ישועתי. מאי ישעך. והנה לקושיא ת״ד כולל לתרץ ע״ד מ״ש השוכמית לא״ישע אל תכוב בשפתיך הלא אמרתי אל תגלה אותי. וכמ״ש רש״י שם וק״ל :: האמנם לתרץ כל הדקדוקים. נקדים גמרא דברכות ריב״ע התפלל י״ר שיגלה רחמיך על מדותיך כו׳ ורש״י פי׳ בשעה אז יחזק במעוזי שלו׳ יעשה לי יעשה שלו׳ לי מפני מדות הדין שלא יקטרג עלי. כמבא כשהקב״ה ברחמיו רוצה לעשות חסד עם בריותיו כביכול אין לו שלו׳ מפני מדות הדין המקטרג. ואמר מה כשתנה אלו מאלו. ואמרינן הרוצה להחכים ידרים. לכך ימין יהא פונה. חסד לימין. והנה בפלגש בגבעה שאלו באורים אם ילכו למלחמה ובא להם התשובה ילכו. והיה טעם התשובה שילכו ויפלו במלחמה. כעין מה שעשה הקב״ה מענה בפי נביאי אחאב כדי שיעלו ויפלו ברמות גלעד שנ׳ מי יפתה את אחאב. ברי לפ״ז לפעמים יש עניי׳ לאדם שאינו באמת לטובתו של אדם. אלא כדי שיעלה ויפול ח״ו. והמקובלים כתבו שכ״י הוא שם האמצעי שבשם של ע״ב. שהוא חס״ד לאברהם. ועכשיו יהי׳ שיעור הפסוק. שכך אמר דהע״ה. ואכ״י ר״ל שם של חסד קרא ואמר תפלתי הוא בנוסח ובוונה זאת לך ה׳ ע״ת רצו״ן. ר״ל אני מתפלל שהיא לך עת רצון. ויהא לך שלו׳ מפני מדות הדין. זהו עיקר ותכלית תפלתי. ואז כשיהי׳ שלו׳ למדת הרחמים. אלקי׳ ברוב חסדך. שגם מדה״ד מסכים לעשות חסד. ולא יקטרג על מדה״ר. וצ״כ ענני׳ באמ״ת. שבל זמן שאין מדה״ד מסכים לעשות חסד. אין העניי׳ באמת. אלא העניי׳ היא כדי שיעלו ויפלו ברמות גלעד ובפלגש בגבעה. אבל כשמה״ד מסכים. אז ודאי העני׳ באמת. וכזה שתענני באמת. בה אדע שהוא ישעך. שיש לך שלו׳ מפני מדה״ד. אבל כשלא תענני באמת. אלא כמו שנעשה בפלגש בגבעה ובאחאב אז ח״ו אינו ישעך. שאין שלו׳ מפני מדה״ד המקטרג ומעכב. או יאמר שלע״ע אין השם שלם. והשכינה (הנקראת ואכ״י בתוך הגולה ע״ד אכ״י והו״א הושיע״ה נא עכ״ל ח) בגלות כביכול. והשכינה נקראת עת. בסוד עת לעשות לה׳. ז״ש ואני תפלתי לך ה׳ עת רצון. ר״ל תפלתי היא שתהא עת רצון לה׳. ויהא השם שלם. ועוד תפלתי אלקי׳ דהיינו השכינה הנקראת אלקי׳ ברוב חסדך שיהא מטה כלפי חסד לימי״ן. ענני באמ״ת ישע״ך. כדין ובושע מן הגלות. הושע ימינך וענני. ובדרך זה. אמר לא לנו ה׳. אלא יהפך ה׳ ה׳ שהוא שם הרחמים לאלקי׳ שבגמ׳ לכ״ו. אלא רק תעשה. לשמ״ך שהוא הוי״ה. שם הרחמים. תן כבו״ד. שהשכינה נקראת כבוד כנמ׳ ל״ב השמים. ושני הדרכים הללו עולים בקנה א׳. דכשיש שלו׳ מפני מדה״ד. אז נעשה עת לה׳. ומשים שלו׳ בבית אינו בטל. והנהר מלא על כל גדותיו. ממקום קדוש יהלך דרך רחובות הנהר עד ים סוף והיינו שאמרז״ל כשיש מים שאין להם סוף אשתו אסורה והבן יואל ::

נ״ט ביאור כמה: על פ׳ הודו ל״ה כי טוב כל״ח

ביאור פסוק ראשון ממזמור קל״ה לקחתי לראשית בכורים וכך פי׳ כל ד״ו כל״ח יע״ש ::

בדרך א׳ אפרש פסוק הנ״ל הודו ל״ה כי טוב כל״ח. וכלע״ד לפרש כל פסוק ופסוק מהנהו ד״ו כל״ח. שהוא כתיבת טעם לראש הפסוק וכלם יעידון ויגידון על שהוא ית׳ מתנהג בחסד עם ישראל עם סגולתו. וכל פסוק יעיד על חסד פרטי. וזה החלי בעזר הבור׳ ית׳ שמו לנצח. בפסוק ראשון יאמר נא ישראל מה שהקב״ה משלם ונותן שכר טוב לעושי רצונו. הוא ודאי מחסדיו הגדולים ולא מצד הדין והחיוב כי כבר אמרו חז״ל מי הקדימני ואשלם. מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן כו׳. ומי נתן דיכר א׳ מעשר עד שנתתי עשרה דיכרים. כמצא שכבר קבל שכרו ט׳ דכרין עד שלא נתן א׳ לצדקה. ואין לו לאדם לקוות שכר על מה שנתן דיכר לצדקה. כי כבר קבל תשלומין מעליות׳ על חד עשרה. ועכ״ז הקב״ה נותן לאחר הנתינה עוד שכר טוב בעולם יותר מן הראשון שנא׳ הביאו את המעשר אל בית האוצר גו׳ אם לא כו׳ והורקתי לכם ברכה עד בלי די. ודאי זה חסד כפלא בלתי משוער לשכל אנושי. וז״ה הודו ל״ה כי טוב ושנותן שכר טוב בקיום המצות. וקשה ליזה באמת הוא טוב ונותן שכר מצות מדה כנגד מדה במדה מרובה.

מרובה. והלא האדם כבר קבל שכרו קודם עשית המצוה כי מי הקדימני כנ״ל. ואמר הטעם כנ״ת. שהוא ית׳ מתנהג בחסד עם בריותיו. ומעלה עליהם שכר כאלו הם הקדימו עצמם בעשיית המצות. וכאלו לא הקדימם הוא ית׳ כנ״ל. ובזה מתורץ סתירת הפסוק שאמר תחלה כי טוב שמשמעו שעושה כדין ומשלים מכ״מ. ואח״כ אמר ההפך כנ״ת. וחסד הוא לפנים משה״ד. ואיך יאמר טוב וחסד שני הפכים בנושא א׳. ולדרכינו הוא מתורץ ס: ע״ד מ״ש א״א מ״ו זצ״ל על מדרש טוב וישר ה׳ ע״כ יורה חטאים בדרך אם טוב למה ישר ואם ישר למה טוב. אלא ביאור כזה. למה הוא ישר מפני שהוא טוב. ולמה הוא טוב מפני שהוא ישר. והוא תמוה. ואין לו הבנה. והקדים מ״ש רז״ל מוקיני זצ״ל בברכות ישא ה׳ פניו אליך אמה״ש לפני הקב״ה רבש״ע כתבת בתורה אשר לא ישא פנים והלא אתה נושא פנים על המדרש לישראל. א״ל איך לא אשא פנים אני כתבתי בתורה ואכלת ושבעת וברכת והם דקדקו על עצמם עד כזית ועד טוב וישר ה׳ כביצה עכ״ל. ולרז״ל ועשית הישר והטוב. טוב הוא בדין. מכ״מ וישר הוא חסד לפנים משה״ד. ויאמר המדרש למה הוא למה הו״א טו״ב. דהיינו הקב״ה משלם מכ״מ. וקשה מפסוק מי הקדימני ואשלם וכבר קבל שכר. ולמה יתן לו טוב מפני לאחר מעשה שכר בעמלו. ותירוץ מפני שהוא ישר. שהוא עושה עמו לפנים משה״ד במה שהוא נותן לו שכר בדין שהוא ישר מכ״מ. אלא שעדיין קשה על זה איך רשאי לעשות לפנים משה״ד והלא כתי׳ בתורה אשר לא ישא פנים. ותי׳ ואמר מפני שהוא טו״ב. וזה שהוא עושה לפנים משה״ד הוא מכ״מ שהרי ישראל גם הם עושים לפנים משה״ד. שאני כתבתי ואכלת ושבעת וברכת. והם דקדקו על עצמם עד כזית ועד כביצה ועושים ג״כ לפנים משה״ד. בדין הוא כאשר הם עושים כן יעשה להם. ומה שהוא עושה בדין הוא לפנים משה״ד דאל״ה הא כתיב מי הקדימני ע״כ מ״ש א״א מוהר״ר חנוך זצ״ל ומיוד״כ. וז״ש הודו לה׳ כי טוב לשלם מדה כנגד מדה בדין. מטעם שהוא לפנים משה״ד. דהיינו כנ״ת. וקשה למה עושה חסד ונושא פנים ותירץ כי טוב שהוא מכ״מ. שגם ישראל נושאים פנים ומדקדקים עד כזית כו׳ ע״כ אמר ב׳ נתינת טעם כ״י טוב כ״י לעולם חסדו. טוב הוא נתינת טעם על חסדו. וחסדו הוא נתינת טעם על טוב וק״ל. ובדרך זה פרשתי מארז״ל לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דין תורה ר״ל על שלא עשו לפנים משה״ד והיה הקב״ה מוכרח לעשות עמהם דין שלא יהי׳ כנשיאת פנים כמאמר המלאכים כנ״ל וק״ל. ואפשר לפרש ע״ד רז״ל בפ׳ חלק וכי אפשר לקבל מלא עומסו של הקב״ה אלא שיתן לו ש״י עולמות ואז יכול לקבל. וז״ה הודו לה׳ כי טוב שמשלם מכ״מ אם הוא נותן מלא עומסו לעני בעה״ז נותן לו הקב״ה מלא עומסו. וש״ת וכי אפשר לקבלו. ע״כ סיים כי לעולם חסדו שיעשה חסד עם בריותיו להרחיב העולם ש״י פעמים כמוהו וכנז״ל :

בגמרא מס׳ שבת אנכי נוטריקן אנא נפשי כתבית יהבית. ור״א אמירה נעימה כתיבה יהיבה. בריך ס״א ביאור מאי כ״מ מנוטריקן זה. ועוד במאי פליגי הכי ת״ד. ונ״ל דאפשר לפרשו בהקדים מ״ש רז״ל ביאור תריף טעם שמילא מרע״ה לבו לשבור הלוחות. מטעם שהלוחות היו קידושין בין הש״י וישראל. ואמר מוטב שידונו כפנויה על מ״ש בשבת ולא כאשת איש. ומאחר שגם לאחר שבירת הלוחות לא רצה הקב״ה למחול לישראל אותו עון. כמ״ש מי אשר חטא אנכי נוטריקן לי אמחנו מספרי. וי״ל למה באמת לא קיבל הקב״ה סניגורי׳ של מרע״ה. מוכרחים אנו לומר שלא היה משה אנא נפשי בקבלת הלוחות שהם הקידושין אלא שליח לקבלה. כמנא תיכף כשהגיע הלוחות לידיו של משה היו ישראל מקודש. וכו׳ והם כדין א״א. על כן לא הועיל משה שום דבר בשבירת הלוחות. וז״ה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות. שהוא מיותר. ונלע״ד שכך פירושו דכשאמרו ישראל למשה שיעמוד במקומן להיות שליח לקבלה. הוכיחם על פניהם ואמר הלא משנה שלימה שנינו האשה מתקדשת בה ובשלוחה. והוינן בה בשלוחה מגודשות בה מבעיא. ומסקינן מצוה בה יותר מבשלוחה. וא״כ למה לא תקיימו המצוה לקבל הקידושין בעצמיכם מיד הקב״ה באשר שניחא לי׳ לאדם לקיים המצוה בגופו. והשיבו ע״ז ואמרו פן נמו״ת. דבש״ע סי׳ ל״ו ס״א בא״ה שית׳ וז״ל מצוה שתתקדש ע״י עצמה אם תוכל עכ״ל משמע אם לא תוכל אזי תתקדש ע״י שליח. כמנא שמותרין אנחנו להתקדש ע״י שליח כי חוששין אנו פן נמות וא״א לקבל הקידושין בעצמינו ואין אונס גדול מזה. ועוד אי׳ שם סי״ב וז״ל אין אשה עושה שליח לקבל קדושין מיד שליח בעלה. לפ״ז אם מרע״ה היה שליח לקבלה פן ואולי יאמר בא ישראל חוששין אנחנו שלא קבל שלוחינו מיד דודינו הוא הקב״ה בעצמו ית׳ אלא מיד שלוחו כמותו. ואין אלו קדושין. ע״כ פתח פיו בחכמה במלת אנכי שהוא ר״ת אנא נפשי ר״ל הקב״ה מעיד שהוא בעצמו כתב התורה ונתנה למשה על הלוחות. ולא ע״י שליח. שאנחנו מדוקדק היטב מילת יהבית שהוא

בעצמו יהבה. אבל עדיין לא הוכיח מ"ש כתבית: ואי כ"מ שכתבה בעצמו או לא. מ"מ הקפיד והודיע לנו אנא
נפשי כתבית. זה יפורש ע"פ מאחז"ל במדרש חזית חד אמר הדיבור נחקק מאליו. וח"א הקב"ה לקחו בידו וחקקו.
וקשה במאי פליגי ונלע"ד דבהא פליגי. ת"ק סבר הלוחות היו קידושין כסף. ואחרינא סבר דהוי קדושין שטר.
וע"כ הקפיד להודיע שהוא ית' כתבם בעצמו דאיתא בק"מ בי' ב"ע אם הלוה כתב הכ"י בעצמו. א"צ לחתום שמו
בסוף. אבל אם נכתבה ע"י אחר צריך הלוה לחתום שמו לבסוף והנה אם מקדשין בשטרוכותבין הרי את מקודשת
לי. תיכח אם מקדשין בעצמו ויודעין שהוא כתבו אז א"צ לחתום שמו לבסוף. אבל אם מקדשין אחר צריך לחתום
שמו שיודעין שהוא הכותב. והנה הקב"ה קידש את ישראל ע"י שטר ביד משה ולא חתם לבסוף אני ה'. ע"כ
התחיל אנכי לדרוש בר"ת אנא נפשי כתבית להודיע שהוא בעצמו הכותב ית'. אבל מ"ד קידושין כסף היה. ס"ל
הדיבור נחקק מאליו. ואין להקפיד על הכתיבה כלל. ע"כ דרש אמיר"ה נעימ"ה דאם הקידושין של כסף צ"לבע"פ
הרי את מקודשת לי: והיה הדיבור חוזר על כל א' מישראל. ואמר אנכי ה' אלקיך שהוא בעין הרי את מקודשת
לי. ואח"כ כתיבא יהיבא שהדיבור עצמו חקוק עצמו בלוחות. ומזכיר שחיבב הקב"ה צדיקי ישראל מקיימי מצות
לשמה עד גדר שמעלה עליהם כאלו הם עשו אותו כביכול. שהם עיקר. והנה ב"א שמקדש צ"ל הרי את מקודשת
לי שעושה עצמו עיקר. ואיכו מועיל אם אומר הרי אני מקודש לך לעשות אותה עיקר. כי היא רק עזר כנגדו
וגם כתיב (כי יקח איש אשה ולא כי תקח אשה לאיש) והקב"ה כביכול אמר אנכי ה' אלקיך כביכול עשה את ישראל
עיקר. והנה ז"ש אמיר"ה נעימ"ה כתבי"ת יהבי"ת: וכי יש חיך מתוק מזה. ודאי זהו דרכי נועם:

(ובנל"ח דאפשר לפרש מ"ש אנא נפשי כתבית יהבית לאפוקי מספק קידושין מ"ש הפוסקים בא"ע המקדש בטבעת
שאולה דלא יהיו קדושין גמורים וכתיב הארץ נתן לבני אדם והלוחות היו מהארץ כמבנן מלע"ה
דמשם נתעשר רק שקבלה בשינוי מעשה. ע"כ אמר אנא נפשי כתבית דקניתי בשינוי מעשה ואח"כ יהבית דהוי קדושין
גמורים וק"ל :)

ס"ב יפי' כאהעל יורז"ל אם ברכת בתורה לעניוך ברכת וכו' לא נתתי ת"ח לא לטובתכ' שמה"ש כתאוו לה.

מד"ר פ' נצבים: רבנן אמרי אם ברכת בתורה לעניך אתה מברך שנאמר כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך
שנות חיים. וא"ת לרעתכם נתתי לכם התורה. לא נתתי לכם אלא לטובתכם שמלאכי השרת
נתאוו לה כו'. ודקדוקים וקושיות הרבה במדרש זה. ויתורץ בהמשך הדברים. וחכמי לב יתבוננו בהם. אך את
אלה אפרש. מ"ש א"ת לרעתכם כו' ר"ל מהאי דעתא איך יעלה על הדעת שיתן התורה לרעתם. ומפי העליון לא
תצא הרעות. ומה גם שנתוך בדי דיבר אמר כי בי ירבו ימיך. ונקדים מאחז"ל טעם שת"ח לפעמים אין בניהם
ת"ח. מפני שאין מברכין בתורה תחילה. שמע מינה כשמברכין בתורה תחילה גורם קיום
התורה שלא תשכח. עוד אחז"ל התורה נתנה לישראל מפני שהן עזין. ה' עוז לעמו יתן ראויין אלו לתת להם
דת של אש. ובנמרא כל שהוא ת"ח ובנו וב"ב ת"ח שוב אין התורה פוסקת מזרעו. והוא שרואין זא"ז. ועל הקושיות
אלו יסובב המדרש הזה. דקשה בפסוק איך אמר לא נפלאת ממך התורה. אלא קרוב אליך בפיך גו'. וגמעשלא
תשכח לעולם ואנו רואים כמה בני אדם שהתורה משתכחת מהם. וזיה הבטחת לא רחוקה ממך כי קרוב אליך.
לז"א כשברכת בתורה לעניך אתה מברך. כי אז יקויים כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. עד שתראה בנים
לבניך עוסקים בתורה. ושוב התורה חוזרת על אכסניא שלה. וזה לא נפלאת ולא רחוקה ממך ושמא תאמר
שאין יימר שלטובתי נתן לי התורה להוסיף לי חיים. דלמא לא נתן לי התורה אלא בשביל שאני רע ועז. וצריכנא
עול ברזל על צוארי. ע"כ ניתן לי דת אש להתיש כחי. וז"ש שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה. ר"ל בשביל
שאתם רעים ועזין. ע"כ העמים עול קשה כברזל על צואריכו תורה ומצות כדי שנהיה אנוס בביתינו בנה"מ שלא
נגרם רע וחורבן לעולם. בז"א לא נתתי לכם התורה אלא לטובתכ"ם ר"ל בשבילשאתם טובים (כמו כי אתם המעט
שממעטים עצמיכם) כך אמר לטובתכם בשביל שאתם טובים ועוותכם היא לטובה או יהודי או בלוב. ומקדשים
שמו ית' ברבים בשביל זה נתתי לכם התורה. והא ראי' שמה"ש נתאוו לה ואם היה נתינת התורה בשביל שהעמים
עול לבלתי יחטא עוד ולענוש על מה שעבר א"כ למה נתאוו לה מלאכים. וכי יצה"ר יש ביניהם. ז"ש לא בשמים
היא ר"ל במלאכים שלא נתתי להם, ולא מעבר לים כפשוטו. ובזה מתורץ הכפל דאם גם בשמים לא היא על
עיקר מקום קשה תרתי למה לי וק"ל :

ביאור הפסוק במשלי (בן לדבר יחבל לו וירא מצוה הוא ישולם) כ"ג דרכים מח"ע פנים שדרש על זה: ס"ג

הפן ה"א ע"ד כל צדקותיו לא תזכרנה עוד אז"ל זהו בתוהא על הראשונים. ואין לך ביאור גדול מזה: ביאור הפ' כו
שמתחרט על עשותו המצות. אז"ל על פסוק אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. שאותן מצות לדבר יחבל
אינן מתבטלין אלא אם יש צדיק שלא השלים כל מעשיו. ולא נגמר כל חלוקא דרבנן שלו. מוסיף לו הקב"ה אותן לוונו ע"ד
מצות של הרשע ההוא להשלים גמר חלוקו. זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע. נתחייב הרשע נוטל חלקו וחלק חבירו זכה נוטל
בגיהנם. אשר פרשתי עפ"ז הפסוק אויביו אלביש בושת. העבירות של בעל תשובה שהיה חלקו בגיהנם בגדים צואים חלקו ושל
הנקראים בושת אלביש את אויביו הוא הרשע שנתחייב. ועליו ר"ל על הצדיק הבעל תשובה. יציץ נזרו. ר"ל הנזר חבירו בג"ע.
של הרשע שעשה מצות בתחילתו שהלבדו ממנו בשביל רשעתו שתהא עליהם אותן מצות ונזר יכבר ויפרחו על
הצדיק שנוטל חלקו בג"ע. וז"ש בן לדבר מצוה שעשה ותוהא עליהם. יחבל לו שנוטלין מצותיו. ומה עושין במצות
ההם. ואמר וירא מצוה הוא ישלם. שמשלימין לו חלוקא דרבנן בזה.

הפן ה"ב ע"ד מ"ש התהלך לפני והיה תמים נאמר על אאע"ה שהיה ירא אלקים ופתחו לו ה' אברים ס"ד
וע"י מילה נשלם. וקי"ל דוקא כשהמוהל והנימול מאמינים בתורת משה ועושין לשם מצוה. ביאור על פ'
דבלא"ה אינם נשלמים במילה. ואינה אלא קבלה בעלמא. שנאמר המל ימול ולא ערל. או ערבי נימול שנתגייר הנ"ל ע"ד
צריך להטיף ממנו דם ברית. וז"ש בן לדבר ר"ל לתורה שנקראת דבר כמד"א דבר צוה לאלף דור. יחבל לו ר"ל מצות מילה.
שאינו מקבל שכר על המילה. ואדרבה נענש כמו שחבל בעצמו וכו' לדבר יחבל לו בנוטרי' מילה עם התיבה.
ואכ"ל וכ"ש העושה כמעשה עמלק שזרק הערלות כלפי מעלה לבזות המצוה והמצווה כביכול. יחבל לו שנענש
במחה תמחה ע"ש שזנב בך הנחשלים גו'. ולא ירא אלקים. אבל ירא מצוה כמו אאע"ה שנאמר בו ירא אלקים
אתה הוא ישלם שנקרא עי"כ מושלם במעשיו ותמים.

הפן ה"ג ע"ד שפרשתי פסוק קוה אל ה' ושמור דרכו וירוממך לרשת ארץ. בהכרת רשעים תראה. ס"ה
ד"ל מהו ענין בהכרת רשעים. כמ"ש תחלה וירוממך לרשת ארץ. ולמה אמר ושמור דרכו לשון ביאור ב' על
יחיד ה"ל לומר ושמור דרכיו לשון רבים. חוץ לדרכינו פרשתי בהקדים. מ"ש רש"י אל תביט אחריך מישכיל בזכות פ' הנ"ל גם
אחרים אינו כדאי לראות במפלתן של רשעים ע"ש. וז"ש קוה אל ה' ושמור דרכו ותקיים המצות וירוממך לרשת את ישוב כנון
הארץ בזכותך ולא בזכות אבות. ונפקא מינה בהכרת רשעים תראה בעיניך. אבל אם היה הדבר בזכות אחרים ע"פ קוה אל
לא ה"ל רשות לראות כריתות הרשעים. וכמ"ש הלב אריה ע"פ ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי: ה'. ובהכרת

אמנם לעניננו צריכין להקדים מ"ש במסכת דקדושין עשה אדם מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין ימיו ונוחל רשעי' תראה.
את הארץ כו'. ובגמרא מ"ק עושה אלה לא ימוט לעולם. כ"פ כי הוי מטי להאי קרא בכי. עושה ס"ו
כל אלה הוא דלא ימוט. אבל עושה מקצת ימוט. והשיב לו אלא מעתה גבי כרת דכתיב כי כל העושה אלה. פי' אחר על
ונכרתה. נאמר דוקא דעבדינהו לכלהו חייב כרת והא כתיב ונכרתה הנפש העושה. אלא אלה אחת מאלה. ה"נ פ' בהכרת
עושה אלה לא ימוט אחת מאלה. וכ"ש הוא שהרי מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וז"ש קוה אל ה' ושמור רשעי' תראה.
דרכו. ר"ל דרך אחד רק מצוה אחת אם לא היה בידך לקיים רק מצוה אחת. כל ימיך עכ"ז תזכה עי"כ
לרשת ארץ אפי' ארץ החיים למעלה תזכה עי"כ כמ"ש וירוממך לרשת ארץ. וא"ת תמיה לך הא שיזכה לכל זה רק ע"י
מצות יחידית. דלמא אינו קונה שלימות האמיתי כ"א כשזוכה לקיים כל המצות. לזה השיב כתירוץ הגמרא
בהכרת רשעים תראה. הלא יש להביא ראיה מן עונש כרת הנזכר ברשעים. שכתיב עושה כל אלה.
פרושו אחת מאלה. כ"ש דמצוה אחת מספיקת לקנות ע"י חיי עד. שהרי ע"י עבירה אחת מאבד חיי עד ונתחייב
כרת. ומדה טובה מרובה ממדת פורענות כ"ש שעושה אחת מאלה לא ימוט לעולם ע"כ ע"י מצוה אחת ירוממך
לרשת את הארץ. וז"ש בן לדבר ר"ל שעובר רק עבירה אחת יחבל לו"ג שנתחייב כרת בשביל חטא א' כפש
הוא חובל. מעתה הוי דק למדה טובה המרובה שירא מצוה אחת הוא ישלים קונה שלימות
בעוה"ז ובעה"ב: בליק:

ס"ו מבואר איזה מאמרים מ"ד מינים שבלולב ומסוכות ושאר דברים נאים :

ביאור חריף ויפה על מ"ש אדה"ר כפר בעיקר היה ופי' ע"ד הסוד מפ' בראשית

איתא במדרש אדה"ר כפר בעיקר היה שנאמר איכה איה פנה לבך: נלע"ד לפרש בהקדים מארז"ל אילן שאכל ממנו אתרוג היה. וה' אחרונה של השם נקראת לב ע"ד לב השמים. גור לבבי. והאתרוג דומה ללב. וחטאו היה שלקח האתרוג לבד. ואפשר שזהו מה שאמר ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו . דממנו מיותר וה"ל לומר רק לא תאכל: אלא שכוונתו היה דממנו לבד לא תאכל. שהוא כנגד ה' אחרונה לבד ובזה עושין פירוד ח"ו. אבל צריכים לטלו סמוך וקרוב בדבוק אל ג' אותיות הראשונים (שהם כנגד ג' מינים שבלולב וכמ"ש מהר"מ מראקנאטי ממעשה שראה בחלום הובא גם בכ"י ה"ל לולב. וכל"ק ע"ז אמרו אדה"ר בע"ת היה ר"ל שתקן מה שפגם וחזר והשיב ה' אחרונה אל השם) ז"ש מכל עץ הגן אכול תאכל. ר"ל כללם יחד כל עצי הגן להיות כל ד' אותיות ביחד. ואתה טועם טעמם כאחד וכל כוונתך באכילתך ליחד לאחד: בארבע אותיותיו כאחד ולא לכוון אל המדה הזאת לבד אע"פ שכלולה מהכל כי אסור להפריד בין הדביקים. וכמ"ש האר"י ז"ל בפי' כוונת אכילה. ולא תבקש לטעום טעם אתרוג לבד כי בזה עושין פירוד בין הדביקים. והוי כאלו עע"ז וז"ש ישראל שבח"ל עע"ז בטהרה הן. כי השכינה כביכול עמנו בגלות. וז"ש והוא עומד ומשקה ונותן לישראל השפע ע"י השר של אותה מדינה שראה כאלו הפריד בין ה' אחרונה להשם (וכל"ק עז"א מרע"ה ואתם הדביקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום וכן מ"ש ולדבקה בה כי היא חייך וגו' ר"ל אתם אם עושים רצונו של מקום ותהי' דביקים בה' ר"ל שמדבקים ד' מינים שבלולב יחד וע"י נדבקו גם ד' אותיות הויה יחד ואין בהם פירוד עוד אז חיים כלכם היום ולא תמותו כאדה"ר שנגזר עליו מיתה מ'שעשה פירוד בין הדביקים בין ד' מינים ובין ד' אותיות השם וק"ל) וזהו ודאי כוונתם באמרם אדה"ר כפר על ע"ז שנאמר ויצו. ולכאורה הדבר סותר פשט הפסוק שנאמר ויצוהו ומשמע רק על הפרי אמנם לדרכינו הדבר מבואר בפסוק באר היטב דכשעבר ואכל ממנו לבד הרי עשה פירוד בין הדביקים הרמוז האתרוג וג' מיניו וקיבוץ בנטיעות אשר נטע ה' ית' בגן עדן. וציוהו שיטעם טעמן כא' מכל עץ הגן אכול תאכל ולא מעץ הדעת לבד. ע"כ אמר ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנ"ו לבד ובזה מתורץ מה שבפשוטו רישא וסיפא סותרין זא"ז. דברישא אמר מכל עץ הגן אכול תאכל. משמע אפי' מעץ הדעת. שהרי גם הוא בתוך הגן (אשר מטעם זה ארז"ל לא תעשה כל מלאכה וביום השבת בדבור א' נאמרו) והוא בכלל במכל מכל עצי הגן אכול תאכל ובתוך כדי דיבור אמר מעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו אלא ודאי כדאמרן שבכללותיהם אתה נהנה. ולא מזה לבד. וכן מתורץ במ"ש מכל עץ הגן ול"א מכל עצי הגן להורות פי' הפסוק ויטע ה' גן בעדן ר"ל שנטע בגן מכוון נגד ד' אותיות הויה שהוא שם אחד. כן עצי הגן נכללים כ"א ע"כ אמר בלשון יחיד עץ הגן (וכן עץ הגן בגמטרי' רי"ח. בגמ' בריא"ה. הויה אצילות. עד"ז והוא אשר עין לא ראתה . ובתוך העדן נטע הגן. נמצא גן הוא ביצירה. ומתוך הגן הצמיח כל עץ נחמד למראה א'. וטוב למאכל ב' . ועץ החיים בתוך הגן ג' ועץ הדעת טוב ורע ד'. הרי כל עץ נחמד למראה נגד יוד: וטוב למאכל נגד ה' : ועץ החיים בתוך הגן נגד ו': ועץ הדעת טוב נגד ה' אחרונה: פקח עיניך וראה שבכלם אמר עץ. וזולתי וטוב למאכל להורות על ריעים דלעילא דלא מתפרשין. ו"ג ראשונים נחשבים כאחד. וכתר מרומז במלת כל . כל עץ נחמ"ד ומראה וטו"ב למאכ"ל. אשרי עין ראתה כ"ל בסוד ראשית כל ואצל עץ החיים שהוא כנגד ה"ו אמר בתו"ך הג"ן. מה שלא הזכיר בשלשתן. שהוא הבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה החותך חיי"ם לכל חי. הוא נשמתא דכלנו. דאשקי לההוא אילנא. בתו"ך הג"ן במ"ק כ"ז כנגד כ"ז אותיות שבתורה שהתורה נקראת עץ חיים היא למחזיקים בה. וע"ץ החיי"ם בתו"ך הג"ן ס"ת בגמט' ד"ו אותו דכל אות נכלל מעשר ועשר מעשר עד אין מספר. וס"ת מנצפ"ך כפולות חוץ מן ה"פ מטעם שבכל התפילות לא נמצא אות ף חוץ מתיבות מוסף שהוא הכרח ולא סגי בלא"ה ע"כ כשיש ב' מוספים אומרים מוספי ולא מוסף שבת ומוסף י"ט וק"ל. ע"כ גם בעץ החיים לא נרמז ף. שאין להם אחיזה שם והמ"י. ונכתם התחילה באף. כי הוא"ו תורה שנכתב ועץ הדעת טו"ר. לא יגור במגורך רע ואין רע יורד מלמעלה כל דעבדין מן שמיא לטב. מפי עליון לא תצא הרעות אלא הבוחר ברעה טועם מה שהוא בוחר כמו החולי שטועם מרירת בדבש המתוק ואומרים בו עץ מכד שבקירה של תקתוקים. אבל מצדו ית' החיים והדעת עץ א'. ואין אתרוג עץ בפ"ע. אלא צריכין לכוללו עם עצי

הגן

יהגן ובפרט עם עץ החיים אשר בתוך הגן. ונהר יוצא מעדן הוא הנהר דלא פסק ולא יכזבו מימיו. מאחר שהוא
מקור נובע מעדן העליון רעים דלעילא דלא מתפרשין לעלמין והמורם מהם כיוצא בהם לכנה לא יפסק. להשקו"ת
א"ת הגן. הוא היצירה ומשם יפרד והיו לד' ראשים בעולם העשי' פישון נגד היוד. גיחון נגד ה' ראשונה. חדקל
נגד ו' פרת נגד ה' ע"כ סמוך לא"י הוא והדברים עתיקין כן נ"ל בדרך רמז) נחזור לענין חטא אדה"ר שנצטוה
שלא להפריד אתרוג ממיניו. שהוא ענין קיצץ בנטיעות. ע"כ נקצץ חייו. וממילא גרם מיתה לעצמו. ע"כ סיים
ואמר כי ביום אכלך ממנו לבד מות תמות מדה כנגד מדה על דאטפת יטפוך. שאשר עשית פירוד כן יעשה לך.
כי המות יפריד בינך ובין נשמתך. (וכל"ח שז"כ הפסוק גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו. כי ידוע דהמע"ה פ"ת
בטל חייו מאדה"ר ע' שנים ע"כ תקן חטאו ומצינו בדברי אדוני אמ"ו הרב המחברז"ל הנ"ל והוא מכוין למ"ש פי' הפסוק
בזוהר כמ"ש למטה שאדה"ר חטא שהפריד האתרוג שהוא ה' אחרונה מהפס מן ג' מינים שבלולב וע"ז הוצרך למות גדלו לה'
ודוד מלומו ע"פ הסוד בזולה זו ע"כ בדבר שחטא באותו מדה עצמו תקנו ואמר גדלו לה' ר"ל לשם הויה אתי ר"ל אתי ונו'
עמי שאני אתקן הפירוד מה שעשה אדה"ר וכיצד יהי' התיקון ואמר ונרוממה שמו ר"ל שם הויה שם המיוחד ושם מבן המחבר
העצם יחדיו ר"ל השם ניחד כל ד' אותיות שלא יהי' עוד שום פירוד ועי"ז נתהפך הדבר כמו שאדה"ר הוצרך למות
עי"ז כך דהמע"ה ע"י שתקון זה הוא חי וקיים לעולם כידוע) ועיין במע"ל אלקי הי' מפרש גם דברי הנחש להשאה
בדרך אמת: ואזי' לדברי הדרוש הזה שהוא דרך אמיתי ת"ל. מן מאמר זוהר בראשית דפוס קרימונא עמוד ע"פ
פסוק ויצו ה' אלקים ז"ל מכל עץ הגן אכול תאכל ושרי לי' למיכל כלהו ביחודא. דהא חזינן אברהם אכלי יצחק
ויעקב כלהו אכלו ואתקיימו. אבל אילנא דא אילנא דמותא שרי' ביה כמ"ד ומעץ הדעת טו"ר לא תאכל ממנו.
שמאן דנטיל ליה בלחודי מית. דהא נטל סמא דמותא נטל בגין דאיהו מפרש ליה מן חיים וע"ד כי ביום אכלך ממנו
מות תמות בגין דקא פרש נטיען עכ"ל. הרי לדעתי מפורש בזה שעץ הדעת בפ"ע נאסר לאדם אבל כשכוללו
עם שארי אילנות מקיים מצוה באכילה ועוד מפורש שם ע"ב כשעבר ואכל מהאי אילנא עבר על ע"ז ג"ע וש"ד נו"ל.
ע"ש באריכות:

ונ"ל שזה ענין דרז"ל ולקחתם לכם ביום הראשון וכי ראשון הוא. אלא ראשון לחשבון עונות. וקשה עונות ס"ש
מאי בעי הכא. קאי במצות ומזכיר עונות ראשונים. אבל מצות ד' מינים. ועוד דה"ל להעמיד דרש זה באור דח"ל
על פסוק ביום הראשון שכתוב שקודם פסוק ולקחתם גו'. אמנם לדרכינו הדברים כפשוטן. שטעם מצוה זו כוה על ולקחתם
הוא ית' לתקן מה שפגם אדה"ר והפריד האתרוג משאר מיניו. וע"כ פגם בעונות רבות כמ"ש בזוהר הנ"ל. וז"ה לכם ביום
ולקחתם גו' כדי לתקן כל חשבן עונות ראשונים של אדה"ר. ח"ש ח"ל ולקחתם לקיחה תמה ר"ל כל ה"ד מינים הראשון ראשון
ביחד דוקא. כדי לתקן מה שלקח האתרוג הוא עץ הדעת לבד. ועוד דרשו ולקחתם לקיחה תמה שלא יקחינו לחשבון
בכלי ועי"ז דבר אחר אלא דוקא בכף ידו בלי דבר חוצץ. כדי לתקן מה שפגמה חוה ואמרה אל תגעו בו וע"כ עונות
באתה לידי חטא. לכ"ם משלכם כדי לתקן מה שפגם בגזל ע"י עץ הדעת כנזכר בזוהר הנ"ל. ואפשר לפרש ע"פ
מ"ש האוכל מה שהורשה אלא שלא בירך תחילה נקרא גוזל אביו ואמו. כ"ש כשאוכל דבר איסור שאסור לברך עליו
כ"ש שנקרא גוזל להקב"ה כביכול. ומן לדרכינו אפשר לומר שהוצרך לפרש שלא יהא דבר אחר חוצץ בין ידו. אלא
לקיחה תמה כנ"ל דאמר לקוח את ס"ת. בלשון לקיחה ואח"ל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום בלא אותה מצוה.
וליוק ערום כלע"ד. דקי"ל המצות מלבישים את האדם המקיימם. ע"ד צדק לבשתי וילבשני. וז"ש ערום בלא
אותה מצוה. ע"כ הוצרך לפרש פה שלא יהא דבר חוצץ. ואל תתמה הא א' מ"ד מינים הוא ערבי נחל ואיך כאמר
שהוא היה בג"ע שאמר טוב למאכל גו'. ועכשיו אין פרי גדול בו דהא שהמע"ה אמר מה שהיה הוא שיהיה. ונ"ל
פירושו מה שהיה קודם החטא של אדה"ר הוא שיהיה אחר התיקון. ואין כל חדש תחת השמש בכל התקונים שיהי'
לעתיד שהרי כבר היה קודם חטא אדה"ר. ואחז"ל סוף מסכת כתובות עתיד כל אילני סרק שיגדלו פירות. כמכא
שגם קודם חטא אדה"ר גדלו פירות על אילני סרק (דאל"כ קשה ג"כ דאין כל חדש תחת השמש ומבואר שגם ערבי
נחל קודם שחטא אדה"ר גדל פרי הראוי לאכילה.

ואח"ש מאח"ל במס' סוכה טעם שמברכין על לולב משום דגבוה מכולן. ופריך ולגביה לאתרוג. ומפרש טעם נכון על
הוציל ובמיניה גבוה מכולן. וי"ל מ"ש מ"ט מברכין אלולב. על איזה מהם שהיה מברך היה מקשה מאי שמברכין על
טעמא. ולדרכינו הדבר פשוט. שפגם אדה"ר במה שלקח האתרוג בפ"ע והפרידו ממיניו. ולתקן את זה כשמוזכירו לולב ולא על
ליטול אתרג.

ליטול בסוכות ד' מינים הללו להעלות האתרוג אל ג' מינים שבאגודה. א"כ ראוי היה לברך אקב"ו על נטילת אתרוג. כמ"ש על נטיל"ת ידים. שפירושו ע"פ האמת שאו ידיכם קודש. להעלות הידים. כך נטילת האתרוג להעלות ה' האחרונה. ותירוץ הוא"ל וגבוה מכולן. שהלולב כנגד עץ החיים הוא מרומז בואו שבשם כנגד הבריח התיכון המבריח מקצה אל הקצה מן העולם ועד העולם. ע"כ חוד והקשה עדיין לא תרצת כלום. ולגבוה לאתרוג ולברך. ר"ל ע"י הברכה יהיה האתרוג בשוה עם הלולב. בסוד עטרת תפארת. קמה ולבנה משתמשים בכתר אחד. וכמו שפרשתי וישועתך תרום ותגבי"ה קרני"ו. תרוממנה קרנות צדיק. זהו שתירוץ הוא"ל וכמינו גבוה מכולן. ר"ל מכל ארבע מינים. וכשעולה הלולב מגביה עמו. בסוד עול"ת עמ"ו. וכמ"ש וישועתך תרום ותגביה קרנינו.

ע"א ביאור המאמר בזכות ג' ראשון זכו לג' ראשון **ואפשר** שז"כ המדרש מובא בפסקים בזכות שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון. להכרית זרעו של עשו. לבנות בהמ"ק ולשמו של משיח. ע"ש בגורא ובר"ש"י שמכוין בבנין בהמ"ק שנקרא מרום מראשון. בזכות ראשון דסוכות. ולשמו של משיח שנקרא ראשון לציון כנגד ולקחתם לכם ביום הראשון. וראשון דפסח כנגד להכרית זרעו של עשו שנקרא ראשון כמ"ש ויצא הראשון אדמוני. לכוון אלו כנגד אלו. כנלע"ד כך. דפירשו ח"ל ויצא הראשון אדמוני שיצא הוא וסריותו עמו ושתה דם כידה במעי אמו וקלט לעצמו כל הסיגים הנו כינים מכסף. ע"כ נקרא יעקב איש תם מושלם בלי שמרים וסיגים כלל. ואנכי איש חלק כי חלק ה' עמו כולו קודש בלי תערובות כלל. ומצות פסח לאכול בו מצה שאין בו חמץ ולא שאור הרומזים לס"א וכחות החיצונים כלל. כמנא ע"י מצוה זאת שבטלין הס"א ולא יראה ולא ימצא עוד אפי' משהו דחמץ אוסר במשהו. כמנא ע"י וביום הראשון תשביתו חמץ. זהו ממש להכרית זרעו של עשו. שהם עיקר ושורש החמץ והסיגים להס"א. ולבוין בנין בהמ"ק בזכות ראשון דסוכות נקדים מ"ש למעלה כי ישעי' הנביא אמר כי' ה' כרם היה לידידי בקרן בן שמן שפירושו כי אדה"ר היה בג"ע מוקף עשר חופות המזכרים ביחזקאל. ובישעי' אמר ע"ז ויעזקיהו פירש"י הקיפו עשר חופות. לאחר שחטא כאמר הכר מסוכתו פרש"י טרדו מתוך חופותיו. ודאי כי אלו יוד חופות לסוכות הם מכוונים נגד עשר ספירות. שקודם החטא ראה באספקלריא המאירה שכולל י"ס והחטא טמטם לבו של אדה"ר ונפתחו עיניו לראות רק באספקלריא שאינה מאירה כמ"ש לעיל. כמנא ע"י חטא אדה"ר נפלה סוכתו הנ"ל (ונל"ח דה"פ. הס"ר מסוכת"ו מלשון יסכה שהכל סוכין ביפיו שסוכה ברוח הקודש כמ"ש רש"י. כך באדה"ר קודם החטא ראה באספקלרי' המאירה וע"י החטא הכר מסוכתו שלא סכה עוד ברה"ק כמקדם רק ראה באספקלרי' שא"מ וז"ש נפלה סוכת"ו שנפל ממנו ההשגה)
ע"ב רמז למ"ש ועז"ו אנו מתפללין הרחמן הוא יקים לנו סוכת דוד הנופלת. שנזכה ע"י קיום מצות סוכה כהלכתו לתקן סוכה של עשר חופות הנ"ל והנביא ג"כ לאחר שאמר ביטול הטומאה והקליפות אמר ביום ההוא אקי"ם את סוכו"ת דוד
הרחמן הוא הנופל"ת. וישראל נכנסו בבנין בהמ"ק להשרות השכינה בא"יכמו שהוא בג"ע מקדם. וזה ענין עשר קדושות שבא"י
יקים לנו כנגד עשר חופות כמ"ש קרן בן שמן על א"י ומגדל בתוכ"ו על ב"ה ע"ש ברש"י כל הענין. וכשמקיים ביום הראשון
סוכות דוד דסוכות כזכה ע"כ לבנין בהמ"ק להחזיר עטרה ליושנה. ולכוין שמו של משיח כנגד ולקחתם לכם ביום הראשון.
הנופלת: וידוע שבשם הוי"ה הוא אספקלריא המאירה כמ"ש רש"י ע"פ ושמי ה' לא נודעתי גו'. ובזה יומתקו לשון ולשמו של משיח. דהנביא אמר וזה אשר יקראו ה' צדקינו. ע"ש שיזכה משיח לראות באספקלרי' המאירה. כדכתיב ולא למראה עיניו ישפוט שהוא אספקלריא דלא נהרא כנ"ל. אלא בימיו יתוקן פגם אדה"ר והוא אדם ודוד בעצמו. וע"ש השגתו בשם הויה יכונה במעלה זו ה' צדקינו. והפגם היה שלקח האתרוג שהוא כנגד ה' האחרונה והפרידו מן הלולב כנ"ל. ופגם בשם שאינו שלם גם והכסא אינו שלם כי יד על כס יה. וכל הנשמה תהלל יה. וז"ה שמכוון בזכות שמקיים ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר עם מיניו ביחד ויתוקן בזה מה שאכל מפרי העץ הדעת לבד ועבר על לא תאכל ממנו כנ"ל או נזכה לשמו של משיח שנקרא ה' צדקינו. שם מלא ולא אמר סתם שנזכה למשיח שהוא דוד בעצמו. ודוד לא זכה בימיו למעלה זו של אספקלריא המאירה.

ביאור כמחד על מדרש זה: ה' אדני עוז ישועתי סכות לראשי ביום נשק

ע"ג **אמר** עשו רבש"ע כתבת ואת עשו שנאתי למה. אם בשביל שאני רוצח. א"כ בטלת מה שברכני אבי ועל
ביאור כמחד חרבך תחיה. ועוד כתבת אהבתי את יעקב למה. והלא כשא שתי אחיות. וא"ת אני גרמתי לו א"כ
על מדרש: למה הפתרת אותו בכל סוכה עכ"ל. והנלע"ד הוא בהקדים מאחז"ל ופרוס עלינו סוכות שלומך סוכה בגימט' כ"א

כמשפט

ופמספר השם בכתיבתו וקריאתו. כולל כל הבנין וכן יעקב עם בניו בנגד י"ב צרופי הויה. והוא חקוק בכסא כתבת בתוך' הכבוד. וכתיב ביעקב ויקח מאבני המקום ואח"כ אמר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו שהקיף את האבנים את עצמו שנא' כמין סוכה והגין עליו מפני הכינה ומפני החיות. ואמרו במדרש שנטל יעקב לבנין זה י"ב אבנים ואמר אם יתאחדו לאחד ואת האבנים אני יודע שאני מעמיד י"ב שבטים ואם לאו אין אני מעמיד י"ב שבטים. ולאחר מכאן אבן אחת. ובזה יעקב אהבת ידע שהוא מעמיד י"ב שבטים. ואם מכאן שנעשו אבן אחת או ממילא היה מוקף חומה חזקה גן בלע מפני החיות למה:

והגינה יותר ממה שהיה בראשונה רק אבנים מונחים זה"ו באשר בלרם. וע"ה ה' אדני בתיב הויה אדני שגמטרי' ע"ד
שלו כ"א במנין סוכה עוז ישועתי ספו"ת לראש"י ביו"ם בס"ק. וכ"ל ביום שנשקו האבנים זה לזה. ונעשו אבן אחת פי' פ"ה אדני באותה שעה בכות לראשי שנעשה סוכה. וכנו"ל. ובכן בא עשו במענה ואמר למה שבאת אותי אם שאני עובר בלונו' שכות התורה וכנא א"כ בטלת ברכת אבא שברכני על חרבך תחיה וא"ת אע"פ שהוא ברכתי אתא עכ"ז אבני ראוי לרכה לראשי ביום ולעבור על ד"ת. א"כ קשה למה אהבת את יעקב. והלא גם הוא עבר על התורה ונשא ב' אחיות. בלא זה בסך אמרתי שאין עליו עונש מפני שנוה לו אביו שיקח מבנות לבן. וע"פ ההכרח הוצרך לישא שתיהן שרימה אותו לבן. והקטנה היתה בת זוגו כמ"ש ורחל עקרה: עקרה של בית שגם בני לאה מודים לזה כמ"ש רש"י בלום הלך יעקב אל לבן אלא בשביל רחל: והקטנה לקטן אבל עכשיו אמרת שאע"פ שנוכי וברכני אני בכך מ"מ עשיתי איסור. א"כ גם יעקב עשה איסור. וא"ת אני גרמתי לו ואלמלא שהוצרך לברוח אל לבן לא היה נושא אותם א"כ למה הסתרת אותו בצל סוכה. כמ"ש בכו"ת לראש"י ביו"ם בס"ק כמ"ש לעיל שנשקו ונתאחדו הי"ב אבנים להורות לו י"ב שבטים במנין שממך יצאו הדברים כנושים ומוכרח הוא לישא שתי אחיות. רחל ולאה אשר בנו שתיהן בית ישראל. וזולתם לא היה אפשר לבנות בית ישראל. א"כ אתה רואה שאין אני גורם לזה שהרי בתת לו אות אחת בנשיקת האבנים שיוליד י"ב שבטים מכוון כנגד י"ב צרופי הוי"ה. ע"כ לא נחשב לו לעון כאשר ביזהו אביו. והסכמת עמו. א"כ למה שבאת אותי בעון הרציחה ולא הסכמת להבטחת אבי שברכני ועל חרבך תחיה וק"ל:

מדרש ילקוט ויצא. בשעה ששמע יעקב שנולד יוסף (הבעטר עצמו) אמר אוי לי שנשאתי ב' אחיות. יש ע"ה
לפרשו. איך דוקא בשעה שנולד יוסף בפעטר ע"ז ולא קודם לכן. דאי' בגמרא יוסף נאבד מיעקב ביאור מדרש כ"ב שנה על שיעקב לא כיבוד הוריו כ"ב שנה והנה בשעה שנאבד יוסף נפשפש יעקב במעשיו ומצא שלא קיים כיבוד כששמע יעקב אב ואם. וע"ז אמר אוי לי שנשאתי ב' אחיות. דבשלמא על א"ה ל"ל עונש על שלא כבדתם. כי רש"י פי' על פסוק שנמכר יוסף ויהי' בעיניו כימים אחדים. הוא ימים אחדים שאמרה רבקה במכה שלא היה ראוי לעונש על ז' שנים הללו שהרי אמר אוי לי מקללו ובושות עביד ואחר שיענוהו על כך. אך מאחר שנשא אחרת וגם בשבילה עביד ז' שנים. ובזה עבר על שנשאתי ב' מצות כיבוד אב ואם איגלאי מילת' למפרע שגם ב"ז שנים ראשונים לא עשה בשביל ביוושי וראוי לעונש על שניהם אחיות מתוקן ע"ל י"ד שנים וז"ש אוי לי שנשאתי ב' אחיות שעל שתיהן נענש אוי. ול"א אוי לי שנשאתי אחות אשתי. דהא באמת יפה אין איסור אלא באחרונה ולמה יתענש על הראשונה. ולדברי ניחא. ובזה מתורץ גם הגמרא שנענש כ"ב שנה דהיינו י"ד שנה שעבד בשביל ב' בניו: ומעתה לא קשיא מה דמקלו על בכורם. (וכל"ח דכ"ע למה באמת ע"ו
נענש יעקב על כ"ב שנה שהיה בבית לבן ועל י"ד שנה שהיה בבית שם ועבר לא נענש. וכ"ל דת"ת עדיף מכיבוד א"ע למה אב ואם א"כ כ"ש דקיום מצות פו"ר עדיף ורא' מיהושע שנענש על שלן בעמק של הלכה שלמד תורה ובטול ישראל נענש יעקב לילה א' מפו"ר מוכח דמצות פו"ר עדיפי א"כ בודאי תוך כ"ב שנה אלו יש כמה שנים שקיים מצות פו"ר עד שהעמיד על זמן שהיה י"ב שבטים א"כ לא יוהם שנים הללו. וגם העיקר מה שעבד בבית לבן בשביל ב' בניו י"ד שנה היה הכל בשביל בני לבן ולא קיום מצות פו"ר דלא בני בי' בלא"ה א"כ לכאורה משמע דת"ת עדיפי א"כ קשה למה נענש יהושע. ולפי מ"ש דפו"ר קיים. כנגד עדיפי מכיבוד אב ואם יש לפרש בפשוטו מ"ש ע"כ יעזוב איש את אביו ואמו מלקיים כיבוד אב ואם. וקשה למה אב ואם ופי' עבאות וכיים בשביל ודבק באשתו לקיים פו"ר: וכן מי שנפשו חשקה בתורה פטור מכיבוד בכ"ל ויש לפרש ג"ב ע"ז עמ"ש ע"כ יעזוב איש את
כמ"ש בגמרא עלן בכערה שהרוכית עירונית: וק"ל.

אך י"ל עד"ה ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב שלחני. כי יוסף הוא שטנו של עשו. הרי שידע יעקב אביו ונו' יוסף יוולד מרחל. ומזה הטעם אמר שעבדך ז' שנים ברחל בתך הקטנה. ולא בשביל יפיה אלא בי רחל ע"ז
עקרה עקרה של בית ולא הלך יעקב ללבן אלא בשבילה שתלד יוסף שטנה של עשו. אך מפני שרימה אותו לבן ד"ס על הוכרח לישא גם את רחל הכל כדי שיהא נולד יוסף כנו"ל. (וכל"ח למה לא הולידה לאה את יוסף שטנה של אדום הנ"ל

עשו

ע"ח
טעם למה לא נולד יוסף מלאה

עשו ולא הוצרך לישא ב' אחיות וי"ל משום דלאה נגזרת לבא לעשו כמ"ש רש"י בשביל זה עיניה רכות רק שעלי' דמעות לא נתעלו נתבטל גזירתה שלא נשאת לעשו ואין קטיגור נעשה סניגור א"א ללאה להוליד שטנה של עשו. וק"ל) ורואה שהוא מן השמים שישא שתי אחיות כי בכיה בא לידו שנשא לאה. ועכ"פ מוכרח וישא גם רחל מטעם הנ"ל. ולגרש לא היה אפשר מפני הקפדת לבן כידוע מפשט הכתוב. ע"כ אמר בהדי כבשי דרחמנא למה לי אפשר שהוא מסוד ה' שבית ישראל יבנה משתי אחיות. דהוא ידע שיוסף שטנו של עשו יוולד מרחל אך בשמעו שנאבד יוסף נצטער בחר נפש לשוא נשאתי שתי אחיות. יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי. כי אם יוסף איננו א"כ עלי יהי' עונש שתי אחיות שנשאתי (ונלע"ד דר"ל דמוכח שטעיתי בזה שיוסף שטנו של עשו דאל"כ לא היה נאבד :)

ע"ט
ביאור מדרש על עשו שנכנא דם מילה ולמה לא מל אותו יצחק

במדרש אם לא דם שנאת ודם ירדפוך נדרש על עשו שנכנא דם מילה. וקשה למה לא מל אותו יצחק אביו בן ח' ימים. וי"ל ע"ד הגמרא אם התינוק אדום ביותר לא ימול משום סכנה הוא. לו עשו שנכנא וימתין עד שיבלע בו דמו. והפסוק אומר ויצא הראשון אדמוני. ובזוהר שהיה אדום מכח שנתה דם נדות במעי אמו. והיה יצחק סבר שאדמומיתו הוא מכח שעדיין לא נבלע בו דמו ע"כ לא מל אותו בקטנותו. ולאחר שנתגדל ואדמומיתו נשאר במקומו נודע לו שאדמומיתו לא היה בשביל זה אלא בטיבה ואז מיאן בדבר. אך המדרש שאמר שיעקב נענש בדינה על שלא רצה ליתן אותו לנימול הוא עשו משמע שעשו הי' נימול. ויש ליישבו בדוחק שמתוך ערלתו היה ועז"כ אם לא שנאת ודוק.

פ
ביאור מאמר על מד"ר וישלח לדרכו הי' מהלך והי' משלח אצלו

מדרש וישלח. מחזיק באזני כלב עובר ומתעבר על ריב לא לו: עשו לדרכו הי' מהלך והיית משלח אצלו.

משמע דלאו שפיר עביד. וצריך טעם יעקב אבינו מאי קסבר למה באמת הי' מתעבר על ריב לא לו. ונלע"ד ע"ד הגמרא בברכות אמר שם מותר להתגרות ברשעים בעה"ז דכתיב עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם. עד שמסיק צדיק גמור אינו נולע. ואי בעית אימא שעה משחקת לו שאני ע"ש. והנ' כאן אמר ויפגעו בו מלאכי אלקים. ואי' במדרש משפטי' עשה אדם הרבה מצות נותני' לו נוי מחכיהו ית' כמבא כסרא"ה קני מחכיהו עלה בדעתו ודאי צדיק גמור הוא ומותר לו להתגרות ברשעים. וע"כ מילא לבו לשלוח אליו מלאכים. וז"ש עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ומותר להתגרות. כך אבל לאחר ששבו המלאכים ואמרו והנה הוא יוצא לקראתך ות' איש עמו. באופן שהוא רשע שהשעה משחקת לו אז לבש תרעומת כשריון. וירא ויצר. ירא הי' לנפשו שמא קטנתי מכל החסדים. כמבא שאינו צדיק גמור ונולע ועוד הינכר לו. אפי' אם אמת שאני צדיק גמור. דלמא קי"ל כתירוץ אב"ע שעה משחקת לו שאני. ואפי' צדיק גמור נולע. וצדיק יסוד עולם ולא יתן לעולם מוט לצדיק (ונלע"ד די"ל מט"ו פירש"י דמלאכים ממש היו להראות לעשו שהוא צדיק גמור ואינו נולע ניחזר לביתו וק"ל :)

פ"א
ביאור מאמרז"ל ותקע מלמד שהעלו אבק רגלים עד כסא הכבוד

פרק גיד הנשה דף צ"א ובע"י דף קע"ז וז"ל:

ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו א"ריב"ל מלמד שהעלו אבק רגליהם עד כסא הכבוד (עיין בספר הזוכיר מפרשי מאמר זה) ונלע"ד לפרשו בהקדים מ"ש חכמי האמת שתכלית תורה ומצות ומע"ט שאנו מצווים ועושים כדי לתקן את העולם במלכות שדי ברוחניות: כמו שהיו ברוחניות קודם חטא אדה"ר אלא שנתגשם ונעשה חומר ע"י חטאו. וצריכים אנו להעלות את הדומם לצומח וצומח לחי וחי למדבר וכן ממעלה למעלה גבוה מעל גבוה עד אין סוף. וכמ"ש על מאמר באתרי דלעיל יצקי ליעול בשר וכוורי. וכמו שפרשתי פסוק מי יאכילנו בשר זכרנו את הדגה גו' (ר"ל שיותר תיקון ופעולה יש אם יתקן חי למדבר דבכלל מאתיים מנה ממה שיאכל צומח שאין בו נצוצי קדושה כ"כ יע"ש.) והמפרשים רובם ככולם כתבו שהמלאך הנאבק הוא שרו של עשו הוא אדום ס"מ שמו הוא יצה"ר הוא שנברא להיות מסית לאדם ולהחטיאו בכל עלילי' ותחבולות שבאפשרות ודעתו שלא ישמע בקולו ולא יזכה לו. וכמו שהאריך בזוהר במשל זונה ובן המלך: וכשמת האדם נעשה חפשי מן טרדות ומלחמות היצה"ר (ושהמע"ה אמר על זמן ההערר. עד שלא תבא השמש) ולעתיד נאמר בלע המות לנצח. אמנם צדיקים גמורים המנצחים את היצה"ר בחזקת היד בנעוריהם הקב"ה מציל אותם שלא יהא רשות ליצה"ר להכשילם ולנערם עוד. ורגלי חסידיו ישמור. ואין הקב"ה מביא תקלה על ידו והיינו מ"ש רז"ל אברהם יצחק ויעקב לא שלטו בהם יצה"ר. וכ"ל שז"כ הפסוק ויאבק איש עמו עד עלות השחר שעה"ז משך בעדינו בהכתת היצה"ר ובעלות השחר לעתיד כאור הבוקר יזרח שמש לצדיקים יתבטל היצה"ר כמבא שיצה"ר ישלט. כל משך ימי שככת היצה"ר ויתאבק עם בני אדם עד עלות השחר שלעתיד. אמנם אם רואה היצה"ר שהצדיק דוחה אותו

מכל

מכל וכל או כעסה אותבו. כי כן כוונתו שלא ישמע לו כלל וכמעשה דזיכה וכן המלך הנ"ל ומעין זה אמרו ז"ל שאמר שמואל לרב יהודה אחוז באמה והשתין מים לחוץ. ופריך משום גירוי יצה"ר. ותירוץ דשאני ר"י דאמר עליה לית דין בר נש. שמרוב דביקתו בקדושה לאו מבני הרגשה הוא. ואין ליצה"ר שליטה בו. ובזה מתורץ מ"ש אברהם ויעקב שים נא ידך תחת ירכי ולא חשו לגירוי יצה"ר כמו שהחמירו רז"ל שהוא כמביא מבול לעולם. וא"ל שסבר שהוא מופר האביונה שהרי כמה שנים אחר זה כשא אברהם קטורה להוליד כמה בנים. ויוסף פטפוט בינרו אלא מפני שלא שלט בהם יצה"ר כנ"ל. ואפשר מטעם זה הקדים ואברהם זקן. שבטבע הופר מופר האביונה. ועוד ו"ה בירך את אברהם בכל שלא שלט בו יצה"ר. ע"כ אמר דוקא אל זקן ביתו שגם לו הופר האביונה בטבע. המושל בכל אשר לו שמושל בינרו כמותו: לאחר כל הקדמות הללו אמר לו שים נא ידך תחת ירכי שמעתה אין חשש גירוי יצה"ר. לא מכל אברהם ולא מכל העבד. וכן ביעקב כשקרבו ימי"ו למות אז אמר ליוסף דוקא שפטפוט בינרו כמותו שים נא ידך תחת ירכי מאחר שאין חשש איסור משני הצדדים וכנ"ל. וז"ה וירא כי לא יוכל לו ובמה נודע ונתגלה ליצה"ר שלא יכול לו עוד. אמר במה שנגע בכף ירכו. ולא הרגיש ולא נודעזע בזה ידע שהוא מושל ושליט בינרו. והעיד הפסוק ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו. ר"ל שנתקע ממקומו ועלה למעלה עליונה. ואמר בהאבקו עמו מיותר ודרז"ל מלמוד שהעלו אבק לרגליהם עד כסא הכבוד. שגם צורתו של יעקב חקוקה ברוחניות. ואמר שמעתה גבר כ"כ על היצה"ר עד שהיה בכחו של יעקב להעלות את הדומם שהוא אבק ועפר. ואמר ברגליהם שהם יולדים יוות. כמרז"ל בעקבת משיחא שהבהמות תלויות באליפותא של אדה"ר וזה כראש וזה בתגלים ובודאי בעקבא מוכפא ימנא שגם חומר גם וגמיות עב יותר מן האברים בעליונתו של אדה"ר עכ"ז מקבידתו דיעקב העלוהו עד שהגיע למקום קדוש רוחניות של כסא הכבוד. ונקרא יעקב איש תם שיחדיו היה תמים מלמעלה ולמטה. לא שהעלה את הדומם של ומעלות נומח חי מדבר אלא עד למעלה מעלה העלה את הדומם שהוא אבק. וגם בחינת רגלים העלה במעלה כמו איברי ראש באופן שהעלה אבק רגליו עד כסא הכבוד ברוחניות וקדושה א'. וכמ"ש באדה"ר קודם החטא שעקיבו היה מכהה גלגל חמה. כן העלה גם הוא את רגליו למעלה זו. וז"ש שופרא דיעקב מעין שופרא דאדה"ר. ומ"ש שהעלו אבק ברגליהם בלשון רבים. הייני מ"ש בזה"ק כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו דהיינו משל זוכה ובן מלך הנ"ל שע"י היצה"ר מתעלה. ומתקלס עילאה ביתר שאת ועוז. וגם גורם שכר טוב כפלי כפליים כמאמר שיצה"ר עוזר לצדיק למעלה העליונה הנ"ל ושפיר אמר לשון רבים. והיינו מ"ש המלאך שלחני כי עלה השחר. ר"ל כמו שיהי' לעתיד לאחר כלות חשכת לילה של עה"ז שהוא כאור בוקר יזרח שמש שלא ישלט עוד יצה"ר. לזה זכית כבר ע"כ שלחני. והשיב יעקב לא אשלחך כי אם ברכתני שהברכה כפולה ומכופלת ע"י הסתת היצה"ר וכנזכר במשל הנ"ל. או פי' מאחר שהרע שבך נהפך לטוב תגידי בכן תברכני. בענין ומלאך רע עונה אמן שיתהפך כלו לטוב. ויתבטל ס"מ לגמרי קיים הפוך רשעים ואינם כי גם מקבלה דרע ואל מסטרא דטוב וס"ם שהוא רע ברשע ונובר על הטוב אבל כשהטוב נובר. כמנא שאל ברשע וס"מ בסוף אלב"ס כשהא"ל חסד נובר על כס. הייני סם חיים (כמ"ש מכלכל חיים בחסד) והייני עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה. שאפי' שם הוי"ה כשהוא מרומז בהפוך מורה על דין. כ"ש בשם ס"מ שהוא הפוך ככ"ל:

פ"ב
תי' למה או"י אמרו שים ידך תחת ירכי ולא נירוי יצה"ר

וכן יש לפרש הפסוק ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. ושמ"ו ר"ת "והסר "שטן "מלפנינו "ומאחרינו. א"ת שמ"י ע"ל בנ"י ישרא"ל. ס"ת למפרע לילי"ת ובשהמפכים שמה מורה על היפוך ענינה שתוסר הרע וישאר הטוב ולא יהיה עוד שטן ולא. ואני אברכם. כשם שגם הקודש של רחמים כשאותיות הפוכים מורה על דין. כך בשמה של לילית כשהוא מהופך מורה על רחמים שאין עוד קטיגור ע"ש ואני אברכם:

פ"ג
כוונה בכונה ע"פ ושמו את שמי עב"י ואני אברכם

איתא בילקוט דף יפ ע"ד ויכב שם מזבח ויקרא לו אלקי ישראל. א"ל אני אלוקי בעליונים ואתה בתחתונים א"ל הקב"ה אפי' חזן הכנסת שיבו נוטל שררה ואתה נוטל שררה לעצמך מחר בתך יוצאת ומתענה הה"ד ותצא דינה בת לאה עכ"ל והרמב"ן גורס אתה אלוקי בעליונים ואני אלוקי בתחתונים עכ"ל. והנה לפ"ז דבר גדול דבר יעקב בשעה שקרא למזבח אל אלקי ישראל להודיע שמו ית' מיוחד עליו. וידוע שאין הקב"ה מיחד שמו על שום בריה בחייו כ"א על יצחק אביו שכהה עיניו ונחשב כמת. והוא קרא להקב"ה אלקי ישראל. והן שמים לא זכו בעיניו ובמלאכים ישים תהלה אף כי אנוש רימה. ובסוטה אמרינן חזן הכנסת נוטל

פ"ד
ביאור ילקוט א"ל אני אלקים עליונים מחרבתך יוצאת ומתענה:

הס"ת

דרוש לתשובה ראשית בכורים ח"ב לר"ה ולש"ת ולי"ב

הם"ת ונותן לראש הכנסת וראש הכנסת לסגן וסגן לכ"ג כו' פריך ש"מ חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ומתרץ לעולם אין חולקין ושאני הכא דעבדין הכל לכבוד הכ"ג וכבוד המלך ע"ש. והנה יעקב קרא עצמו אלקי בתחתונים במקום שקרא להקב"ה אלקי בעליונים או שיחד שמו ית' על עצמו וכנ"ל. והנה שזה הראה הדין שחולקין כבוד לתלמיד במקום הרב וראייתו מחזן הכנסת ב"ת ונותנו לראש הכנסת וכו' ומבור שזה נעשה לכבוד. של ראש הכנסת וכמ"ש בגמרא והשיב לו הקב"ה כתירוץ הגמרא גם שאין זה נעשה לכבוד התלמוד אלא לכבוד כ"ג או מלך. וא"כ איך אתה חולק כבוד לעצמך במקומו והרי אחר בתך יוצאת ומתענה ואמרינן בגמרא ובת כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת אם היו נוהגין בו כבוד נוהגין בו חול. (ועיין בטא"ח סי' כ"ג) אומרים ארור שזה גדל וילד כו' אלא שנראה הדבר לומר כן כלפי יעקב אבינו שיהיה כהן כמ"ש במדרש אביר עשית לכ"ג שלי בעל יום. וא"כ איך יתכן שיקרא שם הקב"ה על אדם אם לאשר ומכאן יאמרו ח"ו עליו מאמר הנ"ל ואין ארור מתדבק בברוך.

פ"ה פי' אחר על הנ"ל

או י"ל דכך פירושו הכה בשביל זה שגבה רוחך וכמ"ש בתך יוצאת ומתענה. דבשלמא אם היה רוחך כראוי ושפל לא היית בתך מתענה. דאמרינן במדרש מפני שהיה יעקב מאחר נדרו ע"כ בא דבר זה לידו שנתענה בתו. ונדרו היה והאבן הזאת יהי' בית אלקים כתרגומו אהי' פלח עלהי קדם ה' ופי' רש"י להקריב עליה קרבנות. ובפ"ק דסוטה מי שדעתו שפילה מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות שנא' זבחי אלקים רוח נשברה. כמה אם היה משפיל דעתו הו"ל כאלו קיום נדרו. ועכשיו שגבה קצת רוחו לייחד שמו ית' על עצמו. ולא הקריב קרבן לא קיים נדרו ע"כ בתך יוצאת ומתענה על שאיחר הנדר וכנ"ל : בליק :

דרוש לתשובה לר"ה ולש"ת ולי"ב

מבואר בו ענייני' פורטים הנוגעים בתשובה וביראה ובמצות. וגם העמדתי בו דרוש להספד כמ"ש רגזו ואל תחטאו וגו' ודומה כלה ר"ל שאם א"א להתגבר על יצה"ר יזכור לו יום המיתה כאשר זה באמת בדוק ומנוסה שאם יזכור האדם ומדמה בשכלו כאלו הוא מת ומוטל על הארץ ומתעסקים עמו בצרכי טהרה וקבורה אז בודאי יסתלק ממנו היצה"ר לגמרי או יוכל להשיב בתשובה שלימה :

פ"ו ביאור יפה על התשובה והתעוררת גדול.

אם הוא מצות עשה שהזמן גורם לעורר את המחשבות. ולזכך את הלבבות. ולהיות כי יצר לב האדם רע מנעוריו. והאורב יושב על מפתחי לב וחדריו. מקדימי עת בואו שעריו. בשבתו בביתו ובלכתו בדרך הוא אחריו. מי גבר יחיה שלא ילכד במכמוריו. ואיזהו אשר לא נכשל במהמוריו. לולא סייעתא דשמיא שהוא קם על יצוריו. ופושט יד לקבל שבים להיות עוזר וכליו. כי לא לתוהו בראו כ"א לשבת יצרו. ולא בקש בהשחתת העולם אלא בתקונו ובחבורו. ע"כ ברחמיו וברוב חסדיו הקדים רפואה למכה ועד לא ברא יצה"ר ברא מזורו. כמאמרז"ל בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין. עד לא עשה מחבלין. ולהיות הבריאה באופן אשר עלה ברצונו הפשוט שיהא הבחירה לאדם ושני דרכים לפניו. ע"כ מוכרח הוא שיהא יצה"ר בעולם שלא יהא אדם מוכרח במעשיו כמו מה"ש כוכבים וגלגלים וכל שאר הנבראים שעושין רצונו ית' באשר שאין להם אלא לב א' ואין יצה"ר שולט בהן. ע"כ אין שייכות לשכר ועונש מכדם בלעדי האדם לבדו הוא אשר בראו ית' לקבל שכר על בחירתו בטוב ועונש אם יבחר בהפוכו. ולהיות כי הכל הולך אחר החיתום הוא סוף התורה הודיע וכתב פ' תשובה סוף נצבים פרשה

פ"ז פי' יפה על פר' נצבים והי' כי יבואו עליך וגו' והשבות אל לבבך.

יתרכ"ה. פי' חכמת בחון תרוכ"ה. והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה וגו' והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלקיך שמה. והנה בכל הגוים וגו'. מיותר להודיע לנו הסיבה שיתנו לב להשיב אליו ית' באשר שהעונשים באו עליהם בהיותם בקרב הגוים רעים וחטאים יותר מישראל. ועכ"ז מכתיבו אנושים. והמה בריאי אולם. ואנו היינו חרפה להם יאמרו יביעו לאסם. אין זה במקרה זולתי כי את אשר יאהב ה' יוכיח. ואנו בניו עד ית' ומשגיח על מעשינו ולקח אותנו לחלקו. ומייסרינו לטובתינו שנהיה ראוים לחזור ולשוב אל היכלו היכל המלך ה' צבאות שמו. בכן ושבת עד ה' אלקיך ר"ל שתשובתך תהיה מאהבת ה' ויראה פנימיות ולא לאהבת השכר או מיראת העונש. כי כאמור יראת ה' תוסיף ימים. וכ"ל שכך פירושו בהקדים מרז"ל כששב מיראה זדונות נעשו כשגגות. וכששב מאהבה זדונות נעשו כזכיות לפ"ז הימים והשנים אשר חטא בהם והחטאים נהפכו לזכיות. הרי

כאלו

כאלו עשה מצות כל אותן הימים שחטא בהם. נמצא שהימים ההם במספר שני חייו יחשבו וא"צ להתגלגל בעבורם.
כי הוי יודע כי כל אדם נברא לכבודו ולעשות רצונו ית' ולעבוד אותו מספר הימים אשר גזר עליו והוא ית' יודע
שאדם זה צריך לפעול פעולתו ועבודתו ע' שנה ע"כ קצב לו כך ואם אדם מבטל בקצת הזמן ואינו עובד בוראו
ואצ"ל אם עושה עבירות נמצא שלא השלים חוקו מה שחייב עליו מספר ימי חייו. ואם זה הוא ג' שנים שחטא
או שלא עבד עבודתו ית' ויצטרך להתגלגל כדי לעבדו ג' שנים ולעשות בהם אותן מצות שביטל ב"ג שנים הנ"ל.
אמור מעתה אם חזר בתשובה מאהבה על ה"ג שנים שחטא בהם. והדין נותן שיתהפכו זדונותיו לזכיות וה"ל
כאלו עשה מצות באותן ג' שנים וא"צ להתגלגל :

ובדרך זה פרשתי פסוק השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם. ר"ל השיבנו ה' אליך ר"ל שנשוב לכבוד פ"ח
שמך ולא לאהבת השכר ויראת העונש. או כרוצה שתתחדש ימינו כקדם שהימים הראשונים שחטאנו פ' ע"פ
לא יפלו אלא יחשבו כאלו קיימנו בפועל כל המצות שהיה מוטל עלינו לפעול בהם. וכנ"ל. אבל אם התשובה השיבנו ה'
מיראה הזדונות נעשו כשגגות. נמצא שחטא בהן ולא השלים חוקו שהיה מוטל עליו לקיים באותן הימים. אליך ונשובה
ואפשר שזה כוונת מאמרז"ל אם יהיו חטאיכם כשנים כשני מבעי לי' אלא אם יהיו חטאיכם כשנים הללו שמסודרות וגו'
מששת ימי בראשית. וע"ע כשלג ילבינו עכ"ל. בדקדק הנ"ל כך פירושו שכשב מיראה. נמצא ש"ג שנים שחטא בהם. פ"ט
עדיין אינם מתוקנים עד שיתגלגל שנית ונמצא ששני חייו אינם מסודרים כימי עולם. אלא מה שהי' לו לתקן תחלה כמאמרז"ל
תקון באחרונה. וידוע שהימים שאדם חי וקונה שלימות הם לבושו לעה"ב בסוד חלוקא דרבנן. כדק' לבשתי אם יהיו
ילבושתי. ובודאי מי שלא חטא מימיו וצדיק בכל דרכיו אז הימים באים עמו כסדרן וכהלכתן. וכמ"ש ואברהם זקן
בא בימים. ויקרבו ימי יעקב ויקרבו ימי דוד כדאי' בס' הזוהר ובודאי אם קנה שלימות בימיו הראשונים הם כשמש כו'
הוא המלבוש ומשלים לבושו כסדר מלמעלה למטה אבל אם חטא בימים. נמצא שאותן ימים אינם מצטרפין ללבושו. כשנים
עד שנתגלגל ותקון אותן נמצא שחלוקו שהי' לו להיות ראשונה תחילת המלבוש באים עתה באחרונה בסוף. המלבוש המסודרת
ודאי זהו עולם הפוך. עליונים למטה ותחתונים למעלה. ואדם נקרא עולם קטן. אבל אם שב מאהבה שזדונות מששת ימי
נעשו כזכיות. נמצא מספר ימיו ושנותיו כסדרן ולבושו אינו מהופך. וז"ה אם יהיו חטאיכם מכופלים ויחזרו להיות בראשית.
כשנים הללו שמסודרת מששת ימי בראשית וע"ע ולא יהיו מהופכים כנ"ל אז כשלג ילבינו. ואפשר ע"ד רמוז רז"ל צ'
איזהו ת"ח זה שמקפיד על חלוקו שלא להפכו. ר"ל שעושה תשובה מאהבה שנמצא חלוקו שהוא ממספר ימיו אינו איזהו ת"ח
מהופך. חסידים אומרים אשרי ילדותינו שלא ביישו את זקנותינו. שגנאי לת"ח לילך במנעלים המטולאים וכו' שמקפיד על
ובעלי תשובה אמרו אשרי זקנותינו שכפרה על ילדותינו : חלוקו

ובמ"ש רז"ל מהוי ר"י באותו פרק באותה אשה באותו מקום. שנדרש שעיקר התשובה היא מאהבה ואז הזדונות נהפכו.
נעשו זכיות היינו באותו פרק ר"ל הזמן ההוא בעצמו שפגם נהפך לזכות וכן ודאי פגם באשה ופגום צ"א
במקום שחטא בו וכשעשה מאהבה מתוקן הכל. פי' על מהוי

ועפ"ז פרשתי מה שמתפללין א"מ כתבינו בספר זכיות. וקשה אם לא עשה זכיות איך יכתבנו שם. ולדברינו ר"י באותו
ניחא שקודם זה סדרנו א"מ החזירנו בתשובה שלימה. ודאי תשובה שלימה היא מאהבה. ואז זדונות פרק
נעשו כזכיות. ע"כ שפיר מתפלל כתבינו בספר זכיות דהיינו זדונותינו הם זכיותינו וכדי שלא נאבד זכיותינו צ"ב
בעה"ז אמרינן כתבינו בס' חיים טובים ליום שכולו טוב. ואח"כ בס' פרנסה וכלכלה כדי שלא נצטרך לבטל כוונה נכונה
מעבודתו בשביל מחיה : ומפני שבגאולה א"א לקיים כל המצות התלויין בארץ אמרינן כתבינו בס' גאולה וישועה. על סדר ה'
ואז ממילא נכתב בס' מחילה וסליחה. כי וכפר אדמתו עמו כל ההולך ד"א בא"י מוחלין לו עונותיו : או נאמר א"מ כתבינו
לאחר שנכתב בס' זכיות שזדונותיו נהפכו לזכיות מה צריך לבקש לכתוב בס' מחילה וסליחה. כנלע"ד בהקדים
מארז"ל במקום שבע"ת עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד שם. והנה אם זדונותיו נהפכים לזכיות. ה"ל
כאלו לא חטא כלל. והוי צדיק גמור. נמצא מצד זה נחשב לגריעותא שאינו עומד במקום שבע"ת עומדים. ע"כ צ"ג
הסכימו לומר שעכ"ז יכתבו בס' מחילה וסליחה לומר שזכיות אלו נאמר מחמת תשובתו כדי שיזכה לאור באור פני טעם למה
מלך חיים. ולטעם זה כנלע"ד אמר מרע"ה יוכתב בורקני כדי שתהיה בכלל הבע"ת שמעלתם גבוה מאד יותר אמר מרע"ה
מצדיקים גמורים. ואע"פ שבלא"ה מעלתו גבוה מעל גבוה. עכ"ז נגדר בע"ת כנגד שארי צדקותיו שאמר כ"א כך יוכת' בורקני
יהיו במדריגתו. כי ודאי יש חילוק בין בעל תשובה לבע"ת. ובמארז"ל אין לך גדול כבע"ת כיאשיהו בדורו וחד ודוד אל
יכת' בורקני

בדוריכו וכו'. ומ"ש דהמע"ה של יוכתב. פורקני ר"ל חטא ב"ש לא יכתב לדורות אבל מ"מ בס' מחילה וסליחה יכתב כמ"ש כתוב לחייך מחה פשעי. דהכי כשלו מכוס הרי שיש לו מעלת יבע"ת. ובודאי שב מאהבתו ית'. כמ"ש ואני תפלתי לך ה' עת רצון :

צ"ד התעוררת לקיים מצוה ואהבת לרעיך כמוך

התעוררת לקיים מצוה ואהבת לרעיך כמוך זהו כל התורה כולה :

משל למה"ד מלך ב"ו ודם שגזר לכבוש מבצר חוזק אחד וידוע שלצורך הכיבוש צריכים בעלי מלחמות ובעלי מלאכות הרבה חורשי עץ וברזל להכין עגלות וכלי זיין. עושה פחם ונחלים קנה השריפה ואבק השריפה כדורי ברזל גדולים וקטנים איכרים חורשי אדמה להכין צדה ואלף כיוצא באלה. כל א' שעושה מלאכתו מקיים גזירות המלך וא"א בלעדו. כי לא לגבורים המלחמה בלי מזון ומלבושים וכלי זיין ושאר דברים הצריכים של המלחמה. ע"כ היושב על הכלים נוטל חלק כהולך ללחום כי א"א בלעדו כמו שמגין עליו על אתכליא. הנה בעצמך אם עבדי המלך עושים מלאכתם בוריות בפלא ובאמונות יתירה ומכוין לעשות רצון המלך בכ"כ ולתפארתו. ד"מ העושה כלי זיין אומר כל מה שטרחתי עשיתי לכבוד המלך אבל לא אתן פועל ידי אל גבורי המלחמה. כי הם שכולי כפני. וכן האופה והטען והחרש ועושה אבק השריפה. או שגבורי המלחמה מדירים הנאה ממעשי ידי בעלי המלאכה ודאי שחומת המלך יעלה עד להשחית : כי באופן זה אין המדינה נכבשת. ומה הנאה יגיע למלך בעשיית והכנת כלי המלחמה וצרכה ויהיו מונחים בקרן זוויות ונפוצים ע"פ כל הארץ ולא קרב זה אל זה. טוב יהיה לכל א' ממשרתיו של מלך אם היה ישן או מטייל ומתענג בתענוגים. ולא יהא עמל לרוח. ותם לריק כחו ועונש ידו. כמגא שמעיו בכפליים מאדם עה"ז שחיו חיי צער בטורח רב ועבודה קשה ואינו מקבל שכר מן המלך ואדרבה נתחייב ראשו למלך מה לי אם לא עשה מלאכתו. ומה הועיל עמליו שעשה מלאכתו. והיינו מוכר מלאכתו ומעשה ידיו למקום המצטרך. הכנה כזו לאו מילתא היא. והי' כלא היה. אבל אם מוכר מלאכתו אל המקום הנצטרך או מקיים הכנה דרבה היא ולאו מילתא זוטרת' היא. ומקבל שכר משלם : כך הדבר הזה הקב"ה נתן לנו תורתו ארוגה מתרי"ג מצות וחיי עולם נטע בתוכינו. מכוין כנגד שס"ה גידים ורמ"ח אברים. ונוהרו לכלל ישראל לקיים תרי"ג מצות כדי שעי"ז נשלים שיעור קומת האדם המדבר למטה ודוגמו למעלה. הוא המבצר עיר קטנה ובא מלך גדול שמוטל על ישראל לכבוש. כי א"א לאדם אחד לכבוש את המבצר ולקיים כל התרי"ג מצות. כגון חליצה יבום קרבנות אישה וזריעה וכיוצא באלו רבות. אלא כך הוא דעת המצוה ב"ה וב"ש. שכל א' מישראל יעשה מה שבכחו ובספוק בידו לעשות ממצות התורה ויעזור ויושיע ויסייע בכ"כ לאחרים לעשות מה שבידם לעשות ולקיים הכל כדי להשלים רצון יוצר בראשית. כי מה שאין בידו ובכחו לעשות עוזר ותומך ותומך וגורם לאחרים לעשות. באופן שע"י כלם. נתקיימו התורה בכללה. ובכל החלקים. ובזה נשלם שיעור קומה. ובכל העולמות נרשים על מתכונתם דבר דבר על אופניו וסדרו כשלהבת קשורה בגחלת. ז"ש ואהבת לרעיך כמוך זהו כל התורה. ר"ל עי"ז מקיים כל התורה. ז"ש חכמי האמת על כל מצוה שאדם עושה יאמר בכל כוונתו שהוא עושה מצות הש"י בשם כל ישראל מאחר שאין בכחו של א' להשלים שיעור קומה. וז"ב הפורש עצמו מן הציבור אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים בפני עצמו עכ"ז אינו רואה בנחמות צבור. שנחמות צבור הוא בזמן שנשלם שיעור קומה ועל"ז אמרו אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף. וזה שפירוש עצמו מן הצבור בונה במה לעצמו. כאלו בכחו לבדו להשלים כל התרי"ג מצות לעשות ולתקן שיעור קומה. ברמ"ח אברים ושס"ה גידין. וכבר אמרנו שהוא במנע ועל"ז כאמור חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו. כמארז"ל בחגיגה אכן טעמון של פירושים ניקוש ונפרש כו' כך אמר שכראיק עצמיכו מן האדם הפורש עצמו מן הצבור מאחר שרק נשמה א' באפו ואין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף. כי במה נחשב הוא אל תקרי במה אלא במה בקמץ תחת הבית שבונה במה לעצמו. ואין לו חלק באלקי ישראל שהוא קומה א' דאחד. ותורה א' וישראל גוי א' בארץ וזה רוצה לבנות במה אחרת ולעשות ב' קומות פי' שנים יכרת. וזהו טעם חלק לבם עתה יאשמו. ועם שונים אל תתערב.

צ"ה ביאור מ"ש בפ' נצבי' כל איש ישרא' לעברך בברית

וש"ה אתם נצבים היום כלכם ראשיכם שבטיכם זקניכם גו' כל איש ישראל לעברך בברית אמר שכל ישראל נחשבים כאיש אחד לעבור בברית קיום התורה. וז"ש ויחן ישראל נגד ההר כאיש א' ואמר להם בלשון יחיד אנכי ה' אלקיך גו' לא יהי' לך לא תשא. ככל לא תרצח גו' הכל בלשון יחיד כדי שיהי' באגודה אחת ובלב אחד כי אם עושה המצות ביחידות לבנות במה לעצמו וכנז"ל דומה למשל הנ"ל מה לי שמוריד מתחילה ואינו עושה

מצות

מצות ממ״ה הקב״ה. או שמקיים אלא שאינו רוצה ליתן פעולתו אל המקום אשר כיוהו הוא ית׳ כדי להשלים אבר משיעור קומה. ובמעשיו מפריד אלופו של עולם. במקום שאין שייך פירוד ח״ו. ועל אמרם כל המשתף ש״ש וד״א נעקר מן העולם שנאמר בלתי לה׳ לבדו. כי הוא אחד. וכל המצות כשלמים באחדות. וז״ש חבור אפרים עצבים ר״ל אע״פ שמתחלה חטאו בעצבים אם הנו רואים אח״כ שיש להם חיבור יחד או הנו בטוחים שימחול. ויסלח להם הקב״ה כי החיבור הוא תקון לעבודת העצבים הנ״ל ע״כ לפני יום הגדול יבא אלי׳ וישיב לב אבות ובנים לעשות שלו׳ כי אם אין שלו׳ אין כלום ויכה את הארץ חר״ם. כמ״ש זובח לאלקים יחרם. כי הכוונה במה כנ״ל לעצמו הוא הנותן כח לקומה של ס״א שהוא כקוף בפני אדם :

צ״ו
ביאור מ״ש
ריש ויקרא
דבר אל ב״י
וה״ל לכהני׳
וכו׳

ובזה מתורץ ריש ויקרא שמתחיל דבר אל בני ישראל דה״ל לומר לכהנים. שהספר הוא תורת כהנים. כמו שמתחיל בפ׳ צו צו את אהרן ואת בניו לאמר. וע״ק שמתחיל בלשון יחיד אדם מכם כי יקריב ומסיים בלשון רבים תקריבו את קרבנכם. דהל״ל יקריב קרבנו. אלא הוא הדבר אשר דברנו שהתורה נתנה לכלל ישראל לקיים כל התרי״ג מה שא״א לאדם א׳ לקיים כלם. אלא שכל א׳ צריך להשלים לחבירו ע״י שיכוין במצותיו לעשותם בשם כל ישראל. ובין כלם נשלם השיעור קומה. ע״כ אמר דבר אל בני ישראל. שכל ישראל צריכים להיות מושלמים גם בקרבנות. אע״פ שאינם מקריבים. כי מי שלא חטא אינו מביא חטאת ואשם. ומי שאינו כהן אינו מקריב. ע״כ אמר אדם כי יקריב מכם קרבן לה׳ אפי׳ הוא יחיד. עכ״ז צריך לעשות המצוה בשם כל ישראל. ולכן זוכים על ידו ונשלמים כמו שהוא כאלו תקריבו את קרבנכם. דלפרש״י אחוד ה״ל לומר באיזה מקום אחר בלשון רבים ולא סיפא דקרא דפתח בלשון יחיד אלא שבא הכתוב להורות גם לימוד זה :

צ״ו
ביאור פ׳ שעיר
המשתלח בפ׳
אחרי מות
בדרך כלה:

בפ׳ אחרי מות כאמר בענין שעיר המשתלח. והתודו עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ונתן אותם על ראש השעיר ושלח ביד איש עתי המדברה ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזירה וגו׳. לקרב אל השכל ענין נתינות העונות על ראש השעיר. והשעיר ישא אותם אל ארץ גזירה ואז יתכפרו עונותיהם. באשר באמת נראה דבר זה בחוש שנתלבן חוט השני כשהגיע השעיר במדבר והוא דבר נראה זר בתחלת המחשבה. מכמה פנים. ובתיבות שונות. בראשון נראה זר ח״ו כמקריב קרבן לעזאזל כאשר פקרו המתנגדים מינים מורים שוכים. וא״ה משיבים מה שעם יש בזה. ב׳ מכל הלשון שאמר ונתן אותם על ראש השעיר. מה זו נתינה שלא נאמר בשום קרבן. ועוד בה שלישיה והיתה לבאר באר היטב וכי שייך נתינה בדבר שאין בו ממש עבירות שכבר עברו והם בעקיבו בעקימות שפתיו ושאר תנועות איבריו שחטא בהם איך יתנם על ראש השעיר. ולמה דוקא שעיר ולא בהמה אחרת. ובאיזה דרך יצוייר האדם בשכלו שישא השעיר את העונות ועל אצבע אשיבנו מה״מ מה לו הכא מה לו התם אם העונות אינם נוחלים מה לו שהם כאן או בארץ גזירה. . היכתר איש את עונותיו במסתרים לומר לא יראה ה׳ ולא יבין אלקי יעקב ח״ו. ועיניו משוטטות בכל הארץ .

נקדים מארז״ל עשה אדם מצוה א׳ קנה לו סניגור א׳. עבר עבירה א׳ קנה לו קטיגור א׳. והמקובלים פרשוהו שבעשיית המצוה בורא מלאך קדוש ובעשיית עבירה בורא משחית לחבל. ובעל תומר דבורה פי׳ ע״ז נוש״א עו״ן שהקב״ה ברחמיו נושא העון של אדם ונותן לו מזונו דאם אין למשחית ההוא מזון הוא צועק על האדם שעשאו לומר הב מזונא ומקבליה. וע״כ נקרא הקב״ה מלך עלוב ומכלכל ע״ש ולדבריהם קשה הא אין כל חדש תחת השמש ואיך יברא ויחדש האדם מלאכים במעשיו. ע״כ נלע״ד שהענין כך הוא. כי את זה לעומת זה עשה אלקים צבא המרום במרום מלאכים קדושים וטהורים שרפים עומדים ממעל. וגם ברא משחיתים לחבל ביום אפו לעוברי רצונו אשר מחוץ למחנה שכינה מושבם בנוקבא דתהומא רבא אשר לא זרוע מדבר וציה אשר שם נחש שרף ועקרב וכחותיהם כיוצא בהם ובכל כת וכת יש שיעור קומה יש כת שכנגד הראש. ויש כנגד היד ויש כנגד הרגל. וכן כנגד כל אבר ואבר. כן הוא בקדושה. וכן הוא בס״א. כקוף בפני אדם. ולאדם עשה עזר וסיוע לבחור בחיים. ולדבק במצות התורה ובאמצעותם הוא מוסף עליו כתר דקדושה על כל מצוה מלאך. כל מצוה מכוון כנגד אבר של אדם. ובן המלאך הקדוש שמוסף עליו מכוון כנגד אותה מצוה ואותו אבר. כך מתקדשי׳ כל אברים במלאכים קדושים עד שזוכה להשראת שכינה בלבו ובאהלו אוהל התורה. והיה אם לא ישמע בקול ה׳ אלקיו ועובר על מצותיו גורם רעה לעצמו. ומוסף על עצמו מחבלים על כל עבירה מחבל מנוקבא דתהומא יוצא ממכונתו וממקום מושבו ובא אל תוך הישות אשר הקוטא שם ונקשר בו כנגד כל א׳ באבר פרטי שהוא מכוון

כנגדו וכנגד העבירה. ואל יקשה בעיניך לשון בריא"ה שנאמר בעשיית מצוה ועבירה. כי כן מצינו בפסוק ואם בריאה יברא גו' פירשו רז"ל יקרע פומא להכא. והוא לשון בריא"ה. מאחר שלא היה במקום הזה מתחילה. כן הדבר הזה. יקרע אליו משחית לחבל. או יקרע עליו מלאך קדוש. והוי בריאתו שמביאו מן המקום שנברא שם למקומו. כמו פי הארץ כנ"ל. וע"כ מצינו ברמב"ן ואבי' כשפגעו בשדים ומחבלים גזרו עליהם שלא יבואו עוד לתוך ארץ מושבת, אלא יעמדו על עומדם במדבר שממה כי שם ביתם. לפי זה פי' הענין כך הוא. כשאדם ישוב ממעשיו הרעים ונבלא לו מוליס המקטרגים ומחבלים הנ"ל. והולכים לשוב אל מקומם הראשון המקום אשר נבראו להיות שם. וז"ש כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו ר"ל כמו שמזרח ומערב עומד כל א' על מקומו שנברא שם הראוי לו משעת ימי בראשית ולא זז ממקומו. כן הרחיק את פשעינו שהם המחבלים והמקטרגים הרחיק מאתנו וילכו למקומם הראוי שהוא במקבא דתהומא רבא. ודבר ידוע שכל ענין מתדבק במינו. והכפיר והשעיר נקרא ע"ש שעירים ירקדו שם. ובי"כ שמתודה הכ"ג על כל פשעים וחטאים ועונות. והקב"ה מוחל לישראל. וביום הזה יכפר. ומחוייבים המקטרגים והכחות הנ"ל לברוח מן ארץ נושבת אל מקום אשר לא ישב אדם שם. ולא נמצא בעל חי או שום נברא המסוגל לכך יותר מהשעיר לטעון עליו משא כובד החטאים להיותם דבוקים ומודים עליו. אלא השעיר שהוא מסוגל לשעירים המרקדים שם ומצא מין את מינו ונעור. וז"ש ונתן הכהן את כל העונות והחטאים ופשעים של ישראל (שהם הכחות של ס"א כנ"ל) על ראש השעיר כלם נדבקו גם יחד בשעיר שמין נתדבק במינו. ושלח ביד איש עתי המדברה אל המקום המוכן לפורענות. כדי שלא ישחיתו את הארץ. ומע"ז אפשר שלחם ע"י איש מיוחד ושעיר שמעותד לכך להוליכה המדברה. ואין מניחים המשחיתים לילך לעצמם. כדי שלא ישחיתו בהליכתם. וע"כ הלכו שנים עמו ללוותו שלא יהא השליח ניזק מהם דלא' כלאה ומזיק כו'. וז"ש ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזירה. ולא יבואו עוד אל הארץ הקדושה והטהורה. וז"ש ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה. כי הארץ מצד עצמה מטוהרה ובעון העם היושבים בה מושכים לתוכה כחות הטומאה כנ"ל. ונטהרת מהם בהגלות העם ההוא מתוכה. וע"כ דרשו רז"ל ונשא השעיר זה עשו שנקרא שעיר את כל עונותם עוונות ת"ם. וכמו שכ' יעקב טוביא קטא ויפגוד מכניד ק"ו. אבל לדרכינו יתכן מאד. שר"ל המשחיתים שהיו מתחילה מסוגלת לשעיר. עכשיו לאחר המחילה יחזרו להיות עמו כבראשונה.

בר"א כלאה לפרש ונתן אותם על ראש השעיר. דתפילת קדמונינו בנוסח זה. רבש"ע גלוי וידוע לפניך שרצונו לעשות רצונך אלא שאור שבעיסה מעכב. יה"ר שתצילנו מידו ונשוב לעשות רצונך בלב שלם כו'. גם כוונת המליץ הכ"ג ואמר התוודו וכו'. ונתן אותם שהם מכונה לשעירים כחות היצה"ר ושאור שבעיסה המעכב בידינו. הוא אשא ואכן בגרם והוא איש מלחמה מנעוריו. מי גבור יכול לעמוד כנגד היצה"ר המתגבר ועולה. ע"כ ראוי למחול לו.

צ"ת דרך כלה ומתקבל על מאמרז"ל בברכות הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וכו' דבל"ז ג"כ קשה :

איתא בגמרא מסכת ברכות פ"ק אמר ר"א הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. שנאמר ועתה ישראל מה ה' שואל מעמך כ"א ליראה. אטו יראה מילתא זוטרתא היא אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא משל כו'. ויש לדקדק איזה נברא נולד לגמרא ע"י מאמר ר"א שמקשה עכשיו אטו יראה מילתא זוטרתא ולא הקשה זה בל"ז על הפסוק תיכף עד שלא שמע דברי ר"א. דלכאורה ליכא אין בין דרשת ר"א לפשט הפסוק שום חילוק למשמעות הפסוק דיש להקשות ג"כ כמו על מאמר ר"א אטו יראה מילתא זוטרתא היא. דהא ודאי אחת היא בשיטה אחת. אמנם לפי ענ"ד הדרך רב ביניהם בהקדים מ"ש רז"ל כאן מאהבה כאן מיראה. והפלגת מעלה שביניהם א"א לדבר בפה ולשון. וכבר דברו בזה קדמונינו. והנה עד שלא בא ר' אליעזר למדנו פשט הפסוק ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כ"א ליראה ר"ל שתקיים המצות ולשמר"ם מיראה. הגם שטוב מזה שנקיים המצות מאהבה. מ"מ לאו כל אדם זוכה לדבק במדה זו. ולא רבים יחכמו לעבוד מאהבה ע"כ לא בקש מכלל ישראל. כ"א לעבדו מיראה: וזה בעצמו כוונת האומר אין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד שנאמר יראת ה' היא אוצרו וי"ל מאי אין לו אלא בלבד. ומה אפשר להעלות במחשבה שיהיה לו ואין לו אמנם לפי דרכינו יתכן מאד: דאלו היינו כלנו חכמים כלנו נבונים. היה ראוי להיות בהקב"ה אוצר של אהבת שמים. אך אמנם ע"י ובשביל שבני עלייה מועטים העובדים מאהבה. ע"כ אין לו אלא אוצר של יראת שמים בלבד. לפ"ז אין להקשות על פשט הפסוק אטו יראה מילתא זוטרתא היא דהא כ"ע ידעו יעידון ויגידון כל באי עולם דודאי מילתא זוטרתא היא

לגבי אהבה האמנם כשבא ר"א ולימוד מן הפסוק הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. דלדבריו פי' הפסוק כך הוא. הקב"ה שואל ממך יראה לבד. ושואל לאפוקי דבר שאינו בידי אדם אלא ביד הקב"ה. אותו שבידו ית' אינו שואל ממך. דאינו בא בטרוניא עם בריותיו. אבל יראה שהיא בידך שואל ממך לבד קשה וכי יש דבר בעולם שהוא גדול מן היראה. דא"ל שאינו שואל דבר שאינו בידך. צריך לומר בתמיה. דהא לפ"ז ב"ל שאין ר"א מחלק בין יראה לאהבה דאל"כ איך אמר שאין ביד האדם אלא יראה והלא גם אהבה היא ביד האדם. אלא ודאי כולל שניהם אהבה ויראה יחד באמרו חוץ מיראת שמים. ומכנה את העבודה בשם יראה ולא בשם אהבה. ע"ש שרוב העולם ורובו דרובו עובדים מיראה כנ"ל. וא"כ כשאין שוללים אהבה כנגד היראה אין לך דבר גדול מיראה א"כ לפי דבריך מאי כי אם ליראה ומיכן לגבי משה מילת' זוטרתא היא וכך פי' הפסוק הא אין הקב"ה מבקש ממכם כי אם שתקיימו מצותיו מיראה. ואמר בלשון כי אם לומר שהדבר שואל ממכם קטן הוא אף שלפי דעתיכם מילת' רבתא הוא מכד שאין לכם יראה. כמשל כשמבקשין בלי קטן ואין לו כו'. אבל באמת קטן הוא. ע"ב יהי' יראת ה' על פניכם הואיל שאני מעיד לכם שדבר קטן הוא שואל ממכם וקל תקנו מדה זו. ופי' הפסוק כך הוא. ועתה ישראל מה ה' שואל ממך כ"א ליראה את ה' ללכת בכל דרכיו. ר"ל כשתלך בדרכיו ותקיימו המצות תהיה מיראה ולא כמצות אנשים מלומדה. ובזה מתוקן מאי מתרץ לגבי משה מילתי זוטרת' היא הא הוא מדבר כנגד ישראל. ולגבייהו מילת' רבתא היא. ועוד קשה שאין מקום כלל לפלפול זה אם יראה מילת' זוטרתא אם רבה היא הא הפסוק פורט והולך ליראה ללכת בדרכיו ולאהבה אותו ולעבדו הכל שואל ממך. ולפ"ז בך פירושו ע"ד כל שיראתו קודם לחכמתו חכמתו מתקיימת. ז"ש בראש וקודם כל המצות הקב"ה שואל ממך היראה. כי זה כולל כל המצות. וע"י תקיימו כל המצות מיראה. ואפי' לא תקיימו מאהבה. ומ"מ אח"כ ולאהבה אותו הייני מצוה בפני עצמו אהבת ה' שהיא מצוה פרטיות על כל ישראל. אף מי שאינו מקיים המצות מאהבה ודוק. וכ"ל ליראה ה' ללכת בכל דרכיו כתיב בלא ו' ר"ל ביראה תקיימו המצות ואח"כ פורט ומזהיר על מצות פרטיות. כמו בכל משנה תורה. ומכייהו מ"מ לאהבה אותו היא מצוה פרטיות לאהוב הקב"ה ולא כלליות כמו ליראה את ה' ללכת בכל דרכיו כנ"ל. דכאן נאמר ולעבדו דמשמע לפרש דהיינו יראה תהיה כדי שע"י תלך בכל דרכיו. ותקיים כל מצותיו. וגם מצות לאהוב אותו. וכל הנגררים אחריה תקיימו ע"י היראה. וה' ברחמיו יתן יראתו על פני תמיד ודגיבני בכתיב האות. ויאור עיני בתורתו אמן.

וע"פ מ"ש למעלה על מאמר אטו יראה מילתי זוטרתי היא כ"ל לפרש מ"ש הקב"ה למשה אל תוסף לדבר עלי צ"ש ונו' בהקדים מ"ש בגמ' כ"א פי' על המאמר כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים. ר"ל דבריו נשמעים ביאור כאה למעלה לבטלמה שגזור מלמעלה עכ"ל בענין צדיק מושל יראת אלקים מי מושל בי צדיק שאני גוזר גזירה והוא על מ"ש אל מבטלה. והנה מבינו שדה"ל ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל ממך כ"א ליראה אטו יראה מילתי זוטרתי ומתרץ תוסף לדבר אין לגבי משה מילתי זוטרתי היא במכא שלא היה בעל יראת שמים כמוהו בעולם: ודאי שכל דבריו היו נשמעים עלי עוד למעלה. ואפשר מטעם זה אמר הקב"ה למשה אל תוסף לדבר אלי עוד בדבר הזה. וי"ל אם אין רצונו ית' למלאות בדבר הזה בקשתו מ"ש אעברה נא וגו'. מה איכפת אם ידבר דבריו עוד הפעם. או מאה פעמים. ועוד קשה לשון תוסף כפ' ואתחנן שאמר אל תוסף לדבר וגו' דה"ל לומר אל תדבר עוד בדבר הזה. דהנה רצונו ית' היה שעכ"פ לא יעבור משה ולא יבא לא"י מטעמים רבים הגלויים אליו והנסתרים מאתנו וגלוים לו ית'. וטעם א' נ"ל דקיימא לן פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. ובזמן הזה אין ללבנה אור כלל. אלא שצריכה לקבל מן החמה. וכל מה שהיא רחוקה מן החמה היא מאירה יותר. עד שבאמצע חודש שהיא בתכלית ההרחקה ממנה. היא מאירה ומליאה כמו החמה בעיגול וכל יום שמתקרבת אל החמה נתמעט אור הלבנה. כאשר רואין בחוש. ואם היה משה בא לא"י לא היה יכול חכמת יהושע בהיותו קרוב אליו שהרי באמרו ונתת מהודך עליו כמו השמש שנותנת מהודה ללבנה. וכ"ל רחוקים זה מזה תכלית הרחקה האפשרות ברחוק מזרח ממערב משבך מרע"ה ויהושע כ"ל רחוקים זה מזה תכלית ההרחקה. שהוא מא"י לחוצה לארץ. שהם שני הפכים ומתנגדים כמו מזרח ממערב מאחר שהם מתנגדים כנ"ל. ע"כ היה משה בערבות מואב בח"ל. ואמר לו הקב"ה עלה ראש הפסגה וש"א עיניך וגו'. כי לא תעבור את הירדן הזה: וצו את יהושע וגו' שמראש הפסגה יאיר הוד חכמתו להחכים את יהושע כשיהיה בא"י ע"כ אמר הקב"ה למרע"ה ע"כ שבאת רק בלשון תחנונים כמבקש רק מתנת חנם ע"כ אמרתי לא תעבור את הירדן הזה מטעם הנ"ל

ושאני

ושארי עצמים. אבל כשתוקף ותדבר בלשון גזירה. כמו חוני המעגל שאמר איני זז מכאן עד שתעשה בקשתי.. שמש בגבעון דום גו'. אילן אילן הוציא פירותיך. ודאי שאלה דצריך צדיק מושל יראת אלקים שמבטל גזירה של מעלה ע"כ אל תוסיף על הדבר הזה שתדבר לעשות בהחלט בודאי. וזה ענין התוספות על לשון ואתחנן כי אם ודאי שאלה בקשתך:

ק **בפרשה** כאן כתיב ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן פי' רש"י שביום הקמות המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה: וי"ל מה בא הכתוב להורות שהיו ככלה. ולמה דקדק הנכנסת לחופה על מ"ש ביום לא סתם כלה. להבין זה נפרש דאשוכה מד"ר דף קי"ח ע"א ז"ל כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא צער והקשה והא כתיב ויהי ביום כלות משה א"ל אף הכא אינו שמחה שנגנז בו בנינו של עולם. ונ"ל איזה בנין נגנז בו ביום. ואין לדבר זה שחר כלל. ואיך נרמז בפסוק שנגנז בו בנינו של עולם. והנה במדרש רות יש מוסיף אחריכא ז"ל שבו ביום נגנז בנין בהמ"ק שנאמר ולא יכול משה לבא אל אוהל מועד ע"כ. וזה תמוה יותר. להבין ולדייק מן הפסוק ולא יכול משה לבא אל אוהל מועד שנגנז בו בנין בהמ"ק. וגם המדרשים סותרים זה את זה:

ביאור כלה כלות משה שהיו ככלה הנכנסת לחופה.

ק"א **והנלע"ד** בהקדים מ"ש בזוהר וז"ל בקצרה. כשיצאו ישראל ממצרים רצה הקב"ה לבנות בהמ"ק בעצמו ובכבודו שנא' ופתחי משכני בתוכם וכשחטאו במדבר נבנה ע"י בו"ד. ועי"כ נחרב ולא נתקיים שנא' אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו. אבל לעתיד יבנה הש"י המקדש בעצמו שנאמר ואני אהי' להם חומת אש סביב אם לקרתא כך כ"ש למקדש ואז יתקיים לנצח. עוד איתא במדרש ראו מה חטא גורם עד שלא חטאו כתיב ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו ואח"כ אפי' פני הסרסור לא יכלו להביט ולהסתכל שנא' ויראו מגשת אליו וישם משה מסוה על פניו. קודם שחטאו כתיב ומשה נגש אל הערפל אשר שם אלקים. ואח"כ כתיב ולא יכול משה לבא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן. ובזה נבין המדרש שאמר כל מקום שנא' ויהי אינו אלא צער והקשה והא כתיב ויהי ביום כלות משה. והשיב אף הכא אינו שמחה והטעם שבו ביום נגנז בנין בהמ"ק שהוא בנינו של עולם ר"ל שאלו בנאו הקב"ה בעצמו ובכבודו שהוא שם העצ"ם והכבו"ד שהוא היכל ה'. ואלו בנאו הוא ית' לא נחרב עוד והיה נקרא בנין עולם שהוא קיים לעולם בנין בית העולמים. אבל עכשיו שכילה משה להקים את המשכן. ונבנה ע"י בו"ד אין לו קיום עולמות. ונקרא משכן שנתמשכן. והביא ראי' לזה שבו ביום ראינו בעינינו מה שגרם החטא שנאמר ולא יכול משה לבא אל אוהל מועד מפני ששכן עליו הענן וקודם החטא כתיב ומשה נגש אל הערפל. א"כ איך אפשר להיות שיזכו ישראל באותו הדור לבנין אש כמו שיהיה לעתיד שיבנה הקב"ה בעצמו. אם משה לא זכה לכנוס בענן. וישראל לא יכלו להסתכל בפני משה כנ"ל. ק"ו איך אפשר לישראל לכנוס למשכן שיבנה הקב"ה בעצמו ובכבודו כנ"ל שהוא של אש אוכלה הוא שנא' ואני אהיה להם חומת אש סביב. אם לקרתא כך כ"ש למקדש. הרי ממעשה שעשה משה המשכן. נראה שנגנז המקדש בנין של הקב"ה בנינו של עולם עד לעתיד עו"א ויהי לשון וי שאינה שמחה שלימה: ובגמרא דפסחים והיה ביום ההוא תקראו אותי אישי ולא תקראו עוד בעלי. א"ר ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה שאין לבה גם בו. אבל בבית חמיה לבה גם בו. כי לעת"ל יהנו ישראל מזיו השכינה ויזכו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ככלה בבית חמיה שלבה גם בו ויאמרו הנה אלקינו זה עין בעין יראו בשוב ה' ציון. אבל כשנבנה המשכן עדיין לא זכו לזה שנאמר וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם שלא היו לבם גם בו ז"ש. פי' ויהי ביום כלות משה. קשה לשון ויהי לשון וי אלא שנ"ל שבו ביום נגנז בנינו של עולם כנ"ל וקשה למה באמת לא בנאו הקב"ה בעצמו ומתרץ ואמר שביום הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה דייקי שעדיין אין לבה גם בה. ולא זכו לראות בנועם ה' ובזיו שכינתו. כמ"ש ולא יכול משה לבא אל אוהל מועד כ"ש ישראל. אבל כשתבנה ברצונך את ציון ותבנה חומת ירושלים כ"ש המקדש שתבנה בעצמך כנ"ל ויקויים לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. אמן כי"ר בב"א.

גם מד"ר כ"מ שכתיב ויהי צער וכו' גם בו נגנז בנינו של עולם.

ק"ב **איתא** בב"ב בפרק השותפין דף יוד ע"ב. אמר משה לרבש"ע במה תרום קרן ישראל. א"ל בכי תשא ואמר ר"מ שאלו את שלמה בן דוד עד היכן כחה של צדקה א"ל כו' עד פיזור נתן לאביונים קרנו תרום בכבוד עכ"ל ויש לדקדק בגמרא. למה נקט לשון במה תרום קרן. ה"ל לומר במה יתרוממו ישראל וגם שמע"ה השיב קרנו תרום בכבוד. ובאיזה מקום הולך מרע"ה לשאול במה יתרומם קרן ישראל. ולמה מזווג יחד ב' שאלות אלו שביומי משה ושלמה ומה הצד השוה שבהם. ולמה שאלו דוקא לשלמה שאלה א ולא השיב אלא מפסוק זה.

ביאור מ"ש בב"ב במה תרום קרן ישראל א"ל בכי תשא ומעלת הצדקה

ונקדים

ובקדים מאמרז"ל בח"ק ובשבת פ"ב שהמע"ה קיבוץ בהמ"ק בתשרי ואפלו בי"כ ובחל להם • ובילקוט רש כי תשא ז"ל כי תשא את ראש בני ישראל מה כתיב למעלה מן הענין וכיפר אהרן על קרנותיו • כיון שחטאו ישראל אמר הקב"ה למשה לך כפר להם • אמר לפניו רבש"ע לא כך אמרת אחת בשנה (וזמן י"כ עדיין לא הגיע) א"ל לך זקוף אותו עכשיו עכ"ל • הוצא לנו מזה שצדקה מכפר כי"כ • וז"ש משה במה תרום קרן ישראל • שהרי כתיב וכיפר על קרנותיו אחת בשנה • וזמן י"כ עדיין לא הגיע והשיב לו כי תשא וגו' שצדקה מכפר כיום כפורים • והנה גם בימי שהמע"ה היה קשה דבר זה בעצמו במה יכופר עוונינו במה שלא עניינו כפשינו בי"כ • ומפתיות גם שאר מצות י"כ לא עשו כראוי וכהלכתן ולא ניתן על קרנות המזבח אפי' אחת בשנה ובאמת ה"ל להשיב על קושיא זו כמו שהשיב הקב"ה למרע"ה דהיינו מסמיכת הפרשה כי תשא לאחת בשנה מקרנותיו וגו' אלא ודאי תירץ זה ידעו כל ישראל אלא שהזמן גרמו שהקשה לשאול בשאלה אחרת והוא שבימי שהמע"ה ישבו ישראל לבטח • והיה הכסף בירושלים קריה כאבנים • והיה קשה לישראל באותו הדור עד היכן כחה של צדקה דהא הכסף לא נחשב בימי שלמה ליתן לאדם לאכול ובגד ללבוש ע"כ הביא ראיה ממ"ש דוד אביו איזור נתן לאביונים ר"ל אפי' אם כבר יש לאדם די מחסור אשר יחסר לכל כפש ולא נתן לו מעות אלא לפיזור כההוא עני דאמר עוקבא בכתובות אפ"ה צדקתו עומדת לעד • קרנו תרום בכבוד • ע"כ דקדקו בלשונם עד היכן כחה של צדקה והשיב מפסוק פיזור נתן וקרנו תרום בכבוד ר"ל מדה כנגד מדה מאחר שהוא נתן לאביון כדי שיהיה לאביון לכבוד ולתפארת כך קרנו תרום בכבוד :

ק"ג אופן ביאורים כאים על פסוק ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה •

ארז"ל זכה אחישנה לא זכה בעתה • ועל"ל מ"ש על מאמר ב' אלפים לימות המשיח • וז"ש ציון במשפט תפדה ביאור כלה עכ"פ בעתה • ושביה ר"ל זכו (ר"ל שעשה תשובה) אחישנה היינו בצדקה שעשה הקב"ה שהקדים ב' על פסוק שנים לכונותכתם ומודה טובה מקדים ב' אלפים קודם הזמן כמ"ש לעיל וז"ש ושביה בצדקה • או כאמר בהקדים ציון במשפט גמרא דכתובות דף כ"ב סוף פ"א ז"ל כשבית והיו מבקשים יותר מדמיה פעם ראשון פודה פעם ב' רצה פודה רצה תפדה וגו' אינו פודה • פרש"י דלא תקינו לה רבנן אלא חד פדיון וכתבו תוספות מתוך פי' הקונטרס משמע אינו פודה כלל בכמה דרכי' פעם ב' עכ"ל • וז"ה ציון במשפט תפדה • כי פעם ראשון תקינו לה רבנן פדיון זה ובמשפט שורת הדין נותן • בדרך הריף אבל פעם ב' מן הדין פטור לפדות אח"כ עשה לפנים משה"ד רצה מכדבת לבו פודה • וז"ש ושביה בצדקה ר"ל כשנשבת שנית בצדקה פודה • אבל אינו מתחייב במשפט :

או כאמר מ"ש התוספות שם ז"ל והא אין פודין את השבוים יותר מכדי דמיהן מפני תקון עולם • אי משום דוחקא דצבורא אי משום דלא ליגרו בהו טפי תפשוט מהכא דמשום דוחקא דצבורא דקתני עד יוד בדמיה • נ"ל אפי' לטעמא דלא ליגרו גליתי טפי לא תקינו אא"י לפדות את עצמו יותר מכדי דמיו עור בעד עור וכל אשר לו יתן בעד נפשו • והכא אשתו כגופו • והא דבעי התם למפשט מהא דלוי פרקי' לברתי' עד תליסר אלפי דיכרי • היינו משום שאין בתו כגופו עכ"ל הרי שאמרינן אשתו כגופו ופודה יותר מכדי דמיה • ובתו לאו כגופו ואינו פודה יותר מכדי דמיה • ומצינו כשישראל נקראים ציון הם בחינת בנים שנאמר ותאמר ציון עזבני ה' ושכחתני וכה"ק משיבה התשכח אשה עול"ה מרח"ם ב"ן בטנ"ה • וכשישראל עושים תשובה הם בבחינת אשתו כביכול שנאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה והיתה לאיש אחר התשוב אליו עוד ואת זנית רעים רבים ושובו אלי • משמע שחוזר ולוקח אותה לאשה הרי כשישראל עושין תשובה הם בבחינת אשתו ופודין אפי' עשרה בדמיה • לפי הדין • וכשהיא בקראת ציון בבחינת בנים אינם כגופו ואין פודין יותר מדמיה • וז"ה ציון שהוא בבחינת בני"ם במשפ"ט תפד"ה ולא יותר מכדי דמיה אבל שביה שהיא בבחינת אשה • בצדקה אפי' יותר מכדי דמיה • לכוין עפ"ז כראה מ"ש חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו • אלא במעשים טובים כמנא שכפדים יותר מכדי דמיה שכל כסף שבעולם אינו מספיק אלא בצדקה מעשים טובים וז"ה ושביה בצדקה ודוק •

ק"ד דעפ"ז יש לתרץ מאמר בגמרא מס' גיטין פתח ר"י ואמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים ענה אותו ביאור כלה תינוק הלא זו ה' חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך • אמר ר"י מובטח אני בזה שיורה הוראות כמ"ש התינוק בישראל העבודה שאיני זז מכאן עד שאפדינו בכל ממון שפוסקין עליו ע"כ דיש לדקדק במה דקדוקים • והיותר הלא זו ה' תמוה איך אמר מובטח אני שיורה הוראות במה שסיים התינוק סוף הפסוק ומה חריפות יש בזה • ונ"ל בהקדים

חטאנו לו ואמר ר"י שיפדה בכל ממון וכו'

מ"מ לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דין תורה ולא עשו לפנים משה"ד והטעם כיון שלמעלה דלא יש למה"ש לקטרג וכי משא פנים יש בדבר והלא כתיב אשר לא ישא פנים וגו' והקב"ה א"י להשיב שגם הם עושים לפנים משה"ד כנ"ל כיון שבאמת אינם עושים לפנים משה"ד א"כ גם הקב"ה אינו עושה מכ"מ. ולעיל כתבנו דאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהם משום תקון עולם והיינו דלא ליגרו וליתי טפי והיינו מכח הדין פטור. אבל מי שרוצה לבזבז ממונו רשאי אם עושה לפנים משה"ד. והשתא א"ש דהיא פלפול בין ר"י ובין התינוק בפדיונו שהיו מבקשים בך רב כמ"ש שם בתחילת המאמר ואמר ר"י דפטור מלפדותו משום תקון עולם דלא ליגרו וליתי טפי ע"כ אמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים ר"ל שנשבו הרבה ב"א ג"כ ע"י שפדאו שבויים אחרים יותר מכדי דמיהם ע"כ איני רוצה לפדותו וענה אותו תינוק דאע"פ דמכח הדין שפיר קאמרת דפטור כנ"ל אבל צריך לעשות לפנים משה"ד והא ראי' הלא זו ה' חטאנו לו ר"ל חטא זה שלא עשו לפנים משה"ד אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה הוא גרם שנחרב ירושלים ולא אבו בדרכיו הלך. ר"ל שלא רצו לילך בדרכי הקב"ה לעשות ג"כ לפנים משה"ד ע"כ מחוייב אתה לעשות לפנים משה"ד לפדות אפי' יותר מכדי דמיהן. ע"כ אמר ר"י מובטח אני בזה כיון שיודע כל זה בודאי אין נבון וחכם כמוהו בוצין בוצין מקטפין ידעין. בודאי יורה הוראות בישראל והודה ולא בוש שהדין עמו ואמר העבודה שאיני זז מכאן עד שאפדינו בכל ממון שפוסקין עליו ודוק היטב ותמצא מתוקן הכל ואני קצרתי :

ק"ה דקדק על פסוק הנ"ל אם ישראל דינם כאלמנה לכ"ג או כבתולה בדקך חריף

או יש לפרש פסוק הנ"ל ציון במשפט תפדה וגו' ע"ד הגמרא בכתובות דף כ"ב פלוגתא דאביי ורבא באלמנה לכ"ג. אביי ס"ל חייב לפדותה שאני קורא ובהשבת אהדרינה למדינתך. ורבא ס"ל אינו חייב לפדותה מאחר שאין איסור שביה גורם ע"כ בגמרא. וקי"ל הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם ובתוספות דסנהדרין בסוגיא אלקיכם כהן הוא. פירשו הקב"ה כביכול דין כ"ג יש לו ע"ש. והנה אם יש לישראל דין בתולה כביכול חייב לפדותם. אבל לפי מ"ש ירמיה הן ישלח איש את אשתו והלכה והיתה לאיש אחר התשוב אליו עוד. הרי שיש לישראל דין אשה מגורשה שהיא אסורה אפי' לכהן הדיוט. כ"ש שאינו חייב לפדותה שאין איסור שביה גורם לה וכדרבא הנ"ל. וזה"ה נפלה ולא תוסיף קום מכח שהיא אלמנה וכמ"ש ירמיה איכה ישבה בדד העיר רבתי עם. שמקונן איך תשאר בדד ולא ישוב אליה עוד לפדותה. ע"כ תשובה בדד. ונפלה לא תוסיף קום ח"ו אבל במערבא מתרצי הכי נפלה ולא תוסיף לנפול. כי אלמנה לא נאמר אלא כאלמנה כאשה שהלך בעלה למדה"י ודעתו לחזור. וכשנשאת בחזקת בתולה נשאה בהתיר וחייב לפדותה לכ"ע ע"כ קום בתולת ישראל. ז"ש שובי בתולת ישראל דל"ת התשובה לא יועיל. כי היתה כאלמנה ואין כ"ג חייב לפדותה ע"כ תירץ ואמר שובי בתולת ישראל. מה אשוה לך ואנחמך ר"ל איזה נחמה אמצא לך. ומתרץ ואמר בתולת בת ציון היא הנחמה שנקראת בתולה. ולא אלמנה. וז"ש אז תשמח בתולה במחול. אלי כבתולה חוגרת שק על בעל נעורים. אבל אלמנה אינה מקוננות על בעל נעוריה כשהיא בשביה. שהרי גם אם בעל נעוריה בחיים אינו פודה אותה וכדרבא לעיל. דהיינו כשהוא כ"ג. ישעי' ס"ב אמר לא יאמר לך עוד עזובה. כ"א אהדריכך לאנתתי. ולארצך לא יאמר עוד שממה. ר"ל ולהשבת אהדריכך למדינתך. הטעם כי יבעול בחור בתולה יבעלוך בניך. וכמשוש חת"ן על כלה ישיש עליך אלקי"ך. ובתולה חייב כ"ג לפדות. וזה"ה ציון ר"ל מכח שנקראת בתול"ת בת ציו"ן. ע"כ במשפט תפדה. אפי' לרבא. ושבי"ה בצדק"ה. וכמש"ל שובי בתולת ישראל מקדימין ב"א ימות המשיח כנ"ל :

ק"ו ביאור באה על פליאה לא נתקרר דעתו של דוד עד שהגיע לפ' בתולה נשאת ליום ד' וכו' גם ע"ד הסוד

ועפ"ז יש לפרש הפליאה שמצעתי לא נתקררה דעתו של דוד עד שהגיע לפרק בתולה נשאת ליום הרביעי : ואז אמר אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי. כאשר אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל ברבים ואין מידי מציל אם כי גואלם חזק מ"מ ה"א דינו בכ"ג ואינו חייב לגואלם. שהרי אין איסור שביה גורם שהרי היתה באלמנה. וכרבא דקי"ל כותיה אינו חייב לפדותה. ע"כ לא נתקררה דעתו של דוד. אמנם כשהגיע לפרק בתולה נשאת אמר אל תשמחי אויבתי לי: שובי בתולת ישראל. אלמנה לא נאמר אלא כאלמנה :

ואפשר שהתנא דייק לומר בתולה נשאת ליום הרביעי ולא ביום הרביעי כי ב"י היא מדתו של דוד ע"כ לא נתקררה דעתו של דוד דייקי עד שהגיע לפרק בתולה נשאת ליום הרבעי ר"ל כ"י נשאת לת"ת. שהוא יום רביעי ממטה למעלה דהיינו יסוד הוד נצח ת"ת (ומלכות היא מדתו של דוד) ונשבע הקב"ה שלא יכנס לירושלים של מעלה עד שיכנסו לירושלים של מטה. ונשאה בי' טוב למעלה שבתולה נשאת ליום הרביעי בודאי

ככר

כבר כנכה יודעים של מטה. ואפשר שז"ם מאז"ל א"א שיבואו מי' למעלה עד שיבואו שלמטה כ"ל התעוררות כ"ל
מתחילה מתחתונים כידוע ליודעי חן ודי בזה :

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי: בהיות כי עמודי שמים ירופפו עד יום השמה שמה בכיון ק"ז
שקבלו ישראל התורה וכן הארץ יראה ושקטה בתחילה יראה שמא תחזור לתוהו ובוהו ולבסוף כשאור איוה
כשקבלה התורה שקטה ורש"י כפ' בראשית כתב כשאומר שמים כל צבא שמים בכלל וכשהוא מזכיר הארץ כולל כל ברואי פסוקים מפ'
מטה וכלם נבראו בשביל ישראל שיקיימו את התורה וכן אחז"ל אין טובה באה לעולם אלא בשביל ישראל וכן אין האזינו
פורענות אלא כדי שיקחו ישראל מוסר שנ' הכרתי גוים גו' תיראה אותי ותקחי מוסר ע"כ מילא מרע"ה את לבו
לקרוא לשמים וארץ באמרו האזינו השמים גו' ואדברה דברי מוסר ותשמע הארץ אמרי פי שאר מכותיו מאחר שהדבר
נוגע בעצם השמים וגוף הארץ כנז"ל ושלא יאמרו הריהם פסולים לעדות לפ"ז שכל מי שמגע בעדות אפי' בדרך
ריחוק שיכול לבא ע"י לידי ריוח או הפסד פסול להעיד ע"כ הקדים לתרץ קושיא זו ואמר :

יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב והוא ע"ד רז"ל ומביאו רש"י שהעיד
בהם שמים וארץ שאם יזכו יבואו העדים ויתנו שכרם השמים יתנו טלם הגפן יתן פריו והארץ תתן
יבולה ולעונש ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה נמצא שבשמים אמר יתן טל ומטר דהיינו
בעשותם רצונו ית' יתנו אפילו טל ואצ"ל מטר ובהיפך יעצר אפי' מטר ואצ"ל טל וכן בארץ אם יזכו ישראל יתנו
אפי' פירי ואם לא יזכו ח"ו לא תתנו אפי' מה שמובילין לה ואצ"ל שלא תתן פרי ע"כ גם כאן הזכיר כן מה שלקחתי
אתכם לעדות הוא מטעם זה לבד לייסר אותם ע"י העדים כמ"ש בבן סורר ומורה לייסרו אותו מתרין בו ומלקי'
אותו ובזוהר דרש פר' בן סורר ומורה על ישראל כך לקח העדים להתרות בהם ולומר שילקו ע"י בעברם על התורה
ובקיימם התורה יקבלו ברכה על ידיהם ומסיק רש"י ואח"כ ואבדתם מהרה ע"י שאר אומות ולא כליון וחרבן ח"ו
אלא ואבדתם כאבידה המתבקשת וכה"א ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך וכה"א כי ההרים ימושו והגבעות
תמוטנה וחסדי מאתך לא ימוש גו' כי אם תם זכות אבות אבל ברית אבות לא ימוש לעולם כי ברית מלח הוא כמש"ה
ו"ה האמירך להיות לו לעם באופן שלא ימושו שמים וארץ שיגיע להם הפסד ע"י ישראל כי לא יזנח לעולם ה' ולא
תשבית מפני זרעו כי אם לא ישובו ברצון מעמיד הקב"ה מלך שגזרותיו קשין כהמן וכפרעה וגדולה הסרת הטבעת
כנ"ל ואחז"ל אהיה כטל לישראל שהוא מתבקש לעולם והוא בודאי לברכה אבל קשה יום הגשמים כו' בפרט כשבא
ח"ו לקללה כענין והמטרתי על עיר אחת ועל אחת לא אמטיר ופרשו רז"ל שכיהם לקללה ח"ו ע"כ אמר לשון עריפה
במטר ודרז"ל שהוא לשון הריגה וערפו את העגל בנחל גו' וז"ה יערוף כמטר לקחי שהמטר יבא לפעמים לעונש
אבל תזל כטל אמרתי שהשמים יתנו טלם על לברכה ואמר בסדר הזה כדרך הצדיקים שתחילתן יסורין וסופן
שלוה ואח"כ אמר מעניין עדות הארץ כשעירם עלי דשא שהוא לשון שעירים ירקדו שם שהגשמים יורדין בזעף :
כראוי לא ילכות ולא לדשאים ומעשטע הארץ ואח"כ כרביבים עלי עשב שהוא גשמי ברכה להורות על כל עדות הכ"ל
אבל לא יבואו לעולם לידי כליון וחרבן שימושו גם העדות הנ"ל להפסד ח"ו באופן שאיכם נוגעם בעדות כלל
וכדלקמן :

כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו ואל תתמה על דברינו אלה שקיום התורה והמצוה יגרמו הורדות טל
ומטר לברכה וההפך בהפך והלא הוברי שמים והחוזים בכוכבים יענו ויאמרו קדשים מקרוב לעת גריד ועת
יוקר וזול ע"פ הוראות כוכבי שמים ומזליהם ולא יתנו לב על דברת בני אדם אם יטיבו מעשיהם או יריעו לזה
אמר כי שם ה' אקרא כ"ל תדעו שאין מזל לישראל כי יחתו גוים מהמה ולא ישראל כמ"ש על מסכה ויהי מור"א שמי"ס
עליכ"ס: הוי"ה בגמ' תרי"ג בכוד זה וזכרי וזה שמי (דהיינו עם השם הוי"ה) וכן תורה תרי"ג נמצא בקיום התורה
ומצות כאלו קורא השם שמכוון נגדו ויעקב חבל נחלתו ונותן מטר ע"פ ארץ הכל לפי מעשיהם ע"כ לא למיכאל
ולא גבריאל אקרא ולא לשום א' מכל צבא מעלה אשר חלק ה' לכל העמים זולת אקרא לה' לבדו כי חלק ה'
עמו ולא נתנו למדרס המזלות כמ"ש באברהם ויוציא אותו החוצה למעלה מכיפת הרקיע ואמר הבט נא השמים
מלמעלה למטה ומעלת ישראל גבוה מהם עד שאפי' מלאכי השרת שואלים לישראל מה פעל אל כ"ש הכוחות
שבמדור התחתון והקב"ה משגיח על ישראל חדשות לבקרים ולרגעים תבחננו להרע או להטיב הכל ע"פ התעוררות
התחתוני' את העולם כתן בלבם וכרשותם בעניין כור ילדך תש"י: ומוכיחן כח בגבורה של מעלה ועתה יגדל נא

כח אלקי: או יאמר התורה מרוקמת בשם הוי"ה כדאי' בשערי אורה נמצא שהעוסק בתורה הוא דבר גדול וז"ש האל גדול אלקינו כי מידו הכל ומאוצרות השמים אל תחתו ולא תירא מהם את ה' אלקיך תירא ואותו לבד תעבוד ולהוסיף כח וגבורה וגדולה כנ"ל:

ק"ח ביאור נחמד על מדרש ילקוט פ' האזינו ז"ל שזה מה ראו האיך תלו זה בזה

איתא במדרש ילקוט פ' האזינו. הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול שלא יהרהר אחר מדותיו ויאמר מה ראו דור המבול שנדונו במים. ומה ראו דור הפלגה שנתפזרו מסוף עולם ועד סופו. מה ראו סדום שנידונו באש. ומה ראה אהרן ליטול את הכהונה. ומה ראה דוד ליטול את המלכות. ומה ראה קורח שנתבלענו ארץ אלא הוי אומר כי כל דרכיו משפט עכ"ל. והנה יש לפרש א' הא קי"ל מים הוא חסד ואש הוא דין ואיך נהפך לדון במים אלא צריכים לומר ע"ד רז"ל ארורים רשעים שמהפכים מדה"ר למדה"ד שנאמר ויאמר ה' אמחה את האדם והם ברותחים קלקלו ע"כ נגבר האש על המים ונדונו ברותחין החמימות ואש מכח האש ליכא קשיא והמים מצד החסד והחסד נפועל והדין בכח באופן שנגבר החסד על הדין ע"כ ניצל נח ובניו שלדעת מקצת רז"ל לא היה כדאי רק כי נגבר עליו חסדו וז"ה ויבא נח ובניו וגו' מפני מי המבול דה"ל לומר מפני המבול אלא י"ל דאלו הביא מבול של אש בודאי גם נח לא הי' יכול אם היה נידון במדה"ד הקשה אך שניצול היה מצד שהדין נעשה בחסד והו מפני מי המבול. וז"ה ואני הנני מביא את המבול מים לשחת כל בשר. ע"כ והקימותי את בריתי אתך ובאת אל התיבה. (וזהו כוונת מה שתקנו בתפילת ר"ה וי"כ כמו שידענו ה' אלקינו. וז"ה שהשלטון לפניך עוז זה תורת חסד בידך וגבורה בימינך ושמך נורא על כל מה שבראת. ברכונם להשתמש בשמות והתלוף שמות הממונים.)

ב' וקשה מפני מה נתפזרו דור הפלגה ולא נעשה בהם כלי' כמו בדור המבול דהא מעשה דור הפלגה שאמרו נעלה לרקיע קשה ממעשה דור המבול כהסכמות רז"ל. דבשלמא בל"ז אתיא שדור הפלגה נידונו במדה"ר דבכל פרשה ההיא נזכר רק שם הרחמים אבל בפרשה זו של מבול נזכר גם שם מדה"ד ויאמר אלקים לנח. אבל עכשיו שאמרנו שאדרבה גריעות' הוא שהרי גם מדה"ר הסכים לעשות ומהפכין מדה"ר למדה"ד א"כ למה נתפזרו רק ולא נידונו בכליה לגמרי.

ג' ואין לומר מפני השבועה שנשבע לנח כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי שלא יבא עוד מבול לעולם. ע"כ נדונו בדין הקל. א"כ קשה מה ראו סדום שנדונו באש במדת הדין הקשה והוא קשה יותר ממבול של מים כנז"ל והלא כבר נשבע שלא להביא מבול של מים כ"ש מבול של אש: בלא זה אתיא על כל עולם כולה אינו מביא אבל על אומה אחת מביא ע"כ נדונו באש. והוא יצא ידי שבועתו. אבל מה שנתפזרו דור הפלגה ולא נעשה בהם דין אפי' באומה אחת היא שהתחילה והסיתה וכמ"ש רש"י ויאמר איש אל רעהו פוט אמר לכנען כו' צריך אני לומר שהשבועה חלה אפי' על אומה אחת א"כ מ"ש סדום שנענשו במבול אש:

ד' וי"ל מפני שהקב"ה משלם מדה כנגד מדה והם לא עשו חסד לגמרי שמנעו הרגל מביניהם כידוע. א"כ לא מצאו תקנה כלל. בענין ונשאך בבדקה פרוק. הלא דא היא בבל רבתי קל משמים נפל. ובענין פתוח תפתח נתן תתן במדה שאדם מודד מודדין לו (וכמ"ש במע"ל דף קנ"ט על מאמר לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו

ק"ש ביאור מרז"ל כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח ב"ב דברים

דבריהם על הדין ולא עשו לפנים משה"ד ומכוין מאמרז"ל במס' יומא כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח. ע"ד מ"ש רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו כל פשעיו מכ"מ נמצא שמי שלא חטא כלל א"צ להעביר על מדותיו ולמחול לאחרים שחטאו לו ואדי י"ל דגם הקב"ה לא ימחול לו דהוא א"צ למחילת הקב"ה כיון שלא חטא א"כ אם בזה יוכל לנקום ולנטור. ואי' במפרשים שאי אפשר להיות ת"ח גמור לכל מילי כגון לענין ליטרא דדהבא וכיוצא בו צריך להיות זוהר שלא יחטא כלל וז"ש כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר וקשה למה לא וי"ל דמעביר על מדותיו כדי שגם הקב"ה יעבור על פשעיו א"כ אינו ת"ח גמור. וכד"א יש לפרש ומדוקדק למה אמרו כנחש ע"ד מ"ש במס' תענית אומרים לנחש למה אתה נושך ומת וכו' עד מה הנאה יש לך והשיבה אי לא דלחישא לי משמיא נכית לא הוינא נכיתנא ובגמרא מס' יומא פריך והא כתוב לא תקום ולא תטור ומתרץ הא במילי דעלמא לא ינקום ובמילי דשמיא ינקום וז"ש כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש דעושה לכבוד שמים אלא הוא נוקם ונוטר גם במילי דעלמא

ק"ז עוד פי' על מאמר הנ"ל מבן המחבר

אינו ת"ח דעושה כנגד הגמרא שאוסרת לנקום במילי דעלמא דכתיב לא תקום ולא תטור. (וכל"א לפרש בפשוטה ע"ד מ"ש אלי' לרב יהודה לא תרתח ולא תחטא אע"פ שר"י הוא חסיד ות"ח גדול מ"מ הזהיר אותו באשר שנשבע

הת"ח

הת"ח לרתח ועי"ז בא לידי חטא שמכח הכעס רוצה לנקום כמו הנחש וזש' בגמרא ת"ח דרתח אוריית' מרתח ליה דכתיב הלא דברי כאש. וכן בנחש ע"י החמימות של הארס שטורף בה נוקמת. זע"ז אמרו כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו משום דכל ת"ח שיש בו הרבה תורה יש בו הרבה אש המרתיח ליה ועי"ז ח"ו בא לידי חטא ע"כ אמרו כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש א"כ מוכח שהאוריית' אינו מרתיח ליה א"כ אינו ת"ח גמור שאין בו הרבה תורה ואין להקשות מהילל דיחיד הי' בדורו) ובסדום נאמר יד עני ואביון לא החזיקו. מדה כנגד מדה לא נעשה עמהם חסד .

ה' קשה מה ראה אהרן ליטול את הכהונה. דהא ג"כ חטא כמ"ש במדרש שנאה תעורר מדנים הלא עירר דיני דינים א"כ גם לו לא ראוי שיכה ליטול את הכהונה. בל"ז לא היה קשה על אהרן דהוי אמינא שהקב"ה עשה עמו לפנים משה"ד. וא"כ קשה למה לא עשה כך עם סדום שהביא עליהם מבול של אש וצ"ל משום מדה כנגד מדה. ואין עושין לפנים משה"ד א"כ קשה על אהרן למה זכה לכהונה :

ו' וצ"ל כמ"ש מרע"ה לענים חלקת כבוד בשביל בניהם דלאהרן אי אתה חולק כבוד בשביל בניו ע"כ זכה לכהונה א"כ קשה מה ראו קרח שתבלענו הארץ. ולמה לא נתלה לו בשביל בניו שלשלת יוחסין שיצא ממנו. בל"ז לא היה קשה על קרח למה נבלע בארץ דאמינא דאין תולין לאבות בשביל בניהם אלא לבנים בשביל אבותם כמ"ש וזכרתי את בריתי יעקב אבל מכח אהרן מוכח דתולין א"כ קשה על קורח.

ז' וצ"ל טעם אחר על אהרן דלעולם גם באהרן אין תולין ומה שזכה לכהונה הי' כמ"ש לבך נכונת שאין ממנין פרנס על ציבור אא"כ קופה של שרצים תלוי' אחריו. רק ש"ת מנ"ל דטעם זה אמת שמא מטעם הנ"ל זכה וקורח באמת שלא כדין נבלע בארץ ח"ו. עז"א תדע דטעם זה אמת דאל"כ קשה מה ראה דוד ליטול את המלכות משאול בזמן קבל מאד. א"ל משום צדקת תי"ל בן שנה שאול במלכו ודרז"ל כבן שנה שלא חטא וצ"ל כמ"ש בגמרא מפני מה לא נמשך מלכות של שאול מפני שלא היה בו שמץ של דופי א"כ מוכח דסברא הנ"ל אמת דאין ממנים אא"כ קופה של שרצים תלויים מאחריו שאם תזוח דעתו אומרים לו חזור לאחריך ולפיכך נטל דוד המלכות משאול א"כ ה"ה יהוא הטעם שזכה אהרן לכהונה וא"כ כדין נבלע קרח בארץ חדא שאין תולין בשביל בניו וגם הוא לא היה ראוי לשררה שהיה מיוחס ולפיכך מתגאה ובא לחלוק שלא בדין על אהרן הוי כי כל דרכיו משפט :

איתא בגמרא סוף מכות ומובא במדרש ילקוט ירמי' ל"א ארב"ח ד' גזירות גזר משה על ישראל באו ד' קי"א
ביאור מדרש נביאים ובטלום כו' וחד מינייהו משה אמר פוקד עון אבות על בנים בא יחזקאל ובטלה שנאמר הנפש
ילקוט וגמרא החוטאת היא תמות ע"כ והדבר תמוה. הא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין.
מכות ד"נ גזר ולא קם עוד נביא בישראל כמשה. ומי לנו גדול ממנו. איך יבטל נביא דברי קדשו. וע"ק איך אמר גזר והלא הכל
משה ובאו ד' מפי הקב"ה כתב. ומה גם פסוק פוקד עון אבות על בנים. אמר הקב"ה בכבודו ובעצמו בעשרת הדברות.
נביאים אמנם ע"פ מ"ש בספרי מערכי לב שהקב"ה מביא הפורענות על הבנים קודם שחטאו בשביל מה שעשו אביהם
צ"ל ובטלם כשהם בנחס. וזה נודע אם אח"כ הבנים אוחזין מעשה אבותם אבל הקב"ה יודע האמת גם קודם שאחזו.

שכך פירושו לשון גזירה האמור כאן הוא מלשון שורש המלה. וכמ"ש רש"י כמה פעמים הוא מגזירת ושורש מלוכי כך ר"ל מרע"ה אמר מלה זאת בתם. המובן ממנו שאפי' אין אוחזין ובא יחזקאל וביטל הבנה זאת. וביאר האמת בפירוש התורה. דמיירי כשחטא הבן כשהיה בכח אביו. וזה נודע לבריות כשאוחזין מעשה אבותיהם כנ"ל. אבל הקב"ה יודע האמת גם קודם שאחזו. ע"כ פוקד עליו עון אביו אפי' בקטנותו. כי ידע טבע הבן ושורש הרע. ודהמע"ה אמר חטאנו ע"ם אבותינו ר"ל כשהיינו בכחם חטאנו ולפי דרך זה יש לחלק ולומר כשהבן נולד לאחר
שחטא אביו. נמצא בעת החטא היה בכח אביו. וכשאוחזין מעשה אבותיו איגלאי מילת' למפרע שחטא כשהיה קי"ב
בכח אביו ואז פוקד עון אביו עליו. וכשאין אוחזין ודאי גם כשהיה בכח אביו לא היה מסייע לחטא. ואין פוקדין אלא כמ"ש עליו עון אביו. אבל כשנולד הבן קודם חטא אביו א"א לומר שסייע לעבירה. שהרי כבר נולד. ואז אין לפקוד אימת כנגד עליו עון אביו. אפי' כשעושה עבירה שעשה אביו. ועל בחינה זו היתה שאלת ישראל ביחזקאל י"ח אבות אכלו בוסר הבן בשביל ושיני בנים תקהינה. מאחר שלא היה בכחו לא יסבול חטאיו והשיב הקב"ה שבאמת הדבר כן. כי נפש האב אביו ובזה ונפש הבן לי הנה. הנפש החוטאת היא תמות. ור"ל כשנפש הבן לא היה בכלל בנפש האב כשחטא האב. אלא מתורן אבות כל נפש היה בפני עצמו או בשעת החטא. לא ישא הבן עון האב. אבל כשנולד הבן אחר חטא האב. נמצא אכלו בוסר

שבשעת החטא היה נפש הבן עדיין בכלל בנפש האב. ועדיין לא שייך לומר שתי נפשות. בזה ישא בעון אבותיו. כשאוחז מעשיו. ובשביל שבדע חילוק זה. אמר עוד הפעם הנפש החוטאת היא תמות. בן לא ישא בעון אב. ואב לא ישא בעון הבן. שהוא מיותר. שבזה שאמר הבן לא ישא בעון האב. מתורץ קושיא אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה. ולמאי כתיב אב לא ישא בעון הבן. אלא ודאי להורות דוקא כשהבן בבחינה אחת. כגון שבשעת חטא הבן לא היה האב בכחו. ע"כ אינו נושא בחטא בנו. כך כשחטא האב כשלא היה הבן בכחו דהיינו שנולד קודם החטא אז לא ישא בעון האב. אבל כשהיה הבן בכח אביו בשעת חטא. וגם אוחז במעשה אבותיו. ודאי אין מקרא יוצא מידי פשוטה. ולא יבוטל אות אחת מן התורה שכתבה פוקד עון אבות על בנים כשאוחזין. כי לא אדם הוא להתנחם שיכתב בתורה פוקד. וביחזקאל אמר חי אני הבן לא ישא בעון האב. אתמהה. אלא כדאמרן. ודאי לזה ששאלו על שנולד קודם החטא. דאל"כ אלא ששאלו מדוע פוקד אפי' כשאין אוחזין. קשה איך הבינו בתורה איש בחטאו יומתו (דברים ד"ג) שסותר למ"ש פוקד (כמ"ש בס' זה בורר ד"ו) אלא ודאי שאלתם כדאמרן על שנולד קודם החטא. ובזה שפיר קאמר יחזקאל ביטול הגזרה. דאי לקושיית פוקד כשאוחז מוכרח בתורה עד שלא בא יחזקאל: וק"ל. וראיה ברורה לדברי אלה. ע"פ מ"ש אדה"ר גזר מיתה לעצמו ולכל הדורות שהיו כלולין בו שעת ותולדותיו. אבל אלו הוליד בנים קודם החטא אותן בנים לא נהנה מאכילתו. ודאי שלא יגזור עליו למות בחטאו. (והבל וקין שנולדו קודם החטא. לא מתו שהרי הבל נהרג. וקין נשטף במבול ב"ר פ' ד"כ וי"א תלאו ברפיון עד שבא מבול ושטפו. ופי' ביפ"ת תלאו ברפיון ר"ל שלא עשה להם דבר עד המבול. וקשה והלא נגזר ביום אכלך מות תמות. ויום הקב"ה אלף שנה והמבול היה שנת אלף תרנ"ו ליצירה. אלא ודאי שלא היו בכלל גזירה בחטא אדם. לאחר שכתבתי זה מצאתיו בשלה בפנחס דף כ"ח ע"א יע"ש. (ובל"ח דאין להקשות תי"ל דנולדו תאומה עם הבל ועם קין ולמה מתו אלו ב' י"ל גם דלא מתו מגזירת אדה"ר אלא נשטפו ג"כ במבול וז"ש הורג טובים ורעים אע"פ שלא נגזר עליהם מחטא אדה"ר וק"ל.) וכ"ל שהמה מתו בחטאם ולא נאמר עליהם ביום אכלך. ופי' ז"ל ויעל אלי' בסערה השמימה שבאישפתו של אדה"ר אלי' תלה בשערו. ושער לא נהנה מאכילה שהוא יוצא לגוף ונתגדל אפי' לאחר מיתה. ע"כ כשלא חטא לא מת אבל אדם אחר שנהנה מאכילת אדה"ר אע"פ שאינו חוטא מת. ודאי' מ"ד שמתו בעטיו של נחש:

טוב ללכת אל בית האבל מלכת לבית המשתה. משום דחי יתן אל לבו לשוב תשובה שלימה ע"כ אביא דרוש זה לדרוש התשובה:

קי"ג ביאור מרז"ל. **איתא בגמרא** רב אמר אחים הספדי' דהתם קאימנא. הנה המפרשים נתקשו במאמר זה. ונ"ל שכך פירושו כי כל מעיין ישפוט בדק שכיון ההספד אינו שוה לכל נפש אדם כי מי שקנה שלימות להגוף במעשה הטובות (ר"ל שמת זקן ושבע ימים (ולהנשמה בעיון ומחשבה ונשמתו עולה למחצבה ושבה בית אביה כנעוריה במקום אשר היה שם אהלה בתחלה ומלחם אביה תאכל בגן עדנה. ולא תגולגל עוד. ודאי על אדם כזה יש להספיד ולהצטער על דורו שנשארים יתומים ממנו ווי שאבד אנגית' דל"ל טיחא. וילספינתא דאבד קברניתא וכיוצא בזה. אבל על אותו צדיק א"צ להצטער מצד. ואחר שהוא הולך למנוחות. ולבכי דורו הוא אנחות. והוא בא בכלח עלי קבר כעולת גדיש בעתה. לא כן הנפטר בקיצור ימים ולא השלים שנותיו. ואפשר שמפני כך לא הי' לו פנאי להשלים עצמו כאשר שנאסף הצדיק בעון הדור וכיוצא בסיבה שנתגלה ליודעי רזי עולם ית'. שע"ז יש מקום באופן אחר כלל ענין ההספד והתאוננות. והוא כפלי כפליים הספד מעל הראשון מצד אחד. אם על שנענש בעון הדור ומפני הרעה נאסף הצדיק לכל הפירושים שנאמר בו ועל שלא זכה לקנות שלימות ויצטרך ליסורי הגלגול ולא ימצא עתה מנוח. לעמוד במקום קדשו. וכיוצא מבחינות אלו וע"ז נאמר בכו בכו להולך ר"ל ההולך בגלגול. וע"ז יש לאונן ולקונן לספוד ולבכות בשברון מתנים יותר מעל צדיק שמת לאחר שקנה שלימות ולא יצטרך להתגלגל עוד. ועוד שלא מת קודם זמנו שאין לספוד כלל מצדו אלא מצדינו. והנה השלם הזה ביאור אל הספדן אופן ונכון מה שיספוד עליו כאשר שעל מי שנפטר קודם זמנו טבע אנושי לבכות על שהצדיק אבד ימיו שהי' לו לחיות מפני עוונותיו. והוא אבוד בחבלי עוונות הדור. לא כן מי שקנה שלימות ומת בזמנו. אין בטבע האדם כ"כ לאונן ולבכות עליו מצד עצמו. ואחר שהלך מעמל ויגיע רבה. למנוחה נכחית ועונג תמידי ליזון מזיו השכינה בתפנוקי צרור החיים. ע"כ צריך הספדן על אדם כזה להתגבר ביותר כדי לעורר לבות

בני

בני אדם בדברים המשברים לבם בני אדם שומעיהם לאוזן על הצער אל יקל . ולהודיעם שמעשיו לא ישגיח השגיח ית׳ עליהם בעינו בפקיחא השגחה פרטיות מאחר שאין אוהבו ביניהם אשר בעבורו היה נזקק למדיבה וכיוצא בדברים אלו . וז״ש אח״ם הספדא״י ר״ל צריך אתה להתגבר לעורר בהתעוררות גדול כדי שיתחממו לבכות והטעם שצריך התעוררות גדול כ״כ מפני דהת״ם קאמינא . ע״ד כי היכי דשבקי הכא חשבינן הת״ם כמנא צוה״ב בקרא התם ר״ל שלא אשוב עוד לעה״ז בגלגול כי כבר קניתי השלימות שהיה עלי להשלים וכבר תקנתי מה שהיה מוטל עלי לתקן בעולם ועתה שם בעה״ב אשכן במשכנות שאננות . ע״כ צריך התעוררות יותר מטעם הנ״ל . גם הורה בזה להודיע מאחר שיש ב׳ מיני הספד לב׳ מיני צדיקים כנ״ל יודע הספדן באיזה סגנון יספוד עליו . אחים הספדא״י בסיגנון שמספידין על מי שקנה שלימות גמור דהתם קאימנא ואשאר שם לעמוד ולשרת את פניו ית׳ . וז״ש רז״ל חבל על דאבדין ולא משתכחין . דהוי לשון כפל לפי הנראה לכאורה . אבל בהקדמתינו הנ״ל הדבר פשוט שאמר שיש להצטער על צדיק שלא יבא עוד שנית לעה״ז ע״י גלגול . וזהו שנאבד מעה״ז ולא ישתכח עוד לשוב לעה״ז . ע״כ נאמר באברהם התהלך לפני והיה תמים וז״ש אחד היה אברהם ויר״ש א״ת הארץ דצריך ביאור . ר״ל שהיה רק פעם א׳ בעולם ולא נתגלגל וירש את ארץ העליונה . ואפשר הרבי״ם כ״ש לנו נתנה הארץ למורשה שעושין מצות בכל גילגול וגלגול לא כ״ש . ויעקב איש ת״ם . ויצחק כולו כליל ר״ל שהיו תמימים בכל איבריהם מושלמים בתרי״ג מצות להשלמות רמ״ח איברים ושס״ה גידים . ולא נשאר עוד לתקן שום דבר בעולם ע״ב עליהם אמר הקב״ה חבל על דאבדין ולא משתכחין מובא בר״מ פ׳ וארא ע״ש :

ד״ב רז״ל שאמרו מהספדו של אדם ניכר אם בן עוה״ב הוא או לא . ר״ל שבסיגנון וענין ההספד שמספידין יודע וניכר ומובן אם הוא בן עה״ב . ולא יצטרך לבא עוד בגלגול לעה״ז לתקן מה שלא תקן ברשונה או אם יצטרך לבא עוד בגלגול . כי אין בנגון א׳ עולה לשניהם ומספידין לכל א׳ לפי ענייני . והוא דאח״ם לי׳ ואחים . כי לאחר התעוררות הכי יתן אל לבו שיותר ראוי להספיד על מי שכבר קנה שלימות כי זכותו היה גדול . וזכותו היה מגין ביותר על דורו . וע״ז ידוו שהצדיק כזה נאבד מדורו :

פסוק נפלה עטרת ראשינו אוי לנו כי חטאנו . נקדים מאחז״ל גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן . קי״ד
והלא כסותר מאמר אחר הצדיק בחייו מגין על הדור . ובשנעדר אין מי שיגין . ופרשתיו במה ביאור הפס׳ שהעולם נדון אחר רובו כמבא שהקב״ה מצרף כל המעשים מכל בני עולם צדיקים ורשעים ודן את העולם אחר בפלת עטרת רובו . כמבא ע״י מעשים טובים של הצדיק מכריע את העולם כלו לזכות ובזה מגין על הדור . ובשהצדיק נעדר ראשינו א״ל הוא נוטל עמו כל מעשיו וזכיותיו כמבא שבמותו ניכרים מעשיו הטובים יותר ממה שניכר בחייו . שאז היו מעשיו כ״ק ומ״ש הטובים בערבוביא עם מעשה בני דורו . אבל כשיתפרדו מעשיו מבין מעשה בני דורו . אז מכריע הכף לטובה גדולים כי אין שם בלקות הצדיק להכריע הכף לזכות . כמשל הגא סיגים מכסף צדיק מט לפני רשע . וז״ש ואחר שנפל צדיקים . עטרת ראשינו שנעדר הצדיק . ועתה ניכרים מעשינו שהם סיגים מאחר שאין הכסף הטהור מעורב עוד בסיגים . ע״כ אוי לנו כי חטאנו . וקודם זה היו מעשינו בערבוביא ולא היו מעשינו ניכרים בפני עצמו . ונוכל לפרש עפ״ז כל ישראל ערבים זה בזה . מלשון ערבוביא . ר״ל כל מעשיהם מעורבבים ומעשה המצות של צדיקים רבו על מעשה הרשעים ומבטלים אותם : (וכל״ת פירוש על פסוק הנ״ל ע״ד בזוכים צדיקים שמהפכים מדה״ד למדה״ר וע״ז מגין בני דורו וז״ש נפלה עטרת ראשינו שהצדיק נאסף א״כ אין לנו מי שמהפך מדה״ד למדת הרחמים והדין נשאר דין א״כ אוי לנו שהוא גמטריא אלקים שהוא דין גמור שישלט עתה בעולם וקשה מאי ב״מ דאמר בשביל זה אוי וקיים כי חטאנו מילת כי הוא בתיבת טעם על אוי משום שחטאנו ומשיבין שמא ישלט בנו הדין ואין מי שמהפכו עוד :) קט״ו

ביאור מד״ל

במדרש איכה פסוק טומאת׳ כד דייק ר״י מאל בו׳ אמר מכינו שקשה סילוקן של צדיקים לפני הקב״ה יותר קשה סילוקן
מצ״ח קללות שבמשנה תורה . ומחורבן בהמ״ק . בתוכחה כתיב והפלא ה׳ את מכתך ובחורבן צדיקים יותר
כתיב ותרד פלאים וסילוקן של צדיקים לכן אוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא . וכ״ב למה שאבדה חכמת מצ״ח קללות
חכמיו ובינת נבוניו תסתתר : וצריך להבין ענין קשה לפניו ית׳ מה קושיא זו לקושית התוכחה והחורבן . נקדים ומחורבן
מ״ש על מאמר קשה לזווגם כקריעת ים סוף וקשין מזונותיו של אדם כקי״ס . אשר במאמרו ברא בבא מעלה ומטה . בהמ״ק נס
איך יבייור אלו קושי בשום ענין . הן קי״ב או זיווג . או מזונות . והקדמתי מ״ש חז״ל אם על זמן של רשעים מ״ש קשה הוא ית׳ מצטער ואומר קלני מראשי קלני מזרועי . עאכ״ו בזמן של צדיקים שנשפך . בשעת קי״ב קטרגו על ישראל שזווגן .

ואמרו

ואמרו הללו עובד ע"ז והללו עע"ז מה נשתנו אלו מאלו. הלא הם גוי מקרב גוי כמ"ש מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. כמנא שקשה לפניו ית' לאבד נפש מפני נפש. אפי' רשע מפני צדיק הוא אינו שוה. כי כלם מעשה ידיו המה. ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצא בת פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני אשת פלוני לפלוני ז"ש קשה לזווגם כקי"ס מעין כקושיות קי"ס. כמו שהם קשה למה מאבד מצרים מפני ישראל. כך קשה לדחות נפש בעל הראשון מפני בעל השני וכמ"ש לעוי' היתה בת שבע לדוד אלא שאכלה פגה. כמנא בהגיע הזמן שתנשא לדוד נדחה אוריה והוצרך למות. וכנון א"י שנתן לכנען וכשהגיע הזמן שתנתן הארץ לישראל נדחו מפניהם. זהו שקשה בדינים הללו ולדחות נפש מפני נפש. וז"ש קשים מזונותיו של אדם אחד לתנם לאדם אחר והראשון נדחה קשה. קושיא שהוקשה בקי"ס מה נשתנו אלו מאלו. והנה התוכחה נתקיימו כשהרבו ישראל להרשיע והבהו"ק בקרב כשעבדו ז' בתי אבות ע"ז. עכ"ז מגינו שהיה לפניו ית' קשה עד שקרא ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק. אלמלא מקרא כתוב כביכול א"א לאמרו במסתרים תבכה נפשי ונאמר ואנכי הסתר אסתיר פני: וכלע"ד שפירושו כמו במסתרים תבכה נפשי שפי' רז"ל חדר יש לו ומסתרים שמו כך אמר ואנכי הסתר אסתיר ר"ל בחדר ששמו הסתר אסתיר פני. כאב הרחמן ביותר אשר לא יוכל לראות ברעה אשר תמצא בנו ידידו והופך פניו לצד אחר ויבא החדרה ויבך שמה. והנה בסילוקן של צדיקים המתים בלא חטא כלל אלא מפני הרעה נאסף הצדיק ככל הפירושים האמורים מעאכ"ו שהקושיא כפולה ומכופלת וכדברי ר"מ ק"ו וכ"ש כשצדיק מת לפני רשע:

קט"ז ביאור כלה על טוב אחרית דבר מראשיתו וגו

טוב אחרית דבר מראשיתו וגו'. ר"ל לפעם התורה נקראת דבר שנאמר דבר צוה לאלף דור. ואז"ל התורה תחילה גמילת חסד שנאמר ויבן ה' את הצלע והכניסה כלה לחופה. וסופה ג"ח הלויות המת ויקבור אותו בגיא. וקי"ל כשהמע"ה טוב ללכת אל בית האבל מלכת אל בית המשתה וגו' וע"ז נאמר טוב הג"ח שבאחריתו וסוף התורה שהוא ג"ח שעושין עם המת טוב מהג"ח שבתחילת התורה הוא לשמח חתן וכלה. והטעם שהג"ח שעושין עם החי נותן החי אל לבו ומצפה לתשלום לעשות עמו כמוהו בשושבינות. וקי"ל שושבינות נגבה בב"ד. אבל הג"ח שעושין עם המת. אבד עשתנותיו ואינו מצפה לתשלום גמול עוד ממנו. ז"ש באשר שהוא סוף כל אדם כמנא שאין בידו לשלם גמולו בראשו אבל מת שעושה עם החי החי יתן אל לבו שלא יהא כופה טוב ויעשה עמו גם הוא. וכה"א כאן ויום המות מיום הולדו ר"ל הוא ג"ח שעושין עמו בשעת מיתה יותר ממה שמקבל שכר על הג"ח שעושין ביום לידתו ז"ש מיום הולדה וק"ל (ר"ל שושבינות כי הכל יודעין כלה למה נכנסת לחופה וכו' וע"ד מ"ש הזוהר פ' תזריע על מ"ש אשה כי תזריע וילדה שמשעת זריעה מקרי ילדה וק"ל כנ"ל)

קי"ז ביאור פ' ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך

בחזור לענייננו שלתקן אדם עושה הקב"ה חסד עם האדם והביא בגלגול. וז"ה ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך ר"ל ה' נתן ר"ל שנתן אותו לעולם הוא מצד הרחמים. כי אין מדת הדין מסכים לזה. וה' לקח שהוא הוא ובית דינו ר"ל כשלוקחו הוא בדין בקיצור ימים. וקשה א"כ למה מחזירו לעולם ואומר יהי שם ה' מבורך ר"ל אפי' אם היה חסר רק ברכה אחת שלא בירך כשהיה בעולם מגלגלו הקב"ה כדי שיהיו מעשיו מתוקנים. וכמ"ש האר"י ז"ל בשביל פסע א' צריך להתגלגל:

קי"ח ביאור אמות' הפעם אחר ראיתי עודך חי:

ויאמ"ר אמותה הפעם אחר ראותי אותך חי. ר"ל מאחר שראיתך חי ועומד בצדקך. דעתי שלא אמות רק פעם א'. ולא אצטרך לבא בגלגול ולמות שנית באשר ידע בנפשו שצריך להעמיד י"ב שבטים שאין בהם דופי. ובחשבו שיוסף מת או נטמע בין המצריים לא קיים עדיין מה שמוטל עליו לתקן ויצטרך להתגלגל לקיים המצוה. ע"כ אמותה הפעם ר"ל רק פעם אחד ולא ב' פעמים וע"ד מ"ש פרש"י על פסוק כי ארד בני אבל שאולה: או יאמר כפשוטו אמותה הפעם ר"ל עתה אמות. כי כבר קניתי השלימות וקיימתי בעצמי כל המצות המוטלת עלי אשר בעבורם שולחתי לזה עולם. ועתה אין לי חפץ בעה"ז ואלכה ואשובה אל מקומי הראשון. כי טוב לי אז מעתה יפה שעה אחת של קורת רוח בעה"ב כו' שהצדיקים אין להם מנוחה בעה"ז ובקש יעקב לישב בשלוה. אבל כל זמן שלא ראיתיך לא שתי למכאובי קבר כי דאגתי על חסרון שעדיין לא נולדו י"ב שבטים לבנות בית ישראל.

קי"ט ביאור מ"ש כל שהוא ת"ח ובנו ובן בנו ורואין זא"ז

ולו היתה תפלתי שהקב"ה יאריך ימי ואקיים כל המצות המוטלת עלי כי היכי דלא ליעול בכיסופא קמיה לעלמא דאתי חסר מצוה המוטל עלי ועל זאת יתפלל כל חסיד: ואפשר שזכרו"ל אם הוא ת"ח ובנו ובן בנו ת"ח שוב אין התורה פוסקת מזרעו שנ' לא ימושו גו', והתוס' פי' דוקא שרואין זא"ז וקשה למה דוקא רואין זא"ז. ובזה א"ש דאל"כ שרואין זא"ז י"ל שב"ב הוא נשמת זקינו מגולגל ואין זה חוט המשולש ואין חוזקה בפחות מג' אבל כשרואין זא"ז ליכא ודאי ג' דורות:

סליק חלק שני של ראשית בכורים. שהבאתי ולקטתי מספרו של אדוני אבי מו"ה מהור"ר יהודא זצ"ל ראש המדברים.
בעזרת הא-ל ית' שמו לנצח ולדורי דורים:

ראשית בכורים חלק ג

באשר שמי שהיה טמא ובדרך רחוקה לא יוכל לעשות הפסח עד שיטהר עצמו ויקרב אותו אל הקב"ה ע"כ הבאתי לכאן איזה מדרשים לקרב נשמתו ע"י אל השי"ת וביאורים מפ' מצורע לטהר גופו ונשמתו קודם פסח לבער החמץ זה היצה"ר מלבו.

א

ביאור יפה על מדרש מאן בעי חיי מאן בעי חיי וכו' ויוכח מזה הרבה מוסר

מעשה ברוכל א' שהי' מחזיר בעיירות הסמוכים לציפורי והי' מכריז ואמר מאן בעי חיי מאן בעי חיי אספו עליו כ"ע ר' ינאי הוי יתיב ופשוט בטרקלין א"ל תא סק להכא וזבין לי א"ל לית אתה צריך ולא דכוותיך אטריח עליה ר"י סליק לגביה והוציא לו ספר תהלים מכורך והראה לו פסוק זה מי האיש החפץ חיים וגו' מה כתיב בתרי' נצור לשונך מרע וגו' אמר ר"י אף שלמה מכריז ואומר שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו מצרעת נפשו אר"י כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה ולא ידעתי היכן הוא פשוט עד שבא רוכל זה ופשטוהו לפיכך משה מזהיר את ישראל זאת תהיה תורת המצורע תורת המוציא שם רע עכ"ל. הנה המדרש הזה כלו מקשה מרישא לסיפא: והנה במה שכיימתי המדרש אפתח שסיים תורת המוציא שם רע למה כתב זה. אלא נ"ל שהאי רוכל הי' מוכיח שהי' מחזיר כשמואל הרמתה להוכיח את ישראל ורמז המדרש בכיונה דמילתא על מה שהוכיח והיינו מוציא שם רע והוא ניבול פה ולשון הרע באשר שהם שכיחי' בעו"ה ומנוי הזיקן דהם מ"ד שאינם רואים פני השכינה והפי' חשמ"ל א"כ אילו אינם חיים בעוה"ז שרשעים בחייהם קרואים מתים וגם בעה"ב אין להם חיות כיון שאינם זוכים לראות פני השכינה: ונקדים עוד פלוגתא בגמרא א"א תורה חתומה ניתנה דהיינו כרוכה כמ"ש הסייף והספר כרוכן ירדו מן השמים (ונ"ל פירושו דברכת עשיו על חרבך תחי' ואימתי כשאין קול קול יעקב ע"כ נכרוכים יחד עם הספר שכישראל לומדים תורה אין הידים ידי עשיו וה"ל כאילו הסייף נכרך עם הספר וק"ל:) וח"א התורה מגילה מגילה ניתנו ורש"י פי' במסכת שבת הניח אות א' בתורה היינו בתנ"ך א"כ י"ל דכ"ע דכתי' סתם תורה היינו תנ"ך ולמ"ד כ"מ א"א מגילה מגילה ניתנו א"כ אין לדרוש סמוכים דאין מוקדם ומאוחר בתורה דאפשר זה האחרון ניתן ראשון אבל אי אמרינן כרוכין ניתנו יש לדרוש סמוכים גם אי' במסכת סוכה היאך דנהגין לפשוט יפשוט לכפול יכפול ופי' לפשוט לומר פסוקי הלל רק פעם א' כמו בן פשוט שנוטל חלק א' ואי' בגמרא רובן בגזל ומיעוטן בעריות וכולן בלה"ר כולן ס"ד של כולן באבק לה"ר א"כ משמע דה"ה ת"ח והשתא א"ש דהאי רוכל הכריז ואמר מאן בעי חיי מאן בעי חיי כפל דבריו אם כנגד אלו ב' עבירות או חד מאן בעי חיי בעה"ז שלא יהי' נקרא רשע אשר בחייו קרוי מת וחד מאן בעי חיי בעוה"ב לראות פני השכינה לא יעשה אלו ב' עבירות לה"ר וניבול פה והי' מדקדק סמוכת לציפורי לשון ציפור דמפטפט וכל פטפטי' בישן בפרט דברים אלו דעושין מעשה ציפור ודוקא בעיירות היכי דפריצי בעבירות ואין להם חכמים גדולי' המוכיחים בעם רק במקום שאין איש השתדל הוא והיה לאיש משא"כ בציפורי וכדומה להם שיש שם ב"ד גדול ואב"ד או נשיא לא הוכיח: אספו עליו כ"ע אפי' ת"ח שהכל באבק לה"ר ר"י הוי יתיב ופשיט בטרקלין ופירש רש"י דרש בטרקלין א"ל סק להכא וזבין לי כי מכל מלמדי השכלתי לשמוע ג"כ תוכחתו א"ל לית אתה צריך לי ולא דכוותיך דווקא משא"כ שאר ת"ח צריכים לי דאל"כ הל"ל סתם אין שום ת"ח צריך לי אלא ודאי דווקא את דכבר זכית עצמך ויושב בטרקלין לרמז מ"ש באבות הכן עצמך בפרוזדר כדי שתכנס לטרקלין זהו עה"ב ומי שחוטא בהני ב' אינו זוכה לכנוס לטרקלין א"כ אתה כבר תקנת אותך שתוכל לישב בטרקלין בעה"ב ע"כ שוב אין אתה וכל דכוותיך במעלה זו א"כ לי וגם ר' ינאי הכריז קבל על מאן דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד נ"ל שאין בו יראת שמים בהאי עייל. א"כ מסתמא ת"ח כמותך כאלה דורש וכאלה מקיים שאתה בעצמך מוהר כך שישמרו מעבירות הללו כדי שתוכלו ליכנס בדרתא היינו עה"ב. ור"י מ"מ סבר אין בה"מ בלי קידוש אטריח עליה סליק לגביה והוציא לו ספר תהלים מכורך ול"א לו בפי' הפסוק בע"פ משום דאסור לאומרו' שום דבר בפני רבו ור"י בפני גדול ממנו היה ודינו כרבו. ועוד לרמז על סמיכות והראה לו הפסוק מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב וכתיב בתריה נצור לשונך מרע והו מלשון הרע ושפתיך מדבר מרמה הוא ניבול פה רק קשה ע"ז מנ"ל דדרשינן סמוכות דהאי פסוק פירוש על מי האיש שמא מי האיש הוא דבר אחר שיניח תפילין או שמירת שבת או כיבוד אב אם שג"כ מאריך ימים ופסוק נצור לשונך הוא הזהרה בפ"ע ע"כ דייק בלשון מכורך שהראה לו ס' תהלים מכורך עם כל תנ"ך לרמז שכך ירדו מן השמים ולא מגילה מגילה א"כ שפיר יש לדרוש סמוכין ומוכח דמי האיש החפץ

חיים בעה"ז ואוהב ימים בעה"ב יהיה נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה רק עז"ק דאם דרשינן יחד למה מי האיש הוא לשון נסתר ונצור ונוט' הוא לשון נוכח ע"כ בא ר"י להיות להאי רוכל לתנא דמסייע ליה דידוע קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים לפיכך ה"פ לדוד לקח שלמה בנו אצלו ודרש לבנו בני"ם שמעו לי יראת ה' אלמדכם דכתיב לפני פסוק זה שמוכח שלבניו אמר כך והכריז מי האיש החפץ חיים ונוט' בלשון נסתר על כל השומע מי שרוצה לקבל תוכחה ומוסר ואח"כ אמר לבנו נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה ואז גם אחרים יראה דדוד יקשט עצמו ובניו תחלה ויראו אחרים ממנו וכן יעשו רק כיון שדהמע"ה לא הזהיר בפסוק זה רק לבנו שלמה וש"ת שהוא הי' חסיד והחמיר על עצמו ועל בניו ואחרים מותרים ע"כ אמר ר"י משום זה הוצרך שהמע"ה ג"כ להכריז ומדקדק לשון להכריז ר"ל שדרש ברבים לתקן דברי אביו שכל עולם חייבים להיות נזהר ופתח פיו בחכמה על מה שהכריז אביו מי האיש החפץ בלשון נסתר אמר הוא שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו וזהו פירושו על פסוק מי האיש החפץ חיים ואמר ג"כ בלשון נסתר נגד כל העולם וכפל שומר פיו נגד ניבול פה ולשונו נגד לה"ר ואמר וסיים מצרעת נפשו כי צרעת בא על עבירות אלו כמו שסיים מוציא רע תיבות מצורע ועוד מאי מצורע בדד ישב חוץ למחנה בעה"ז כך צריך לישב זה חוץ למחנה למעלה כשמתו ואינו זוכה לכנוס במחיצת הקב"ה כמ"ש למעלה ע"כ סיים שומר מצרת נפשו לשון רבים בעה"ז ועה"ב ומדקדק לומר מצרת נפשו ולא גופו להורות על כשמתו בעה"ב וז"ש ר"י כל ימי הייתי קורא פסוק זה ולא ידעתי היאך הוא פשוט דקשה וכי ר"י לא הי' ידע הדבר כמו הרוכל אלא נ"ל לפי מ"ש לעיל פשוט מלשון חלק א' דכל ימיו ה"ל קשה ככפל לשון בהאי פסוק מי האיש החפץ חיים :: אוהב ימים לראות טוב: נצור לשונך מרע: ושפתיך מדבר מרמה: ולא יכלתי להבין היאך הוא רק פשוט ובגלוי שהוא כפל ומיותר לשון עד שבא האי רוכל ופשטוה שאינו כפל אלא חד קאי על לה"ר וחד על ניבול פה וחד על עה"ז וחד על עה"ב וא"ש הלשון פשוט שאמר ר"י: או י"ל דהוא סבר דאין דורשין סמוכין א"כ לא נפשט לו הבעי' של מי האיש החפץ חיים ואינו מובן מאי יעשה איש כזה החפץ חיים ולא דרש נצור לשונו למעלה עד שבא האי רוכל ופשט לו הבעי' ואמר שדרשינן סמוכין והאי קרא נדרש לפניו: והאי אוהב ימים פי' כמ"ש למעלה בחלק ב' במ"ש הזוהר על אברהם בא בימים עם הימים שעשה כל ימיו מצות בכל יום ויום וכן דוד. רק עדיין קשה לבעל המדרש מנ"ל לדרוש מצרת נפשו מצרעת ואמר לפיכך משה הי' מזהיר לישראל זאת תהי' תורת המצורע תורת המוציא שם רע דהיינו ניבול פה ולה"ר ע"כ הביא המצורע ציפרים המפטפטים שגם הוא חטא בפטפטו ודבר פה ::

ב ד"א על מאמר הנ"ל

בר"א יש לפרש להאי גירסא שגרס כמה דחיי דהאי רוכל בא להזהיר לישראל על התורה דנקראת סם חיים לפיכך מכניהו בשם רוכל הרוקח מרקחת גם כי היא חייך וכפל דבריו על תורה שבכתב ושבע"פ ומכריז מאן בעי ר"ל מי שרוצה ללמוד תורה וזהו כמה דחיי אספו כ"ע הוי ר"י יתיב ופשיט בטרקלין ופי"ר גם דעסק בפשוטי תורה. וחזר עליו א"ל לי' את צריך כיון שאתה כבר ת"ח ולא דכוותך ת"ח אטרח עלי' לידע שורש הדבר והנה ענין דהאי רוכל הי' ע"ד רופא שמצוה לחולי שלא יאכל מה שיזיק לו כך האי רוכל רוצה להזהיר ע"ז מ"ש בגמר' אל תשקצו את נפשותיכם ולא תטמאו בהם ונטמאתם בם א"ת ונטמאתם אלא ונטמטם שהאוכל דבר טמא ואיסור מטמטם הלב מללמוד אלא ישראל קדושים הם צריכים להתנהג בטהרה כבני מלכים ע"ז הי' מרמז שהוציא לו ס"ת מכורך בדבר אחר שיהיה משומר בנקיות שלא ילכלך בשום דבר כמ"ש בר"י שהיה מכרך ידיו בשיראי והראה לו הפסוק מי האיש החפץ חיים ללמוד תורה כי היא חייך: ואוהב ימים לראות טוב כי היא אורך ימיך ולקח טוב א' נגד שבכתב וא' נגד שבע"פ מה יעשה איש כזה נצור לשונך מרע ושפתותיך מדבר מרמה ר"ל מדבר מרמה בקמץ תחת ה"ד שלא יאכל דבר איסור או טמא: ומכוין בפלוגתא דר' יוחנן ור"ש לקיש. בחולין פ"ג גיד הנשה דמ"א אפי' אם לק גרונו נהנה ממנו מדבר איסור חייב ומ"א אפי' בין השניים ג"כ מצרף לכזית. וכמו שפליגי לענין חיוב מלקות כך הוא לענין למוד תורה. ומ"ש נצור לשונך הוא כמ"ד אם גרונו נהנה ממנו חייב. ומ"ש ושפתותיך מדבר מרמה נגד מ"ד בין השניים מצרף שגם השפתים. ע"ז שפיר אמר ר"י אף שלמה הכריז שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו ר"ל מצרעת נפשו משום דע"י שאוכל דברים טמאים א"י ללמוד ומוכרח לישב חוץ למחנה ר"ל חוץ מבה"מ וכמו שאה"ה מונין את ישראל באכילת שקצים ורמשים שידוע לרופאים איזה דברים מזיקים לגוף שנצטרע מהם. גם ע"ז אמר ר"י לא ידעתי היאך הוא פשוט שבל השתא שפיר דאפי' לא אכל אלא חוץ והקיאה חייב אפי' לא בא בתוך המעיים כדעת ר"ש לקיש ולפיכך משה הזהיר לישראל ע"ז זאת תורת המצורע דהיינו מוציא רע דבדד

שב חון למחנה וכן מי שאוכל דבר טמא או איסור דינו כמצורע שצריך לישב חוץ לבה"מ שמטמטם לבו ומתביים
לכנוס בבה"מ וק"ל :

ואיתא בגמרא מס' ע"ז בנוסח הזה. ר' אלכסנדרי מכריז מאן בעי חיי מאן בעו חיי כנופו לי' כ"ע ואתו ג
לגבייהו אמרו ליה הב לן חיי א"ל מי האיש החפץ חיים נצור לשונך מרע וגו' וש"ת הואיל ונכרתי לשוני ביאור כלה
מרע ושפתי מדבר מרמה אלך ואגרה בשיכה ת"ל סור מרע ועשה טוב ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי על מרז"ל
לכם עכ"ל ויש לדקדק למה כפל דבריו ולמה תלה החיים בלה"ר. וסיים בתורה. גם סור מרע מיותר. ונקדים במס' ע"ז ר"א
מ"ש ר"א אם סיפור לה"ר אין לו תקנה שכבר כרתה דוד ברוח הקודש א"כ מי שמספר לה"ר חייב מיתה בידי שמים מכריז וכו'
הייכו כרת. וע"כ י"ל שיטרע שמצורע חשוב כמת. וכבר אמרנו שקודם שסיפר יש תקנה לת"ח בתורה. ולע"ה
שישפיל דעתו ואיתא פלוגתא בגמרא ח"א לא איברא לילה אלא לגירסא וח"א לא איברי לילה אלא לשיכתא .
ע"כ הכריז ב' פעמים מאן בעי חיי שלא יתחייב כרת. מה יעשה א"ל מי האיש החפץ חיים. נצור לשונך מרע אז לא
יתחייב מיתה בידי שמים דכרת למעלה ג"כ נכרת ע"כ צריך ב"פ ושמא יאמר אם נכר לשונו מרע א"כ לשום תקנה
אלא יגרה בשיכה כמ"ד לא איברי לילה אלא לשיכתא ת"ל סור מרע ועשה טוב ואין טוב אלא תורה להורות כמ"ד
לא אברי לילה אלא לגירסא וצריך מ"מ תקנה שלא יבא לספר לה"ר דהייכו אם הוא ת"ח ילמוד תורה ואם ע"ה
יהי' סור מרע עכ"פ וזה א"א אלא א"כ ישפיל דעתו כאזוב. וסור מרע הייכו שיכיר הגאוה שנקרא' רע כידוע .

ועפ"ז כ"ל לפרש מדרש כששמעו ישראל פ' נגעים היו מתייראים וא"ל הקב"ה אל תיראו לכם שאלו לא"ה אבל ד
אתם לאכול ולשתות ולשמוח ואיתא במדרש לא נתן הקב"ה תורה לישראל אלא כדי שלא ידברו לה"ר : ביאור מדרש
מדרש זה לבד יש לפרש כפשוטו ע"ד מ"ש בגמרא ברכות כל יסורים שיש בהם ביטול תורה אינם יסורים של אהבה כששמעו
שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרכו יה ומתורתך תלמדיכו. ואיתא תו התם נגעים אינם יסורים של אהבה. א"כ י"ל ישראל פ' נגעי'
הטעם משום שיש בהם בטול תורה וכן מציכו שר"א קבלם בלילה ובלחם ביום כדי שיוכל ללמוד ביום וי"ל דס"ל היו מתייראים
לא איברי לילה אלא לשיכתא אבל למ"ד דלא אברי לילה אלא לגירסא וכ"ל דפשיטא ביום נ"כ כמ"ש והגית בו יומם וכו'
ולילה וכן אמרו שמעתת' בעי צלותא' כיומא דאיסתנא. ואי' במסכת' שבת דנגעים באים על לה"ר. וא"ש לא
נתן הקב"ה תורה לישראל אלא כדי שלא לדבר לה"ר משום דאם ידברו לה"ר יבואו נגעים עליהם ויש בהם ביטול
תורה. וע"פ תכאי זה נתן תורה שילמוד תמיד יומם ולילה :

אך י"ל בד"א ולפ"ז יתורץ מדרש הנ"ל כי ידוע דנכרי אסור ללמוד תורה. וכבר אמרנו למעלה דתורה רפואה ה
ללה"ר כמ"ש מרפא לשון עץ חיים וע"ז יכול מכגעים שלא יבואו אם סיפר לה"ר דתורה אגוכי מניכי ואצולי וביאור מדרש
מגיכי מש"כ א"ה לא יכלו מכגעים כי אין להם רפואה זו. ע"א לא נתן הקב"ה התורה לישראל דייקי ולא לא"ה לא נתן
אלא כדי שלא לדברו לה"ר אבל לא"ה אין תקנה. וידוע דכ"ע באבק לה"ר ע"ז אמר כששמעו ישראל פ' נגעים הקב"ה תורה
וידוע שבאים על לה"ר והיו מתייראים דכ"ע באבק לה"ר וחשו שמא יבא עליהם הנגעים א"ל הקב"ה אל תיראו לכם אלא שלא
שאלו לא"ה ר"ל כיון שאין להם רפואה ללמוד תורה מש"כ ישראל דברא הקב"ה תבלין והקדים רפואה למכה שברא ידברו לה"ר .
הקב"ה התורה אלא לאכול ולשתות דהייכו אכילת בתורה כמ"ש לכו לחמי בלחמי ושתוי ביין מסכתי ולשמוח בשמחה
של מצוה ותורה :

או י"ל ע"פ מדרש שהאמוריים גנזו אוצרות בבתים ולפיכך שלח נגע בתים לנתוץ הבית וימצא האוצר ז"ש מתחילה
היו ישראל מתייראים שיחריבו בתיהם בחנם ע"י נגע בתים וא"ל הקב"ה אלו ר"ל הנגעים באים לא"ה ר"ל בשביל
א"ה למצוא אוצרותיהם אבל אתם לאכול לשתות ולשמוח ע"י אוצרות הנ"ל .

ונ"ל לתרץ הדקדוקים בפ' זאת תורת המצורע. תורת מיותר. וה"ל לומר איש כי יהי' צרוע. ומאי ביום ו
טהרתו. והנה נרפא הצרעת מן הצרוע דמיותר מן הצרוע. ועוד למה יוצא הכהן אם כבר נרפא . ביאור כלה
ויתורץ נמי מה שהקשה אדוני אמ"ז הגאון זצ"ל למה כתב בפסוק ראשון והובא אל הכהן. ואח"כ כתיב . ויצא על דקדוקים
הכהן אל מחוץ למחנה דכלאה כסותרין זה את זה. גם מ"ש בגמרא דעירובין פלוגתא רחב"ח אמר מה תקנה בפרשת
למספרי לה"ר יעסוק בתורה כנ"ל ור"א אם כבר דיבר אין לו תקנה שכבר כרתה דוד ברה"ק יכרית ה' כל שפתי מצורע
חלקות אלא מה תקנה דלא לספר לה"ר אם ת"ח הוא ילמוד תורה ואם ע"ה ישפיל דעתו. וא"כ לכאורה קשה
תי"ל דקי"ל דמספר לה"ר עונשו בצרעת כמ"ש זאת תורת המצורע מוצא רע וא"כ איך אמר אין לו תקנה וכו' .

ע"כ נ"ל פלוגתא בין הכי מ"ד הוא רק לענין אם צריך תקנה קודם שסיפר לה"ר כי לחד א"כ ולב"ב צריך כדי להגין עליו שלא יספר לה"ר אבל לאחר שסיפר ס"ל דצריך ללמוד לכפר עליו שלא יצטרע. והשני ס"ל דלא מהני תורה לאחר שסיפור אלא חייב כרת. ומ"מ בזה מודה עכ"פ דצרעת חייב ככרת משום דמצורע חשיב כמת. וא"כ אם עשה תשובה ונרפא הצרעת ה"ל בריה חדשה וצריך או ללמוד תורה שלא יספר עוד הפעם לה"ר. ובע"ה ישפיל דעתו ופליגי בפי' הפסוק מרפא לשון עץ חיים ח"א מרפא אפי' אם סיפר מהני תורה וח"א שמרפא לשון שלא יבא לספר לה"ר אבל אח"כ לא.

ונ"ל דהכי פירושו זאת תורת המצורע ר"ל המוציא רע ר"ל מי שרוצה למצוא תקון שלא יבא לדבר לה"ר ורוצה ללמוד תורה. נ"ל ביום טהרתו שעדיין לא חטא או מועיל התיקון ומגין עליו מן הצרעת והובא אל הכהן דהיינו ללמוד תורה אל הכהן אשר יהיה בימים ההם כמ"ש שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו ומותר לכנוס אפי' במחנה שכינה. ומשא"כ אם כבר סיפר לה"ר אין לו תקנה בתורה כי כבר כרתה דוד ברה"ק א"כ חייב מיתה ומצורע חשיב כמת והרי זה ככרת וצריך לישב חוץ למחנה ואסור לבא אל הכהן למחנה שלו ע"כ כתיב ויצא הכהן אל מחוץ למחנה והנה נרפא הצרעת א"כ מוכח דעשה תשובה והקב"ה מקבל שבים ברוב רחמיו. וא"כ מה שעבר שכבר קיבל דינו וצריך עתה לעשות משמרת שלא יבא עוד לספר לה"ר ולידי צרעת ע"כ נקט הכי ב' תקנות לת"ח ולע"ה וז"ש וצוה הכהן ולקח למיטהר ר"ל למי שרוצה לטהר עצמו מכאן ולהבא שתי ציפורים א' נגד ת"ח וא' נגד ע"ה וציוה הכהן ושח"ט את הציפו"ר האחד ר"ל שהציפור בא על פטפטי' כמ"ש במדרש שיכיף עצמו שלא לספר לה"ר עוד על מים חיים זהו התורה כמ"ש הוי כל צמא לכו למים. וחיים הם למוציאהם זהו תקון של ת"ח שלא יחטא עוד. ואת הצפור החי יקח אותו ואת עץ ארז ואזוב ודרשו רז"ל דמי שמגביה עצמו כארז ישפיל עצמו כאזוב הכמוך וזהו תקון לע"ה כמ"ש בגמרא וק"ל:

ה
יודרש תורה וחושך אלו מעשיהם של רשעים יהי אור הוי מעשיהם של צדיקים וא"י באיזה מהם חפץ יותר מבואר היטב

ונ"ל לפרש מדרש תמוה בב"ר וז"ל והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך אלו מעשיהם של רשעים ויאמר אלקי' יהי אור אלו מעשיהם של צדיקים ועדיין א"י במה הקב"ה חפץ יותר אם במעשיהם של צדיקים או של רשעים כשהוא אומר וירא אלהים את האור כי טוב הוי אומר במעשיהם של צדיקים הוא חפץ ולא במעשיהם של רשעים עכ"ל ויש לדקדק וכי סק"ד דהקב"ה יחפץ במעשיהם של רשעים ונ"ל דמ"ש אם של רשעים דאינו מיירי רשעים ממש דמה"ת יחפוץ הקב"ה בהם אלא מיירי באותן רשעים שעשו תשובה רק מעיקרא רשעים היו ותלי' בזה א"א צדיק עדיף מב"ת משום דלא טעמו טעם חטא כלל או ב"ת עדיפי שטעמו טעם חטא וכבשו יצרם ועשו תשובה רק תשובה היה מיראה דאם היו מאהבה כעשו זדונות לזכיות וה"ל כמי צדיקים גמורים ועז"כ לפרש מ"ש אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ואם הוא חוטא ועשה תשובה לא נקרא עוד צדיק אלא בע"ת וכ"ל ג"כ דאין בע"ת כתם מיירי רק מיירי בשב מיראה אבל מי שחטא ועשה תשובה מאהבה ה"ל כאילו לא חטא כלל דנעשים כזכיות וזה אין צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא רק כיון שהוא בעצם צדיק שב תכף מאהבה וגם יש לחלק בין אם חטא רק בשוגג נקרא לעולם צדיק דאפילו שב רק מיראה מ"מ הוכרח להיות זכיות דכ"פ נקית דרגא משא"כ מי שעושה במזיד דהיינו רשע ועושה מיראה כעשה רק שוגג אבל לא צדיק ע"כ מדייק אשר יעשה טוב ולא יחטא וחטא היינו שוגג וז"ש והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך אלו מעשיהם של רשעים שעושין במחשך מעשיהם וכן כסיל בחושך הולך דהיינו שחטא במזיד שהולך בחושך ממש ובעבור שקרא לו עדיין רשע ש"מ דלא עשה תשובה רק מיראה דאל"כ כעשה צדיק ויהי אור אלו מעשיהם של צדיקים שחטא רק בשוגג אבל ע"י תשובתו כעשה צדיק כמעיקרא ועדיין איני יודע במה הקב"ה חפץ יותר וא"ל דהא קי"ל מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד י"ל דפי' של יוכל ר"ל רשאי כי מעלתם יותר ועוד י"ל דשם מיירי בע"ת גמור מאהבה דשקל עם הצדיקים ואפשר עדיפי ועוד י"ל דמדקאמר אין צדיקים גמורים ולא כתם צדיקים דמיירי צדיק גמור דלא חטא מעולם ובאלו כמנאים שנים בעיר ואחת במשפחה ומ"ש אין צדיק בארץ מיירי בשאינו צדיק גמור משא"כ באופנים הנ"ל א"י איזה מהם עדיף ומ"ש רשעים קודם הצדיקים אין ראי' דמיכו בקריאת ס"ת בר"ח לפעמים המוקדם משובח ולפעמים האחרון חביב משובח וכשהוא אומר וירא אלהים את האור כי טוב וכבר אמרנו דזה קאי על יצה"ר ולמה נקרא טוב משום הצדיקים כשכופין אותו יש להם שכר גדול וזוכין למעלה גדולה בעה"ב וא"כ מוכח דצדיקים עדיפי שלא הניחו להתפתות מן היצה"ר משא"כ מצד הרשעי' טוב להם לקרא אותו רק ר"ע כל היום דיש להם אחריות אם נתפתה פעם א' אם יזכו לעשות תשובה כהוגן:

לפי

לפי מ"ש הר"ן פי' על צדיק ורע לו ורשע וטוב לו דהיינו מקרי צדיק ורשע שיבא לו עה"ז עושר וכבוד שצדיק שם
בעה"ז אבל רע לו בעה"ב ורשע וטוב לו דהיינו הצדיק שנראה, כרשע בעה"ז משום דהוא עני כל ימיו כיאור על
וטוב לו בעה"ב ועפ"ז היה מפרש אדוני זקיני זצ"ל מדרש הנ"ל ע"ז שאל א"י איזה מהם חפץ יותר ע"ש וכ"ל עפ"ז פסוק תנה
לפרש מ"ש דמע"ה תנה עון על עונם ואל יבואו בצדקותיך ימחו מספר החיים ועם צדיקים אל יכתיבו דקשה מה"ת עון על עונם
יבואו הרשעים בצדקותיו ועוד הוי כפל לשון ימחו מס' החיים הייכו ספר שנכתבו שם הצדיק' ואם לא נכתב א"כ ע"פ מ"ש הר"ן
למחות וכן איפכא ולמה יעשה דיבא בלא דיבא ויתן להם עון אחר וא"ש דוד אמר תנה עוון על עוונם כמ"ש זכה על צדיק
נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע והרשע חלקו וח"ח בגיהנם ואין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא דהיינו פ"א כמו וטוב לו
בדוד שחטא רק בדבר אורי' דהיינו פ"א ודואג ואחיתופל ושאר שונאיו היו מביישו ברבים א"כ קי"ל כל המבייש חבירו ברבים
אין לו חלק לעה"ב אמרו דוד בא על א"א מיתתו במה ועליהם התפלל דהמע"ה כיון שהם ביישו אותי ברבים אין להם
חלק לעה"ב וכל ישראל יש להם חלק לעה"ב וא"כ חלק שלהם להיכן אזל אלא המשפט בישר שאני זכיתי בחלקם
וא"כ יקחו הם חלקי בגיהנם כמ"ש בס' חסידים מעשה בחסיד א' שאירע לו כך והוא לא חטא רק באחת ע"כ אמר
בלשון יחיד תנה עון שלי על עוונם שהם יקחו חלקי בגיהנם ולא זו אף זו דלא יקרא בשם צדיק בעה"ז ע"כ אמר
אל יבואו בצדקותיך להיות צדיקים בעה"ז שלא תתן להם עושר וכבוד בעה"ז ג"כ שיהיו קרח מכאן ומכאן לא עה"ז
ולא עה"ב ואמר עוד ומפרש לדבריו ימחו מספר החיים הוא חיי נצחיי כמ"ש מרע"ה מחני נא מספרך ועם צדיקים
ורע להם שיש להם עה"ז עושר וכבוד כמ"ש הר"ן גם אל יכתבו כיון שהלבין פני ברבים אבל לי לישועתך אלהים
תשגביני בעה"ז ועוה"ב כאשר זכה באמת לשני שולחנות מטעם כי אני עני וכותב על הכוונה וק"ל :

ביאור מ"ש רש"י בפ' צו אין צו אלא זירוז מיד ולדורות ור"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון יוד
כיס: ואגב יתורץ סמיכות הפרשה שביים ויקרא והשיב הגזילה. ואח"כ זאת תורה העולה : ביאור כ"ה

הפן ה"א בהקדים מ"ש דעולה בא על הרהור הלב. וחטאת ואשם על עבירות שעושה כגון גזילות אשם על מ"ש רש"י
גזילות וכדומה להם ובגזלן אפי' הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו עד שיחזיר הגזילה אין צו אלא
אשר גזל. ובפ' עולה כתיב זאת תורת העולה אבל אבל חטאת ואשם כתיב וזאת. עז"ש אין צו אלא זירוז משום זירוז ואר"ש
דבהרהור הלב א"כ רק זירוז כל דהו משום דדי בהבאות עולה ולא צריך שום דבר יותר ואר"ש וביותר צריך הכתוב ביותר צריך
לזרז ר"ל לכתוב וזאת שהוא יותר מז"ש ובעולה משום דיש בו חסרון כיס בחטאת ואשם להחזיר מתחילה מה הכתוב לזה
שגנב או גזל ואח"כ מועיל הקרבן (אע"פ דלאו מידי חסר כיון דגזל ה"ל כדידיה וקשה עליו מאד להחזיר כמ"ש מים במקום שיש
גנובים ימתקו.) ע"כ צריך מאד לזרז וז"ש והשיב הגזילה אשר גזל ברישא ואח"כ צו את אהרן על הקרבנות משא"כ
בלתי השבת הגזילה לא מהני הבאת קרבן .

הפן ה"ב כמ"ש אין צו אלא ע"ז כמ"ש באדה"ר ויצו אלקים את האדם. כ"ל בהקדים מ"ש המפרשים והובא י"א
למעלה דאע"ג דהקב"ה מעביר ראשון ראשון א"כ ה"ל למחול חטא אדה"ר דהיה חטא ראשון רק דרך כ' על
די"ל ה"מ בשאר עבירות אבל בחטא ע"ז דהקב"ה מענש גם על המחשבת ע"ז א"כ ה"ל כשתי עבירות וידוע דכל הפ"ל
הקרבנות באים הכללתקן חטא אדה"ר ולהוציא רפ"ח נצוצית קדושה ולפ"ז מתורץ למה עולה כולה' כליל ואין
הכהנים אוכלים כלום ממנו וז"ש אין צו אלא ע"ז כמ"ש ויצו אלקים את האדם. וא"כ חטא אדה"ר וצריכן להקריב
קרבנות לתקן חטאו וקשה תי"ל דחטא זה היה חטא ראשון והקב"ה מעביר ראשון ראשון ע"כ זאת תורת העולה היא
העולה כולה לגבוה כמ"ש שהיה עץ הדעת אסור באכילה לאדה"ר ועל מה בא עולה על הרהור הלב תי"ל דהקב"ה
אינו מענש על מחשבה וא"כ אינו צריך לקרבן עולה. אלא עכ"ח צ"ל דעל מחשבת ע"ז הקב"ה מענש ע"כ צריך
קרבן עולה לכפר א"כ חטא אדה"ר הייכו חטא דה"ל כ"ב עבירות ע"כ צריכין להקריב קרבנות לתקן
חטאו וק"ל :

הפן ה"ג ע"ד מ"ש לקיין בפי' מזמור ראשון דיש ב' מיני תורות אחת בדרך נסתר שהיה לאדה"ר קודם החטא י"ב
ואחת בנגלה שלנו והיא רק כמלבוש אל התורה בדרך הנסתר ובזמן הגאולה נזכה כלנו מהרה דרך נ' על
לאורה זו תורה יקרא נסתרה. ועה"ז נקרא לילה וזמן הגאולה נקרא יום. וז"ש צו את אהרן אין צו אלא ע"ז הנ"ל
כמ"ש ויצו אבל אדה"ר א"כ מוכח דלאדה"ר חטא ונקח ממנו תורת ה' א"כ אין לנו אלא פשוטה תורה ואמר זאת
תורת העולה ר"ל שהיא עולה כמלבש על הנסתרות כל הלילה שאין לנו רק משך הגלות עד הבוקר עד עת

הגאולה ואז אש על המזבח תוקד בו שנוכה לתורת ה' שהיא אש אוכלה. כמ"ש הלא כה דברי כ"ל תורת ה' כאש
אמר ה' וק"ל:

י"ג **הפן הד'** דאי' פלוגתא במס' שבת פ"ק ח"א זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד א"כ התורה לא עדיף
דרך ד' על מתפילה. וח"א מניחין חיי העולם ועוסקין בחיי שעה. ש"מ דס"ל דתורה עדיפי מתפלה. ולמ"ד
הנ"ל ומבואר ראשון מודה עכ"פ דצריך ללמוד ג"כ דאל"כ ה"ל מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה. וכ"ל כמו שפליגי
פי' אמריכן התם כך יש לחלק כאן כמ"ש זאת תורת העולה ודרשו כאלו הקריב עולה ועדיף מעולה. או לא עדיף רק שוים
תפילה וקרבן בדבר. ועוד שם בגמרא ברכות פ' תפילת השחר ת"א תפילת כנגד תמידין תקנו ועולה הוא עולת התמיד.
עדיף מתורה ולפ"ז יתורץ מ"ש המפרשים למה לא האריך בפרשה זו דין הקרבנות כמ"ש בפ' חטאת ואשם ואינו מפרש רק הקטרת
אברים שהם כשרים כל הלילה לרמז על ג' תפילות ע"כ אמר זאת תורת העולה זה עולת השחר תפילת יוצר היא
העולה זו היא תפילת מנחה כנגד עולת בין הערביים כל הלילה וגו' אלו אברים ופדרים שלא נתעכלו שהם כנגד
תפילת ערבית כמ"ש שם בגמרא שת"ע כנגד אברים ופדרים היא ע"כ אין לה קבע דגם לזה אין קבע דאם נתעכלו
מבערב אין להקטיר בלילה כלל. וא"כ י"ל למ"ד מניחין חיי העולם ועוסקין בחיי שעה פי' כאלו הקריב עולה
ועדיף מינה דעולה היא כתפילה במדריגה כמ"ש ונשלמה פרים שפתינו אבל התורה עדיפי. ולמ"ד דזמן תפילה
לחוד וזמן תורה לחוד ה"ה התורה לא עדיף מעולה. ועוד כאמור דספקא מינה אם אמרינן דעדיף תורה מקרבנות
א"כ אפי' בזמן שבהמ"ק קיים יוכל ללמוד תורה במקום קרבן ואם לא עדיף מני' אמרינן דוקא בזמן החרבן התורה
שקולה כקרבן אבל כשיבנה בהמ"ק מחוייב להקריב קרבנות דוקא בפועל. ולכן קי"ל דמפסיקין לק"ש ולתפילה
א"כ לא עדיפי תורה מתפילה וה"ה דלא עדיפי מקרבן ו"ש זאת תורת העולה ר"ל כל העוסק בתורה בזמן החורבן
ה"ל כאלו הקריב עולה וז"ש התורה הי"א העול"ה ממש בשוה ודוקא כל הלילה ר"ל משך הגלות דנקרא לילה דא"א
להקריב קרבנות בעין והיינו עד הבוקר עד עת הגאולה ואז כשיבנה בה"מ מחוייב להקריב קרבנות בעין דזמן קרבן
לחוד וזמן תפילה לחוד וזמן תורה לחוד. ובזה א"ש מ"ש ר"ש כיון דיש ב' פרושים בזמן שבהמ"ק קיים יקריב
קרבנות ממש ובזמן החורבן יעסוק בתורה או י"ל דאפי' בזמן שבהמ"ק קיים רשאי ללמוד פ' קרבנות במקום
קרבן ותליא א"ש כל העוסק בתורה כאלו הקריב עולה ועדיף מני' או לא. וא"כ כל אדם לא יקריב קרבנות אלא
ילמוד במקום קרבן אפי' בזמן שבהמ"ק קיים וא"כ להוציא מעות לקנות קרבן. ובאמת כבר כתבנו שהדין הוא זמן תפילה
וקרבנות לחוד וזמן תורה לחוד: וז"ש שפי' רש"י אין צו אלא זירוז מיד ולדורות ר"ל מיד על הקרבנות הנוהגין עתה
ולדורות בזמן שבהמ"ק יחרוב ילמוד תורה וע"ז אמר ר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז ר"ל אע"פ שהפסוק מזהיר על ב'
זמנים מיד ולדורות מ"מ ביותר צריך לזרז על מיד או בזמן ההיא במקום שיש חסרון כיס שצריך לקנות קרבנות מה"ש משא"כ
על לדורות א"כ לזרז שדי בלימוד לחוד וק"ל:

י"ד **הפן הה'** ונקדים מ"ש בפ' נחלת בנימין דלדה"ר חטא שאכל מנה גזולה ותליא אי שינוי קונה דגזל חטא
דרך ה' על ועשה מנה ואי' במפרשים דלדה"ר עשה להורות תשובה ליחיד וא"כ אין תי' לאהרן. עו"א
הנ"ל ונמיכ' והשיב את הגזילה אשר גזל דמיותר אלא עכ"ת להורות דוקא אותו גזילה שגזל צריך להשיב ולא אם שינה אותה דקנאו
בפרשה והשיב בשינוי מעשה. ולפ"ז לא חטא אדה"ר כולי האי. ולפ"ז ס"א לומר דלדה"ר עשה להורות תשובה ליחיד תי"ל דאין
הגזילה לכו ללמוד ממנו שמועיל תשובה כיון דיש לו תירוץ כנ"ל. וא"כ י"ל תירוץ זה אבל אהרן ע"כ אמר צו את אהרן ואת בניו
את אהרן להיות כהנים בלא"ז לא היה ראוי אהרן לכהונה מכח חטא עגל אבל לפי מ"ש לפני זה והשיב הגזילה וגו' מוכח
וחטא אדה"ר דלדה"ר לא חטא ויש לאהרן תירוץ זה שלהורות תשובה ליחיד ע"כ זכה לכהונה. והנה לפ"ז דאמרינן תי' זה אבל
שאכל מנה אהרן א"א לומר אבל דוד המלך שג"כ דעת קצת מפרשי' שנלמד ממנו. ואיתא בילקוט אלו בנה דהמע"ה את
גזולה בהמ"ק אין שום בריה יוכל לשלוט בו ולא היה נחרב כלל ולפ"ז לא היו צריכים לומר זאת תורת העולה כל העוסק
בתורה כאלו הקריב עולה תי"ל דלא יחרב ולעולם נקריב קרבנות רק אם אין תי' לדהמע"ה וחטא וא"כ יחרב
בה"מ וצ"ל להבטחה זו שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו על התורה. עו"א צו את אהרן וקשה תי"ל שחטא למה זכה
לכהונה וצ"ל דעשה רק להורות תשובה ליחיד וא"כ אין לדהמע"ה תירוץ וא"כ א"י לבנות בהמ"ק ויבנה שלמה ונוכרח
לחרוב ע"כ הבטיח התורה זאת תורת העולה כל העוסק בתורה כאלו הקריב משא"כ בל"ז לא היה צ"ל זאת
תורת העולה וק"ל.

הפן

הפן ה"ו י"ל בהקדים מ"ש בילקוט חדש אלמלא זכה משה לכנוס לא"י לא נחרב בהמ"ק כלל א"כ לא היה צריך ג"כ לזאת תורת העולה. ולמה לא נכנס הוא משום חטא עגל דחטאו ישראל וא"ל פי' ו' על הקב"ה אם אעבורה נא אתה מבקש בטל סלח נא אבל אלו לא חטאו ישראל היה משה יוכל לכנוס לא"י ואז לא ענין הנ"ל נחרב בהמ"ק וז"ש אין בו אלו ע"ז דישראל חטאו בעגל כמ"ש במדרש ולפ"ז הולך מרע"ה להתפלל עליהם סלח נא ועי"ז לא היה יוכל לכנוס לא"י דנתבטל אעברה נא. ע"כ אמר זאת תורת העולה דאם יחרב בהמ"ק מה תהא עלה ואמר זאת תורת העולה כאלו הקריב עולה דבלא"ז של חטא עגל היה משה נכנס לא"י ואז לא נחרב בהמ"ק וא"כ לזה דהיינו מקריב קרבנות לעולם : ט"ז

הפן ה"ז דאיתא במפרשים למה אמרינן דאדה"ר חטא במה שאכל מעץ הדעת והלא גנב גיבן וגנב תשרי לא שמי' גנב ותירצו דוקא ארים. ומ"ש לעבדה ולשמרה דמשמע אדה"ר היה ג"כ ארים י"ל דלעבדה דקדו' על זה תלמוד ולשמרה זה מעשה ותלמוד גדול ממעשה א"כ אם אמרינן דתלמוד גדול חטא אדה"ר וא"א מעשה גדול הנ"ל וא"א לא חטא. עז"א אין בו אלא ע"ז ורא"ה מאדה"ר וקשה שמא אדה"ר לא חטא ומעשה גדול והיה ארים עז"א זאת תלמוד גדול ממעשה תורת העולה כל העוסק בתורה כאלו הקריב עולה ועדיף מניה כמ"ש לעיל ש"מ דתלמוד גדול וקל : ט"ז

הפן ה"ח דאיתא במפרשים ה' מעביר ראשון ראשון א"כ למה נענש אדה"ר על חטא שלו ומתרץ שאני ע"ז שאדה"ר כופר בעיקר היה וגבי ע"ז הקב"ה מצרף המחשבה למעשה ומענש על המחשבה וה"ל דקדק ת' על כשתי עבירות ואי' בחן טוב. אהרן יש לו תירוץ על חטא עגל משום דישראל חשבו והרהרו לעבוד ע"ז בשעת מ"ת הנ"ל ואם שנאמר ויפתוהו בפיהם וגו' ולבם לא נכון עמו. והקב"ה הוא מענש על המחשבה והאומות לא ידעו על מה נענשו הקב"ה מצרף והיה ח"ה בדבר לפיכך עשה העגל. לפ"ז פיתא בו אין בו אלא ע"ז ורא"י מאדה"ר וקשה תי"ל דהיה עבירה ראשונה מחשבה אלא נחשב לחטא ולמה נענש אלא צ"ל דהקב"ה מענש גם על המחשבה א"כ אהרן לא חטא בעשיית העגל לישראל למעשה ע"כ בו את אהרן שהוא יהיה כהן כי מכח זה ביטל הכהונה ממשה מכח שסירב בשליחות ואם חטא אהרן לא היה זכה ג"כ לכהונה אבל מכח אדה"ר דלא חטא אהרן וזכה לכהונה רק עי"ז מוכח דישראל חטאו במחשבה ויפתוהו בפיהם וגו' בשעת מ"ת ע"כ צוה זאת תורת העולה יותר משאר קרבנות משום שבא על הרהור הלב לכפר על ישראל. י"ז

בר"א י"ל למה דוקא עולה יותר משאר קרבנות לפי מ"ש דעולה נשחט בצפון לבטל יצה"ר שנקרא צפוני כמ"ש ואת הצפוני ארחק מעליכם וגם איתא דאמר הקב"ה בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין כמ"ש אם פגע בך מנוול זה משכיהו לבה"מ אם אבן הוא נמוח וכו' ע"כ אמר זאת תורת העולה שבזמן שבהמ"ק קיים מבטלין ע"י השחטת הקרבן עולה והקרבנות היצה"ר אבל עתה כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב ומבטל ג"כ :

ועפ"ז כ"ל לפרש מדרש תמוה ויתייעצו על צפוניך אלו הקרבנות הנשחטין בצפון ואמרו לכו ונכחידם מגוי וגו' וקשה למה דוקא ע"י שדרשו צפוניך על הקרבנות עי"ז אמרו לכו ונכחידם. והנה אמרנו דבזמן ביאור כאשר שבהמ"ק קיים הקרבנות נשחטין בצפון מטעם לבטל היצה"ר הנקרא צפוני. ובזמן שבהמ"ק חרב או היצה"ר הצפוני על מד"ר בטל ע"י התורה כמ"ש כל העוסק בתורה כאלו הקריב עולה וכמ"ש רש"י מיד ולדורות ע"י הקרבן ולדורות ע"י ויתייעצו על התורה. אבל א"ה אינם מודים לדרשה זו מ"ש בתורה שבע"פ ע"כ אמר אסף ויתייעצו על צפוניך ר"ל שדורשים על צפוניך אלו הקרבנות הנשחטין בצפון וזה יועיל להגין לפני יצה"ר אבל התורה אינו מועיל א"כ אמרו היא תיכף בזמן שבהמ"ק קרבנות קיים יש תקנה לישראל אבל בזמן שבהמ"ק חרב דא"א בקרבנות וא"כ אין להם הגנה ע"כ אומרים לכו ר"ל כאלו מוכן הנשחטים לישראל לכו לבהמ"ק (דאל"כ ה"ל לומר כלכו כמ"ש ונכחידם) ותקריב קרבנכם ועכ"פ א"א לכם א"כ ונכחידם בצפון מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד ישראל דייקי שמורה על שהם ישר עם אל ויוכל כמו יעקב שנקרא ע"ש זה ישראל ובשעה שעושין רצונו של מקום ונגבר על שרו של עשו היינו ס"ס היינו יצה"ר (משא"כ יעקב יוכל לקרות) ואם אין קרבנות להגין ולכפר אין להם שום הגנה לפני יצה"ר ואז יש למקה"ד לקטרג מה נשתנו אלו מאלו. אבל הקב"ה הקדים רפואה למכה שהבטיח לאאע"ה כל העוסק בתורה כאלו הקריב עולה ותורה תבלין ולא יועיל עצתם ותופר מחשבתם : י"ח י"ט ד"א צל

בר"א כ"ל לפרש ע"פ מ"ש ב"י בא"ח סי' א' אמר הקב"ה מעיד אני עלי שמים וארץ בין ישראל בין עכו"ם או עבד בשעה שקורין לפני מקרא זה צפונה לפני ה' אני זוכר לו עקידת יצחק בן אברהם. והנה בלא"ז אין לנו לדאוג מפני האומות באשר שיש לנו ת"ל זכות אבות משא"כ ע"י מקרא זה שזוכר גם להם אם הם אומרים מדרש הנ"ל ע"פ מדרש שהביא הב"י בא"ח

מקרא

מקרא זה ואז א"י יכולין להרע לנו עז"א על עמך יערימו סוד ר"ל אלו סוד דיכולין להרע לנו וקשה ת"ל דיש לנו זכות אבות ואמר ויתייעצו על צפוניך ר"ל הקרבנות הנשחטין בצפון ר"ל שאומרים ג"כ פסוק זה די"ל אחר כל הקרבנות שחטא וגו' ושפוכה לפני ה' ואז זוכר גם להם עקידות יצחק א"כ יוכלו להרע לנו בזה ע"כ מ"ש ונכחידם מגוי. ומאד מדוקדק שאמר יערימו סוד ר"ל לשון ערמה שרק בערמה אומרים פסוק זה כדי שיוכלו להרע לנו לולי ה' היה בעזרתינו:

כ ביאור נאה על מדרש שנאה תעורר מדנים

מדרש זש"ה שנאה תעורר מדנים שנאה שנתן אהרן בין ישראל לאביהם שבשמים היא עוררה עליהם דיני דינים מלמד שנטל אהרן העגל ופתחו לפניהם ואמר ראו שאין בו ממש. ועל כל פשעים תכסה אהבה זו תפילה שהתפלל משה ומה התפילה שהתפלל את מוצא שכל סדר ויקרא וזרקו בני אהרן וערכו בני אהרן ואהרן לא נזכר אמר משה לפני הקב"ה אם לעצים חלקת כבוד בשביל בניהם דתנן כל העצים כשרים למערכה חוץ משל גפן ושל זית (בשביל שהיו מביאים מהם יין לנסכים ושמן למנחות) ק"ו שתחלק כבוד לאהרן בשביל בניו לכך נאמר צו את אהרן ובניו והקדימו לבניו. וקשה לי דנראה מכאן כאלו אהרן לא יפה עשה במה שפתחו לפניהם דמשמע מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. והא אי' בטא"ח ה"ל י"ב דוקא באיסור שאינו מפורש בתורה אמרינן כן אבל במה שמפורש בתורה מחוייב למחות ולהוכיח אע"פ שיזידו כמ"ש במס' שבת אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי ועיין ביפ"ת מ"ש בזה. וע"ק דאין הנדון דומה לראיה דהתם העצים לא חטאו משא"כ אהרן. ועוד מאי נ"מ אם דרשינן פסוק זה שנאה תעורר מדנים על ישראל או על אהרן למה פליגי במדרש. ועוד במד"ר פ' יוד אהבת צדק ותשנא רשע על אהרן שא"ל הקב"ה יודע אני היכן היתה כוונתך מוטב שיתלו הסרחון בך ולא בבני חייך מן פלטין דידי לית את זעי וכו' עד מכל שבט לוי לא נבחר לכ"ג אלא אתה והנה זה סותר קצת למ"ש כאן. ונקדים מ"ש בעל הטורים על צו את אהרן צו לומר שיהיו מזורזין בתורה ובמצות כי שגגת תלמוד עולה זדון ורש"י פי' אין צו אלא זירוז וכו' מאי בינייהו וי"ל דהני ב' דעות במד"ר מחולקין בזה. רק נקדים מ"ש המפרשים דע"י שמירת שבת כהלכתו מוכח דאין לעבוד עכו"ם ע"ש הטעם גם בספר דברי חכמים ומש"ה אמרו בגמרא כל השומר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו ונמצא שישראל נצטוו על שמירת שבת במרה קודם מ"ת א"כ ה"ל לישראל ללמוד איסור ע"ז משבת ומ"ש מרע"ה לי צוה ולא להם היינו מ"ש בעשרת הדברות משא"כ משמירות שבת אינו מפורש האיסור ובענין זה מצינו שמחלק' בגמרא ובפירוש שמיע לך או מכללא ויש נ"מ בזה אלו הי' נכתב בעשרת הדברות מפורש בלשון רבים דלא הי' מרע"ה יוכל להמליץ בלי צוה או לא הי' שום תירוץ לישראל ק"ו כי זה אפי' תינוקות של בית רבן יודעים אותו. משא"כ כיון דיש תירוץ ע"ז ומ"ש דיש ללמוד משמירות שבת לאו כ"ע דינא גמירי ויודעים לדרוש כך. ותליא בזה אם אמרינן שגגת תלמוד עולה זדון הי' ישראל חוטאים בעגל דה"ל ללמוד עד שידעו זה ג"כ משא"כ אם א"א וכו' או לא חטאו ישראל כולי האי. וא"כ לפ"ז כשאמרינן לא חטא אהרן במה שהוכיח אותם וא"ל מוטב יהיו שוגגין דהא בלא"ה הם מזידין משבת דמלה לפיכך אמר מתחילה שנאה תעורר מדנים על ישראל משום דס"ל כבעל הטורים דשגגת תלמוד עולה זדון ולפיכך ה"ל ללמוד משבת א"כ אהרן לא חטא וישראל חטאו: ובעל המדרש הנ"ל ס"ל דא"א שגגת תלמוד עולה זדון והם לא למדו משבת לאיסור ע"ז א"כ היו ישראל רק שוגגין וע"י אהרן נעשו מזידין ע"כ אמר פסוק זה על אהרן שהוא היה מעורר דיני דינים על ישראל ולפ"ז לא היה ראוי לכהונה. ואפשר דמשום הכי נצרך בעל הטורים לפרש צו את אהרן בענין אחר כדי שאהרן לא חטא בעשיית עגל ע"כ זכה שפיר לכהונה משא"כ לפירש"י דא"א שגגת תלמוד א"כ חטא אהרן וצ"ע למה זכה לכהונה וזה היה הויכוח בין הקב"ה ואהרן דדוקא מה שמפורש א"א מוטב יהיו שוגגין. אבל מה שאינו מפורש אמרינן. וא"כ כשעדיין לא נתן התורה היה נקרא דבר שאינו מפורש מה שנצטוו במרה על שבת ולפיכך חטא אהרן במה שהוכיח אותם ואהרן סבר כיון שיוכל ללמוד משבת הוי כאיסור מפורש כיון שנצטוו במרה כמ"ש שם שם לו חק ומשפט וגו' ולפ"ז מתורץ האיך אהרן חטא במה שהוכיח אותם דלא כיפ"ת דהניח בצ"ע. ולפ"ז היה מרע"ה מתפלל כיון שאהרן עשה לפ"ד כדת וכדין רק שטעה בסברא. ואם אמרינן דמה שנצטוו במרה קודם מ"ת כיון שאינו מפורש והתורה עדיין לא ניתנה א"כ ליכא למימר על אהרן שגגת תלמוד כיון שהתורה עדיין לא נתנה מהיכן ה"ל ללמוד דין זה רבי לא שנו קיימא מכ"ל א"כ אין לחשוב חטא אהרן לחטא גם י"ל דטעה אהרן רק בשיקול הדעת ואם היה מומחה פטור אם א"א להחזיר וזהו מדוקדק כמ"ש על כל פשעים תכסה אהבה ר"ל ע"י תפילה של משה היה נתהפך שאהרן וישראל לא

חטאו

פעלו במזיד רק שוגגין. א"כ התפלה מכסה הפשעי"ם. דייקי ולא חטאים כי המזידות זהו שמכסה. תפלתו אבל מ"מ משאר החטאים היינו שוגג דטעה בדין כנ"ל. ועל כן מכינו בזוהר דמועיל קרבן לבטל לגמרי משא"כ מזיד וק"ל כרת מוכה אבא. והכהנים ומנחות היו רק טפל לקרבנו' ע"כ אמר מרע"ה הכור שכולה. ומימיה מבינין דאם אהרן חטא במזיד דקרא עון אז באמת היה ראוי להפסיק גם בניו כמ"ש פוקד עון אבות על בנים. אלא מדכתיב בכל פ' ויקרא וערכו בני אהרן וזרקו בני אהרן ש"מ דלאהרן היה רק שוגג שטעה בהוראה ושוגג אינו פוקד על בנים. א"כ בשם שחלקת כבוד לבנים בשביל בניהם לגפן ולוית בשביל מנחות ונסכים שהם רק טפלים לקרבן. מ"מ הועיל. א"כ ק"ו לאהרן שתחלק כבוד בשביל בניו שהיו מקריבים קרבנות ממש וקרבן מועיל לשוגג לפיכך כתיב נו אהרן את בניו ר"ל ע"י בניו זכה הוא לזאת תורת העולה: ובזה מתורץ מ"ש בפ' יוד אהבת צדק ותשנא רשע פא"ל כ"א
הקב"ה יודע הייתי היאך כוונתך ר"ל דכוונתך היה לטובה דה"ל ומ"כ אם ישמעו לדבריך מוטב שיתלו המירתון כך שיאורו את גרמת להם שעשו במזיד ולא בבני אבל באמת לפי סברתו לא חטא כלל דהדין כך לפיכך מן פלטרין דידי לית אתה זעי ומפתורי את אכיל ושפיר עשה שהוכיח אותם ואם לפני הקב"ה גלוי שלא ישמעו לפנינו מי הוי גלוי כמ"ש לעיל. ולהמוכיחים ינעם. כל"ק.

ביאור על מדרש אהבת צדק ותשנא רשע וכו'.

תורה מן השמים ראשית בכורים ח"ג לחג השבועות.

ביאור יפה על ד' מזמורים ראשונים מתהלים שראוי לומר בכל לילה לתיקון קרי לידע עד היכן הדברים מגיעים. ומבואר בו מעלות התורה ושאר ענינים נוראים.

אשרי האיש וגו' הנה יש לדקדק למה מתחיל דהמע"ה אשרי האיש ול"ל אשרי אדם כמ"ש אשרי אדם מפחד כ"ב
תמיד או גם שם ה"ל לומר אשרי איש מפחד תמיד. ב' יש לדקדק למה אמר ג' לשונות מחולקים לא ביאור יפה הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב. ג' למה שינה בכל א' לשון אחר אבל רשעים מאד על עצה ובחטאים עמידה ובלצים ישיבה ה"ל לומר הכל בלשון אחד. ד' למה הקדים רשעים קודם חטאים כי מבתחלת מזמור ראשון בני אדם עושים מתחלה עבירות קלות שנקרא רק חוטא בשוגג ואח"כ מוסיף ועובר במזיד כמ"ש במס' שבת פ' שבתהלים הזורע היום אומר לו עשה כך שהם דברים קלים עד שאומר לו לך עבוד ע"ז. ה' למה אמר כ"א בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה שהוא כפל לשון ב' פעמים תורת וכל פעם בלשון אחר. ו' למה אמר בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה ול"א ג"כ חפצו ועוד דה"ל לומר בקיצור כ"א בתורת ה' יהגה. ז' למה אמר והיה כעץ שתול ולא ברכה אחרת. ח' דהי' סגי במה שמסיים וכל אשר יעשה יצליח ולעולם ילמוד אדם בלשון קצרה. ט' למה אמר כמוץ ולא דבר אחר. יוד' למה שינה הסדר בסוף ול"א גם הלצים כמו בהתחלת המזמור. י"א למה האריך לא יקומו רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים דהוי לי' לכתוב הכל יחד לא יקומו רשעים וחטאים במשפט או בעדת צדיקים. הרשעים הם הפוכו של צדיקים ה"ל לכתוב יחד כמ"ש בסופו כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד. י"ב למה מזכיר בפסוק לפני זה רשעים וחטאים ובסוף רק רשעים ולא חטאים י"ג למה מסיים כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד מאי לשון דרך הכי ה"ל לומר יודע ה' הצדיקים והרשעים יאבד. י"ד והא קי"ל דאין לסיים שום דבר בלשון רע וכאן סיים המזמור ודרך רשעים תאבד אע"פ דכתיב באבוד רשעים רינה מ"מ מכינו דאמר הקב"ה מעשי ידי טובעים בים והם אומרים שירה והי' יוכל לסיים בטוב והכי ה"ל לדרך רשעים תאבד ויודע ה' דרך צדיקים:

והנה אומר ד"י לדקדוקים ומי שיעלה בידי' לפרשו אפרש בעז"ה וזה החלי.

ונקדים מ"ש ר"ש מלבו בס' דרשות שלו והוא זה התורה שהיה ראוי' ליתן לישראל היתה בלי פיסוק פרשיות ופסוקים אלא הכל רוחניות ועי"ז הייתה יכולין לצרף אותיות ולברוא בהם שמים וארץ וכל מה שרצינו ותורה זו היה הקב"ה רוצה ליתן לאדה"ר אלמלא לא חטא רק ע"י שחטא ואכל מעץ הדעת שהוא טוב ורע נתגשם ע"ש אדמה לפיכך לא ניתן לו זו אלא תורה שלנו שהיא רק כנרתיק וכמלבוש לתורת ה' וכן היה נתינת התורה לישראל בהר סיני שאז נתקן חטא אדה"ר ואז היה ישראל במדרגתו של אדה"ר קודם החטא (ע"כ אמר אז בצלמינו ובדמותינו ברוחניות ונקרא אדם ע"ש אדמה לעליון אבל אחר החטא שנתגשם נקרא ע"ש אדמה עז"נ ארורה האדמה בעבורך ולא אמר הארץ דתולין הקללה במקולקל) ואז ניתן לישראל תורת ה' רוחניות אבל אחר

שחטאו בסברת התאוה שהתאוה לדברים גשמיים נסתלק מהם תורת ה' שהי' רוחניות משא"כ קודם החטא אכלו המן שהיה ג"כ רוחניות הראוי' לתורה ההיא אבל כשנתאוו תאוה וחזרו לחטא אדה"ר שנתאוה ג"כ לעץ הדעת ונלקחה מהם וניתן להם פשוטה תורתינו ע"ש שהאריך בזה. ואפי' ע"י חטא עגל לא נסתלק ועיין גם בשאר ספרי קבלה: הנה פרשת המתאווים היא בפ' בהעלותך שמתו המתאוים ועיקר החטא היה שהתלוננו במן שאמרו נפשינו יבשה אין כל בלתי אל מן עינינו והתרעמו ומאסו בטובתו של הש"י שנתן להם מזון רוחניי מה שצריך דוקא אל תורת ה' רוחניי' ע"כ בא זה ואיבוד אתוה ונסתלק ע"ז תורה ההיא ותמו כמו דגים בשעה שנסתלק מהם מים כמשל של ר"ע שהשיבו הדגים להשועל מה אם במקום חייתינו אנו מתייראי' וכו' ואז ע"י תורת ה' לא מתו כלל ע"כ אמרו רז"ל אל תקרי חרות אלא חירות שאז היו חירות ממה"מ. וידוע דאדם ע"פ הרוב הוא לשון אדמה. משא"כ איש הוא לשון חשיבות שגם מה"ש נקראים כך והאיש גבריאל ומי לנו גדול ממשה כאמר והאיש משה גדול מאד יעקב איש תם וכוה א"ש יו"ש דוד אשרי אדם מפחד תמיד ר"ל כשנתגשם בחטאו שנקרא אדם ע"ש אדמה זה יפחד כמ"ש פחדו ציון חטאים ר"ל שטוב לו שיפחד ממעשיו ויחזור בתשובה ולא יחטא עוד. משא"כ צדיק שנקרא איש א"צ לפחוד כי לא יאונה לצדיק כל און ע"כ לא אמר דוד אשרי איש מפחד תמיד. גם מצינו שהמסית נקרא נחש ערום שאין לו הנאה מחטא זה וע"י הסתו גורם שחבירו חטא ואי' בגמרא דאין טוענין למסית וראי' מנחש והנה חטא אדם וחוה היה ע"י הסתת הנחש והס"מ שהס"מ רכב על הנחש שהיתה קודם החטא כגמל א"כ הס"מ והנחש המה המסיתים והם רשעים וכבר בארנו שיש ב' תורת תורתינו שיש לנו עתה שהיא רק כנרתיק וכגוף לתורת ה' שהיא כנשמה וכמ"ש גם הזוהר ע"פ גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך מה דתחות תורתך יע"ש. וי"מ שעץ הדעת חטה היה כמ"ש לעיל:

וי"ל מע"ז אנו מהדרין לקח קמח חטין למצות ולשבת לתקן חטא אדה"ר באותו מין ולי"א אתרוג הי' נצטוינו ליקח בסוכות ד' מינים לתקנו וי"א בתשרי נולד וי"א בניסן ועכ"פ בע"ש היה וק"ל:

הנה עפ"ז יהי' מזמור זה מבואר לפניך בלתי מוקשה ולהורות כוונות דהמע"ה היה במזמור ראשון כמו הקדמה להזהיר לבני אדם איך יתנהגו שיזכו לתורת ה' בזמן הגאולה אשר ע"ז רמז תורה חדשה מאתי תצא ר"ל מאתי דהיינו תורת ה' כשיעבור ממשלת זדון מן הארץ היינו היצה"ר ונהיה במדריגות אדה"ר קודם החטא כשנתקן חטאו לגמרי וחזרו רפ"ח ניצוצי קדושה למקום הראשון. משום דלא בה כולי ביה דהכל נכלל בתורה ההיא ומתחיל אשרי האי"ש דהיינו כשרוצה לזכות בתורת ה' שהוא רוחניות צריך להכיר מעליו הגשמיות שבו ומה יעשה צריך להיות איש בתורה ובמצות אבל לא אדם לשון אדמה גשמי. ואז בודאי אשריך וטוב לך ע"כ אמר לשון אשרי האיש שינחיל עוה"ז ועוה"ב וכיצד יתנהג כל ימיו ואמר אשר לא הלך בעצת רשעים שהם ס"מ ונחש שנקראים רשעים בעלי מרמה וערמה על שהסיתו לאדם וחוה בעצתם אשר ע"ז נתגשם אדם וניטל התורה הנ"ל בשביל זה ע"כ מי שרוצה לזכות לה לא ישמע למסיתם כאלו ולא זה בלבד אלא גם בדרך חטאים לא עמד היינו אדם וחוה שהם חטאו ע"פ עצת הרשעים הנ"ל ואכלו מעץ הדעת ודר"ך מדוקדק על מ"ש לשמור את דרך עץ החיים שע"י חטאם נתגרשו מגן-עדן והוכרחו לילך בדרך כל הארץ שהביאו מיתה לעולם ובמושב לצי"ם לא ישב קאי על העם המתאוים שהתלוננים במן. ועי"ז נקח מהם תורה הנ"ל כיון שנתאוו לדבר גשמי והוי כזיבור"א ועקרבא לתורה הנ"ל כמו חטא אדה"ר ועי"ז חזר וניעור חטא ההוא ולפ"ז הם כבדר שהיו (ואין להקשות למה אמר בלשון עבר ולא בלשון עתיד כ"ל דדוד הכי קאמר אשרי האיש ר"ל מי שנתגבר וכבש יצרו והי' לאיש צריך להיות בו מעלות אלו באם שעד עתה לא הלך בעצת רשעים כמו שהלכו ס"ם ונחש ובדרך חטאים לא עמד היינו שלא שמע להמסיתם כמו ששמעו אדם וחוה שחטאו עי"ז ובמושב לצים לא ישב שלא התלונן במתנה הקב"ה כמו שהתלוננו אנשי המתאווים במן ומזכו בטוב אז נקרא בשם איש) וע"ע אמר מסור מרע ואח"כ מתחיל מן עשה טוב ואמר מה יעשה ולמה יזכה ע"י שלא יעשה כאנשים אלו ואמר כי אם בתורת ה' (יהיה) חפצו ר"ל אם לא יעשה כמעשיהם ולא יתאוו לדברים גשמיים יזכה לתורת ה' הנ"ל ומה שאמר חפצו ר"ל לרמז שאם יזכה לתורה זו יוכל למלאות כל חפצו כמ"ש למעלה שיוכל לצרף אותיות ולברוא מה שלבו חפץ ולא שייך לומר בתורה זו לשון יהגה כמו שאמר אח"כ כי בתורה זו שהיא רוחניות לא שייך מעשה גשמי יהגה בפועל רק בראי' דהיינו באספקלרי' המאירה אשר ע"ז התפלל דהמע"ה גל עיני כמ"ש למעלה בשם הזוהר. וכן שהמע"ה אמר לבי ראה הרבה חכמה ודעת ר"ל בראיות הלב ולא בעקימת שפתיו מעשה גשמיות וע"ז רמז לא קם נביא בישראל כמשה שזכה לראות באספקלרי' המאירה היינו בנביאים לא

קם אבל במלכים קם וממנו שלמה (ואין להקשות למה לא זכה דוד להשגה זו שהתפלל תמיד ע"ז ולא מצינו שזכה לזה כמ"ש גבי שלמה וי"ל כיון דדוד היינו אדם עצמו לא יהי' עדיף מגברא דאתי מחמתיה ואין ספק אע"פ שבלקח התורה מישראל ע"י חטא המתאוים מכל מקום בודאי כשאר אכלו וכן מצינו כמה יחידי סגולה אפשר שזכו לזה דהיינו סודו' הקבלה וכמ"ש רבא ברא גברא היינו ע"י ספר יצירה. ולמעלה זו זכה גם שהמע"ה ואז השיג גם בתורתינו שהיא כגוף אל התורה ההיא וכשם שא"א להנשמה לרד לעולם הזה בלתי שמתלבשת בגוף בשר ודם כך הוא בתורת ה' ע"כ בתורתינו שהיא גשמיות בה יהגה יומם ולילה בפועל בפיו שיהי' פיו ולבו שוין לעבודת הש"י בשתי תורות הנ"ל. וכשזוכה לזה אז יהי' במדריגה והיה כעץ שתול ר"ל כמ"ש הזוהר בפ' כי תצא על לא תכרות את עצה ע"ש היינו ת"ח ששתול על פלגי מים ר"ל שיש לו קיום ע"י ב' תורות אלו וי"ל והיה כעץ שתול זה עץ החיים כמ"ש לעיל שתורה זו נקרא עץ חיים ודומה לעץ שתול על פלגי מים שיש לו ג"כ תמיד יניקה וחיים. (וע"פ הסוד י"ל דתורה זו מרמזת בחכמה ע"ד אמרתי לחכמ"ה אחות"י את והוא שתול על פלגי מים היינו מי חס"ד והמ"י) וגם מבשר טוב שגם בעוה"ז יהי' לאיש כזה ברכה כנחל שוטף כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו אסור להכרית אותו. כמ"ש בזוהר לעיל וגם כל אשר יעשה יצליח בידו כמו מרע"ה ושהמע"ה אבל לא כן הרשעים שהולכין בתר עצת המסיתים ס"מ ונחש ושומעין לקולם ובכל כרתם דהמע"ה ברה"ק יכרית ה' כל שפתי חלקות המפתים לבני אדם בחלקות לשונם שאין להם אחיזה בקדושה כלל שסביב סביב יתהלכון ואין להם אחיזה למעלה במקום שמרמזת התורה כנזכר לעיל רק נחש עפר לחמה שרגליה יורדת מות עד לעפר כמ"ש בכתבי האריז"ל בס' טעמי מצות נקרא פרי עץ חיים בפ' וירא. ע"כ לא יכלו לפעול כלל בקדושה ע"כ אמר שהם רק כמוץ שהוא רק הפסולות מחטין אשר תדפנו הרוח היינו רוחא קדישא ותמיד אין להם מנוחה ואלקים עשו שיראו מלפניו לשלם על ידיהם לאיש כמפעלו כמ"ש בספר נפוצי ניוני ובאמת מצינו דרב"ד ואביי שגזרו עליהם שלא יעברו בישוב לעולם וא"כ מי פתי יסור הנה לשמוע להם במקום שיש לו לשמוע דברי אלקים חיים ומלך עולם ללכת בדרכיו ולדבקו בו. ומ"ש כמוץ י"ל דמרמז על חטא אדה"ר די"א חטה היה ועי"ז באו רפ"ח נצוצי קדושה בתוך הקליפות ובשביל הכאה זו הסיתה אותם דעי"ז יש להם חיות וקיום וא"כ מאי אהני' להם רק המוץ שהוא קליפת החטה מכח מין את מינו וניעור וז"ש אבל ר"מ שלמד מאחר תוכו אכל וקליפתו דייקי שהיתה מתדבק בו זרק שלא למד ממעשיו ע"כ בשביל חטא זה הי' להם עונש מר דלא יקומו הרשעים במשפט ר"ל ע"ד שאין טוענין למסית וא"כ להעמידם במשפט לשמוע טענותם כמ"ש בגמרא שלאדם ולחוה שאל הקב"ה למה עשו כך משא"כ לנחש פתח תיכף כי עשית זאת וגו'. וחטאים בעדת צדיקים הם אדה"ר וחוה שהם חטאו בזה שהי' לקיים דברי רב ודברי תלמיד דברי מי שומעין מ"מ רק חוטאים יתקריי' בשוגג דלבם אנכו היינו שאור שבעיסה המעכב היינו ס"מ היינו יצה"ר המסית יום יום שהם חטאו בנפשותם שגרמו מיתה לעולם וכ"ש להם משא"כ צדיקים דהם חנוך ואלי' שלא מתו כלל. ואין להקשות למה לא חשיב גם כת שלישית הנלכים כמו בפסוק ראשון הם המתאוים שהתלוננו במן די"ל דגם הם נחשבו בסוג החטאים דהם ממש במדרגת אדם וחוה לאחר שנתאוו לתכלית גשמיות וי"ל דמלת חטאים הוא מגזרת שאמרה בת שבע אני ובני חטאים ר"ל שנחסרו מן המלכות כך הם נחסרו עי"ז מתורת ה'. ומ"ש עוד כי יודע ה' וגו' י"ל כי זה א"א לשום אדם לברר הרשעים מן הצדיקי' כי לפעמים אדם מתדמה במעשיו לצדיק וטבע תועבת בלבו וכן בהפך (אשר ע"ז פי' אדוני אבי מ"ו זצ"ל הפסוק אדם יראה לעינים וה' יראה ללבב דקשה דלפי פשוטה י"ל אדם רואה בעינים ואמר דה"פ בדרך הנ"ל דאמרו שח עינים יושיע דנראה כצדיק שהוא שח עינים והוא עניו משא"כ גבה עינים דנראה כגאוה ותועבת ה' כל גבה לב. ויש רמאים דהם שח עינים לרמאות בהם בני אדם להחזיקם לצדיקים והם באמת רשעים משא"כ הקב"ה יודע הנסתרות ומ"מ אנחנו ב"א לא יוכלו לעשות יותר מלהסתכל בהנהגות ב"א אם הוא שח עינים או לא כמ"ש הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו ע"כ אדם יראה מאחרים רק לעינים אם הוא בכלל צדיק שהוא שח עינים או לא ומ"מ אינו בודאי כי אפשר שהוא רמאי רק שאין בידינו לעשות יותר משא"כ ה' יראה ללבב שמבין מה שבלבו. והענין במעלות שח עינים שאז מחבר שני יודין עם ה"ו היא החוטם ועושה חיבור בהויה שנמ' ד"ו משא"כ גבה עינים שמפריד השם וד"ל) ע"כ שלא תאמר איך יוכלו בני אדם להפריד הצדיקים מרשעים ע"כ אמר כי יודע ה' דרך הצדיקים אם הם שח עינים ובתם לב וצדיק או לא ואינו מדבר במשפט שלנו רק ביום הדין אבל הקב"ה בדין של מעלה ודרך רשעים תאבד ר"ל דרך של רשעים המסיתים הנחש והס"ם שע"י הסתם לאדם וחוה שגרמו מיתה לכל העולם נענשו שנקנו לגלם הוי שהרשעים המסיתים אבדו דרכם שא"א להם לילך עוד בדרך כל הארץ אלא על

כ"ג פי' נאה על פ' אדם יראה לעיני' וגו'

גחונם

גחוכם תלכו אבל קודם לכן הלכו בקומת זקופה וקצץ הקב"ה רגליה מדה כנגד מדה באבר שחטאו בהם כדתנו כי
רגליה תמיד לרע ירוצו ומ"ש בלשון רבים היינו שהס"מ רכב על הנחש וכיון שקיצץ רגליה של הנחש באבר הדבק
גם מן הס"מ. וברגליה הלכו אבל חוה להסיתה ע"כ נקללה ופיה שהיתה מדבר עם חוה והסיתה נתקללה ועפר
תאכל עפר"א לפום"א דאו"ב הוה וכן יהיה לכל המסיתים לקפח את שוק"ס וע"י ימחו חטאים מן הארץ אימתי
כ"ד כשהרשעים עוד אינם הוה מכיתם ינה"ר וכן יאבדו כל אויבי ה' ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. ונ"ל עו"כ
ביאור הגמר' הגמרא בשיוך הנחש לאדם אם האדם קדם למים ומה הנחש משום דהתורה נקראת מים כמ"ש הוי כל הצמא לכו
אם הוא למים וגם מרמז למי חסד הנ"ל כמ"ש ותורת חסד על לשונו וע"י הסתה נקח התורה הנ"ל וז"ש אם הוא קודם למים
קודם למים ר"ל התורה הנ"ל יחיה והיא תמות שמכח שמתדבק כ"כ בקדושה מונע החיות והויה מן הקליפה ומתה ממילא
ומה הנחש שכל חיות שלהם בא מכח חטא שהאדם נותן להם כח בקדושה כידוע. אבל אם היא קדמות ומסיתה כמו באדה"ר
וכן להפוך הוא מת דעי"ז בא לה קנת יניקה מן הקדושה כמו המון מן החטה והש"י ישוב לבינו לעבדתו ולתקן הכל והקב"ה
יעבור רוח הטומאה מן הארץ וזוכה כלנו במהרה לאורו זו תורה :

כ"ה **ועפ"ז** י"ל לפרש מדרש מובא בנחלת בנימין דף ק"ו תורת ה' תמימה ומשיבת נפש למה היא תמימה מפני
ביאור נאה שהיא משיבת הנפש. ולמה היא משיבת נפש מפני שהיא תמימה. שאין לו פירוש והנכה כפשוטה ונ"ל
על מדרש ע"ד הנ"ל שמדייק תורת ה' הייני תורה הנ"ל היא תורת ה' היא משיבת נפש למקום מחצבה שע"י אינו חוטא ומ"ש
תורה ה' למה תמימה מפני שהיא משיבת נפש שאין עושה שום פגם כמו שעושין ע"י חטאים ורגן מפריד אלוף ולמה היא
תמימה משיב' משיבת נפש באמת מפני שהיא תמימה שיוכל לקיים כולה ברוחניו' משא"כ תורתינו מה שאין כוהן עתה א"א לקיים
נפש בפועל אינו משיבת נפש כך הוא בקיצור נמרץ. אבל אדוני אבי מ"ו הרב זצ"ל פירש בענין זה לפי מ"ש למעלה
ק"ך בסוף חלק ב' דהקונה שלימות בעוה"ז וא"צ להתגלגל נקרא תמים והתורה משלימות לאדם כנ"ל אשת ת"ח א"צ
ביאור נאה יבום. ז"ש למה נקראת התורה תמימ"ה. ותירץ מפני שהיא משיב"ת נפש של הצדיק למקום הראוי לה למקום
מאדוני אמ"ו מחצבה וא"צ לבא עוד בגלגל לעולם לקנות עי"ז השלימות להיות נקרא תמים ע"כ ראויה התורה להיות נקרא
זצ"ל על תמימה. וחזר ואמר למה היא משיבת נפש הלא צריך אדם לקיים כל תרי"ג מצות ואיך יכול לקיים מצות קרבנות
מדרש הנ"ל בזמן החרבן. ושאינו כהן. וכיוצא במצות אלו. ותירץ ואמר מפני שהיא תמימה. לא תחסר כל בה שכל
הנ"ל תור' ה' העוסק בתורת העולה כאלו הקריב עולה. והעוסק בתורת צורת הבית כאלו בנה בהמ"ק ומזה תדין לכל
תמימה המצות למי שעוסק בה לשמה ובכוונה מכוונת לפי כח השגתו שמעלה עליו הכתוב כאלו קיימה בפועל כשבוא
ומשיבת נפש בזמן ובמקום שא"י לקיים המצוה ההיא או רחמנא לבא בעי. ומצרף מחשבתו הטובה למעשה מאחר שהוא אנוס
למה היא ע"פ הדיבור שא"י לקיימה מסיבה זו. נמצא שהתורה תמימה בכל מעלה. והעוסק בה לשמה כאלו קיים כל המצות
תמימה וכו' וזהו הטעם שמשיבת נפש מחמת שהיא תמימה. וזהו תמים תהיה עם ה' אלקיך. כי הויה בגמט' תרי"ג כמ"ש
למה משיבת למעלה ע"ד זה שמי וזהו זכרי וכו' עכ"ל דפח"ח ומיוד"כ : וכדי לתרץ קושיא י"ד למה מסיים בדבר רע ודרך
נפש וגו' רשעים תאבד נקדים מ"ש בגמרא ברכות טעם שאנו אומרים פסוק יהיו לרצון אחר תי"ח משום דדוד במי אמרי
בתר י"ח מזמורים ומקשי והא תשסרי הוי ומשני אשרי האיש ולמה רגשו חד מזמור הוא ונ"ל לפיכך סיים דהמע"ה מזמור
כ"ו ב' אשרי כל חוסי לרמז שחד מזמור והוא סיים באמת בדבר טוב וכ"כ שם מתחיל באשרי וסיים באשרי וצריכין
טעם נאה ליתן טעם אם חד מזמור למה נתחלק ל"ב ולמה באמת חד מזמור הוא. ונקדים מ"ש רש"י למה רגשו גוים אמר
למה אשרי דהמע"ה על מלחמת גוג ומגוג עם משיח לעתיד. גם כתבו בעלי הקבלה אדם ר"ת אדם דוד משיח שהם גלגול
איש ולמה א' ונפש אחד. והנה יש עוד לדקדק למה אלו ב' מזמורים אינם מתחילין במזמור כמו מזמור ג' ומשם ואילך ואינו
רגשו מזכיר באלו ב' כלל שם דוד ע"כ נ"ל לחלק ביניהם על דרך היה הוה ויהיה אדה"ר כבר היה. דוד הוה בשעת
חד מזמור הוא שאמר תהלים בהמ"ק ומשיח יהי' במהרה בימינו. ומשיח אע"פ שנקרא משיח בן דוד מ"מ עיקר הויתו הוא ליתם
וא"ח בהם מאדה"ר כי גולם שנתן אדה"ר ע' שנים משנותיו לדוד הי' כפל ולא בא משיח ג"כ ומדיינין גופה בתר עיקרו. מ"מ
מזמור. דוד הוא הבריח התיכון שהוא הממוצע כמו שכרמז בר"ת דאדם ע"כ נ"ל דמזמור ראשון אמר נגד אדה"ר כמו
שבארנו למעלה ע"כ לא הזכיר שמו של דוד. וכן מזמור ב' דהוא נגד משיח ג"כ לא הזכיר שמו ולפיכך נחשבו יחד
כמו גוף וברית דחשבינן כחד ע"כ חשבו רז"ל למזמור א' אע"פ דגופים מחולקים מ"מ הנשמות קרובות ואדם ומשיח
הכל חד הוא כנ"ל ובמזמור ג' שאמר על עצמו הזכיר שמו בפירוש רק ליתא משיח גם עליו הזכיר במזמור ד' ושמו

לשונו

לשוכו לכבודו ואמר למנצח בנגינות מזמור לדוד לומר למנצח שינצח המשיח בן דוד לאויביו יהי' בנגינות ר"ל בהמשך הזמן שיהי' עוד פנאי לזה ולא יהי' בקרוב לזמן ההוא של דוד. ואז כשיקרים זה יהי' מזמור לדוד וישמח הלב בשמחת בנו. כמ"ש חכם בני ישמח לבי גם אני ומה שאמר דוד מזמור בסי' ג' הוא על שקל מטרפוסי' בהאי עלמא כמ"ש בזוהר פ' ויצא לפיכך קדי ואמר מזמור. ומה שכתבתי דמזמור ד' הוא נגד משיח שהוא יהי"ה בזמן קרוב הוא מרומז במזמור זה בצירוף השם היוצא ממנו כמ"ש בשימוש תהילים דכ"פ יה יוצא ממנו והוא יהי"ה.

ע"ב בשביל זה אפשר שכתבו בעלי הקבלה והמוסר לומר אלו ד' מזמורים שהם רק נגד אדם דוד משיח בכל כ"ז
לילה לתקן כל א' חלק נשמתו מה שבא לו מאדה"ר דבנשמתו היה כלולים כל ס' ריבוא נשמות והנה כל טעם כזה
ס' קנת מחטא אדה"ר ע"כ צריך כל א' לתקן ג"כ קנת מחטאו ולתקן כל א' חלק נשמתו וכל זמן שלא נתקן חטא זה למה אמרינן
לא יבא משיח. ואפשר ע"ז רמזו רז"ל אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף דהיינו עד שתקנו כל הנשמות ד' מזמורים
שהיה או בגוף אדה"ר. וכיון דתקנו של אדה"ר וביאת משיח תליא בזה ע"כ יש לאמרו בכוונה לאויה והוסף על לאשוכים בכל
הטעם שכתבו הם שהוא לתקון קרי שיש בהם תיבות ש"י ואפשר על רמז זה לתקן עולם במלכות שד"י עם ד' מזמורי' לילה לתיקון
בנוטרי' שד"י. שע"ז יתוקן העולם במלכות שדי ולעורר לב האדם באלו מזמורים אפרש כולם. קרי

וע"פ הדוק הכ"ל שאמר גם מזמור למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק כי כבר באדנו שדוד המע"ה מזה האדם כ"ח
ללמוד התורה הן תורת ה' שהיא סודות התורה כמ"ש הזוהר. או תורתינו בנגלה ובהם בהגה יומם בילור כלה
ולילה וכבר ידוע בזכות התורה יבא משיח ואז ילחם עמו ארמילם הרשע הוא ס"מ שרו של עשו וכנגד זה אמר דהמע"ה על מזמור ב'
מזמור זה כנובא שהכל רמז על עשו דאית' בגמרא מסכת יומא שקודם שיבא משיח יתפשט מלכות אדום על כל
העולם ט' חדשים ע"כ יעורר מלחמה עם משיח כי מלאום ולאום יאמץ בשמלאה זו חרבה זו וע"ע היא יוליאה
וכשיבא משיח יחליב וכתיב ורב יעביד בעיר וברכתו של עשו מיבחק היה על תנאי כאשר תריד ופרקתו עולו אבל
בשקול קול יעקב אין ידים ידי עשו (עי' בזוהר פ' ויצא מ"ש בזה) ותרי"ד בגמט' תרי"ג עם התורה כלומר כשלא
יקיימו התורה והמצות מה שאפשר לקיים ופרקתו עולו (ובזוהר פ' בשא אמר ר"מ בנין האי בספר זוהר יפקון ישראל
מן גלותן) וז"ש למה רגשו גוים ר"ל זה יעקב ועשו שנקראים גוים כמ"ש שני גוים בבטנך למה רגשו יחד בזמן המשיח
ולאומים הייכו יעקב ועשו ומה שכפל הוא דגוים קאי על זרעם של יעקב ועשו ולאומים הוא מלכות כמ"ש אין אום
אלא מלכות קאי על מלך משיח ועל מלך ארמילם יהגו ריק ר"ל אם ישראל יהגו בתורה ובפרט בשלומדין ספר
הזוהר דע"ז יזכו לגאולה שלימה או יהי' תם לריק כחו של ארמילם שא"י ליגע עוד בכף ירך יעקב דברכתו הוא
כאשר תריד אבל אם קול קול יעקב או אין ידים ידי עשו יכולין עוד לשלוט בהם ולא זו בלבד אלא בהברכה הרב יעביד
בעיר א"כ יש לעשו דין עבד ומה שקנה עבד קנה רבו כמצא שתם לריק כחו. (אמר עד"ז פרשתי מ"ש עשו ליעקב בפ'
וישלח אחי יהי' לך אשר לך ופרש"י כאן הודו לו על הברכות וקשה מנ"ל לרש"י הא. וגם למה אמר אחי יש לי
רב הל"ל בומר אחי יש לי כל אלא דה"פ דעשו אמר ליעקב אתה רוצה ליתן לי מתנה ויש עלי שיעבוד ורב יעבוד בעיר א"כ
אני עבד שלך ומה שקנה עבד קנה רבו ע"כ אחי יש לי ר"ב ר"ל השיעבוד של רב יעבוד בעיר ואתה רב שלי א"כ מה
שאתה נותן לי הוא שלך כדרך מה שקנה עבד קנה רבו א"כ החזיק בו מתחלה לך ע"כ יהי' לך אשר לך ואפוכי מטרתא
למה לי ע"כ שפיר פי' רש"י מכאן שהודה לו על הברכות וק"ל:)

ע"ב ובשביל זה יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד ר"ל להתיצב עליכו דהיינו שיטילו מסים ויגזרו גזירות
רעות ב"מ כמ"ש במה מחברים מזה בזלקת רוכל וחז"ל ובילי אמונה. ובפרט בספר הזוהר שע"ז לא
יכלו ישראל ללמוד תורה ולקיים המצות וז"ש על ה' ועל משיחו על ה' שלא יתקיימו מצותיו ותורתו. ועל משיחו
שא"י להם בשביל שא"י ללמוד תורה מפני עול הקשה ועי"ז מוכרים שיקויים כאשר תריד ופרקת עולו וז"ש ננתקה
את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו שהיה בו בקשר העול על צווארם עכשיו רוצים להסיר מעל צווארם והם
בוחרים דכשם שאין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה אבל ישראל כך לא יצרף מחשבה טובה למעשה אבל הם טועים
בדין כי הקב"ה מצרף בישראל מחשבה טובה למעשה א"כ יצא שכרם בהפסדם ולא יועיל להם כלום דאם אי אפשר
ללמוד מ"מ מחשבותיכו היא ללמוד ומעלה עליו כאלו למד ביאות כמ"ש אבל דביאל מיום שבתת לבך להתענות לפני
בתקבל תפילתך לפני ומ"מ בעיהקב"ה לבפורידיו בעכו"ם שהם גזרו עכ"פ גזירות של לבער את ישראל ובא הקב"ה ומעם כ"ט
אפי' על מחשבתם הרעה (אמר עד"ז פירש זקיני הגאון זצ"ל הפסוק הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבות' והמטים עקלקלות' ביאור כזה

ה' לטובים עד שלום על ישראל מוקירי זצ"ל

יוליכם ה' פועלי האון שלום על ישראל. דהיינו שהקב"ה מצרף אבל ישראל מחשבה טובה למעשה דהיינו אם חישב לעשות מצוה אע"פ שלא עשאה יש לו שכר כאלו עשאו אבל אם חישב על עבירה ולא עשה עבירה לא נענש על המחשבה (חוץ בע"ז יש דעות שמחולקים די"א דנענש) רק על המעשה בפועל אבל בא"ה הוא להיפך וז"ש הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם ר"ל אפי' רק בלב הם ישרים שמחשב במצוה מ"מ הקב"ה משלם לו שכרו ומטיב עמו. אבל בעבירות אינו כן אלא והמטים עקלקלותם ר"ל ההולכים בדרך עקלתון יוליכם ה' פועלי און דוקא בפועל אם עושה עבירו' אבל לא על מחשבה לחוד. ודוקא בישראל הדין כך ע"כ סיים שלו' על ישראל משא"כ א"ה אין הדין כך אלא איפכא מצטרפא ע"כ ושימד"כ ודפח"ח) וז"ש אבל יושב בשמים ישחק אדני ילעג למו אז ידבר אלימו וגו' אומר הכל בלשון יחיד כנגד עשו ר"ל שאפ"ה לא יכול לפרוק העול ממנו אדרבה ואני נסכתי מלכי על ציון הר קדשי ר"ל שלאום מלאום יאמץ ורב יעביד צעיר שעכשיו יבא המלוכה ליעקב. וכנגד עשו שימשול על כל העולם ט' קדשים כיתי לידה כדאי' בגמרא מס' יומא אמר הקב"ה אני היום ילדתיך ר"ל עכשיו כשיבא משיח סייחה מלכות של עשו וילדתי אותך משיח שאתה תמלוך עכשיו כי כבר כלו ירחי לידה וזה שמשיב להם המשיח או דוד אספרה אל חק שלא תאמר באיזה זכות ניקח המלכות מעשו ואמר אל חק ר"ל ע"ד וזאת חקת התורה ע"כ אמר הקב"ה בלשון חיבה בני אתה לשון בני בכורי ישראל וכמ"ש היום אם בקולי תשמעו ולפ"ז מחוייב עשו להיות עבד לישראל כמ"ש ורב יעבד צעיר וכל אחיו נתתי לו לעבדים ע"כ אמר הקב"ה למשיח שאל ממני ואתנה גוים נחלתך גוים ר"ל עשו וישראל כמ"ש שני גוים בבטנך כולם יהיו מוכנע למשיח ויקבלו מלכותו ואחוזתך אפסי ארץ כי מה שקנה עבד קנה רבו. וכן תרועם בשבט ברזל כבלי יוצר תנפצם ר"ל נחשבו כברזל שלעולם קיים ויש לו טהרה במקוה משא"כ כלי יוצר אין לו טהרה רק שבירתן הוא טהרתן וכ"ל הטעם ברז"ל ר"ת בלהה רחל זלפה לאה ע"ד מ"ש רז"ל אין ישראל נגאלין אלא בשביל אמהות וז"ש תרועם ר"ל הצי' ישבר כחות שלהם ואמר באיזה זכות יהיה זה וסיים בשבט ר"ל בזכות אמהות שר"ת שלהם ברז"ל שזכותם יגין עלינו כמ"ש רפ"י בפ' בלק עמ"ש מראש צורים גו': וגם ישראל כמשלו לברזל דאם נאבריוכל להגעיל או ללבן כן ישראל אם חטאו יעשו תשובה והקב"ה מכפר משא"כ כלי יוצר אין להם תקנה בהגעלה כך להם אין להם תקנה רק בשבירת לכם לפיכך אמר מפני שרחמיו על כל מעשיו ועתה מלכים השכילו הוסרו שופטי ארץ שנגזרתם ככ"ל אלא עשו תשובה דהיינו קרעו לבבכם כמו בכינה עבדו את ה' ביראה ר"ל יראת העונש על גזירות הנ"ל בריכם אתם לשוב וגילו ברעדה ינשקו בר ר"ל לישראל לשון מה לתבן את הבר פן יאנף ותאבדו דרך ר"ל דרכיכם הרעה שלא תשיבו עוד בדרך עקלתון כי יבער כמעט אפו ר"ל שיענש אתכם ע"ז ואז אשרי כל חוסי בו על מרבינן אפי' גרים הבאים לחסו"ת תחת כנפי השכינה וזהו כל חוס"י בו.

למד ביאור כאן על מזמור ג'

מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו כבר כתבתי למעלה בשם הזוהר פ' ויצא שאמר מזמור בשביל שראה דשקל מטרפסיה בהאי עלמא כדי שיהי' לו חלק לעה"ב במלואו וטובה כי יפה שעה אחת של קורת רוח של עה"ב מכל חיי העה"ז וז"ש ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי רבים אומרים לנפשי ומרמז במה שאמר לנפשי ולא לי אלא על הנשמה שנקראת נפש אין ישועתה לו באלקי"ם סלה ר"ל שלא יהי' לו חלק לעה"ב ומרמז באלהים הוא בינה הוא עה"ב שמרמז ע"ז מעולם עד עולם עולם תחתון עולם עליון. כמ"ש בגמרא מס' שבת שידעו שנמחל עוונו משמע קודם זה סברו שאין לו עוה"ב. וז"ש ואתה ה' מגן בעדי כבודי ומרים ראשי ר"ל שזה שאזכך לבריאת בעה"ז וע"ז נמחול עווני זהו כבודי: קולי אל ה' אקרא ר"ל שכל ימיו התפלל לפרסום ברבים שנמחול עונו ויענני מהר קדשו סלה ר"ל אם אזכה לבנות המקדש או לא עכ"פ ע"י שלמה בני ע"כ העני' יהיה מהר קדשו ר"ל מבית המקדש כמ"ש שם דדבקו שערי בה"מ יחד עד שאמר זכור דבר לעבדיך וכו' מיד נענה כדי לפרסם הדבר שנמחל עוונו כמ"ש בחייך איני מודיע ובחיי שלמה בנך אני מודיע. ועי"ז אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי ה' יסמכני כי לא יראתי שיגרום החטא בעוה"ב משום הגלותי היה מכפר עווני וערוקתי מסתייע ז"ש בברחה מפני אבשלום בנו ואין להקשות מזמור לדוד קינה מבעי לי' דאדרבה אילו לא ברח לא עלתה לו כך כמו שאמר רז"ל אלו לא ראת בי כך לא מצאת בי כך כי י"ל דידע דוד כל זה ברה"ק כמ"ש בזוהר ע"כ אמר בלב שמח מזמור. ואוכל לישן במנוחה בלי פחד כי בטוח היה על כחו של הקב"ה שהוא בעוזרו לפיכך לא אירא מרבבות ע"ם ר"ל כ"מ שכתיב עם הוא מרמז על ע"ר אשר סביב שתו עלי ר"ל בלשון שתו בשמים פיהם שלועגים אלי דואג ואחיתופל ששאלו לדוד שבא על א"א מיתתו במה ואין אדם עושה דין לעצמו לפיכך אמר קומה ה' הושיעני כי הכית את כל אויבי לחי שיני

רשעים

רשעים שברת ר״ל כמו שהושעת לי עד עתה מכל אויבי כך תעשה לי להבא. או י״ל שרמז שביקש על לחי שיני רשעים על קימון שכיים ר״ל אף אתה הקהה את שיניו כמו שהשיב דוד להם מי שמלבין פני חבירו ברבים אין להם חלק לעה״ב ועכשיו ידעו הכל כי לה׳ הישועה על עמך ברכתך סלה ר״ל שאת״ל שחטא דוד י״ל תיקון עשה להורות תשובה ליחיד שעי״ז על עמך ברכותיך סלה אע״פ שיחטאו הייתי מורה להם דרך לשוב אליך כדי שתבא הברכה מבריכה העליונה בשפע עולם ועד סלה שלא יפסק ח״ו ע״י עוונותיהם למנוע השפע מהם ע״ז סיים סלה.

ל״א **למנצח** בנגינות מזמור לדוד הנה כתבנו שמזמור זה אמר דוד נגד משיח הנה כי במזמור ב׳ התפלל על שונאי של משיח שישלימו עמו אבל במזמור זה התפלל דוד על ישראל שיקיימו המצות וילמדו תורה כי זוכ״ה זה כדי שיבא משיח ב״ב אמן. וז״ש בקראי ענני אלקי צדקי בצר הרחבת לי ר״ל כמו שענית לי בצרתי והרחבת לי ומיחודם על כמ״ש מן המיצר קראתי יה כן תענני בשאתפלל על משיח לפיכך אמר אלקי צדקי ול״א סתם אלקי אלא דרמז על מזמור ד׳ משיח שנקרא ה׳ צדקינו כמ״ש בגמרא ובמד״ר ע״כ גם לבבא חנני ושמע תפלתי ואיתא בש״ע א״ח שאומרים בברכת הלבנה דוד מלך ישראל חי וקיים ר״ל כמו הלבנה שלעתיד תתחדש כן דוד שיתחדש ויהי׳ משיח בעצמו לפ״ז כל מה שהתפלל על משיח ה״ל כאלו התפלל על עצמו. וז״ש בני איש ר״ל שכנה אמר והוכיח לישראל שאתם בני איש שהוא יעקב איש תם ואיש לשון חשיבות כמ״ש למעלה בסי׳ א׳ ע״כ התחזקו באמונת אבותיכם עסקו בתורה כדי שיבא משיח ב״ב ומפרש להם הטעם עד מה כבודי לכלימה כבודי בגימטרי׳ מ״ב ר״ל שם של מ״ב ח״ו יתחלל ביניהם שאמרו שכבר כלו כל הקיצים ועדיין בן דוד לא בא ואומרים מבלתי יכולת ה׳: תאהבו ריק שאומרים ח״ו תם לריק כחו או י״ל על ביטול תורה שיש בישראל שהם ריקם בתורה ובמצות כמ״ש ריקנים שבך ועי״ז תבקשו כזב סלה כי התורה היא אמת אמת יהגה חכו תמיד בכל דבר משא״כ אם הוא ריק מתורה והולך בהבלי עולם אז תבקשו כזב סלה. וה״ת כיון שאתם מתחזקים בתורה ובמצות אין להם תקנה ע״ז אמר להם דעו כי הפלה ה׳ חסיד לו ומי הוא זה הוא דוד בעצמו שאמר לא חסיד אני אי״ל שחטא ג״כ מ״מ הוא חסיד שיש לי תיקון שעשיתי להורות תשובה ליחיד וגם י״א דעשה תשובה גמורה לאיזה מ״ד א״כ בשם שהועיל לי התשובה כך יועיל לכם. או י״ל חסיד לו מרמז על כהנים ולוים כמ״ש וללוי אמר תומיך ואורך לאיש חסידך ר״ל כבר הפלה הש״י חסיד לו זה הכהן שהוא משיטרא דחסד ואם יחטאם תביא קרבן ויתכפר ואם יחרב בהמ״ק כל עוסק בתורת עולה וחטאת כאלו הקריב ע״כ סיים ה׳ ישמע בקראי אליו הן בתפילה הן בתורה משא״כ אם לא עשה תשובה אמר הקב״ה ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וגם התפילה אינה מתקבל ונמסרת לחיצונים. משא״כ אם ילמוד תורה אז המאור שבה יחזיר אתכם למוטב כמ״ש במדרש איכה. ואז רגזו ואל תחטאו שאתם תרגזו על היצה״ר שלא יוכל לשלוט בכם כמרז״ל דאמר הקב״ה בראתי יצה״ר בראתי תורה תבלין. ואם א״א לכם לעסוק בתורה או חולי מ״מ יש תקנה אמרו בלבבכם שתהרהרו בתורה. עוד יש תקנה להם זבחו זבחי צדק ובטחו אל ה׳ ר״ל זבחי אלקים רוח נשברה. או י״ל ע״פ מ״ש לעיל שהיצה״ר נקרא טוב. כמ״ש וירא אלקי׳ את האור כי טוב. והטעם שכוונתו לטובה להצדיק הבריות מי שכופה אותו. רק הבן אדם אין כחו גדול שיוכל לכבוש אותו לולי ה׳ בעזרו כמ״ש הבא לטהר מסייען לו כי הוא אש ולכן בשרא י״ש זבחו זבחי צדק ר״ל שתכופו היצה״ר כמ״ש בעל הגדה ואתא הקב״ה ושחט למה״מ דהיינו שיתבטל וקראו צדק משום שכוונתו להצדיק הבריות וה״ת א״א לבו״ד לכופו וסיים ובטחו אל ה׳ שיסייען לך מן השמים. רבים אומרים מי יראנו טוב ר״ל שהרשעים אומרים מי יראנו טוב שהקב״ה יקבל תשובה מה שמע כבר ליצה״ר הנקרא טוב ואמר נסה עלינו אור פניך ה׳. ר״ל כי נר מצוה ותורה אור ר״ל אע״פ שהעבירה מכבה מצוה אבל אינה מכבה תורה הנקראת אור ועוד נתת שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו כי אמרתי אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ״ו. בשלום יחדיו אשכבה ואישן ר״ל כשנעקר היצה״ר מלבינו או יהיה הכל בשלום ובאהבה יחד כמ״ש ישעי׳ אז ירעו כבש וזאב יחד ויחדיו אשכבה ואישן בלי פחד. או י״ל דאז יהי׳ ישראל באגודה אחת ככנס א׳ כמו שהיו במתן תורה כמ״ש ויחן ישראל נגד ההר כך יהיה כשנזכה לגאולה. כי אתה ה׳ לבדד ר״ל שאז אתה לבדך עליון על כל הארץ כי אז יקראו כלם בשם ה׳ ואת הרוח הטומאה תעבור מן הארץ ועי״ז לבטח תושיבני שיהיה תקוה למשיח בן דוד שהוא דוד בעצמו כמ״ש דהמ״ע חי וקיים לעולם ואז ישבו ישראל לבטח בארצם כמו שישבו בימי שלמה איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו: אמן: סליק:

דרוש למציאות השם סוכות

מדרש ילקוט פ׳ האזינו. הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול שלא יהרהר אדם אחר מדותיו של הקב״ה ויאמר מה ראה דור המבול שנמחו במים. מה ראה דור הפלגה שנתפזרו מסוע״ס. מה ראה סדום שאבדתו באש. ומה ראה אהרן ליטול את הכהונה. ומה ראה דוד ליטול את המלכות. ומה ראה קרח שתבלעהו הארץ. אלא הוי אומר כי כל דרכיו משפט.

ר״ב ביאר כאן ומחודש וחריף על מדרש מה ראו דור המבול והפלגה וסדום ואהרן וקרח ודוד.

הנה יש לדקדק הרבה. חדא מאי מתמה. מאי ראה הלא כתי׳ בתורה חטאת סדום ועמורה. וגם דור המבול ותמלא הארץ חמס וכן קרח. ועוד מאי שייכי׳ זה לזה. ונלע״ד לפרש דעל כל א׳ בלתי חבירו יש להקשות למה נדון דווקא בזה ולא בדין אחר.. ואתחיל בע״ה. מ״ש מה ראה דור המבול שנדונו במים. י״ל למה נדונו במים אין לומר משום שחטאו בא״א ומיתתו בחנק ומי שנתחייב חנק טובע בנהר. קשה תי״ל דאין אישות לגוי. ועוד דהא עבדו גם ע״ז כמ״ש רש״י בכ״מ שאתה מוצא זנות וע״ז אנדרלומסי׳. וכו׳. וקי״ל כל מקום שחייבו ב׳ מיתות נידון בחמורה. ועל ע״ז בא סקילה וסקילה חמורה מחנק כמ״ש בגמרא א״כ ה״ל לדון בסקילה. וגם רש״י פי׳ מ״מ לא נחתם גזר דין אלא על הגזל. א״כ קשה בע״ז וג״ע ושפ״ד הבא מגזילות. כמ״ש בן סורר נהרג על שם סופו. וע״כ נ״ל שקצתם חטאו בג״ע וקצתם בע״ז וקצתם בגזילו׳ שהוא ש״ד. דמ״ש שהורגת כאן טובים ורעים אם היו טובים מאז היו ניצולים כמו נח אלא י״ל והורגת טובים ורעי׳ שבהם וקרא טובים אלו שחטאו בגזל שהם טובי׳ כנגד הרעים שחטאו בע״ז וג״ע שחמורה. ואי׳ בגמרא מ״ש שנידון בחמורה הייננו באיש א׳ אבל שנים שחייבי׳ מיתת ב״ד שנתערבו נדונים בקלה. וא״כ גם בנד״ז היה כך לפיכך נדונו במים במקום חנק. וא״ל אם אדם חטאו בהמות ועופו׳ וכל החי מאי חטאו שנידונו ג״כ במים די״ל דידוע שכל הבהמות וצופות היו מזוני׳ מין בשאינו מינו ולא זו אף זו שבני אדם הי׳ מזוני׳ עם בהמות וחיות. ואע״פ שהבהמה אינה בת עונשין מ״מ מצינו בתורה ואת הבהמה תהרוגו שלא יאמרו זו״ הבהמה שזה נכשל בה ורלוי׳ מאתון בלעם שהקב״ה חס אפי׳ על כבוד בריותי״ל ג״כ שדין זה בדור מבול הי׳ מדה כ״מ דהם נתערבו לשאינם מינם לכך בא המבול במים. רותחין דברותחין קלקלו הייננו זנות שעל חטא זה בא המבול כנ״ל במקום חנק וברותחין נידונו:

וקשה מה ראה דור הפלגה שנתפזרו מסוף עולם וע״ס. א״ל בשביל שחשבו לעבוד ע״ז רק שלא עשו מעשה לפיכך לא המיתם מזה. וקשה דהא בישראל הקב״ה מצרף על המחשבה כעל מעשה ולאי׳ מאהרן כמ״ש לקמן דהיינו במחשבת ע״ז וכ״ש בדור הפלגה שהיו בני נח א״כ היו חייבים בסקילה על מחשבת ע״ז בל״ז לא היה קשה הוי אמינא דאע״פ שלפי שורו׳ הדין היו חייבים סקילה אבל הקב״ה התנהג עם בריותיו לפנים משה״ד ונתפזרו רק ולא דן אותם במיתה. אבל לפי מ״ש בדור המבול למה נדונו במים אמרינן דהיה ע״פ הדין א״כ י״ל ק״ו מה דור המבול שלא הי׳ להם ממי ללמוד מ״מ נענשו כ״כ. מכ״ש דור הפלגה דה״ל ללמוד מדור המבול שחטאו ג״כ בע״ז ומ״מ לא למדו מוסר היו ראוים לעונש חמור בסקילה. אלא נ״ל באמת אבל דור הפלגה הי׳ ג״כ עפ״י הדין ומכ״מ כמו במבול. דלא חטאו במחשבת ע״ז ומ״ש דברים אחדים אינו פירושו שכפרו ביחוד אלא כמ״ש במדרש שאמרו דברים חדים על ה׳ אלקינו ה׳ אחד. ועל אברהם שנאמר אחד הי׳ אברהם על ה׳ שאמרו לאו כל הימנו לבור לו העליונים וליתן לנו התחתוני׳ ועל אברהם שאמרו פרידה עקרה שלא ילדה. משמע מזה ומ״ש רש״י שרצו לעשות בין יחודו של עולם פירוד וכן בין הקב״ה ואברהם ע״כ רמזו רז״ל שאמרו בלשון פריד״ה. כמו שעושין הרשעים כשמוציאים מלשון נרגן מפריד אלוף ע״כ פרע להם הקב״ה מדה כ״מ והפריד אותם מסע״ו וע״כ א״כ קשה מאי ראה סדום שנידון באש. אי׳ ברש״י רעים וחטאים ל״ה רעים בגופם ופי׳ בש״ח שהיו שטופי זימה לפיכך הלך לוט אצלם. וחטאים בממונם ר״ל גזילה. ל״ה מאד יודעים רבונם ומתכוונים׳ למרוד בו א״כ חטאו גם בע״ז וג״ע ושפ״ד וכמ״ש רש״י על הכצעקת״ה צעקת ריבה אחת שהמיתוה במיתה משונה. וקשה למה נידון באש ה״ל לידון גם במים ג״כ בקלה כי בודאי לא כולם עשו כל העבירות ובפרט הוי מעשה דריבה כמו במבול. א״כ הי׳ להביא עליהם מים. וא״ל מכח השבועה שלא יביא עוד מבול על הארץ י״ל דוקא על כל העולם אינו מביא אבל על אומה אחת מביא. בל״ז לא הי׳ קשה על סדום שנידון באש. ה״א כיון שידעו הבריות השבועה שלא יבא עוד מבול רק בפסוק א׳ כתיב ולא יהי׳ עוד מבול לשחת הארץ. ובפסוק א׳ כתיב ולא יהי׳ עוד המים למבול יכנרו כיון שכתב פ״א סתם משמע

אפי׳

אפי' לא מבול של אש א"כ הותרה השבועה כמו שעשה באמת אנשי סדום לית דין ולית דיין וכיון שראה הקב"ה כך ראה שראוי שעה ולמיגדר מילת' יהי' נידון בחמורה דהיינו שריפה חמור מחנק ולפי ר"ש שריפה חמורה מכולם כמו שמצינו שב"ד דנין מכין ועונשין אפי' שלא מן הדין אם השעה צריכה לכך כמו א' שהטיח את אשתו תחת התאנה והלקוהו למיגדר מילת' ואלקי' עשה שייראו מלפניו להודיע שהשבועה היתה רק על מים ולא על אש וכן מצינו שהמגרים שחשבו כך אבל השתא דמצינו דהקב"ה התפזר דור הפלגה ולא דן אותם באש מ' טעם זה. א"כ קשה מאי נשתנו אלו מאלו הללו חטאו ל"ה ואלו חטאו ואע"פ שלא הי' חטאם קשה כ"כ מ"מ למגדר מילתי עבדינן אפי' בכה"ג למען ישמעו ויראו ולא יזידון עוד. אלא נ"ל דבאמת אבל דור הפלגה היה ג"כ הפיזור שהי' מפזר אותם הי' ג"כ רק למגדר מילת' כי לא חטאו כלל כי על מחשבת ע"ז אין הקב"ה מענש על המחשבה לחוד כמ"ש הרא"ש. ועל דברים אחדים י"מ שכוונתם היתה לש"ש להיותם ג"כ תחת כנפי השכינה ע"כ הקב"ה שיודע כוונתם לטובה לא החמיר עליהם כ"כ רק מ' הבריות שלא ידוע האמת הפיכם : וכיון שראה הקב"ה א"כ שלא למדו מוסר אנשי סדום וחטאו ביותר החמיר עליהם וכמו מי שרכב בשבת שדנו למית' אע"פ שלא היה חייב א"כ קשה מה ראה אהרן לטול את הכהונה כיון שעשה עגל לישראל ואין קטיגור נעשה סניגור וכמ"ש לעיל טעם במבול גם כאן כיון שבא תקלה על ידו לישראל אינו ראוי לגדולה לא יהא חוטא נשכר וכמ"ש אדוני אבי מ"ו הרב ז"ל לעיל על מי אשר חטא לי אמחנו מספרי. בל"ז לא הי' קשה מידי ה"א דאהרן יש לו תי' דכבר חשבו על ע"ז כמ"ש ויפתהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו הקב"ה מענש על המחשבה ויהי' ח"ה בין האומות כאלו עביד דינא בלא דינא ח"ו לפיכך עשה להם את העגל כמ"ש בחן טוב. ולפיכך זכה לכהונה כי נוצר תאנה יאכל פריו. רק מכח שמצינו שדור הפלגה לא נענשו על מחשבת ע"ז דא"כ היו חייבי' כלי' כמו ישראל שכתי' ואכלה אותם כרגע מדלא נענשו כ"כ מוכח דאין הקב"ה מענש על המחשבה לחוד כמ"ש הרא"ש בפי' אפי' בע"ז. רק מצרפה למעשה אם עושים המעשה ג"כ א"כ קשה על אהרן למה זכה לכהונה. ונ"ל טעם אחר דאהרן חטא באמת רק עשה תשובה וללמוד ממנו תשובה ליחיד כמ"ש המפרשים א"כ קשה למה זכה דוד למלכות כיון דחטא במעשה דב"ש והקב"ה יודע עתידות לא הי' ראוי לבחור אותו כלל. בל"ז לא היה קשה דה"א דדוד עשה רק להורות תשובה ליחיד וכוונתו היתה לש"ש לפיכך זכה למלכות רק לפמ"ש דאהרן עשה להורו' תשובה ליחיד כמ"ש המפרשים א"כ אין תי' לדוד. אלא נ"ל לעולם דוד זכה למלכות משום דעשה להורות תשובה ליחיד והקשיא על אהרן נ"ל טעם אחר והוא שזכה לכהונה מכח יעקב שאמר עשר אעשרנו לך ונתן מעשר מבניו והי' חל על לוי ושוב נתן מעשר מן המעשר והתחיל למנות מן לבני ולא מן גרשן שהי' בכור ומנה לבני שמעי עמרם יצהר חברון עוזיאל מחלי מושי אהרן משה והי' משה מעשר מן המעשר והי' ראוי להיות כ"ג אך מפני שסירב בשליחות ניטלה הכהונה ממשה וניתנה לאהרן וזה הי' טענת קורח כיון שנטל ממשה לא היה ראוי אהרן שהוא תשיעי רק על קרח שהוא אחר משה כמ"ש בתו"מ א"כ מוכח דלא חטא כלל דאל"כ מאי חזית דדמא דדי' סומק טפי דמכח חטא ניטל ממשה וניתן לאהרן שחטא ג"כ ונ"ל תי' אחר על עגל כמ"ש בגמרא אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא כי ראה חור זבוח לפניו כמ"ש וירא אהרן ויבן מזבח לפניו וגם לא עשה כלום כמ"ש בזהב ויצר בחרט ויעשהו כי יונים ויחבורם בניו של בלעם עמדו אחריו ועשו בכישוף לפיכך אין בו חטא אדרבה כוונתו לש"ש. א"כ קשה מה ראה קרח שתבלענו הארץ כיון שבאמת לכאורה היתה טענתו טענה עם הכהונה כיון שניטול ממשה הי' ראוי לו שהוא י"א ונכנס במקום משה להיות עשירי וראוי' להיות כ"ג כמ"ש בגמרא דקולין במעשר בהמה שעל תשיעי אין ספק מעשר כלל שלא נכלל בשם עשירי ואהרן היה התשיעי. בלא זאת לא היה קשה על קרח הוי אמינא אימת אמרינן כך אם נמנה לעולם אהרן קודם משה לפי שנים א"כ כיון שנדחה משה ראוי לקרח אבל כיון שמצינו כמה פעמים הוא משה אהרן א"כ היה אהרן עשירי ממש לפיכך זכה שפיר לכהונה. וקורח חטא במחלוקת על הכהונה לפיכך נבלע בארץ כי איש זרוע לו הארץ. אבל לפי מה שמתמה בעל המדרש מה ראה אהרן שזכה תי"ל דראוי לו מכח שהוא עשירי ונ"ל דלענין זה דזכות למשה לא הקריב אותו לאהרן אלא הולכין אחר הזקנה להיה אהרן רק התשיעי רק מכח חטא משה ניטל ממנו ולולי חטאו הוה הוא כ"ג וכאשר באמת היה כל ימיו כהן רק בניו לא זכו לזה וא"כ קשה מה ראה קרח שתבלענו הארץ. אלא נ"ל אם היה מתרעם רק על אהרן לא נתחייב כולי האי לחטא רק שהוסיף לא משה נביא ולא אהרן כהן ולא תורה מן השמים לפיכך נבלע בארץ הוי אומר כי כל דרכיו משפט ויושב בדין עם כל א' הוי אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא :

ל"ג ביאור נאה על מדרש לדוד שפטני כשאתה דן הצדיקים

מדרש תהלים מזמור לדוד שפטני ה' כתוב א' אומר אל תבא במשפט את עבדך וכתוב א' אומר שפטני ה' אלא בשעה שאתה דן את הצדיקים אל תבא במשפט עמי ובשעה שאתה דן את הרשעים שפטני ה' ע"כ. הנה המדרש זה תמוה לפום ריהטא ואיפכא מסתברא. לפי פשוטו נ"ל ע"פ מ"ש בצרפית באלי' לא באת אלי אלא להזכיר עווני פרש"י שע"ע הייתי צדקת נגד בני עירי משא"כ עתה נגד אני מרשעת. לפיכך אמר דוד עם צדיקים אל תבא במשפט עמי כי אז נזכרים עוונותי נגדם משא"כ כשאתה דן הרשעים שאז אני צדיק נגדם ע"כ שפטני ה'. (ונעין זה מצאתי בס"ח) וגם ע"ד וסביביו נשערה מאד שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה לפיכך בקש דהמ"ע שלא ידין אותו עם הצדיקים שאז ידקדק גם עמו משא"כ כשידין הרשעים שהולכים אולם אחר רוב עוונות ולדוד לא היה רק עון א' כמ"ש רק בדבר אוריה החתי או לכל היותר שתים כמ"ש שאול בחטא ועלתה לו ודוד בשניים א"כ בודאי בא זכאי:

ל"ד פי' אחר על מדרש הנ"ל בדרך דרש

ועפ"ה הדרש נקדים מ"ש המפרשים טעם שאין הקב"ה מעניש על המחשבה כי אין אדם יודע רק הקב"ה ואין אב מעיד על בנו. והנה יש לחלק בזה אימתי י"ל כן כשישראל הולכים בדרך הישר אז נקראים בנים למקום משא"כ כשחוטאים נקראים רק עבדים והקב"ה מלך ומלך מותר להעיד לעבדו. שאין אדם קרוב אצל ממונו כמ"ש בגמרא דסנהדרין. אע"פ דאיתא במשנה מלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד וכו' היינו דוקא מלכי ישראל אבל מלכי יהודא דנין ומעידין ומלכי ישראל נמי רק ממעשה שהיה בינאי מלכא משא"כ קודם לזה. והנה יובא לנו מזה כשהקב"ה לנו כאב אין דן אותנו על המחשבה. משא"כ אם הקב"ה לנו כמלך יוכל לדון על המחשבה. והנה ידוע דשם הויה הוא מדת הרחמים כמבא אז נקרא הקב"ה אב כרחם אב על בנים משא"כ אלקי' מספרא דדינא אז נקרא מלך. גם ידוע שהצדיקים מהפכים מדת הדין לרחמים והרשעים מהפכין מדות הרחמים לדין. והנה יש לדקדק למה אמר בפסוק זה בשם ובפסוק השני שפטני ה'. ולמה בפסוק ראשון אמר את עבדך וה"ל לומר אל תבא במשפט עמי. וזש"ה בפסוק א' אומר אל תבא במשפט את עבדך ופ"א אמר שפטני ה' אלא בשעה שאתה דן את הצדיקים שאז לרבותא אתה דן אותם במדת הדין שמ"מ הם יצאו זכאי' שהם מהפכים אותו לרחמים אז אל תבא במשפט עמי שאז אני נקרא עבד א"כ אתה מלך ותוכל לדון על המחשבה ע"כ אל דן אותי אז. משא"כ כשאתה דן את הרשעים אז הקב"ה דן אותם במדת הרחמים ומ"מ הם יוצאים לחובה שהם מהפכים אותו לדין אז שפטני ה' שאז אתה כאב לבן ולא ידין על המחשבה דאין אב מעיד על בנו ע"כ לא אמר בפסוק זה עבדך כי אז נקרא בן וק"ל:

ל"ה פי' נאה על מדרש ארץ יראה ושקטה וכו'.

ילקוט תהלים דף ק"ג ארץ יראה ושקטה ר"ל בשם ר' יוחנן אם יראה למה שקטה אלא אמרה הארץ ומה אם מצוה אחת כתובה אדה"ר ועבר עליה ונתקללתי עבורו כאן רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת עאכ"ו. קשה בשלמא אדה"ר נברא מארץ ע"כ כשחטא נתקלל האדמה שנברא ממנה משא"כ עתה מאי יש נ"מ לארץ בזה. ועוד קשה דמדרש זה סותר למ"ש בגמרא ארץ יראה ושקטה מתחלה יראה אולי לא יקבלו ישראל התורה ולבסוף כשקבלו התורה שקטה. א"כ משמע כשקבלו ישראל התורה והתרי"ג מצות שקטה ולפי המדרש אדרבה היתה מתיראה אח"כ יותר. ואומר דגם על הגמרא קשה מאי תועלת יש אם קבלה ישראל התורה ואולי לא יקיימו ויחזור ח"ו העולם לתוהו ובוהו ועוד למה יראה הארץ לבד יותר מן השמים דהא אם לא בריתי זו תורה חוקת שמים וארץ לא שמתי. אלא נ"ל לפי מ"ש דגם ארץ שסיבתה מיתתה שלא הוציא עץ פרי כאשר נצטוה אלא עץ עושה פרי כמ"ש המפרשים רק ע"ז יש לה תירץ שעשתה לטובות אדה"ר שלא יטעה ויאמר על עץ נצטויתי ולא על הפרי כמ"ש מן העץ אשר בתוך הגן לא תאכל אם הוציאה עץ פרי א"כ אין לו תירץ דהיינו עץ היינו פרי אבל עתה דעץ לחוד ופרי לחוד דעץ עושה פרי הוציאה. ואימתי מהני תירץ זה אי אמרינן לאחד שיחטא בשביל שיזכה חבירו. והנה יש לישראל תירץ על חטא עגל דעשו להורות תשובה לרבים כמו שהועיל להם תשובה. חז ג"כ באופן זה א"א שיחטא א' בשביל שיזכה חבירו דא"כ היאך חטאו ישראל לזכות אחרים דמהני להם תשובו: ולפ"ז א"ש דהארץ לבד יראה קודם קבלת התורה אולי לא יזכו ישראל לקבל התורה אחר שחטאו בעגל מק"ו מפסח דכתיב כל בן נכר לא יאכל בו וכאן כל התורה וישראל מומרים עאכ"ו ותי"ל דיש להם תירץ דעשו לזכות הרבים בתשובה אלא שהיו מסופקים אולי לא אמרינן לאחד שיחטא בשביל שיזכה חבירו א"כ אין להם תירוץ א"כ גם להארץ אין תירוץ במה שסיבתה מיתתה אע"פ דעשתה לטובות אדה"ר כנ"ל ויראה מעונש אבל לבסוף כשקבלו ישראל התורה קשה למה והלא עשו העגל וצריכן לומר משום תירץ הנ"ל דעשו לטובת ישראל ללמוד תשובה מהני ולפ"ז מוכח דאמרינן לאחד שיחטא בשביל שיזכה חבירו א"כ גם לארץ יש תירוץ זה ע"כ שקטה.

אלא

ל"ו **אלא** לפ"ז קשה למה נענש באמת אדה"ר והארץ דהא היה להם תיקן שלא נכטוה רק על העץ ולא על הפרי אלא כ"ל לתרץ ויתורץ ג"כ למה נענש על עבירה א' והלא קי"ל ה' מעביר ראשון ראשון. ונקדים מ"ש ביאור כלה המפרשים. דאע"פ דאין הקב"ה מענש על המחשבה אבל על מחשבת ע"ז מענש גם על המחשבה כמ"ש לעיל. למה נענש והמפרשים והזוהר כתבו דחטא אדה"ר אתרוג היה והזוהר מפרש דהפריד האתרוג מ"ג מינים והוי קיצון בנטיעות אדם וארץ והוי כאלו כפר בעיקר ולדעתי האמת דוקא אם אמרינן שאתרוג היה ניחא דנענש דפרי עץ הדר כתיב זה אתרוג והי' להם עץ שטעם עצו ופריו שוים וי"ל דמדייק מדאמר פרי עץ הדר דה"ל לומר רק פרי הדר ולפ"ז אין תיקן לאדה"ר תיקן בזה דמה שאמר הקב"ה מן העץ אשר בתוך הגן לא תאכל הייני אתרוג דעץ ופריו שוין בטעם ובאיסור דכשם שעץ אסור ה"ה אתרוג דאין לחלק ביניהם ולפ"ז גם לארץ אין תיקן דתי"ל באתרוג לא שינתה מדתה ומש"ה נענש אדה"ר ובפירות אחרות שינתה ובכל התיקן בבירא. ע"כ א"ש דנענש אדה"ר אפי' רק על מצוה א' משום דזה היה כע"ז ועל ע"ז נענש גם על מחשבה וא"ש לחטא בפועל אלא שחושב מתחילה א"כ ה"ל ב' עבירות אפי' אם הקב"ה מעביר ראשון ראשון מ"מ נענש על המעשה שחטא בפועל כיון דמעביר חטא של המחשבה שהי' ראשון. וז"ש הארץ בחטא ענל ומה אדה"ר שלא נכטוה אלא על מצוה אחת דאפשר לשמור לקיים מצוה א' מ"מ תקיף יכרו ועבר עליה וכיוצא כמי דמ"ש על מצוה א' דמשמע כאלו הי' מ"ע דהל"ל שלא נכטוה רק על דבר א' שלא לעשות דהא הוי מל"ת לא תאכל. וכ"ל דבאמת נכטוה על מצות ד' מינים דהוי מ"ע רק דעבר עליה דאכל אתרוג לבד כמ"ש הזוהר אברהם אכל וחי וכן יצחק ויעקב אכלו וחיו דהם אכלו יחד בלי פירוד והניוי היה בקום עשה מכל עץ הגן תאכלו וזהו מצות עשה והוא עבר עליה ונתקללתי עבורו משום דתיקן שלי אין תיקן דגם עץ לחוד היה אסור באתרוג כיון דטעמו כפרי וגם משום בן כסיל תוגת אמו והארץ היתה כאמו של אדה"ר ע"כ נתקללתי עבורו א"כ כ"ש ישראל שנכטוו על רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת דא"א שלא יחטא אדם ויעבור על א' מהם כי יצר לב אדם רע מנעוריו עאכ"ו שתענש הארץ שכלם באים מעפר האדמה אפשר ע"ז אמרו אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וק"ל (ואפשר ע"ז י"ל מ"ש ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר ופירשו בגמרא ראשון לחשבון עוונות למה דוקא אבל פרי עץ הדר הוא הלימוד משום דקי"ל בשאר עבירות ה' מעביר ראשון ראשון רק בע"ז לא וכאן הי' חטא זה ראשון של אדה"ר ומ"מ נענש וכ"ל דהוי ככופר בעיקר ע"כ הייני ראשון לחשבון עוונות ואכן נכטוה לקיים מצוה זו לתקן חטאו) ועוד י"ל ע"ד מ"ש רש"י טעם למה נעלמה בתורה מיתת רבקה מ' שילדה עשו שלא יקללו אותה ע"ש כך הארץ מתירא שתתקלל כשיחטאו ישראל כמו שנעשה בחטא אדה"ר משא"כ שמים דלא מתיראהוק"ל: סליק:

דרוש התשובה לר"ה ולש"ת וליו"כ:

ל"ז **מדרש** איכה אמרה כ"י רבש"ע שלך היא התשובה שנאמר השיבנו ה' אליך ונשובה א"ל הקב"ה שלכם היא שנאמר שובו אלי ואשובה אליכם אמרה כ"י לפניו שלך היא שנאמר שובינו אלקי ישעינו עכ"ל. ביאור כלה ויש לדקדק בזה מה היה הפלפול בזה ולמה אמרו פסוקים אלו ולא שובה ישראל או ושבת עד ה' אלקיך וגו' קודם וחריף על שנתרץ מדרש זה נפרש פסוקים אלו בהאזינו שחת לו לא בניו מומם. דור עקש ופתלתל. הל"ה תגמלו זאת עם מדרש איכה נבל ולא חכם הלא אביך קניך: נלע"ד ע"פ מ"ש בגלאכטי כי לא יזכה לעולם אדכי. כבר ידעת שסוד הדינים אמרה כ"י יורדים לעולם כשהמדה אדכ"י מתגלגלת בדמי הדינים ואז היא פרשה נדה וזונחה מן הואו אבל כשהיא מתטהרת שלך היא או תתקרב אליו ית' והדם נהפך לחלב ואז רחמים בעולם. וכתב ז"ב ז"כ ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מה אתם תשוב' וביאור מטהרים וכו' לפני אביכם שבשמים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לפני ה' תטהרו עכ"ל. כי ע"י תשובה בי"כ כמה פסוקי' עושין זיווג למעלה דהייני תשוב"ה שהיא השכינה אל אלקינו שבשמים משא"כ מקודם נתרחק מבעלה מחמת הדינים מהאזינו וזה סוד שכינה בגלות למעככם שולחתי בבלה כמו נדה מבעלה. כי ידוע מ"ש בי"ד הלכות נדה דכל נשים צריכים לחוש על וסתן משא"כ מניקת כל ד"ד חדש שהדמים מכולקים ונעשה חלב. וז"כ הפסוק מי יתן טהור מטמא לא אחד ר"ל מדם נדה שהוא טמא נעשה חלב טהור ומי נותן זה הקב"ה שהוא אחד ומיוחד והאי לא אחד לשון בתמיה. ל"ח משא"כ אחר שגמלה הילד חוזה לקדמותה ובאים הדמים למקומם. וידוע דהשכינה מרומז ב"ה אחרונה של שם וזה אמין במלת תשובה ר"ל תשוב ה' אל השם מה שנתפרדה ע"י חטאינו. ובזה נבא אל הביאור רק נפרש קודם ביאור על

שבמגילה ממ"ה הקב"ה וכוונה על שנגעת בראש השרביט

מדרש הנ"ל בהקדים מ"ש המפרשים והגר"א כ"מ שנזכר במגילה מלך סתם מרומז אל הממ"ה. וגם אסתר המלכה מרומזת כנגד השכינה והוא רומז אסתר במה שנלקחה אל מרדכי שהיא לא נקראת אל המלך ר"ל ע"י פירוד עוונותיהם של ישראל שחטאו אז כמ"ש בגמרא שנהנה מסעודת של אחשורוש א"כ דינה כנדה ואין לבא אל המלך אל החצר הפנימיות. ע"כ אמרה לך כנוס כל היהודים וצומו עלי עלי דייקי ר"ל בשבילי כדי שאקרב אל הקב"ה לתקן מה שקלקלו ועשו פירוד בין הדביקים פה שאסור ר"ל שגרמו שפרסה נידה הוא הפה שיתיר ולהפוך מדם לחלב טהור. ובכן אבא אל המלך מ"ה אשר לא כדת ר"ל דת של תורה דכתיב כי יקח איש אשה ולא אשה לאיש ואני אקריב אותי אל המלך קודם שיעורר כנדי והוא בעלה דמטרוני' ויהי' כשעשו ישראל אז תשובה גדולה בתקיפ תשובה מיום ר"ל תשובה ה' היא השכינה אסתר המלכה בכן ויהי כראות המלך מ"ה את אסתר המלכה עומדת בחצר והתפלים כבר עברה מן העולם שהיו מעכבים בכן הושיט לה שרביט הזהב שהתעוררת כ"ל לעולם מתחילה מתחתונים ואח"כ מתעורר מלמעלה כנגדו כמו היושך בחבל למטה ומתקשקש למעלה וז"ש יעקב אע"ה בחלמו. והיא נוגעת בראש השרביט להודיע שנטהרה מנידתה ומותרת ליגע בו משא"כ נידה. ולעולם צריך הדוכרא לעורר אל הנוקבא וזה הרמז שרמזה במ"ש אח"כ "יבא "המלך "והמן "היום שר"ת שם הוי' כי ע"י השם שלם באהבה ובחיבה ואחוה בלי פירוד משא"כ אם לא עשו ישראל תשובה לא היה אפשר לאסתר לבא אל המלך כמ"ש כי עוונותיכם הבדילו ביני וביניכם והמ"י. וז"ש המדרש אמרה כ"י זו המלכות רבש"ע שלך התשובה שנאמר השיבנו ה' ר"ל שמבקשת שהקב"ה יושיט לה השרביט הזהב לקרבה אליו שהוא יעורר ישראל אל התשובה וזהו ונשובה אל ה' ר"ל ונשוב ה' אל השם כמו שעשה ממ"ה במעשה של מגילת אסתר דכתיב ויסר המלך את טבעתו ויתן להמן זה השטן ר"ל הקב"ה נתן כח בשטן ליסר את ישראל ע"י גזירה זו לעורר אותם אל התשובה א"ל הקב"ה שלכם היא ולא אמר שלך אל כ"י אלא אמר בלשון רבים כנגד כ"י וישראל כמשלו המשל מלך שכעס על המלכה שהיא גדלה האי ברא בישא וגם כועס על הבן ומגרשן יחד מבית פלטין שלו לפיכך כנגד ישראל וכנגד כ"י שהיא אם כל חי אמר שלכם כי ע"י התעוררת התחתונים מתקלם עילאה וז"ש שובה אלי מתחילה ואח"כ אשוב אליכם ע"ד הבא לטהר מסייעין לו כמו שעשתה אסתר המלכה. שאמרה לך כנוס כל היהודים וצומו עלי שעשו ישראל תשובה ואח"כ באת היא בחצר המלך ואח"כ הושיט לה המלך שרביט הזהב. אמרה כ"י לפניו ולא אמרה אל הקב"ה בלשון נוכח כמו בתחילה אלא בלשון נסתר ר"ל שיעשה לפנים משה"ד לעורר אותנו ע"י יסורים ששולח על ישראל שיתעוררו אל התשובה כי זהו לפנים משה"ד כי ע"פ הדין לא יועיל התשובה כמ"ש והנפש החוטאת תמות. לפיכך אמרה עוד הפעם כיון ששמעת מהקב"ה שהדבר תלוי בישראל כמ"ש לכם לפיכך אמרה לפניו ר"ל שיעשה לפנים משה"ד לעורר ישראל אל התשובה כיון שהם ערלי לב ואינם יכולים לשוב מעצמם אל ה' מאהבה יעורר עליהם דין שישלח עליהם איזה צרה שע"י יבואו אל התשובה. והוא רחם בדין שע"י דין זה יעוררו אל התשובה והוא חסד שבעו מוכח בנו וזהו מ"ש הפייטן לפועל רחמים בדין. וז"ש הפסוק שובנו ר"ל הקב"ה יעוררו אל התשובה ובמה באלקים ר"ל במדת הדין שישלח איזה צרה על שונאי ישראל כדי שיעשו תשובה ואז כשעשו תשובה אז יהי' ישעינו של כ"י שתשובה אל ה' כמקדמיתה. וגם ישעו לישראל שיזכו אל הגאולה. לפיכך מתורץ שאמרה כ"י דוקא מפסוק זה שובנו אלקי ישענו. ולא שובה ישראל. וגם למה מתחילה אמרה פסוק השיבנו ה' במדת רחמים ואח"כ כששמעה שהדבר תלוי בישראל א' התשובה אלקי' ואמרו ישענו כי ע"י התשובה כמ"ש וגם שהקב"ה ר"ל אם עושים תשובה מעצמם אז היא מאהבה. אבל לא זכו ר"ל שעשו רק מיראה מ' איזה צרה שנגזרה בעת"ה על כל פנים.

ל"ש פי' הפסוק ואני תפלתי לך ה' עת רצון

וז"פ הפסוק ואני תפלתי ר"ל שהמע"ה רמז ע"ז ואמר ואני ר"ל בשביל מדות מלכות שנקרא אני וכנגד מדה זו מרומז דהמע"ה ע"כ התפלל תמיד ע"ז תפלתי לך ה' עת רצון ר"ל ע"ד הזיווג שתקרבו יחד בתכלית האחדות גמור בסוד אני והוא הטעם כמ"ש עשה למען שמך אני' השם הוי' שלם רק שזה א"א להיות רק ע"י התשובה וכיון שאינם עושים תשובה מעצמם צריך לעורר אותם ע"י איזה צרה ע"כ אמר אלקים ר"ל מדות הדין ברוב חסדיך ע"י החסד שלך תעשה זה לפנים משה"ד והראה להם קצת מדות הדין לעורר אותם אל התשובה. כי שורת הדין היה נותן דהם יעוררו מעצמם אל התשובה. ואז ענני באמת ישעך ר"ל שלא די שיהי' טובה ישראל אלא באמת היא ישעך נ"כ בזמן שהיחוד למעלה אזהכל בשמחה ובאחוה משא"כ עתה שהשכינה עמנו בגלות כביכול ע"ד עמו אנכי בצרה אבל ע"י התשובה יהי' ישועה גדולה להשכינה לקרבה אל המלך ממ"ה ת"ת והמ"י:

וזה שהוכיח מרע"ה את ישראל שחת לו ר"ל כשאתם חוטאים לא בניו מומם מום של בניו שהקב"ה מגרש אותם

ושת

וזאת כ"י מבית פלטין שלו כמ"ש למענך שולחתי בבלה למה כי הם דור עקש ופתלתול ואמרה הקב"ה אנת הוא
תרבית' בישא רבית'. וז"ת מכ"מ ואמר כיון שעי"ז נקרא שכינה ר"ל מדת אדנ"י מתגלגלת בדמי הדיבים ואז היא
פרסה נידה כביכול ונוכחה ה"ה מן הותו של שם הויה אבל קודם החטא נעשה מן הדם חלב ונטהרת לפיכך הל"ה
תגמלו"ו זאת לשון ביום הגמל את יצחק שע"י מעשיכם גרמתם כאלו אשה מניקת שבחזקת טהורה לבעלה מפני
שמן הדם נתהוה החלב ונמלה את בנה שחוזרת לוסתה הראשון ומחלב נעשה דם כך אתם גרמתם ש"ה אחרונה
של הוי"ה פרסה נידה ונתרחקה ה' מן השם וזהו ג"כ זא"ת של תגמלו זאת שרמוזות על מידה זו. ועל רמז זה ה'
של הל"ה גדולה לרמז שגורמין פירוד בין הדביקים וז"ל כאלו גמלה את ישראל עם נבל ולא חכם אתם כמ"ש בן
כסיל תוגת אמו ר"ל א"ס תתאה ר"ל שעשיתים מן חלב דם וזהו מטהור טמא וכשעושין תשובה יתהפך מטמא לטהור
עז"א ר' עקיבא אמרתי אחכמה למה על טהור טמא ועל טמא טהור וכי"א רחוקה ממנו כך אתם לא חכם
שתחשבו למה תעשו זה כי שוטה א' יאבד טובות הרבה אבל אם תעשו תשובה אז יתהפך לחלב וכלו הפך לבן טהור
הוא ואז רחמים בעולם ואז נקרא הקב"ה אבינו כרחם אב על בנים כן תרחם ה' עליכו וז"ש כשתעשו תשובה אביך
קנך. ועז"י"ל מ"ש מי יתנך כאח לי יונ"ק שד"י אמי שאז נתהפך דם לחלב ואז רחמים בעולם וכן בין שד"י ילין.
ולפי מ"ש לעיל הל"ה תגמלו זאת י"ל גם פסוק זה רומז לו חכמו ר"ל יהי' חכמה שלליכם (כמ"ש אין אדם חוטא
עד שנכנס בו רוח של שטות) ישכיל"ו זא"ת מה שאתם גרמתם למדה זאת היא השכינה שבגלות עמכו אז יבינו
לאחריתם ולא תחטאם כי איזה חכם הרואה את הנולד מאח"כ אתם שלא ראיתם ע"כ שוטה א' יאבד טובת הרבה
ומקורים בכם מ"ש איכה ירדוף א' אלף וגו' ומזה יראה כל א' חוב לעצמו שלא לחטא ואם חטא שיעשו תשובה שלימה כי
יראה עד כמה תכבד העבודה מה שהם גורמים למעלה ולמטה לעצמם ולכל העולם ע"כ ישיבו תשובה שלימה.

מם וזה מרומז במ"ש ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב שאז יחזור השכינה אל מקומה הראשון ע"כ אמר נאם ה' ואני
זא"ת ר"ל השכינה היא ברית"י מאח"כ קודם שעשו תשובה על פשעיהם. וז"ש אסף מזמור ב' בינו נא זא"ת ר"ל פי' הפסוק
שתתבוננו תמיד על השכינה שהיא בגלות עמכו ולמה אתם שוכחים אלקים פן אטרף ואין מציל ר"ל הקב"ה ישלח ובא לציון
עליכם גזרה שתעשו תשובה בהכרח כב"ל להוציא השכינה מן הגלות. גם י"ל עד"ז אם תחנה עלי מחנה בזאת אני בוטח פסוק"
בוטח כיון שאתכו בגלות ושמר אותכו. וכן דהמע"ה אמר זאת היתה לי (ר"ל בעזרי) כי פקודך נצרתי: מ"א

ועו"ז יבואר מדרש רבה וזאת הברכה. אמר רשב"ג כיון שבא משה לברך את ישראל בזאת התורה והקב"ה לברכם פי' על מד"ר
וזאת הברכה זו תורה שנאמר וזאת התורה וגו' אשר בירך משה זה משה אלקים זה הקב"ה שנא' ה' איש כשבא לברך
מלחמה ולקיים סוף המשולש. כי י"ל למה כתיב וזאת ה"ל לומר רק זאת הברכה ע"כ אמר שמרמז כנגד תורה כי ה"ו את ישראל
מרומז בת"ת שנקרא תורה שבכתב ומלכות נקרא זאת כנגד תורה שבע"פ א"כ וזא"ת מרומז כנגד תורה שבכתב
ושבע"פ: וז"ש ג"כ וזאת התורה אשר שם משה כי הכל קבל משה בסיני אפי' מה שתלמיד עתיד לחדש וז"ש המדרש
כיון שבא משה לברך את ישראל בזאת התורה והקב"ה ג"כ ר"ל כי משה מרומז בת"ת בעלה דמטרוניתא פני משה
כפני חמה והוא איש אלקים א"כ הרי זה סוף המשולש הקב"ה תורה ומשה כלם רמוזים במקום א' בת"ת ובאים
מסטרא חד וכולם ברכו את ישראל ועי"ז תתברך גם השכינה כביכול וזהו וזאת הברכה המקרא והתיבה נדרש לפניו
ולאחריו וק"ל:

במדרש שאלו לחכמה עונש של החוטא מהו השיבה נפש החוטאת תמות. שאלו לנבואה השיבה חוטאים מ"ב
תרדף הרעה. שאלו לתורה אמרה יביא קרבן ויתכפר שאלו להקב"ה אמר לעשות תשובה ע"כ פי' על מד"ר
בן הוא כנוכח א'. הנה יש לדקדק למה לא שאלו להקב"ה תחילה ועוד חכמה הוא מצד החסד ולמה אמרה תמות שאלו לחכמה
והן קי"ל יתמו חוטאים ולא חטאים כמ"ש בחרי"א לר"מ. ואין הקב"ה חפץ במות המת הייכו הרשע שבחייו קרויות עונש של
אלא בשובו מדרכו רעה וחיי. וגם על הנבואה קשה קושיא זו דיתמו חטאים כתיב ולמה אמרה חוטאים תרדף החוטא מהו
הרעה. ועל התורה קשה דה"ל לומר שיעסוק בתורה ויכפר כמ"ש בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין. וגם כל וכו'
העוסק בתורה כאלו הקריב קרבנות כמ"ש זאת תורה העולה וגו' ולמה סיימה ויכפר. וגם על התירץ של הקב"ה
דאמר לעשות תשובה ב"ע והלא יש הרבה עבירות שאינו מועיל תשובה אלא י"כ מכפר עם התשובה או צריך גם
מיתה לכפר עליו או קרבן לפי החטא שחטא אבל לא תשובה לחוד. לפי פשוטו י"ל דאלו ד' שאלות מכוונים
נגד ד' חלוקי כפרה דר' ישמעאל דורש בגמרא במס' יומא. ואלו הן. עבר אדם על מ"ע ועשה תשובה אינו זז משם

עד שמוחלין לו שנאמר שובו בנים שובבים וגו'. עבר על ל"ת ועשה תשובה תשובה תולה ויה"כ מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויה"כ תולין ויסורים ממרקין שנ' ופקדתי בשבט פשעם. אבל מי שיש בידו ח"ה אין כח בתשובה לתלות ולא ביסורים למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר עון זה עד תמותון. ובהקדים מ"ש בד"א בשם גדול א' הקשה ר"מ למה צריך מיתה ויסורים והא"א תשובה ומעשים טובים כתריס בפני פרעניות. ומשני כאן מיירי בשב מיראה ושם מיירי מאהבה דשב מיראה נעשו לו שגגות וצריך יסורים ומיתה למרק. אבל שב מאהבה נעשה זכיות: גם איתא בגמרא דסנהדרין דף ט' דקשה א"כ התראה דלא ניתן התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. והנה השאלה לתשובה לחכמה ר"ל כנגד א' מ"ד חלוקי כפרה דהיינו חילול השם שאין כח בתשובה לתלות אלא כולם תולין ומיתה ממרקת ע"ז רמזו שאלו לחכמה כמו על חכמה והשאלות היה באמת הכל להקב"ה כמו שאבאר. ר"ל מי שחטא בחכמה ר"ל שהיה החוטא חכם א"כ יש ח"ה בדבר כמ"ש בגמרא איזה ח"ה כגון אנא דלוקח בשרא מטבחא. או דשכיחא ד"א בלי תורה ותפילין וזה חומר בת"ח כי בע"ה נקרא שוגג אבל ת"ח לעולם מזיד ע"ז אמרו! יוסיף דעת יוסיף מכאוב כמ"ש דא"כ התראה לפיכך השיב הקב"ה נפש החוטאת תמות כמ"ש ר"י על ח"ה מיתה ממרקת ואינו מועיל שום תשובה או י"כ או יסורים או קרבן. וכנגד השני דדרש ר"י עבר על כריתות ומיתות ב"ד יסורים ממרקין ע"כ שאלו להקב"ה מי שחטא בנבואה דהיינו מה שתקנו חז"ל והיינו מיתות ב"ד שהיו חכמים וחכם עדיף מנביא מה יעשה אמר הקב"ה חוטאים תרדוף הרעה ר"ל שיבואו יסורים עליו כמ"ש לא תאונה עליך רעה ודורש רעה תבואנה. ועל השלישי עבר על ל"ת ועשה תשובה תולה וי"כ מכפר ע"ז שאלו להקב"ה על התורה ר"ל מי שעבר על ל"ת שכתובי' בתורה מפורש משא"כ מיתות ב"ד דדנין לפעמים ועונשין שלא מן הדין תורה למיגדר מילת'. ומי שעובר על ל"ת הוא רע לשמים שאינו מקיים הציווי של הש"י ורע לבריות שעובר על לא תגנוב ולא תגזול וכה"ג ע"ז אמר הקב"ה יביא קרבן ויכפר ר"ל השעיר של י"כ מכפר ע"כ כייס ויכפר אלא לרמז על שעיר של י"כ שיכפר. ועל הרביעי מ"ש ר"י עבר על מצות עשה ועשה תשובה אינו זז עד שמתכפר לו היא השאלה ששאלו להקב"ה על מי שחטא רק במ"ע דהוא רק רע לשמים דהיינו מרד בהקב"ה שאינו מקיים גזירותיו כגון גדילים תעשה לך וכדומה לפיכך אמר הקב"ה יעשה תשובה ובזה לבד יכופר ומודה ועוזב ירוחם. ובזה ניחא כל הדקדוקים הנ"ל. וכל זה בשב מיראה אבל אם שב מאהבה א"כ רק לתשובה כי תשובה ומע"ט כתריס בפני פורענות חוץ מגזלן וגנב :

מ"ג ביאור מה מרז"ל מ' שבת בניך חטאו לא בסבא טעמא וכו'

ועפ"ז נ"ל ליישב מ"ש בגמרא דשבת לעתיד יאמר הקב"ה לאברהם בניך חטאו ויאמר ימחו על קדושת שמך וכן יעקב אבל יצחק אמר כמה שנותיו של אדם וכו'. ידוע שאאע"ה הוא מסטרא דחסד וחכמה והחכמה אמרה נפש החוטאת תמות ע"כ אמר ג"כ ימחו על קדושת שמך. ואמר הקב"ה לא בסבא טעמא ר"ל ישראל בסבא זה אברהם לא שום טעם. ולא בדרדקי עצה הוא יעקב ר"ל כנגד זעיר אנפין לשון דרדקי שהוא כנגד תז"א והתורה אמרה יביא קרבן ויכפר והנה בעו"ה שבהמ"ק חרב ואין תקנה בקרבן ע"כ אמר ג"כ ימחו על קדושת שמך ולא היא בו עצה לומר כל העוסק בתורת העולה כאלו הקריב עולה וכן בכל קרבנות. אבל יצחק שלמד זכות עליהם כמה שנותיו של אדם ר"ל דיצחק כנגד גבורה שיונק מנבואה ושם הנבואה והנבואה אמרה חוטאים תרדף הרעה ר"ל יסורים הבאים מסיטרא דצפון וז"ש הא קריבת כנפי קיצך וידוע שנחתך קצת בצוואר ונתרפא בג"ע והיינו יסורים שסבל בשבילינו להקל מעלינו דין הקב"ה ובזה מרמז שכבר קבל עליו עונש של אברהם ויעקב שאמרו ימחו וכן אמר הא קריבת כנפי קיצך ר"ל שבאמת פרחה נשמתו ממנו כמ"ש רש"י דחשוב כמת ואח"כ בא אליו נשמה אחרת ע"כ לא"א סתם הא קריבת קיצך ולמה אמר כנפי אלא על נשמתו רמז שקרבה אבל הקב"ה ול"א על המזבח ע"כ הי' מכפר על ישראל בשבילו מ' מיתה ועל מ"ש יעקב מ' קרבן ימחו על קדושת שמך אמר יצחק הא קריבת כנפי קיצך כפשוטה דקרבן זה מכפר וכמ"ש בכל י"כ אפרו של איל יצחק צבור ע"ג המזבח לכפר על ישראל ועל ה"ד חלוקי כפרה תשובה אמר פלגא עלי ופלגא עליך ר"ל מ' קרבן או מיתה או יסורים כמו שביארנו עז"א פלגא עלי. ופלגא עליך שאמרת שיעשו תשובה וא"א לשום בר ישראל דלא הרהר בתשובה ע"כ עכ"פ א"כ למחות שמם. ודוק היטב כי נכון לפיע"ד :

מ"ד ביאור מז"ל הנ"ל בד"א אחר

בד"א יש לפרשו מה שכתבנו קצת בנוסח אחר בז"ב וז"ל שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו א"ל חטאים תרדף הרעה שאלו לנבואה חוטא מה עונשו א"ל נפש החטאת היא תמות שאלו לתורה חוטא מה עונשו א"ל יביא

קרבן אשם ויתכפר שאלו לקב"ה חוטא מה עונשו א' לי' עשה תשובה ויתכפר ה"ה טוב וישר ה' וגו' שהוא מורה לחטאים דרך שיעשו תשובה. הנה יש לדקדק עוד נוסף על הנ"ל דחכמה היינו תורה כמ"ש אמור לחכמה אחותי את. עוד למה אמר חוטא ולא רשע כי חוטא הוא בשוגג כמ"ש נפש כי תחטא בשגגה. וכן כל הפסוקים נזכר רק חוטאים וכן סיים מורה לחטאים. נ"ל לתרץ כמ"ש לעיל שיש ב' מיני תורות שבכתב ושבע"פ ושבע"פ מרמז על יש החכמה היינו חכמה תתאה כידוע בספרי מקובלים וע"ז י"ל דמרמזה מלכות לחכמה עילאה אמור לחכמה אחותי את ר"ל שנקראת בשם אחד. ותורה שבכתב היא כנגד ת"ת והנה בתור"ה שבכתב לא נזכר מפורש עונש גיהנם רק בתורה שבע"פ ביארו עונש זה. והנביאים הוכיחו את ישראל והיו מיראים אותם במיתה אפי' על חטא שוגג כמ"ש שובו בנים שובבים שובו מדרכיכם הרעה ולמה תמותו בני ישראל וכן קרבן אשם בא על חטא שוגג כמ"ש ואם נפש כי תחטא ולא ידע ואשם להביא איל האשם וכ"כ במסורת המאור שקרבן אינו מועיל רק לשוגג ובזה א"ש שאלו לחכמה ר"ל לתורה שבע"פ כיון שישראל אינם עושים תשובה מעצמם חוטא מה עונשו. על רשע גמור אינו שואל כי כתיב רשע בעוונו ימות רק על חוטא בשוגג שואלין. ואמר להם חטאים תרדף הרעה ואין רעה אלא גיהנם כמ"ש המפרשים אמרה העונש המפורש בתורה שבע"פ והיינו גמרא אם לא עשה תשובה בחייו. שאלו לנבואה מה עונשו של חוטא והיינו אם עילאה א"ל נפש החוטאת תמות ר"ל כמו שמאיימין הנביאים שובו מדרכיכם הרעה וחיו ולא תמותו מכלל הן אתה שומע לאו דאם לא יעשו תשובה ימותו. ח"ש שוב יום א' לפני מותך שוב היום וכו' ר"ל שהחוטא יזכור תמיד במיתה ועי"ז ישוב כהגון ויסתלק היצה"ר ממנו כמ"ש בגמרא ואם לאו יזכור יום המיתה וזה מורגש בנסיון דאם זוכר כאלו מת ומתעסקין עמו נסתלק היצה"ר ממנו אבל אם עושה תשובה כתיב ולא תמותו כי זה הכלל כי כולם מודים שהתשובה מועיל רק אם אינם רוצים אינו יכול להכריע לתשובה אלא ע"י מורא זו לפיכך הזכירו הנביאים ובעלי הגמרא עונשים אלו להכריחם אל התשובה. שאלו לתורה ר"ל תורה שבכתב מה עונשו ואמרה יביא אשם ויכפר כמו שמפורש בתורה עונש זה ולפעמים יש לך אדם שממונו חביב הרי זה ג"כ עונש גדול ויעשה תשובה שצ"ל איל אשם והוא ביוקר ויעשה תשובה גם ימנע מלחטוא עוד. שאלו להקב"ה מהו עונשו להכריחו אל התשובה א"ל יעשה תשובה ויכפר וקשה אבל אם לא יעשה מעצמו מה תקנה לו אמר ע"ז שפיר סיים הה"ד טוב וישר ה' ע"כ יורה חטאים בדרך התשובה כמ"ש הבא לטהר מסייען אותו שהקב"ה מורה לו דרך ישר שיבא לעשו' תשובה:

גם ע"ד מ"ש בגמרא ועשית הישר והטוב זהו לפנים משה"ד אשר ע"ז פרשתי טוב וישר ה' ע"כ יורה חטאים בדרך התשובה היינו לפנים משה"ד ונ"ל באמת למה יעשה לפנים משה"ד וכי משא פנים יש בדבר והלא מלך במשפט יעמיד ארץ. אלא נ"ל בהקדים מ"ש למעלה ואתה הסיבות את לבם אחורנית ר"ל במה שברא הקב"ה היצה"ר בראה כאלו כביכול הקב"ה גורם ע"י בריאת היצה"ר שמוכרחים לחטא. ותליא בפלוגתא אם אנו דנין דיני דגרמי דר"מ ורבנן הלכה כדברי מי זקי"ל מי שמוחזק י"ל קים לי כהאי מ"ד ואין מוציאין מיד המוחזק והקב"ה בקרא מוחזק כי בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש והוא אם נעמידו על דין תורה אבל לא חרבו ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דין תורה אלא צריכין לעשות לפנים משה"ד ומצוה לבצוע לעשות פשרה ח"ש ועשית הישר זה יצ"ט והטוב זה היצה"ר כמ"ש והנה טוב מאד זה היצה"ר א"כ ע"י בריאת יצה"ר יש קצת טענה כאלו כביכול הקב"ה גרם בחטא ע"כ עושה לפנים משה"ד והיינו מ"מ קרוב לדין כך מחויבים אנחנו ללכת בדרכיו ולעשות לפנים משה"ד. ומה עשה הקב"ה לפנים משה"ד זה אמר טוב וישר ה' ר"ל הקב"ה ברא יצה"ר ויצ"ט א"כ הוא קצת גרם בחטא ע"כ יורה חטאים בדרך התשובה ר"ל שהוא מורה לחטאי' היינו החוטאים שיעשו תשובה וע"י מה כמ"ש לעיל ששולח עליהם איזה צרה לעוררם אל התשובה וזהו לפנים משה"ד כי ע"פ הדין צריכים הם בעצמם לעורר אל התשובה כי אז יהיה תשובה שלימה מ"מ לפנים משה"ד עושה הקב"ה שמעורר אותם אל התשובה. ונ"ל באמת למה נקרא היצה"ר טוב נ"ל ע"פ מ"ש אשריך וטוב לך ודרשו רז"ל אשריך בעה"ז וטוב לך בעה"ב והנה לולא יצה"ר אין לנו חלק בעה"ב כי היינו כמלאכים משא"כ עתה ע"י שאנו כופים היצה"ר נותן לנו הקב"ה עה"ב א"כ באמת נברא לטובתינו ע"כ אמר אשריך שהוא הישר הוא היצ"ט המדריך האדם בדרך הישר יש לך רק עה"ז שהוא רק הפירות מן המצות והקרן קיימת לעה"ב. זהו וטוב לך שהוא כנגד היצה"ר כמ"ש והנה טוב מאד זה היצה"ר ונוגע לו עי"ז בעה"ז שעי"ז זוכה גם לעה"ב:

מ"ה ביאור נאה למה הקב"ה מורה דרך לבעלי התשובה ועושה לפנים משה"ד

מ"ו **ולפ"ז** י"ל גם ההפטרה מ"ש שובה ישראל עד ה' אלקיך ר"ל שיעשה תשובה כי הקב"ה אמר שיעשה תשובה
ביאור כאן ויכפר למה כי כשלת בעונך ר"ל שהאי עון עשה במכשול הייתו שוגג שנכשל רק בעבירה ולפיכך מועיל
על הפטרה תשובה לחוד וכנגד הני ג' אופנים שנזכרים במדרש הנ"ל אמר כך כי מ"ש החכמה חטאים תרדוף הרעה ר"ל גיהנם
שובה ישראל אמר הנביא קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ר"ל התודה ואז ומודה ועוזב ירוחם ומציל את נפשו מדינו של גיהנם.
וגו' כי מודה בקנס פטור. ומ"ש הנבואה נפש החוטאת תמות אמר הנביא אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ואין טוב
אלא תורה כמ"ש כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו ואמרו בגמרא כל הלומד תורה מכפרת כמיתה כמ"ש
אדם כי ימות באוהל ר"ל מי שחייב מיתה ילמוד תורה באוהל ומכפר כמיתה. וכנגד מ"ש התורה יביא אשם אמר
הנביא עתה שא"א להקריב קרבנות ונשלמה פרים שפתינו כל העוסק בתורת חטאת ואשם כאלו הקריב חטאת
מ"ז ואשם. או י"ל אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב. ע"ד מ"ש למעלה אמרו כל תשא עון שימחול כל החטא לגמרי
ביאור כאן וש"ת למה עו"א וקח טוב ר"ל קח הטענה למה ברא היצה"ר שנקרא טוב א"כ הרי זה גרם בחטא. ובזה מכוין מ"ש
על קחו עמכ' קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ה"ל ושובו עד ה' כמו שמתחיל באמת אלא הנביא רמז נגד ב' מיני תשובה התשובה
דברים וכל המעולה שובה ישראל עד ה' אלקיך ר"ל שיעורר בעצמו ויבא בתשובה ויתקרב עד הקב"ה בלב שלם וזהו מכוין ג"כ
תשא עון מ"ש בלשון יחיד כי בודאי זה יחיד בדורו אח"כ אמר נגד אותה תשובה שאינו עושה עד שהקב"ה פוגע בו והולך
ככחו באיזה סיבה לעוררו אותו אל התשובה וזהו הם רבים בעו"ה בדור הזה לפיכך אמר בלשון רבים קחו עמכם
דברים ושובו אל ה' כמ"ש וקרא זה אל זה זה מול זה זה כנגד זה כך כביכול הולך הקב"ה כנגדו לעוררו אל
התשובה וזה נתעורר לבא בתשובתו כנגד הקב"ה מ"מ אין תשובתו עליוה כאלו לא צריך לאחר לעורר משיכה שלו
וזה נעשה באמת שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו מעורר אותו ומקבלו בתשובה גרוע כזו כמו שחושב ד' מדריגות בתשובה
מ"ח וזה נעשה ע"י וקח טוב הייתו יצה"ר כנ"ל. לפ"ז א"ש מ"ש הודו לה' כי טוב כל"ח. כי ידוע מ"ש כשם שמברכין
ביאר כאן על הטובה כך מברכין על הרעה כמ"ש בה' אהלל דבר באלקים. כוס ישועות וגו' כ"ל עד"ז שכבר אמרנו והנה טוב
על פסוק מאד זה היצה"ר כמ"ש בזוהר כי ע"י שיכוף היצה"ר זוכה לעה"ב וז"ש כשם שמברכין על הטובה כך מברכין על הרעה
הודו לה' כי ר"ל על בריאת יצה"ר כמ"ש בה' אהלל דבר זה יצ"ט ובאלקים אהלל זה יצה"ר הבא ממטרא דדינא אהלל דבר
טוב כל"ח. וכבר אמרנו לולא בריאת יצה"ר לא זכינו לעה"ב וז"ש הודו לה' כי טוב להודות ולברך הש"י שברא יצה"ר שנקרא
טוב וקשה למה נברך ע"ז אדרבה לכאורה נראה שטוב יותר שלא נברא ע"ז אמר כי לעולם חסדו כי ע"ז יזכה
בחסדו לעה"ב משא"כ זולת יצה"ר.

מ"ט **ובזה** א"ש מ"ש הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט. וקשה א"כ למה מקבל ישראל בתשובה ומעורר עוד
ביאר כאן האדם לזה כי ע"פ המשפט לא מהני. ע"כ אמר אל אמונה לשלם לצדיקים לעה"ב ואל הוא חסד
על פסוק שמצד החסד עושה זה. ואין עול אף לרשעים משלם שכר מצות שלהם בעוה"ז. וקשה למה יזכה ישראל לב' עולמות
הצור תמים עו"א צדיק וישר הוא הוא כתיב אמרו לצדיק כי טוב א"כ נקרא צדיק טוב כמו היצה"ר שע"י שכופה אותו נקרא הצדיק
פעלו וגו' וישר זה בריאת יצ"ט א"כ ע"י ב' יצ"ט ויצה"ר זוכים בני ישראל לעוה"ב לאכול פירותיהם בעה"ז וגם לעה"ב
נון הקרן קיימת. גם י"ל שובה ישראל כפשוטו ע"פ מ"ש בי"ח דוקא בישראל מהני תשובה משא"כ א"ה ולפיכך דוקא שובה
ביאר על מ"ש ישראל ולא א"ה ואח"כ אמר כי ידוע דהיצה"ר נקרא מכשול וז"ש שובה ישראל עד ה' אלקיך וקשה שמא לא יועיל
שוב ישראל התשובה כי נפש החוטאת תמות עו"א כי כשלת בעונך ר"ל אע"פ שחטאת מ"מ לא נקרא רק מכשול משום דבא ע"י
לבר"ס יצה"ר והקב"ה גרם לזה כדלעיל. וז"ש דוד שלו' רב לאוהבי תורתך דאם בראת יצה"ר בראת תורה תבלין ואז אין
למו מכשול ר"ל שכביכול היצה"ר שאינו נכשל בו. או י"ל ע"פ מ"ש המפרשים דע"י חטאים נשלך צורת ישראל מן הכסא
הכבוד שנחקק שם. כמ"ש השלך משמים ארץ תפאר"ת ישראל. נמצא שע"י התשובה חוזר למקומו וז"ש בשובה ישראל
ר"ל שחוזר' להחזיר צורת ישראל כבא עד ה' אלקיך ר"ל עד כסא הכבוד וקשה למה נפל ממנו ואמר כי כשלת
נ"א בעונך ע"י עבירות שלכם ובמה יחזור ואמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ע"כ אמר ב"פ שובה מה דלכאורה
ביאור כאן תמוה: או יש לפרש בד"א פסוקים אלו ונקדים מ"ש למעלה שהרשעים מהפכים מדה"ר לדין וגם אם שב מאהבה
על המשך נעשים מזדונות זכיות ואם מיראה נעשו רק שגגות. ועון נקרא מזיד ומכשול הוא שוגג. וז"ש שובה ישראל ר"ל שישובו
הפסוקים מאהבה ואז נעשים מזדונות זכיות ונקראים ישראל בלשון חיבה משא"כ בחטאים נקראים עם כמ"ש הנא חטאה
הנ"ל העם הזה. ולא ימתי' עד ש"ה ר"ל מד"ר יתהפך לאלקיך לדין ואז ע"י שהקב"ה ישלח עליך יסורים מצד הדין לעורר
בהפטרה לתשובה.

לתשובה . אז כשלת בעונך שאז תשוב רק מיראה ונעשה רק עון שהוא מזיד נעשה מכשול דהוא שוגג משא"כ כששב מאהבה נעשו זכיות א"כ נקרא צדיק וצדיקים מהפכים מה"ד לרחמים אז די כשיקחו רק עמכם דברים ר"ל שתודה ומודה ועוזב ירוחם . ושובו אל ה' דייקי ר"ל מאהבת ה' ולא מיראה ואמרו כל תשא עון ר"ל שימחול לגמרי המזיד שיהיו זכיות . וכל זה אפי' כל דהוא כמ"ש תועבת ה' כל גבה לב אפי' כל דהוא אסור להתגאות לחד מ"ד בגמרא דסוטה . ואז כשעושין ממזיד זכיות אז קח טוב ר"ל התורה וכמ"ש זאת תורת העולה כל העוסק בתורת הקרבנות ה"ל כאלו הקריב קרבנות ע"כ אמר : ונשלמה פרים שפתינו ר"ל ע"י התורה ומשא"כ אם אינו שב כראוי נקרא רשע ואינו מועיל תיקון בתורה שרשע אסור ללמוד תורה כמ"ש ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי . ע"כ טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו שיקבל עליו עול התורה והמצות . בשמחה ודיצות . אמן :

ולפי מ"ש לעיל אם אמרינן לאדם שיחטא בשביל שיזכה חבירו כ"ל לתרץ סמיכות הפרשה האזינו לפ' וילך . ונקדים מדרש ילקוט אמר הקב"ה למשה באיזה פנים אתה מבקש לכנוס לא"י משל לרועה כך א"ל הקב"ה למשה שבחך כ' ליבוא הוצאת ממצרים וקברתם במדבר ואתה נכנס דור אחר יאמרו אין לדור המדבר חלק לעה"ב אלא שכב בכאן ותבא עמהן עכ"ל וידוע דמרע"ה הפציר לכנוס לא"י כדי לקיים המצות תלוית בארץ ובזה שמת בח"ל נתבטלו ממנו המצות אלו והנה אלו לא חטא דור המדבר הי' מרע"ה יוכל לכנוס לא"י לפי מדרש זה ובזה י"ל כיון מ"ש כי אנכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם עם ה' אתם דור המדבר וע"ז הוצרכתם למות במדבר וע"ז בהדי הוצא לקי כרבא ונתגלגל דאף כי אחרי מותי צריך אני להיות עמכם לכבודכם שלא יאמרו אין לדור המדבר חלק לעה"ב . וזה מדוקדק במ"ש עמכ"ם היום דהוא מיותר לכאורה משא"כ לפי מ"ש מדוקדק מאד כשם שאני עמכם בעודני חי כך צריך אני להיות עמכם לעה"ב ונמצא דע"ז נתבטל ממרע"ה המצות התלויות בארץ רק לכבוד דור המדבר כנ"ל. א"כ מוכח מזה דאמרינן לאחד שיחטא ר"ל ע"ד מ"ש אני ובני שלמה חטאים ר"ל נחסרו ממלכות כך פירושו של יחטא שיחסור מזכיות וממצות בשביל שיזכה חבירו היינו דור המדבר שלא יאמרו שאין להם חלק לעה"ב ולפ"ז יתורץ סמיכות הפרשה דאי' במדרש ילקוט אמר הקב"ה למשה אמור לישראל הסתכלו בשמים שמא שינו מדתם וגם תשמע הארץ אמרי פי הסתכלו בארץ שמא שינתה את מדתה שמא זרעתם ולא צמחה וכו' ומה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסיד כך אתם שאם זכיתם מקבלים שכר וכו' וקשה תי"ל דכתבנו לעיל בשם המדרש דארץ שינתה מדתה דהקב"ה ציוה ותוציא עץ פרי ותוציא עץ עושה פרי : רק מצאנו תירוץ לארץ שעשתה לטובת אדה"ר שלא יטעה ויאמר על עץ נטוע ולא על הפירות . והנה יש לומר שנתתי תי' זה טוב אם אמרינן לאחד שיחטא בשביל שיזכה חבירו והנה כיון דמכח מרע"ה דצריך למות במדבר מוכח דאמרינן לאחד שיחטא בשביל שיזכה חבירו וזה מרומז במ"ש אף כי אחרי מותי וכמ"ש הנה שוכב עם אבותיך כמ"ש במדרש הנ"ל ע"כ האזינו השמים ותשמע הארץ הסתכלו בשמים שמא שינו את מדתם והסתכלו בארץ שמא שינתה מדתה ד"אל דהארץ שינתה מדתה דה"ל להוציא עץ פרי והוציאה עץ עושה פרי וי"ל דעשתה לכבוד אדה"ר שיהי' לו תירוץ כנ"ל וכבר מוכח דאמרינן לאחד שיחטא שיזכה חבירו מוכח מ"ש לפני זה במרע"ה . משא"כ בל"ז אין ליקח הארץ לעדות לומר מה הארץ דלא שינתה תי"ל דשינתה והתירוץ נכ"ל דאמרינן כן וק"ל :

איתא בגמרא דחולין דף ס' ר' שמעון בן פזי רמי כתיב ויעש שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור הגדול וכו' אמרה ירח לפני הקב"ה רבש"ע אפשר לב' מלכים שישתמשו בכתר אחד א"ל לכי ומעטי את עצמך א"ל רבש"ע הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעט את עצמי א"ל לכי משול ביום ובלילה א"ל מאי רבותא שרגא בטיהרא מאי מהני א"ל זיל למני בך ישראל ימים ושנים וכו' כמ"ש לעיל דף ל"ח . והנה יש כמה דקדוקים וחדא האיך קראת עצמה למלך דלפום ריהטא משמע דעל עצמה דברה כך ונולדה במלכות שמים כמ"ש ואלופי יואב ועוד שאר דקדוקים המבוארים למטה . ונקדים מ"ש בזו"ח בשעת בריאת העולם הפריש הקב"ה חמה לעשו ולבנה ליעקב וכ"כ בב"ר ואיכא על י"ב ממונים ובקש הממונה על שישלטו זרעו של יעקב בעוה"ז והשיב הקב"ה אין לך שלטון אלא בעה"ב אבל בעוה"ז לכי ומיעט את עצמך בגלות והביא עלי כפרה על הבטחת על עה"ב הקריב לפני קרבן דהיינו תעסקו בתורה עכ"ל וע"ז קשה ג"כ למה מקיים בתורה . ועוד למה בקש האי ממונה רק על עה"ז תי"ל עוה"ב טוב יותר דיפה שעה אחת של קורת רוח של עה"ב מכל חיי עוה"ז . ונקדים עוד מ"ש אם לא בריתי יום ולילה חוקת שמים וארץ לא שמתי דאלמלא קבלו ישראל התורה כחזרו העולם לתוהו ובוהו וכתיב כי נר מצוה ותורה אור ועוה"ב נקרא יום ועה"ז נקרא לילה . וכתיב אמלאה החריבה אם מלאה זו חרבה ירושלים . ואית' ב"ח בזיעוע כיהרא כיתן לס"א לשלוט ועסק הקרבנות הוא לבטל כח דסט"א כמ"ש לעיל : והנה כלע"ד דכך הוא הפירוש לפי פשוטו דכך אמרה ירח לפני הקב"ה רבש"ע אפשר לב' מלכים ר"ל יעקב ועשו כמ"ש ולאום מלאום יאמץ ואין אום אלא מלכות . שישתמשו בכתר א' ר"ל בכתרה של תורה דהא ע"י התורה העולם עומד והאיך יזכה עשו שמבעט בתורה ומאסו ולא קבלו, שימשול בעוה"ז

ד׳ כי חוטא שכל אלא תתבטל מלכותו וימשול יעקב בשביל התורה שקבל. א״ל לכי ומעטי את עצמך ר״ל שהתורה כמשלת למים ש זכית מקום גבוה והולכת למקום נמוך כך הת״ח צריך להקטין עצמו ואין לעשות בשביל קבל פרס בעה״ז כי שכר מצות בהאי עלמא ליכא ולא שייך עה״ז לישראל כמו שפי׳ רש״י בפ׳ וישב ביקש יעקב לישב בשלוה אמר לי׳ הקב״ה וכי לא די לצדיקי׳ שיש להם עה״ב אלא גם שמבקשין עוה״ז וקפץ עליו וכו׳ ע״ש או י״ל כיון דאין לעשו השליטה והמלכות אלא כשפרקו ישראל עול התורה כמו בגלות הזה ואז שייך לו הממשלה כיון דאין הקול קול יעקב וא״כ אין ב׳ מלכים משתמשים יחד בכתר א׳ דאם יעקב עוסק בתורה אין לעשו שליטה ע״כ אמר לכי ומעטה כיון שהלבנה נגד יעקב וא״כ יתמעט עצמו ויהי׳ הצעיר ואז עשו הרב צריך לעבוד אותו א״כ יש לו כתר תורה לבד או י״ל לכי מיעטה ע״ד מ״ש ר״ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה ועי״ז לא יהי׳ אלא מלכות ישראל לבד וז״ש לכ״י דהולך ואיכו עושה שכר הליכה בידו: א״ל הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעט את עצמי ומדקדק לפניך ר״ל שלא על כבודי אני בא רק לכבודך כיון שעשו ממאס בתורה ולא רצה לקבלה וישראל קבלו בודאי דבר הגון הוא שישראל ישלטו בעוה״ז ובעוה״ב שבשביל התורה עולם קיים: ד״ה איך שיהי׳ יתבטל מלכו׳ עשו דאלמלא שקבלו ישראל התורה כבר נתבטל העולם: כמ״ש ארץ יראה ושקטה א״כ ומה אמעט את עצמי וכי זו תורה וזו שכרה. שכבר תאנה יאכל פריו אלא החמה תתמעט שהיא כנגד עשו ויהי׳ טפל לישראל א״ל ומשול ביום ובלילה ר״ל יהי׳ לך יתר עוז שהחמה ר״ל עשו אין לו שליטה רק בעה״ז אבל את תשמש ביום ובלילה ר״ל בישראל יש קצת שוכים לשני מלכות עוה״ז ועה״ב וזה אות ומופת שבא ע״י זכות התורה. כמ״ש אשריך בעה״ז וטוב לך לעה״ב א״ל מאי רבותא דשרגא בטיהרא מאי מהני אם עכ״פ בעה״ז שולטין בשוה רק לעה״ב יש יתרון הבשר מהחמה לישראל מאי מהני דליכו ניכר בעוה״ז דעשו סובר כשם שאין לו עוה״ב כך אין לישראל דהם אינם מודים בעוה״ב ואולי ח״ו יהי׳ קטני אמונה ויסברו שהטוב בחוטא וז״ש שרגא בטהירא ר״ל בגלות כמ״ש טהור טהירא פלגא דיומא הייכו בצהריים כמ״ש בשיר השירים איכה תרבין בצהרים ופי׳ רש״י בגלות שהיא עת צרה ושרגא מרומז כנגד נר מצוה דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא אלא בעוה״ב ואיכו ניכר בעוה״ז והעולם נידון אחר רובו וכבר אמרו רז״ל דלא כל אדם זוכה לשתי שלחנות והדרי קשיא לדוכתא משא״כ אור תורה מגין באמת גם בעה״ז כמ״ש בהתהלכה תנחה אותך זה עה״ז ע״כ מדקדק בלשון שרגא לשון נר ולא אור ר״ל אם יהי׳ כלנו חכמים בתורה באמת יהי׳ לנו גם עוה״ז רק ראיתי בני עלייה בתורה והם מעטים ואין לנו אלא שרגא ר״ל נר מצוה כי עכ״פ ריקנים שבך מלאים מצות כרמון אפי׳ בגלות רק בעוה״ז איכו מועיל א״ל למהוי בך ישראל ימים ושנים כיון שאתה נמלד בגבוריא עליהם שלא לקפח שכר כל בריה אפי׳ שכר שיחה נאה של הלבנה ועי״ז אמרו לבנה לוקה סי׳ רע לשונאי ישראל ומה להיפך א״ל יומא נמי א״א דלא למני בה תקופו׳ ועל התקופות מעברין השנה א״כ אין לי יתרת על החמה א״ל זיל לקרי צדיקים על שמך יעקב הקטן דוד הקטן שמואל הקטן כמבא שזה שנקראת קטן בשביל ישראל הוא ע״כ ג״כ תתברך עם ישראל כמ״ש וזה הקטן גדול יהי׳ בעת הגאולה כל המצער עם הצבור זוכה לראות בנחמות הצבור ע״כ כתיב לעתיד יהי׳ אור הלבנה כאור החמה עתה שנקראת עתה גדול כך תקרא הלבנה לעתיד ומי יקום יעקב כי קטן הוא ויעקב ודוד מכוונים בלבנה חזיא דלא מיתבא דעתה שאין למחול על חילול השם וזה ח״ה דכראה דשכר א׳ למקיימי התורה בישראל ולבעלי התורה כעשו וכ״ע שש ס״ה אין חולקין כבוד לרב אמר הקב״ה הביאו כפרה עלי על שמעטתי הירח ר״ל כמ״ש לעיל דע״י מיעוט הסיהרא ניתן כח לבנ״א לשלוט ע״כ לתקן זה צריך להקריב קרבן ולבטל האי כח ודוקא קרבן שעיר משום דכתיב עשו אחי איש שעיר כמבא דעשו מסטרא דשעיר וכ״ה כי אם שמע הקב״ה לטנוריא של לבנה נתבטל אין העולם כח דב״א ומש״כ עתה צריך להביא קרבן שעיר ככ״ל בב״ח דאז נראה המיעוט והחסרון לעין כל עשה לה הקב״ה נחת להקריב או שעיר לבטל כח דב״א איש שעיר מדה כמידתו כדי שעי״ז מתיתבא דעתה קצת ולפ״ז ע״ז רמוז שני השעירים של י״כ וק״ל :

ולסיום בדבר טוב אביא לכאן פי׳ מן אדוני אבי מ״ו הרב המחבר זצ״ל הנ״ל ק״ב על מזמור קכ״ח אשרי כל ירא׳ ה׳ ההולך בדרכיו. כי כאברהם אבינו ע״ה נאמר עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה. ואי׳ במדרש שהלך ממעט פריה ורביה. וממעט את השם. וממון. על כל זה הבטיחו הקב״ה לו ולכל ירא שמים שלא יחסר שום דבר וז״ה אשרי כל ירא ה׳ ההול״ך בדרכי״ו. ר״ל אע״פ שהולך בדרך וטבע הדרכי׳ למעט ג׳ עכ״ז לא יחסר ליראיו. ודורשי ה׳ לא יחסרו כל טוב וקטן הקל ובגדול כלה. נגד הממון אמר יגיע כפיך כי תאכל. וכנגד הבנים אשתך כגפן פוריה: בניך כשתילי זתים. וכנגד השם אמר הנה כי כן יבורך גבר ירא ה׳ והוא כמו בך יברך ישראל. כי יאמר אדם לחבירו כן יברך גבר ירא ה׳ כמו שזה מבורך. כמבא אחריו שזכה לשם טוב. שהמתברך בארץ יתברך בו שזכה גם הוא לשלא אלה. והם יברכ״ך ה׳ מציון. שממון. וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך הוא שם טוב כמ״ש כל הכותב בירושלים קדוש יאמר לו וכל הכתוב לחיים בירושלים ואין לך שם טוב יותר מזה שקדוש יאמר לו. וכנגד הבנים אמר וראה בנים לבניך שלום על ישראל ע״כ דפס״ח :

הנה משמע מזה דהקב"ה הבטיח לא"א ע"ה אע"פ שהלך בדרך מ"מ לא יתמעט מהני שלשה פו"ר מזון שם. ויש להקשות מהיכי תיתי יתמעט ולמה דוקא אלו ג'.

ומאי כ"מ בדרך וכ"ל ע"פ מ"ש במ"ק ובשבת דף ה"א דבני וחיי ומזוני לאו בזכות' תלי' אלא במזלא וה"א אין מזל לישראל ואי' מא"א ע"ה דכתיב ויוצא אותו החוצה אמר שהגביה למעלה מן רקיע דאוחי חזית צדק במזרח וכו' אין מזל לישראל. וכ"ל דהאי מ"ד ס"ל דבזכותא תלי' א"כ מאברהם נשמע דבזכות' תליא ואי' בגמרא כל הדרכים בחזקת סכנה הם ואי' עוד לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לעשות לו נס דלמא אין עושין ואם עושין מנכין לו מזכיות כמ"ש יעקב קטנתי מכל החסדים הנה בלא"ו ה"א במזלא תלי' ואין הדרך ממעט כלום אבל מוכח אברהם מוכח דבזכותא תלי' ולא במזלא ובזכות ים לחוש דיתמעט הזכות ע"י הדרך דהולכין במקום סכנה כנ"ל רק באברהם דכפים זכות' טובא דהי' ירא אלקי' להיות סור מרע ועשה טוב דכתיב עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי חוקתי ותורתי. משא"כ אדם אחר דרך ממעט הני שלשה דהם מיום כאלו שלשה שהדרך ממעט בני הייני פרי' ורביה. מזוני הייני מזון. וחיי הייני שם טוב כמ"ש טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדה ופרש"י בשם ריב"ם דמאיכו בעלי שם טוב שנכנסו למקום המיתה ויצאו חיים חנניה מישאל ועזריה שיצאו מכבשן האש דהיינו השם הטוב גורם אריכת חיים וק"ל:

ובעין זה שמעתי מבן דודתי המופלג בתורה דיין המצויין בק"ק פירד"א מוהר"ר העכוך כר"ו. על מ"ש בגמרא מס' מגילה דף ק"ח ע"א (עיין בע"י) שאל ר' עקיבא את ר' נחוניא הגדול א"ל במה הארכת ימים אתו גוואזי מחו ליה. סליק ויתיב ארישא דדיקלא. א"ל רבי אם נאמר כבש למה נאמר אחד א"ל מרבא מרבנן הוא שבקוהו. אמר לו אחד מיוחד שבעדרו. א"ל מימי לא קבלתי מתנות. ולא עמדתי על מדותי. וותרן בממוני הייתי וכו'. עכ"ל ופי' רש"י גוואזי סריסין היו עבדים משרתים אותו ושמעתי מרבותי הפירוש סריסין לשון סירוס שלא היו יכולין להוליד וכן מצאתי מפורש ברד"ק במלכים ע"ש. והנה יש לדקדק איזה דקדוקים למה אמר מי השואל ול"א כתם כמ"ש שם שאלו תלמידו. ולמה אמר גוואזי ולא כתם עבדים. ולמה מחו לר"ע על לא דבר. ולמה אמר סליק ויתיב בחד כני. ולמה לא שאל רק מכבש. ולמה אחד ג"כ מרבא מרבנן שבקוהו דבלא"ה כמי אין להכות שום ישראל. ולמה לא השיב לו על ראשון ראשון אלא על אחרון ראשון.

לבאר זאת נקדים מ"ש במ"ק דף כ"ח אמר רבא חיי בני מזוני לאו בזכותא תליא מילת' אלא במזלא וכו' ואי' בתוס' שם אלא במזלא כו' והקשה בתוספתא הא דאמרן בסוף שבת אין מזל לישראל י"ל דלפעמים משתנה ע"י מזל כהנהו דהתם: ופעמים שאינן משתנה כדאמרינן גבי ר"א בן פדת ועי' ובסוף מס' שבת דף קנ"ו ע"א ז"ל אתמר רבי חנינא אומר מזל מחכים מזל מעשיר ויש מזל לישראל. ר' יוחנן אמר אין מזל לישראל וכו' דאמר ר"י אמר רב מנין שאין מזל לישראל שנאמר ויוציא אותה החוצה אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע בן ביתי יורש אותי וכו' עד שאין מזל לישראל. ודרבי עקיבא נמי אין מזל לישראל וכו' ואי' בתוספות אין מזל לישראל: הא דאמר רבא במ"ק בני חיי מזוני לא בזכות תליא. מ"מ ע"י זכות גדול משתנה אבל לפעמים אין המזל משתנה כדאמרינן ביבמות פ' החולץ זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו דאין מזל לישראל עכ"ל תוס'. ואי' ביבמות דף כ' את מספר ימיך אמלא תנאי היא אלו שני הדורות ופירש"י שנים שפוסקין לאדם בשעת לידתו. זכה משלימין לו לא זכה פוחתין לו דברי ר"ע. וכו' ע"ש והיוצא לנו מזה לר' עקיבא אין מזל לישראל ואין מוסיפים לו על שני הדורות אבל לצורבא מרבנן דמעבר במילי מוסיפין אפי' לר' עקיבא כמ"ש בגמר' חגיגה ובתוס' שם דשכיח של מרים מגדלא נשיא כי קזיכן צורבא מרבנן דמעבר במילי מוסיפין לו. הנה ידוע דברי חכמים כמה עונשים על מי שאין לו בנים. גם איתא בגמרא מי שקורא חבירו רשע יורד עמו עד לחייו. ואי' במס' תענית דף כ"ה דרש ר' חייא בר לולייני מ"ד צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגא אם נאמר תמר למה נאמר ארז. אלו נאמר תמר ולא ארז הייתי אומר מה תמר אין גזעו מחליף אף צדיק ח"ו אין גזעו מחליף ע"כ נאמר ארז וכו' ע"ש היוצא לנו מזה אף מי שאין גזעו מחליף כגון שאין לו בנים. עכ"ז נקרא צדיק כמשמע לשון הפסוק אף שדימה הצדיק תמר עכ"ז קראו בשם צדיק. הובא בש"ך על התורה פ' פנחס ר"י אומר שני כבשים של כל יום ויום אחד כנגד מדות חסד ו"א כנגד מדות הדין את הכבש אחד ולא ראשון אלא אחד המיוחד כנגד מדת החסד (שהוא מדות אברהם שנאמר אחד היה אברהם) וכו'. ובספר תורת העולה ח"ג פ"א כתב מעתה מבואר כי כל המזלות הם בכל שלשה גלגלי אלו וכהיות כי עלה הוא ראש המזלות היו שוחטים שנים בכל יום להורות על אבדון והפסד שני הטלאים שבגלגל עשירי ותשיעי וכו'. עוד הביא שם דתמידין היו גדולים כ"כ שהיו אוכלים מן הארזים וכו' כי ידוע שהעולם שמורה עליו ענין התמיד הוא אוכל מן הארזים שהם התקיפים ואנשי מעשה שבדורות שהם ארזי לבנון ע"ש שהאריך בזה. ע"פ הקדמות הנ"ל נלע"ד שכך יהיה כוונות המאמר הנ"ל שאל ר' עקיבא דוקא לפי שיטתו דס"ל דאין מזל לישראל ואין מוסיפין אף אם זכה על שני הדורות

שקנונין בשעת לידה כנ"ל. במה תארכת ימים כולי האי. אתו נוונאי הייתו המפורסים שאינם מולידים קא מתו לי' כי ר"ע בא לשיטתו שאף ג' אלו בני חיי ומזונא לא במזלא תליא אלא בזכות גדול כנ"ל בתוס' א"כ הוי כאלו העמיד המפורסים הנ"ל בעונם מוי שאינו מוליד כדרז"ל. ועשה אותם כרשעים שמפני מיעוט זכותם לא זכו לבנים לא מפני רוע מזלם. וא"כ סברו שמותר להם לילך עד לקייו. וקא מתו לי' לר"ע פליק ויתי"ב ר"ל הפתליק ויתוב לשון יישוב על סברתם על ראשא דדיקלא הנקרא תמר בלשון הפסוק. ר"ל במ"ש צדיק כתמר יפרח כנ"ל מוכח דאף מי שאין לו בנים נקרא צדיק כנ"ל. וא"ת א"כ מה שאל לר' נחוניא במה הארכת ימים. ע"ז א"ל אם נאמר כנס למה נאמר אחד אלא נ"ל לרמז כמ"ש הש"ך הנ"ל אחד רמז על אברהם שהוציא הקב"ה אותו החוצה למעלה מן המזלות בזכותו גדול שיכול לשנות המזל אף על שלא אלה הנ"ל בני חיי מזוני וגם ע"ז רמז ענין הכבשי תמידים בכל יום כמ"ש בתורת העולה. ע"כ שפיר שאל ר"ע לידע איזה זכות גדול היה להתחסיד ר' נחוניא הגדול שהאריך ימים יותר מן המזל של רוב העולם. אך ע"ז י"ל דוקא על ר"ע לשיטתו מה תועלת יוכל להיות לו ע"ז אף אם תורה היא שרוצה לקיים עכ"ז הלא ס"ל לר"ע אף הם זכה אין מוסיפין לו ע"ז השיב ר' נחוניא שבקוהו דכורבי מרבנ"ן הו"א ר"ל כתיקן תוס' יבמות הנ"ל דאף לר"ע מוסיפין לגורבי מרבנן דמעביר במילי כמו שאמר ר"נ שלא עמדע"ל מדותי' וכל ה"ג מדות שזכר ר"נ פירושו בעי"ג על מישכיזה אותו לא ביקש ליטרא דדבנא בדינא וע"ש ודוק היטב ותמצא כל הדקדוקים מתורצים היטב. ע"כ ודפח"ח ׃

בליק חלק שלישי של ראשית בכורים ׃ שחברתי אני הצעיר שבצעירים
ונשלם כל ספר ראשית בכורים׃ בעזרת האל אדיר שבאדירים
וכנס שסייעני מראש הספר עד עתה׃ כך יסייעני להשלים גם ספר חינוך בית יהודה ׃

התנצלת המחבר והמדפיס והמגיה ׃

אמר הצעיר חנוך כל ימי לא ידעתי כמה גדולים דברי חכמים שאמרו אל תדון את חבירו עד שתגיע למקומו. ואומר אני אל תקרי עד שתגיע אלא עד שתניהה שיהי' עוסק בהנהגת ספרים שאמרתי וכי אי אפשר להיות נזהר להכיר כל הטעיות אך עתה שבאתי למדה זו ושברתי שהייתי נזהר מאד ובפרט שאני המחבר והמגיה בעצמי ומ"מ ידעתי שלא יצאתי כל חובתי שיש בו עדיין איזה טעות כגון חסיר ויתיר ותליף וכיוצא בלא זה בידך כנס שא"א לבר בלי תבן. כך א"א בהדפסות ספר אבל בספרי בקי בלי סובין. כידוע לבעלי מלאכות אלו. וכדי שלא יצא ח"ו דבר שאינו מתוקן מתחת ידי אראה להדפיס לוח הטעות אע"פ שבאמת מעוטים הם. והנני מבקש מכל הקורא בו וימצא טעות שיתקן תיכף הטעות ושכרו יהי' כפול מן השמים. והנה אודה את ה' בפי ובתוך רבים אהללנו על הטוב והחסד שגמלני שסייעני להדפיס ספר הנחמד הזה והנני נותן הודאה על שעבר ומבקש להבא שככה יסייעני להשלים בכי טוב גם ספר חינוך בית יהודה על שאלות ותשובות מאבותי הגאונים זצ"ל אשר הוא בתוך הדפוס על סדר ארבע טורים. דברים ברורים. והנה כאשר שמציתו בכמה ספרים שמצוה לפרסם מי שנותן איזה דבר למצוה והתורה מכרזת והנביאים הביאו אבני שוהם וגו׳. ע"כ אפריון נמטי' לר' שמעון. בנ"ר דדקיל קטליק הלא אמת מאר"ן תנמיח ותפרח. ובב"ך אותיות שבתורה יתברך. כאשר שהוא דקיל ולחים ווקיר רבנן. יהי' לו בנין ותתכין רבנן. וישב בטח עם אשתו וב"ב שקט ושאנן. עד שיבא מי ששמו ינון. כאשר שהלוה סך מסויים להוצאות הדפוס ולא ע"ז לבד יצאתי אלא על הכלל כולו כל מי שסייע בממונו למצוה זו יעמוד על הברכה כי למי כל חמדת ישראל הלא לאלו עוזר אלחי ממך שהתנדבו מכה יפה למצוה זו להוציא מחשבותי הטובה לפועל. וידוע דבזכות נשים צדקניות שבדור נזכה מהרה להגואל ׃ ושפיר יבן כן ותפרח כשושנה. ומעשיה דומות למעשה חנה ומזרעא דיוסף קאתינא. זכל מגיותיה לש"ש ולהרבות תורה כתבונה׃ ותזכה לעלות לציון ברינה. ומכפים באוהל תברכינה. גם זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד. וזרע יצחק בארץ ההיא וימצא מאה שערים ויברכיהו. גם ברוכים יהיו הם ונשיהם ובניהם ויוצאי חלציהם ואשר כל ישרו לב הקרובים לצדקה נדיבי בני ישראל וכפרט בני משפחתי שסייעו להדפסו' זה הספר כולם יזכו לאריכות ימים ושנים כמ"ש כי בי ירבו ימיכם וימי בניכם ועץ חיים הוא למחזיקים בה כאברהם אתה ה' תשמרם מכל צוקה וצרה ויתברכו בברכה המשולשת בתורה. מעתיקא קדישא וסמיכא. ויזכו לעלות לציון ולבית הבחירה. אמן כן יהי רצון ׃

מפתחות ע״פ סדר הפרשיות :

יען שמצינו שאין התורה נקנית אלא בסימנים וסימנים דאורייתא : העמדתי מרים התורה עד בתרייתא על כל פרשה ופרשה איזה דרוש או ביאור הפסוק או מדרש לקרות בו בכל שבת וי״ט בקדותא. לשוח בשמתו יתירתא ・

בראשית

ביאור מדרש ותוסף אלו ומעשיהם של רשעים ויהי אור וכו׳ כ״ב
ביאור הגמרא דפ״ב רמי כתיב שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור הגדול אמרה הלבנה א״א ל״ב מלכים ל״ט ב״ה
ישוב נכון על מרז״ל מלמד שבא אדם על על בהמה וחיה וכו׳ ז׳
פי׳ על מדרש או הוחל לקרא בשם ה׳ : ועוה המזכיר ש״ם לבטלה י״ז
פי״נאה על ותפקחנה עיני שניהם לאחר החטא דתמוה למד
פי׳ אדה״ר כפר בעיקר היה שכאמור איכה אכה פנה לבך מ״ב
דקדוק והיו ימיו מאה ועשרים שנה דאמר ימיו ואח״ב שנה ב״א

נח

ביאור נפלא על פ׳ דור הפלגה ומה הי׳ עצתם הכל מפורש ה׳
מה היה עצת כנוכד נצר בצלם נכ״ד ולמה נהפך בנל בסדום ולמה נענש דוקא לקיה ה׳

לך לך

שאלה מכני ד״א בענין פרידה עקרה על אברהם וענין ברית ח׳
ביאור יפה על מזמור קכ״ח נגד אברה׳ נגד ג׳ שהדרך ממעט ב״ה
טעם למה הדרך ממעט הני ג׳ וי״ל נגד הני ג׳ בני חיי ומזוני שבונות׳ תליא ב״ו

וירא

ביאור נאה על מבורה ולכה עד בה וכשופה ב״ג
פי׳ נאה על איה שרה אשתך כדי לחבבה או לשגר כוס של ברכה כ״ג
משום ועבדום וגו׳ ודור הרביעי ישובו הנה שנדחקו המפורשי׳ י״ב

חיי שרה

פי׳ על מברה את היי לאלפי רבבה : ולמה לא נתקיים ברכה זו ט״ו
טעם למה אמר אברה׳ לעבדו לשו׳ ידו תחת ירכו מ׳גירוי״צ״ה מ״ה

תולדות

ביאור מדרש אמר עשו כו׳ ואת עשו שנאתי למה אם בשביל שאכי דומה א״כ בטלת ברכת אבא על חרבך תחי׳ ואת יעקב אהבתי והלא בעלשתי אחיות וא״ת שאני נרקותי לו וכו׳ מ״ד
מדרש אם לא דם שבאת על עשו ששנא דם מילה קשה למה לא כיוול מ״ד

ויצא

טעם נכון מאד על מ״ש מחכה אלקי׳ ואח״כ בייס מחכיים ט״ו
מדרש כששמע יעקב שנמכר יוסף אמר אולי שנשאתי ב׳ אחיות מ״ד
דקדוק למה נענש על שהי׳ בבית לבן : ולמה לא נולד יוסף מלאה מ״ד

וישלח

מדרש עשו לדרכו הי׳ מהלך וזה שלא אחריו ע״ד מחזיק באזני כלב מ״ד

וישלח

ויקרא לו אלקי ישראל א״ל אתה אלקי בתחתונים מתר בתך יוב״א

ותענה

מ״ה

ויאבק איש עמו מלמד שהעלו אבק עד כסא הכבוד פי׳ נכון מ״ב

וישב

שאלה יוד דשנא דב״א מענין יוסף הצדיק ואשת אדוניו ה׳

מקץ

ביאור נכון על מ״ש כאשר שכלתי שכלתי על מקדם ראשון ושני ל״ד
בי׳ מד״ר יוסף איננו ובנימין תקחו מעתה אין לך נרה שלא תבא ל״ד

ויגש

טעם נכון על מ״ש הזוכר דעגלות שאלת יוסף רמוז לשם עגלות בב
ולמה ותחי רוח יעקב אביהם כשראו העגלות יט״ז
ביאור מ״ש אמותה הפעם אחר ראותך עודך חי ב״ב

ויחי

ע״פ מ״ש כי יבא שילו מכואר מ׳ ריב״ל להכתי׳ לכל צדיקים״י צולמות ל״ס
טעם למה אמר יעקב ויוסף שים ידך תחת ירכי מטעם הנ״ל א״ב

שמות

ביאור נאה ע״פ ותתצב אחותו מרחוק וגו׳ ע״ש שכינה כדכם : ט״

וארא

וארא באל שדי ושמי ה׳ לא נודעתי ע״פ הזוהר למד
ביאור נאה על עשר מכות בכלל ובפרט ולמה ר״י נתן סימנים ט׳
טעם שפרעה אמר חטאתי ה׳ הצדיק ואח״כ חטאת ל״ה ולבס י״א
טעם נכון על מ״ש בחכמת מצרים אצבע אלקים ל״ב
פי׳ נאה על כי׳ קדם ורחץ וכו׳ ע״ד המוסר ל״ב

בא

ביאור מ״ש ויתן ה׳ את חן העם וגו׳ גם האיש משה גדול מאד וגו׳ י״א
גם מ״ש מקנינו ילך עמנו・ ובכאן מצרים גם אתה תתן בידינו וגו׳ י״א
ביאור מ״ש ליל שמורים ל״ה ליל שמורים לכני ישראל י״ב
באור נכון על מ״ש ומושב בני ישראל במצרים ת״ל שנה ולא היה רק רד״ו וגם לפי חשבון רש״י ופרקי ר״א י״ב
פי׳ מ״ש הרשע מה העבודה זאת לכם וכו׳ אף אתה הקהה שניו ל״ג
בי׳ מד״ר בטה יקך אמר הקב״ה למה״ש ללקות המצריים בחוסך וכו׳ ל״ג

בשלח

טעם נאה על מ״ש על הים וירא ישראל את היד הגדולה ל״ב
פי׳ נאה על כי יד על כס יה במסורה שית פסוקי׳ של ה׳ סימן・ כ״א

יתרו

פי׳ נאה מאד על עשרת הדברות בכלל ובפרט י״ד עד י״ט

מפתחות ע"פ סדר הפרשיות

פי'

מפתחות ע״פ סדר הפרשיות

הטעם שמשיבת הנפש ולמה משיבת נפש מפני שהיא תמימה כ״ח
ביאור מזמור כ״ח מן אדני שפתי תפתח עד סוף המזמור י״ב
פי׳ מאה ע״פ גדלו לה׳ אתי ונרוממה שמו יחדיו מ״ג
פי׳ הפסוק ואני תפלתי לך ה׳ עת רצון יום ס״ג
פי׳ תנה עון על עונם ואל יבואו בצדקתך כ״ב לו כ״ד
פי׳ עמ״ש גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ל״א
פי׳ מאה ע״פ לב טהור ברא לי אלקי׳ ורוח נכון חדש בקרבי ל״א
ביאור מאה עמ״ש לכו ונשובה אל ה׳ כי הוא טרף וירפאנו וגו׳ ולכו
חזו מפעלות אלקי׳ אשר שם שמות בארץ ל״ה
מדרש ילקט פ״א כתיב שפטני ה׳ ופ״א אל תבא במשפט כ״א
ביאור מאה עמ״ש הטיבה ה׳ לטובים ולישרים בלבותם וגו׳ כ״ט
ביא׳ הפסוק הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו יום כ״ד
פי׳ הפסוק וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב ט״ז
ביאור הפסוק לעשות רצונך תורתך בתוך מעי אבשר צדק וגו׳ ד׳

משלי

פי׳ פ׳ ח׳ ואהי׳ אצלו אמון ואהי׳ שעשוע יום יום ועוד שם י״ד
ביאור נפלא עמ״ש לאדם מערכי לב ומה׳ מענה לשון למד
ביאור יפה עמ״ש בוז לדבר יחבל לו וירא מצוה הוא ישלם מ״ב

ישעי׳

ביאור הפסוק משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מליל׳ י״ד
שומר מה מלילה אמר שומר אתה בוקר וגם לילה :

מפתחות ממדרשים ומאמרים הנדרשים בספר הלז

ביאור נפלא על כל המאמר דבני דבי אתונא בבבל ובפרט ה׳
טעם למה מתחרט הקב״ה על בריאת אומה כשדיים יותר מאומה
אחרת זולתה. פי׳ למלאות לבבל שבעים שנה ו׳
פי׳ מ״ש גאלת בזרוע עמך בני יעקב יוסף וגו׳ למה יוסף י״ג
פי׳ על משנה בפ״ד דעדיות האב זוכה לבן בחכמה בנוי כו׳
ובמספר הדורות הוא הקץ י״ג
ביאור ל׳ הגדה אלו לא הוציא הקב״ה אבותינו הרי אנו ובנינו וב״ב
י״ד
ביאור ל׳ הגדה אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו התורה ט״ז
פי׳ מד״ר אתם עשיתם ע״ז וקראתם לשמי בשמות הקב״ה וכו׳ י״ז
פי׳ למ״ש יבא אדיר יבא ידיד יבא טוב יבא זה וכו׳ ד׳
פי׳ מרז״ל בריך רחמנא דיהב לן אוריאן תליתאי וכו׳ כ״א
פי׳ חשוב בגמרא דסוכה לעתיד ישחט הקב״ה ליצה״ר בפני הצדיקי׳
ובפני הרשעים והללו בוכים כ״א
פי׳ נוכח מ״ו כתבונו כל החמשה נ״ב דרכים כ״ב מ״ו
פי׳ המדרש באיזה פנים אתה רוצה לכנוס לא״י ס״ה
טעם שאין אומרים הלל בר״ה כ״א

ביאור מאמר ר׳ אבהו אני אמרתי לריק יגעתי וכו׳ כ״א
פי׳ מרע״ה אמר יוכתב סורחני ודהמע״ה אמר אל יוכתב מ״ה
ביאור מרז״ל עין לא ראתה זה יין המשומר בענביו למד
פי׳ מ״ש האדם נראה לעינים ולא בעינים למד כ״ח
ביאור הפסוק הקטן יהי׳ לאלף והצעיר לגוי עצום וגו׳ ל״ב
ביאור על מדרש אני אמרתי ויהי כן והם אמרו לא כן ע״כ לא יקומו
רשעים במשפט. וגם פי׳ הפסוק פריו יתן בעתו וגו׳ ל״ד
ביאור הפסוק כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח ל״ז
פי׳ חטאו בכפליים ולקו בכפליים. ויתנחמו בכפליים ל״ח
ביאור מרז״ל אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו כשני מבעי לי׳ ל״א
אם מסודרת כשנים הללו. מאי ר׳ יהודא באותו פרק וכו׳ י״ד
ביאור מרז״ל כל ת״ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת״ח ב״ב דרכי׳ נ׳
ביאור פליאה לא נתקרר דעתו של דוד עד שהגיע לפרק בתורה
נאמר ליום הרביעי דוקא גם ע״ד הנסתר מ״ט
ישוב על מ״ש רז״ל אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו מלמעלה
הרבה כ״ח
ביאור מאה עמ״ש טוב וישר ה׳ ע״כ יורה חטאים בדרך למה הוא טוב
מפני שהוא ישר ולמה הוא ישר מפני שהוא טוב [illegible]
טעם למה שינתה הארץ דה״ל להוציא עץ פרי והוציאה עץ עושה
פרי ס״ב
ביאור מרז״ל כל שהוא ת״ח ובנו וב״ב שוב אין תורה פוסקת מזרעו ופי׳ תו׳
כסרוקין ז׳ כ״ב
ביאור מרז״ל שאל ר״ע את ר׳ נחוני׳ במה הארכת ימים וכו׳ משיג
יפה ס״ה

סימני דרשות נכלל

דרוש לשבת הגדול	דרוש לראש חדש
דרוש לפסח	דרוש לבכורים
דרוש לשבועות	דרוש להספד
דרוש לר״ה וי״כ ולש״ת	דרוש לחתונה
דרוש לסוכות	דרוש למילה

סימני קונטרס התוכחה

דיני תפלה. והנה גוף בנה״כ. ושלא לדבר בה ש״ח.
ענין חיוב ת״ת. איסור סתם יינם. גלות הפיאות
הראש והזקן. דיני שעטנז. ענין השחיטה
ובדיקה. ודיני בשר שנתעלם מהעין. האיך
יזהר אכל נכרי שלא יבשל בבשר טריפה. דיני מליחה
והדחה. דיני מלמד והוראה. דינים הנוהגים
בשבת. דיני מכירת בכור בהמה וחמץ בפסח.
להשגיח על המקוה שלא יחסר מימיו. לאסור השחוק
ודיני הש״ץ :

נשלמו המפתחות. שבח אתן ליוצר הרוחות.

תם ונשלם. שבח לאל בורא עולם :

Travaux.

